BIBLIOTECA PENTRU TOȚI COPIII

# VESTEA CEA MARE

POVESTIRI ISTORICE

Coperta colecției :
STAN DONE

●

Desenul copertei și planșa de
ROMEO VOINESCU

Biblioteca pentru toți copiii apare sub îngrijirea lui Tiberiu Utan

# VESTEA CEA MARE

## POVESTIRI ISTORICE

Cuvînt înainte de
DUMITRU ALMAȘ

EDITURA ION CREANGĂ – BUCUREȘTI
1978

# CUVÎNT ÎNAINTE

Dacă nutresc dragoste şi pasiune fără margini pentru istorie şi dacă, de cînd ţin condeiul în mînă, mă străduiesc a scrie cît mai adevărat şi mai frumos despre timpurile, faptele şi eroii de altădată, aceasta o datorez învăţătorului meu Neculai Dandu şi profesorului, marelui profesor din facultate, Nicolae Iorga. Şi poate o mai datorez şi tatei, care m-a urcat întîia oară, sus, pe stînca unde stau, de şase veacuri, venerabilele ruine ale Cetăţii Neamţului şi, povestindu-mi despre vitejiile săvîrşite de plăieşi în acest cuib de vulturi, mi-a zămislit în inimă cei dintîi fiori de dragoste şi cele dintîi licăriri de mîndrie patriotică. Sentimente bune, blînde şi calde pe care nu le-am uitat şi n-o să le pot uita, pentru că sînt întipărite adînc în făptura mea.

Ci, în vremea cînd eu şi generaţia mea deschideam ochii asupra lumii, erau puţine, prea puţine cărţi de povestiri istorice. Cînd am citit întîia oară povestirea lui N. Gane „Sobieţchi şi plăieşii" ori „Moş Ion Roată şi Unirea" ieşită de sub mult iscusita peniţă a lui Ion Creangă, a tremurat în mine inima de bucurie şi de mîndrie şi cred că am înţeles mult mai bine ce înseamnă trecutul şi cum se petreceau faptele strămoşilor ; mi s-a părut că scapără şi se aprinde în mine dragostea pentru popor, pentru noi, pentru ţară, pentru istorie, pentru prezent şi pentru viitor.

Mi-am amintit despre aceste fapte trăite, iubiţii noştri cititori, în clipa asta cînd doresc a însemna,

aici, cîteva sfaturi privitoare la modul cum trebuie citită și înțeleasă această carte de „Povestiri istorice", pe care editura Ion Creangă a alcătuit-o anume pentru voi.

Mai întîi bine e să știți că nu-i un manual de istorie. Cei șaptesprezece autori n-au urmărit aceasta. Dar ei au dorit din inimă ca toți cititorii lor să învețe mai cu pasiune, mai bine și mai adevărat istoria, și cu ajutorul acestor povestiri.

Cartea aceasta nu cuprinde toată istoria de două milenii a poporului nostru și a strămoșilor lui. Cuprinde însă întîmplări și eroi din cele mai îndepărtate timpuri pînă azi, povestirile oprindu-vă într-un fel de popasuri binefăcătoare la momentele mai de seamă ale istoriei noastre naționale.

În aceste popasuri veți întîlni pagini emoționante despre traiul și vitejia dacilor, despre Gelu Românu, unul dintre cei dintîi eroi jertfiți în lupta pentru independență și libertate ; vi se înfățișează cum a luptat Dragoș Vodă pentru întemeierea Moldovei, epoca de glorie a lui Mircea cel Bătrîn, copilăria lui Ștefan cel Mare, așa cum s-a înscris ea în legendă, vitejiile lui desprinse ca din poveste, figura dîrză a lui Ioan Vodă Viteazul, momentul crucial în care Mihai Viteazul a biruit la Șelimbăr și a intrat triumfal în Alba-Iulia ; sînt evocate marile frămîntări și lupte revoluționare în fruntea cărora s-au aflat Tudor Vladimirescu, Nicolae Bălcescu, Avram Iancu, eroi iubiți și venerați de întregul nostru popor, vrednica domnie a lui Al. Ioan Cuza, sub care s-a înfăptuit Unirea, vitejia ostașilor noștri în războiul de Independență din 1877 și în luptele care au dus la înfăptuirea unității naționale în 1918, mărețul act istoric de la 23 August 1944, cînd poporul nostru s-a ridicat ca un singur om, împotriva fascismului care înrobise țara ; veți afla, de asemenea,

cum a fost înfăptuită proclamarea Republicii și de ce s-a ridicat poporul s-o proclame.

Am dori ca această carte să fie din acelea care, odată ce ai început s-o citești, n-o mai lași din mînă. Pentru că se află aici întîmplări istorice povestite, reînviate, de unii dintre cei mai buni scriitori ai noștri, între care : M. Sadoveanu, Victor Eftimiu, Zaharia Stancu, Eusebiu Camilar, Al. Șahighian, Marin Preda, Al. Mitru ș.a.

Dar chiar dacă nu veți străbate cartea dintr-un răsuflet, ci veți face cîte o pauză, eu tot zic că va fi bine. Întîi pentru că fiecare povestire își are unitatea ei, cuprinsul și tîlcul ei, de sine stătător. Apoi pentru că fiecare dintre ele sporește cunoștințele despre diverse capitole și personalități din istoria noastră. Și aș mai veni cu un sfat : Să țineți această carte aproape de cartea de istorie. După ce veți învăța lecția din manual sau atunci cînd acea lecție vă va părea cam grea, sau aridă, vedeți dacă în „Povestiri istorice" nu găsiți un sprijin, un îndemn, o adiere de căldură, o sclipire de lumină care să vă facă a înțelege mai bine subiectul, tema, evenimentul, personalitatea sau eroul din cartea de istorie. Eu așa zic : chiar dacă veți sta aplecați asupra paginilor din această carte încă o jumătate de ceas, veți fi foarte cîștigați și pentru lecția de istorie din clasă. Veți simți aceeași înlesnire, plăcere și bucurie ca atunci cînd, urcînd pe-o cărare de munte și suferi de sete, întîlnești un izvor binecuvîntat, ori atunci cînd ești trist și asculți la radio o muzică izvoditoare de simțăminte înalte și luminoase. Sînt sigur că același sfat îl vor da și toți colegii mei învățători și profesori : la lecțiile despre care cartea noastră are cîte o povestire istorică, vă vor recomanda s-o citiți ca să vă îmbogățiți cunoștințele, să le adînciți, să le primiți îmbrăcate în straiul literar, ca să vă procure bucurii și emoții pe care să nu le uitați toată viața, așa

cum nu le uităm noi, cei în vîrstă, pe cele primite cînd numărăm anii voştri.

Voi, dragi cititori, trebuie să ştiţi că, aşa cum manualul de matematică sau de fizică se ajută, se completează cu o carte de probleme, pe care voi le dezlegaţi cu ambiţie, cu plăcere, cu mîndrie şi cu folos — pentru că, prin munca de dezlegare a problemei înţelegeţi mai bine şi mai adînc, şi matematica, şi fizica — tot aşa povestirile istorice vă folosesc la înţelegerea, aprofundarea şi iubirea istoriei. Căci istoria este o ştiinţă, dar o ştiinţă oleacă deosebită de celelalte : o ştiinţă care se ocupă de viaţa oamenilor, a *popoarelor, a lumii, de-a lungul mileniilor.* O ştiinţă care naşte şi sentimente, dragoste sau ură, mîndrie sau umilinţă. A nu cunoaşte ce s-a întîmplat în ţară şi în lume în vremurile de dinainte de a ne fi născut noi, este ca şi cum am rămîne necontenit nişte prunci. A nu şti ce-a fost înainte ar însemna s-o luăm mereu de la capăt şi, în loc să propăşim, să batem pasul pe loc. Nu există progres fără istorie. De aceea spunem că istoria este cea mai umană dintre ştiinţe. Cronicarul Constantin stolnicul Cantacuzino scria : *„fără istorie numai de rîsul altora şi de ocară sîntem, ci şi orbi, muţi, surzi sîntem de lucrurile şi faptele celor mai de mult ce într-acest pămînt s-au întîmplat"*. Bălcescu, acel luminos şi mare patriot şi revoluţionar, ne învaţă că *„istoria este cea dintîi carte a unei naţiuni"*. Mai departe, Mihail Kogălniceanu numea cartea de istorie *„Cartea de căpetenie a popoarelor şi a fiecărui om îndeosebi"*.

Orice om află, în sipetul cel bogat în comori spirituale al istoriei, învăţătură bună, experienţă, reguli de purtare, pilde vrednice de urmat, îndemn la slavă şi fapte de laudă. Istoria îl face pe om mai cult, mai înţelept, mai bun, mai iubitor de oameni, de popor şi de popoare. Îi dezvoltă şi-i îmbogăţeşte judecata şi

simțirea. Care dintre voi, dragi cititori, nu se simte mai puternic, mai mîndru, mai bun și nu muncește mai cu spor cînd află, din cartea de istorie, cum și-au cîștigat moșii și strămoșii noștri dreptul de viață, cînd le cunoaște vitejia cu care au luptat pentru cucerirea libertății, a independenței, cînd știe cîte fapte și lucruri mari, minunate, au săvîrșit înaintașii noștri, și ce drum lung și greu au străbătut ca să ne putem rîndui și noi printre popoarele vrednice ale lumii și să merităm un loc luminos sub soare ?

Scriind aceste povestiri, noi am pornit de la adevărul istoric, de la documentul păstrat din epocă. Pe aceste documente, pe acest adevăr, pe temeiul realității istorice am brodat cîte o povestire, cu eroi adevărați, luați din calendarul istoriei, povestiri care, chiar dacă nu s-au întîmplat întocmai așa, sigur este că ar fi putut să se întîmple. Și mult am dorit să facem să retrăiască eroii, cu chipul lor, cu gîndurile lor, dar dăruindu-le cît mai mult din inima, din sufletul, din talentul nostru.

Se spune într-o legendă că există o pasăre care își hrănește puii cu frînturi din propria ei inimă. Așa am vrut și noi să vă dăruim tot ce-i mai adevărat, mai bun, mai curat, mai luminos, mai frumos din mintea și inima noastră, să îmbrăcăm faptele și eroii trecutului în straiul cel mai potrivit și mai strălucit, spre a le înțelege și a-i primi ca model și prieteni, pentru ca toată viața să vă fie călăuzitori. Noi, cei mai în vîrstă, am avut prilej și vreme să ne încredințăm că istoria este și cartea iubirii de patrie. Noi, tîlcuitorii acestor povestiri, mult ne-am bucura și chiar ne-am făli dacă am zămisli, am ocroti și am putea spori în inima, în sufletul vostru iubirea de țară, de popor, de partid. Căci istoria, în darnica ei înșiruire de fapte și de prezentări a personalităților, ne arată ce am fost, de unde venim, cu ce zestre ne-a dăruit natura, ce sîntem și,

desigur, ce vom fi mîine. Dar dacă istoria lumii ne deschide zările spre înțelegerea vieții, ne ajută să fim mai culți, mai bogați în date despre cîte a trăit, bun și rău, omenirea, istoria patriei ne este încă mai aproape, mai folositoare, mai dragă. Căci, așa cum spunea Mihail Kogălniceanu, „omul totdeauna înainte de lume și-a iubit neamul și partea de pămînt, fie mare, fie mică, în care părinții săi au trăit și s-au îngropat, în care el s-a născut, a petrecut dulcii ani ai copilăriei ce nu se mai întorc, a simțit cea întîi bucurie și cea întîi durere de bărbat". Și poate mai este ceva, iubiți cititori. Iată : să presupunem că vă aflați în excursie și ajungeți la Cetatea Dăbîca, din preajma Dejului. Nu-i așa c-o să priviți acele locuri mai cu luare-aminte și mai cu înțelegere, dacă veți fi citit povestirea despre Gelu ? Sau, nu-i așa că, intrînd în Alba Iulia, vă vor răsări în minte cele citite despre Mihai Viteazul ? Ori, aflîndu-vă în fața statuiei lui Cuza Vodă din Iași sau Craiova, cum n-o să vă amintiți despre paginile închinate aici marelui domnitor ? Eu însumi, totdeauna cînd intru în mînăstirea Putna, îmi amintesc de „arcașul măriei sale", iar cînd urc sus, în Maramureș, nu pot să nu retrăiesc vremea lui Dragoș și Bogdan, ai Moldovei domni și întemeietori. Așa după cum n-am să uit niciodată pe acea bătrînă care, în cimitirul din Țebea, am văzut-o stînd cu tîmpla răzimată de tulpina gorunului multisecular, căruia poporul îi zice, pe drept cuvînt, gorunul lui Horea. Am întrebat-o :

– Ce faci aici, mătușă ?

– Gîndesc și mă rog.

– La ce gîndești ?

– La Horea : gîndesc că mult or suferit, păntru noi, pentru norod...

Îi tremura glasul și-avea lacrimi în ochi : o dureau suferințele celui care, acum aproape două veacuri, pierea strivit cu roata, murmurînd cu buzele însîn-

gerate : „*Mor pentru popor*"... Bătrîna aceea cu chip brăzdat de ani, de dureri și de gînduri, m-a făcut să înțeleg de ce se povestește că Avram Iancu, înmormîntat în umbra gorunului lui Horea, ar fi lăsat, cu limbă de moarte, ca un testament, acest sfat :

*Cînd dușmanul va veni*
*Să vă ia pămînt și drept,*
*Români, scuturați stejarul,*
*Ca din somn să mă deștept...*

Istoria patriei „*ne este neapărată* — cum zice tot Mihail Kogălniceanu — *pentru ocrotirea drepturilor noastre*". Dacă acum, de mici și de tineri, vă armați cu cunoștințe temeinice, bogate, despre Istoria României, dacă vă izvorăște din inimi acea cuviincioasă mîndrie că sîntem dintr-un popor vrednic, care n-a rîvnit și n-a luat niciodată ce nu era al lui, care a trăit o lungă și zbuciumată istorie, care a cultivat o frățietate cu toate națiunile conlocuitoare, care a luptat, veacuri și veacuri, pentru păstrarea ființei naționale și pentru libertatea, neatîrnarea patriei, dacă vă dezvoltați, creșteți în mireasma sfîntă a dragostei de țară, de partidul conducător, atunci înseamnă că și voi, și faptele voastre vor intra în istorie, și niciodată nu se vor uita.

Deci, în încheiere, vă urez, din inimă, dragi cititori, lectură izvoditoare de gînduri și simțăminte înalte, frumoase, luminoase. Vă urez de asemeni să vă întoarceți la aceste pagini cu interes și bucurie, ori de cîte ori vă va fi dor de povestiri despre ce și cum a fost altădată, ori de cîte ori veți rîvni să vă simțiți mai oameni, mai integrați în societatea noastră socialistă.

**DUMITRU ALMAȘ**

DAVID SAVA

# BRISTENA, FIICA DACILOR

VREMEA A DALTUIT ÎN PIATRĂ O SARICĂ cu glugă colţuroasă în creştet, pe care a cîrpoşit-o apoi cu petice de muşchi negru-verde. Din depărtare, piatra pare o femeie ce stă în picioare, dreaptă, nemişcată. Lumea îi spunea BABA.

Se zice că, mai înainte, femeile îi duceau ba un cocoloş de mămăligă cu brînză, ba o oliţă cu lapte, i le aduceau, i le aşezau la picioare şi se depărtau în vîrful degetelor, să nu le simtă.

Unii au surprins piatra întorcînd capul după trecătorii de pe drum ; îşi ridica încetişor colţul glugii de lespede şi mijea dintr-un ochi, apoi îşi lăsa perdeluţa pe faţă şi încremenea iar.

Şi se mai spune că baba asta are mulţi copii. De unde să-i aibă ? De unde are baba atîţia copii ? Asta îi povestea războiului lui Decebal cu rîmlenii.

...Că s-a dus vestea despre bogăţiile ţării ăsteia, despre munţii ei de aur, pînă la Roma. Şi pe împăraţii Romei nu-i mai încăpea pămîntul : aveau în stăpînire mări şi ţări cu robi fără seamăn de mulţi — şi lor tot nu le ajungeau. Îşi puseseră în gînd să cucerească toată suflarea de om ce se afla atunci pe pămînt.

Aşa, au pornit cu război şi peste ţărişoara lui Decebal. Acuma, ce să spun, ştie o lume întreagă cum au luptat dacii, bărbaţi şi femei, şi cum au fost zdrobiţi de rîmleni.

Numai că la război au luat parte şi copiii dacilor. Aşa, dacii îi aşteptau acum pe rîmleni în cete, cete, prin munţi.

— Unde or fi duşmanii ? şi-a întrebat un taraboste ceata lui.

— Eu am să aflu, zice Bristena, fetiţa unui luptător.

— Cum ai să afli ?

— Aşa, că am să mă duc cu mieluşeii la păscut iarbă.

Zis și făcut : a luat cu ea încă doi copilași mai mici, frățiorii ei, și cu cîțiva berbeci s-a apropiat de tabăra dușmanilor.

— De unde aveți voi berbecii ăștia ? au întrebat-o rîmlenii.

— Din turmă.

— Să ne arătați și nouă turma voastră ! s-au răstit ostașii la copii.

Și Bristena a adus cu ea o sută de ostași rîmleni, prin Cheie, spre fundătura Velii, unde s-au trezit înconjurați de daci.

— Așa, fata tatii, ni-i puseși în palmă, i-a zis taică-său. Dar pe frățiorii tăi unde i-ai lăsat ?

— Ostateci !

— Ostateci ?

— Ostateci. Dar îi aduc și pe ei, și încă cu mare alai.

— Cum „cu mare alai" ?

— Cu oaste rîmleană, pe care să o așteptați și să o cinstiți cum se cuvine.

Așa, Bristena n-a mai spus nimic, ci a luat din mîna unui rîmlean prizonier scutul și de la altul lancea, și s-a dus cu ele la rîmleni.

— Unde-s soldații noștri ? a întrebat-o mînios maimarele oștirii.

— Unde să fie ? Vă așteaptă. Au pregătit un ospăț : o leasă de jăratic plină cu berbecei în frigări !

— Să te credem ? a întrebat unul mirat de o veste ca asta.

— Păi de ce au trimis ei scutul și lancea asta ? Ca să aveți încredere.

— Bine, dar să nu ne porți cu vorba, că apoi ți-a sta capul unde îți stau picioarele, îi zice maimarele oștirii, arătîndu-i tăișul unei săbii.

— Cum să vă duc cu vorba ? ! se miră fetița.

— De ce nu au trimis un soldat de-ai noștri ? o mai întrebă el, neîncrezător.

— Pe cine să trimită, că au dat și de muntele Bulzul de Aur și acum se muncesc să-l sfarme în bucăți ! zice fetița.

— Un munte de aur ? ! se miră rîmleanul.

— Un munte de aur ! își întărește fetița spusele.

— Dar oastea lui Decebal unde e ? o mai întreabă comandantul.

— Dacii au pierit cu toţii în luptă, la Dierna, la Tapae, la...

Comandantul rîmlean luptase şi el la Dierna şi Tapae, aşa că i-a dat fetiţei crezare.

Acum, Bristena şi-a luat frăţiorii de mînă şi, cu pază la spate, i-a dus pe rîmleni prin Cheie, acolo unde le pregătiseră dacii primirea. Aici se trezesc ei cu pietroaie rostogolite de pe creştetele stîncilor.

— Aşa ne fu vorba ? se răsteşte soldatul la fetiţă, cu sabia ridicată în vînt, gata să-i reteze capul.

Dar în clipa aceea, un bolovan mare l-a luat de pe picioare şi el s-a răsturnat pe spate. Bristena i-a ridicat de jos sabia şi, cu frăţiorii de mînă, s-a furişat printre pietroaiele din Cheie, pînă la ceata lor.

Şi au pierit şi aici mulţi rîmleni, că dacii au coborît apoi de prin munţii din jur şi i-au prins din toate părţile, ca în cleşte.

Dar rîmlenii nu s-au lăsat şi, pînă la urmă, i-au învins pe daci. Tatăl Bristenei a fost prins şi dus în robie.

— Vreau să-l scap ! i-a zis fetiţa tarabostelui ei.

— Cum ai să-l scapi ?

— Aşa, că m-oi înfăţişa iar la duşmani.

Bristena şi-a potrivit acum părul băieţeşte, s-a îmbrăcat cu haine de copil şi, desculţă, mîna din urmă doi viţeluşi.

— Unde-i duci ? s-a răstit o strajă duşmană la băieţel.

— La păscut ! răspunde el.

— Atunci să-i laşi cu ai noştri, i-a zis ostaşul, şi i-a luat viţeluşii băieţaşului.

— Să-i păstoresc eu, s-a rugat de el.

— Să-i păstoreşti pe toţi, şi pe ai noştri.

Băieţaşul a ajuns păstor la ciurda de vite a rîmlenilor. Şi duşmanii nu au mai luat seama la prichindelul cu ochii vii ca de veveriţă. Ba, băieţaşul le mulgea vacile şi le da ostaşilor să bea lapte.

— Aşa... Cum te cheamă ?

— Ţimoca.

— Aşa, Ţimoca, să păstoreşti vacile şi să ne dai lapte, i-au zis duşmanii.

Dar Ţimoca era numai ochi şi urechi. Într-o zi a văzut un şir de robi, mînaţi din urmă de ostaşi duşmani.

— Unde-i duceţi ? a întrebat un rîmlean.

— Să taie muntele de aur, i-a răspuns ortacul lui.

Ţimoca a auzit unde îi duceau pe robi. L-a zărit între ei şi pe taică-său. Noaptea au poposit în Veree. Ţimoca s-a strecurat printre străji pînă la el, l-a îmbrăcat în haine rîmleneşti şi aşa, în chip de ştafetă, taică-său s-a înfăţişat la comandantul cioporului de robi.

— Aduc porunca să-i întorci pe drumul Uzii, i-a zis ştafeta.

Acum, ceata de robi, urmată de paznici, s-a înfundat în codrii Uzii, de pe muntele Bulzul de Aur, unde au căzut în mîinile dacilor, care i-au slobozit.

Dar războiul a împuţinat luptătorii daci ; bărbaţi şi femei erau din ce în ce mai puţini. Bristena a strîns copiii de prin sate.

— Ce să faceţi voi ? a întrebat-o tarabostele.

— Îi ducem pe vrăjmaşi în partea cealaltă şi apoi voi îi luaţi din urmă.

Aşa au făcut : o sută de copii, cu Bristena în frunte, au prins a lărmui pe povîrnişul Rachişului, intrînd şi ieşind din codri. Rîmlenii i-au zărit din depărtare. N-au mai stat să ia seama că îs copii şi s-au rînduit în linii de bătaie, într-acolo. Aşa, dacii i-au înghesuit din urmă pe vrăjmaşi, în strîmtoarea dintre stînci, unde i-au măcinat pe toţi.

Într-o noapte întunecoasă, fetiţa s-a strecurat în cortul comandantului rîmlenilor şi i-a luat scutul şi suliţa, lăsîndu-i vorbă : „Să vii după ele !“ Altă dată le-a dezlegat, noaptea, caii de la iesle şi le-a dat drumul prin păduri.

— Bristena ! Să mi-o prindeţi, a urlat comandantul rîmlenilor, care aflase despre isprăvile fetiţei îndrăzneţe.

Şi au prins-o pe fetiţă, au legat-o în lanţuri, că abia le putea tîrî după ea. Au pornit-o ostaşii pe drum, spre maimarele lor. Dar, în dreptul Babei, s-a ivit de după pietroi bătrîna.

— Ce-a greşit ? i-a întrebat femeia pe ostaşi.

— Ne-a prăpădit mulţi luptători, zic aceia.

— Fetiţa asta ? ! se face a se mira bătrîna.

— Fetiţa asta ! îi răspund ostaşii.

— Şi unde o duceţi acum ?

— La maimarele nostru, să-i taie capul, pe care să-l trimită la Roma.

— Sărăcuţa ! Parcă i-ar fi sete ! Să o lăsaţi să bea un strop de apă, a mai zis bătrîna şi i-a dat să soarbă o gură de udătură din urciorul ei, apoi baba s-a făcut nevăzută.

— Tu eşti Bristena ? a întrebat-o rîmleanul, cînd i-au înfăţişat-o ostaşii lui.

— Eu îs Bristena, a răspuns fetiţa fără frică.

— Apoi, iaca, ţi-a venit şi ţie rîndul. Să-i retezi capul ! a poruncit el ostaşului de la spatele fetiţei.

Ostaşul a scos sabia şi, pe loc, harş, a izbit cu ea, să-i reteze capul Bristenei.

Dar sabia a făcut „ţnnn !" şi s-a rupt în două.

Au adus altă sabie şi iar „ţnnn !" şi sabia s-a frînt în două.

— Cum ? ! Se rup săbiile de gîtul fetiţei ? se întrebau rîmlenii.

Ostaşul mai încercă o dată, de două ori, de nouă ori, dar toate săbiile se frîngeau de gîtul fetiţei.

De ce se frîngeau săbiile ? Păi, baba i-a dat să bea apă din urciorul ei fermecat. I-a dat şi a prefăcut-o într-o piatră vie : fetiţă de piatră, cu mîini, picioare, gură, nas de piatră, numai ochii îi erau vii şi avea grai.

Ce să facă acum rîmlenii cu Bristena ? Au trimis-o la Roma, împăratului lor, să vadă şi el ce fel de luptători sînt în Dacia.

— De piatră ? ! s-a mirat împăratul cînd a dat cu ochii de fetiţă.

— La voi oamenii sînt de piatră ? a întrebat-o unul.

— Toţi sînt tari şi neclintiţi, ca pietrele, a răspuns cu curaj fetiţa.

Dar, pînă la urmă, rîmlenii i-au învins şi pe daci şi le-au cucerit toată ţărişoara. Şi au strîns de prin munţi mulţi robi,

pe care i-au trimis în țara lor. Au strîns și copii, băieți și fetițe, i-au făcut ciopoare și i-au pornit și pe ei pe drumul fără capăt al robiei. Nici plînsul, nici oboseala pruncilor nu au muiat inimile ostașilor, care îi mînau din urmă ca pe oi.

Însă, aici, în Cheie, baba din piatră le-a auzit vaietele. Și-a ridicat gluga de lespede de pe ochi, să vadă ce o mai fi și asta. Cînd a zărit cîrdul de copii, mînați din urmă ca oile, a zvîcnit din adăpostul ei și s-a proptit în calea generalului.

— Unde-i duci ? l-a întrebat ea.

— La Roma.

— De ce îi duci la Roma ?

— Îi duc împăratului nostru.

— Ce să facă împăratul vostru cu plodurile astea mărunte ?

— Să-i vîndă prin tîrguri !

— Ca pe oi ?

— Ca pe oi !

— Să mi-i vinzi mie.

— Să ți-i vînd ție ?...

— Să mi-i vinzi.

— Îi avea cu ce să-i cumperi ?

— Oi avea.

— Daaa... nu așa, un criță, doi. Aur !

— Aur ! îi răspunde baba și îl duce pe rîmlean la Peștera Preușa, plină cu aur.

Generalul a încărcat atunci din peșteră o sută de care cu aur, pe care le-a pornit pe drumul Romei, însoțite de ostași cu săbii și suliițe.

Numai că, în Cheie, cînd să-și ia tălpășița pe urmele carelor, generalul s-a răzgîndit.

— Haide și copiii ! a poruncit el.

— Așa ne fu vorba ? îl întrebă baba.

— Aurul e prea puțin, zice el.

— Prea puțin ? Să-ți mai dau, îi făgăduiește ea.

— Să-mi mai dai, se învoiește rîmleanul.

Și baba l-a dus la peștera Bogzuțului, de unde lacomul a mai încărcat o sută de care cu aur.

Dar, în Cheie, a dat a-i porni iar la drum pe copii.

— Cum ? Tot nu-ți ajunge aurul ? l-a întrebat baba.

— Nu-mi ajunge ! s-a răstit generalul.

— Să-ți mai dau !

— Să-mi mai dai !

Și baba l-a dus la peștera Bedeleului, de unde a încărcat altă sută de care cu aur.

— Să mergem ! s-a răstit el iară la soldații lui, făcîndu-le semn să ia și copiii.

— Ho ! Stai ! Stai să te satur eu de aur ! i-a strigat baba.

— Mai ai și alt aur ? s-a mirat generalul.

— Mai am. Am cît dorești ! Am atîta aur, încît să satur toată Roma, i-a zis femeia.

— Scumpi ți-s copiii ! se miră generalul.

— Mai scumpi decît tot aurul pămîntului ! Și scump ai să-i plătești tu !

— Să-i plătesc eu ? se înfurie generalul.

— Să-i plătești tu !

— Cum să-i plătesc ?

— Cum se plătesc toți robii !

— N-oi fi eu robul tău ?!

— Ba îi fi.

— Roob... ! urlă cela, de-a răsunat toată valea Cheii.

— Dar, pînă una-alta, să-ți dau ce ți-am făgăduit.

— Aur !

— Aur !

Și l-a dus baba la muntele Bulzul de Aur.

— Hăăă ! s-a mirat rîmleanul cînd a văzut un munte de aur.

— Îl vezi ?

— Îl văd !

— Ți-l dau ! Pe tot. Dar să te văd cum ai să-l urnești din locul lui.

— Cum ? Cu robi !

— De unde robi ?

Și rîmleanul a adus ceata de copii și i-a pus să sfarme muntele în pietre mărunte de aur, pe care să le încarce în care, să

facă un şir cu un capăt la Roma şi cu celălalt aici, în Cheia, şi să treacă prin faţa împăratului o sută de zile şi tot să nu se mai sfîrşească.

— De ăştia îmi eşti ? îi mai zice baba, cînd a văzut copilaşii scurmînd cu degetele lor să dezghioace muntele de aur.

Rîmleanul nu a mai avut vreme să asculte vorbele femeii. El a pocnit din bici şi a plesnit copiii peste spinări, zorindu-i la treabă.

Bătrîna, dacă a văzut-o şi pe asta, dacă a văzut lăcomia şi răutatea omului, a făcut cu mîna ei uscată un semn, şi copiii au împietrit în faţa vrăjmaşului, adică s-au făcut pietroaie ; numai că pietroaiele erau ca nişte statui de aur.

— Ce-i asta ? s-a răstit generalul la bătrînă.

— Nimica toată.

— Cum „nimica toată“ ?

— Tu nu vezi ?

— Ba văd statui de aur.

— Dacă le vezi ? !

— Să le duc la Roma !

— Ba îi face bine să te bolovăneşti şi mătăluţă aici, lîngă copilaşii noştri.

Generalul a simţit atunci că îl cuprinde o răceală ca de piatră. Dar, ce mai atîta vorbă ? Rîmleanul s-a făcut şi el pietroi, aici la poalele muntelui de aur.

Numai că ochii nu i-au împietrit. Şi nici limba nu i-a împietrit. El vedea, auzea şi vorbea, ca mai înainte.

— Ce-am făcuuut ! Ce-am făcuuut ! se bocea viteazul din pietroi.

— Te-ai prins în laţ, ca un sticlete prost ! îi zice baba.

— În laţ ?

— În laţul robiei !

— Eu, rob ? !

— Tu, rob !

— Să mă slobozi !

— Să te răscumperi !

— Să mă răscumpăr ? Cum să mă răscumpăr ?

— Cum se răscumpără toţi robii !

Generalul din pietroi a dat poruncă ostaşilor lui să alerge, să ajungă din urmă carele cu aur şi să le întoarcă înapoi.

— Nu vreau aur ! i-a zis baba.

— Dar ce vrei ?

— Să-mi întorci din robie pe toţi taţii şi pe toate mamele copilaşilor ăstora, i-a cerut baba.

— Că taţii lor or fi pierit în război, zice cela.

— Atunci îmi dai alţii în loc, cîte doi de fiecare tată şi mamă.

Şi s-au întors din robia rîmlenilor de două ori atîţia bărbaţi şi femei cîţi taţi şi cîte mame au avut copiii din Cheie. Baba l-a despietrit apoi pe general şi l-a lăsat să se ducă în ţara lui.

A despietrit şi copiii.

Numai că s-a pornit al doilea război cu rîmlenii şi baba a bolovănit iar toţi copiii satului. Dar acum i-a făcut pietroaie, nu statui de aur. Asta ca să nu-i mai ia vrăjmaşii şi să-i ducă la Roma.

MIRCEA POPESCU

# GELU

APROAPE ZECE VEACURI se scurseseră de la acea măreață înfruntare dintre vitejii lui Traian și ai lui Decebal.

Puhoi de seminții vremelnice se abătuseră în acest lung răstimp asupra mănoaselor pămînturi strămoșești. Dar nimic și nimeni nu izbutise să clintească dîrzenia vrednicilor urmași ai dacilor și ai romanilor, care-și plăteau de multe ori cu sînge roada semănată...

Și iată că în acele vremuri, peste românii din cîmpiile și munții Transilvaniei, se ridicase un voievod de veșnică aducere-aminte, numit Gelu. Era înalt de stat, voinic și drept ca bradul și viteaz ca nimeni altul. Mereu de veghe cu voinicii lui, ținea cu bărbăție calea vrăjmașilor, apărînd fără preget glia străbună și vetrele pămîntenilor.

Adesea, în răgazuri, cînd liniștea înserării cuprindea tărîmurile, oamenii ședeau roată la sfat și numele lui Gelu de toți era pomenit cu adîncă dragoste și prețuire. Chipul voievodului intrase încă de pe atunci în legendă.

Și multe se mai povesteau și despre calul său, un armăsar alb ca lumina mărgăritarului, care se spunea că înțelege chiar graiul omenesc.

Fără odihnă era viteazul voievod. Zi și noapte, cu pîlcul oștenilor săi de credință, cutreiera meleagurile, cerceta așezările, scruta vultureşte fumul depărtărilor ce-ar fi putut ascunde vrăjmașe furtuni. Nu arareori, voievodul, netemător și neostenit, purcedea de unul singur prin munți, într-acolo unde-l chemau glasurile și nevoile celor umili, pentru a face rînduială și dreptate.

Dar iată că într-o seară, întorcîndu-se Gelu cu bidiviul său năzdrăvan dintr-o astfel de călătorie și ajungînd aproape de curțile sale, numai ce se ridică bălanul în două picioare și începu a sforăi și necheza, de era cît pe-aci să-l doboare pe călăreț.

— Ce-i, Bălane ? Ai adulmecat vreo jivină care ne taie calea ?

Voievodul scruta întunericul, căutînd să deslușească pericolul, cînd iată că, deodată, dintr-un tufiș, înaintea călărețului și a calului ieși un om în vîrstă, agitînd deasupra capului un paloș strălucitor, țintuit numai în argint.

— Stăi, omule ! Oprește-ți calul, de nu vrei să te culc la pămînt ! răcni bătrînul.

Gelu își struni armăsarul, adresîndu-se cu dojană aceluia care îi aținea calea :

— De cînd străjerii mei nu mai recunosc tropotul Bălanului?

Omul se opri buimac, apoi îngenunche în colbul drumului :

— Măria ta ! Iartă-mă, că-s bătrîn și vederea a început a-mi slăbi.

Voievodul descălecase și-l îmbrățișase cu dragoste pe bătrînul străjer.

— Lerule ! Anii ți-au nins pletele și nu se cuvine unui viteaz ca tine să îngenunche dinaintea nimănui. Ridică-te și grăiește-mi, mai bine, ce vești aduci de dincolo de dealul Răzvanului ?

— Ce să se audă ? E mare vărsare de sînge. Dușmanii, mulți ca frunza și ca iarba, ne-au încălcat iar brazda.

— Și Zglăman ce face ? rosti voievodul, cu asprime. A adormit, acolo, în hotar ?

— Ba nu, măria ta ! Zglăman se luptă ca o fiară încolțită. A înroșit roadele pămîntului cu sîngele vrăjmaș. Bătrînul oftă și ridică brațele, în semn de deznădejde. Oricît ar fi de viteaz, ce poate face el, cu o mînă de oameni ? Tot alte cete vin împotrivă.

— Să lupte, pînă și-o da suflarea.

— O ştii prea bine că va face astfel.

— O ştiu... oftă şi voievodul, cu gîndul la Zglăman, cel mai viteaz dintre vitejii săi. Altfel, nu l-aş fi pus de veghe.

Tot vorbind, se apropiaseră de hotarul curţii domneşti. Era trecut de miezul nopţii şi nu se vedea, pe nicăieri, vreun fir de lumină. Ba tocmai atunci, luna intrase în nori.

— Mare întuneceală ! mormăi, în barbă, bătrînul.

Voievodul însă nu-i auzi vorbele. Gîndul lui era la Cătălina. De cînd plecase dincolo de plaiurile Runcului, nu avusese nici o veste de la fata lui dragă. Ea era singura bucurie a zilelor sale, singura mîngîiere, de cînd biata mumă-sa îşi dăduse duhul. Şi parcă, pe zi ce trecea, se făcea mai gingaşă, mai frumoasă.

— Să mergem degrabă la Cătălina, unchiaşule ! Mi-e tare dor s-o văd ! Pe urmă, chiar noaptea asta, ne zvîrlim pe cai şi pornim să-i dăm o mînă de ajutor lui Zglăman.

Nu apucă să-şi sfîrşească bine gîndurile şi dinspre sat se auzi dangătul clopotelor şi strigăte multe şi larmă.

— Oare ce-o fi zarva asta ? se îngrijoră bătrînul Leru.

— Vuieşte toată preajma !

La prima casă, un flăcău chipeş şi voinic le aţinu calea.

— Trofine ! Opreşte şi dă seama ! Ce năpastă v-a stîrnit pe toţi ?

Tînărul se opri locului, buimac, la vederea voievodului.

— Rău, măria ta ! Cătălina...

— Ce-i cu ea ? Grăieşte, Trofine !

— Măria ta, iertare ! Nevrednici sîntem...

— Spune-mi totul, şi cît mai degrabă ! strigă voievodul, nerăbdător, cuprins de o amarnică presimţire.

— Nu-i moartă, măria ta !

— Atunci ?

Trofin îi povesti voievodului ceea ce aflase şi el de pe la unul şi altul, precum că mai înainte cu vreun ceas de miezul nopţii, pesemne unul dintre vrăjmaşi se strecurase pînă la curte, ucigînd straja.

— Cum arăta ? îl întrerupse voievodul. Duh a fost, sau ce, de nu l-aţi putut răpune ?

— Nimeni nu l-a zărit, măria ta. Doar mama Voica. Ea se afla în preajma Cătălinei, în iatac.

Bătrîna tocmai se pregătea de culcare cînd uşa trosnise în balamale şi un om întunecat la chip şi lat în spate se repezise în casă, se aruncase asupra ei şi o lovise cu maiul pumnului, în creştet. Cînd îşi venise în fire, biata Cătălina pierise, ca luată de năluci. Apoi, dăduse un chiot de săriseră cu toţii în picioare. Străinul nu fusese singur. Îl aşteptase, în crîngul de la celălalt capăt al satului, o ceată mare de călăreţi. Bocan, Mitru şi alţi vreo zece se aruncaseră pe cai, să le ia urma, dar zadarnică le-a fost goana. S-au întors cu caii în spume, dar fără nici un folos.

— Dar încotro au luat-o ? Ştiţi măcar atîta lucru ? Doar nu s-au mistuit în măruntaiele pămîntului. Nu-s umbre, oameni sînt !

— Măria ta, au ocolit tabăra din dealul Răzvanului şi s-au furişat la ai lor.

— Atunci nu-i vreme de pierdut ! Moş Lerule ! Adună toată suflarea bărbătească şi să pornim numaidecît ! hotărî voievodul.

*

De două ori bîntuită de jale şi zbucium era inima viteazului voievod : pentru pămîntul străbun, rîvnit şi încălcat fără încetare de vrăjmaş, şi pentru soarta plăpîndei Cătălina, trup din trupul său şi lumină din lumina sufletului său. Mînat de crîncena-i durere, tăcut şi mînios, Gelu ajunse înaintea zorilor pe dealul Răzvanului, dimpreună cu soţii pe care-i putuse strînge în grabă. Puţini oşteni se aflau în tabăra voinicului Zglăman, dar neclintiţi, de zile şi nopţi, ei ţineau piept cetelor vrăjmaşe ce-i hărţuiau fără încetare. Acum, răpuşi de trudă, acoperiţi de răni, îşi aflaseră odihnă vremelnică şi grea, sub spuza de stele a cerului.

Străjile îl duseră pe voievod la Zglăman, care dormea somn adînc pe muşchiul de la rădăcina unui gorun falnic. Aflînd care

e pricina mîniei voievodului şi văzîndu-l cît e de îndurerat, Zglăman se hotărî pe dată să-şi strîngă pîlcul de oaste şi să dea iureş în tabăra vrăjmaşilor. Dar voievodul îi opri pornirea năvalnică şi-i făcu semn să se aşeze, alături de el, pe trunchiul unui copac bătrîn, culcat la pămînt, pesemne, de vreun trăsnet.

Bătrînul Leru şi ceilalţi oşteni se aşezară jur-împrejurul lor, gînditori.

— Nu vom izbîndi aşa, Zglămane ! rosti voievodul, cumpănindu-şi bine gîndurile şi vorbele. Zăbavă nu încape, dar trebuie mai întîi să chibzuim. Îs mulţi potrivnici ?

— Destui, măria ta ! Nici nu-i poţi socoti, dar să tot fie de zece ori mai mult decît ai noştri. Şi au fost încă de două ori pe atîta. De şase ori au încercat să ne azvîrle peste dealul Răzvanului, dar i-am împuţinat de fiecare dată. Au zale de fier şi paloşe tăioase, grele, dar nici bîtele noastre nu-s de lepădat. Cînd izbesc românaşii noştri, dau cu sete, nu se-ncurcă.

— Eu mă tot gîndesc, măria ta, şi-mi răsucesc mintea mea cea tocită de amarul anilor, se amestecă Leru în vorbă, şi iată ce-mi trecu adineaori printr-însa : ce-ar fi să mă strecor pînă-n tabăra duşmană, şi ce-a făcut împieliţatul acela, poate că voi izbîndi şi eu.

— Ce tot grăieşti, moş Lerule ? sări Zglăman, de la locul lui. Uitat-ai că eşti bătrîn, că nu mai ai sprinteneala de odinioară ? Te-or prinde străjile cu uşurinţă.

Bătrînul înclină uşor capul şi oftă cu amărăciune :

— Îi drept că nu mai am pasul căpriorului, dar am căpătat şiretenia vulpii şi înţelepciunea bufniţei. Apoi, adresîndu-se voievodului : Măria ta, nu lua în seamă vorbele lui Zglăman şi nu te uita la omătul care s-a aşternut în pletele mele. Că-s tînăr la inimă. Îngăduie să plec după Cătălina.

— Nu mă învoiesc, moş Lerule !

— Cunosc locurile mai bine ca oricine, măria ta, stărui cu încăpăţînare bătrînul. Aici m-am născut, pe pămînturile acestea. De mic copil am cutreierat toate văgăunile şi toate coclaurile din preajmă. Îngăduie să merg...

La stăruințele repetate ale bătrînului, voievodul nu se mai împotrivi. Dealtfel, altă cale nici nu vedea pentru salvarea fiicei sale.

— Fie, dar. Călăuzească-te steaua cea bună, moș Lerule !

Într-o clipită, bătrînul se ridică sprinten de la pămînt. Fața îi era luminată de bucurie.

— Mulțumescu-ți, măria ta, că mă lași să-ți dovedesc ce poate un român, chiar dacă anii i-au împovărat spinarea. Mă duc, pîn-ce nu se luminează de ziuă.

Voievodul se ridică și el de pe trunchiul pe care șezuse pînă atunci și, îmbrățișîndu-l cu mare dragoste, îi spuse :

— Mergi sănătos, moș Lerule ! Și fie să te întorci cu izbîndă !

*

Dar iată că la răsăritul soarelui, nu mult după ce moș Leru purcese la tainica și primejdioasa-i treabă, trei soli vrăjmași, cu năframă albă în vîrf de suliță, se arătară dinaintea taberei unde Gelu și ai săi așteptau plini de nelinişte și frămîntare. Voievodul îl opri pe Zglăman cel viteaz, dar iute la mînie, să le iasă în cale, și trimise în locu-i pe Trofin. Istețul flăcău se întoarse curînd în tabără, peste măsură de tulburat, aducînd vestea că potrivnicii vor să pună la cale un tîrg : de-or preda armele și-i vor lăsa să treacă, și ei le-or da pe Cătălina înapoi.

Se înfurie amarnic voievodul cînd auzi asemenea vorbe și căutătura lui îngheță pe cei din juru-i, întocmai ca bruma, cîmpurile.

— Ce fel de tîrg ? N-avem nimic a neguța ! Să treacă ? ! Încotro să treacă ? La prădăciuni și silnicii ? Să dăm singuri pustiirii vetrele, și holdele, și turmele, și tot ce-am zămislit cu sudoarea frunții ? Și dacă nu ne vom supune ?

— Mi se încleștează limba ! răspunse Trofin, neîndrăznind a-l privi pe voievod în ochi.

— Grăiește ! Sînt voievodul vostru !

— De nu ne vom împrăştia, pînă la răsăritul lunii, o vor lăsa pe Cătălina fără de luminile ochilor.

La auzul acestor vorbe, se iscă un tumult de mînie şi durere. Paloşele şi bîtele se ridicară spre înaltul cerului. Zglăman abia de mai răbda să nu se arunce pe cal şi să pornească în iureş spre soli, să-i nimicească.

— Îi fărîm, măria ta ! strigă el de se cutremurară văile.

Dar voievodul îi aţinu calea şi, prinzîndu-l de mînă, îi spuse :

— Nicidecum, Zglămane ! Nu se cade ! Au cu ei flamura albă. Sînt soli de pace. Nu ne putem atinge de ei.

— Atunci, ce să le spun, mărite doamne ? îndrăzni să rostească Trofin.

— Spune-le solilor că răspunsul nostru îl vom da mai înainte de asfinţit.

— Şi de nu se va întoarce unchiaşul ? stărui Zglăman, parcă ghicindu-i voievodului vorbele.

— De nu se va întoarce, nici duşmanii nu vor mai apuca să vadă răsăritul lunii.

*

Amiaza trecuse de mult. Se făcuse vremea ca Gelu să trimită cuvînt vrăjmaşilor, dar voievodul tot mai stăruia la gîndul că bătrînul Leru va izbîndi.

Şi iată că, tocmai cînd voia a se mai sfătui cu Zglăman şi ceilalţi, se auzi tropotul unui cal. Se repeziră încotro veneau zgomotele şi Trofin, mai iute de picior decît toţi, urcîndu-se pe o colină, le strigă să fie liniştiţi şi să se bucure că moş Leru se întoarce cu fata voievodului, frumoasa Cătălina.

Se minunau cu toţii de isteţimea şi vitejia bătrînului.

Moş Leru descălecase şi o coborîse binişor şi pe Cătălina. Voievodul rămase cu braţele întinse, dar fata nu făcu nici o mişcare. Atunci o aprigă bănuială îi trecu prin minte, într-o frîntură de clipă.

— De ce nu te apropii ? o îndemnă el. Sînt aicea. Lîngă tine.

Cătălina întinse şi ea braţele, în gol, dar tot nu se urni din loc.

— Unde eşti, tată ?

— Nu ! Nu se poate ! strigă voievodul, cuprins de mînie.

— Măria ta, glăsui, cu sfială şi durere, bătrînul. Iartă-mă ! Ţi-am adus-o pe Cătălina vie, dar... fără de vedere. M-am strecurat ca păstrăvul prin bolovănişul rîurilor de munte. Nici nu m-au simţit. Dar ei şi săvîrşiseră amarnica faptă.

Abia stăpînindu-şi durerea, Gelu o aduse cîţiva paşi spre mulţimea oştenilor ce priveau înmărmuriţi.

— Trei soli veniră dinainte-mi şi-mi cerură să închin pămîntul ţării, în schimbul fiicei mele. Inima mea striga sub muşcătura chinului. Singura-mi nădejde era la moş Leru, că va veni cu Cătălina. Şi iată că nădejdea s-a împlinit. Blestemată împlinire ! Blestemaţi să fie aceia care calcă în picioare cinstea şi legile nescrise ale luptei. Ei se tîrguiau cu mine, în vreme ce-mi schilodeau fata. Dar cine ridică spada, de spadă va să piară !

— Mai bine muream, tăicuţă, suspină nefericita domniţă.

— Nu, fata mea !

— La ce bun, tăicuţă, cînd ochii mei nu se mai bucură de lumina soarelui, de verdele brazilor, de albastrul cerului şi de aurul holdelor ?

— În schimb, mîinile tale harnice vor struni, mai bine ca înainte, fuiorul, şi auzul tău va desluşi mai de departe tropotul copitelor Bălanului. Nu plînge, Cătălină !

— Nici nu mai am lacrimi, tăicuţă. Mi-a secat fîntîna ochilor, odată cu lumina lor.

Voievodul o sărută pe frunte şi pe obrajii palizi, apoi se avîntă pe cal şi de acolo începu a împărţi poruncile :

— Zglămane !

— Poruncă, măria ta !

— Strînge-ţi oştenii, fără zăbavă ! Lerule ! Şi voi, ceilalţi.

— Te ascultăm, măria ta !

— Avem de împlinit două datorii.

— Să le-mplinim, măria ta !

— Una-i a noastră, a tuturor. Vrăjmaşii ne-au cotropit pămîntul şi ne-au ars holdele. Îi vom secera pe dînşii, neavînd alta

ce secera. Cealaltă datorie de împlinit e doar a mea. Mi-au orbit copila...

— Iartă-mă, măria ta !

Din mijlocul oştenilor voievodului ieşi, cîţiva paşi înainte, moş Leru.

— Nu te-om lăsa să-ţi împlineşti singur nici datoria asta. Că tot ce ţi-e drag şi aproape de sufletul măriei tale ne e drag şi e aproape şi de inimile noastre.

— Grăit-ai ca un frate, Lerule !

— E prea mare cinstea, măria ta ! exclamă bătrînul, cu adîncă emoţie.

Voievodul abia reuşea a-şi struni calul, ce bătea nerăbdător din copite.

— De-i aşa, zise el, atunci, să mergem !

— Să mergem, măria ta ! îi răspunseră oştenii, într-un glas.

*

În vreme ce voievodul Gelu şi voinicii lui se aflau în mijlocul vîltorii, retrasă în iatacul ei domniţa Cătălina nu avea astîmpăr. Se rugase cu atîta foc de Trofin să plece amîndoi spre dealul Răzvanului, încît flăcăul, ce în taină mult o iubea, se hotărî să-i facă pe plac. Ieşiră deci împreună pe uşa din spatele casei, ce da spre grajduri, înşeuară doi cai, la repezeală, şi ajunseră la un drum ferit, ce ducea însă tocmai la locul unde se afla voievodul în cruntă luptă.

Dar nici n-apucaseră să treacă dincolo de ultima casă şi o ploaie deasă, cu fulgere şi trăsnete nemaipomenite, se abătu asupra lor.

— Auzi, Trofine !

— Ce să aud, domniţă ? strigă tînărul, încercînd să desluşească spusele ei, prin răpăitul ploii.

— E glasul tăicuţii ! Mă strigă !

Trofin îşi apropie calul său de acela al fetei.

— A fost numai un tunet, buna mea domniţă ! Vrei să ne adăpostim ? E ploaie rece şi ţi-s veşmintele subţiri...

Trăsnetele se întețeau. Și tunetele la fel. Întunericul era sfîșiat de fulgere. Caii înaintau anevoie.

— Domniță ! îndrăzni din nou Trofin. Să ne oprim ! Vom găsi, prin apropiere, un adăpost.

Cătălina struni calul. Șuvițele de păr îi erau ude și răsfirate pe gîtul înalt și subțire. Își îndreptă trupul plăpînd în șa și-i răspunse flăcăului, cu mînie :

— Tu vorbești așa ? Cînd e nevoie de brațele tale, să apere sfînta moșie a țării, tu cauți adăpost la ploaie ? Rămas bun, voinice ! Calul meu mă va duce, singură ! Și, izbind cu călcîiele pîntecul roibului, se îndepărtă în galop spre dealul Răzvanului.

Trofin nu mai stătu nici o clipă în cumpănă. Își îndemnă și el calul și porni, într-un suflet, pe urmele domniței, strigînd :

— Iertare, Cătălină ! Ți-oi sta alături, oriunde ai merge !

Nu după multă vreme auziră zgomotele încrîncenatei lupte. Atunci Trofin rosti cu teamă :

— Nu te depărta, domniță, de mine !

Dar Cătălina nu voia a mai ține seama de nimic. Într-o mînă avea frîul, iar în cealaltă, paloșul pe care i-l dăruise, cu ani în urmă, moș Leru.

— Nu-ți fie teamă, Trofine ! Știu unde o să-l găsesc pe tăicuța. Voievodul Gelu nu poate fi decît în mijlocul luptei !

Și avîntîndu-se către locul de unde veneau gemete și vaiete, blesteme și îndemnuri, și încrucișări de paloșe și ghioage, striga din răsputeri :

— Venim, tăicuță, venim !

*

Cînd se ivi geana zorilor, crunta luptă se sfîrșise. Căzuseră mulți dintre cei ce-și apăraseră pămîntul cu atîta strășnicie, dar vrăjmașul lăsase pe coama dealului de cinci ori mai multe leșuri, iar acei ce mai scăpaseră cu viață fugiseră, care încotro văzuse cu ochii.

Trofin își înăbușea cu greu durerea, povestind lui moș Leru de soarta Cătălinei :

— O prinse iureşul, ca pe o floare smulsă. Abia de-am zărit-o. I-am fost în preajmă, pînă în cea din urmă clipă. Ea, cea lipsită de vedere, ziceai că vede mai bine decît noi toţi laolaltă. Avea cu sine paloşul mlădiu, ce i-l dăruiseşi cîndva, şi-l mînuia la fel de bine ca măria sa. Şi mereu se strigau şi se îndemnau unul pe celălalt, luptînd în fruntea oastei, cei mai viteji între viteji.

Moş Leru clătină capul, cu mîhnire :

— Am pus să-l caute, pe măria sa, pretutindeni. Dar pînă acum, nici o veste, de nicăieri. De l-ar fi prins vrăjmaşii, am fi aflat... Să fi căzut în luptă, l-ar fi găsit cineva... Ori e teafăr şi pribegeşte, cine ştie unde... Cine poate şti ?... Oricare i-ar fi soarta, şi de-i vom mai vedea vreodată chipul sau ba, numele lui Gelu pomenit va fi în veac, de nepoţii şi strănepoţii noştri, cu slava cuvenită celor viteji şi fără de prihană...

*

Cu adîncă durere şi dreptate a grăit bătrînul Leru, atunci, în ceasul acela de tristeţe. Viforul vremii a troienit, veac după veac, peste mormîntul neştiut al voievodului, dar nu i-a putut spulbera amintirea. Ea a rămas săpată în sufletul mulţimii, vie, ca şi legenda lui, rostită şi păstrată cu iubire, din tată în fiu. Cronicarii vechimii l-au zugrăvit pe Gelu în ceasloavele lor înflorite, aşa cum l-au văzut, cu gîndul şi simţirea : puternic, viteaz, mărinimos, gata oricînd de jertfă, pentru binele ţării şi al norodului. Iar cărturarii, cei mai aproape de zilele noastre, între care poetul George Coşbuc, i-au închinat nepieritoare stihuri, bărbăteşti, solemne...

*Şi-armat voi ieşi eu afară,*
*Şi veseli vom trece noi iară*
*Prin suliţi şi foc înainte,*
*Să ţie protivnicii minte*
*Că-s vii, cînd e vorba de ţară,*
*Şi morţii-n morminte !*

DUMITRU ALMAȘ

# VÎNĂTOAREA LUI DRAGOȘ

*Dragoș, mîndru ca un soare,*
*A plecat la vînătoare...*

## I

ERA ÎN 1352. Toamnă.

Îngălbenea frunza, poleind cu aur codrii.

Între culmile Carpaților, plaiul Prislopului se întindea larg și luminos, ca un pod al lumii.

Lîngă izvor, sub o stîncă, aproape de un brad înalt, trăsnit și uscat demult, poposea ceata de viteji a lui Dragoș Voievod de la Maramureș.

După arme și îmbrăcăminte, după armăsarii lăsați să pască slobozi pe plai, cei o sută cincizeci de viteji din ceata lui Dragoș păreau niște păstori porniți după turme, ori niște vînători dornici să treacă prin codri nestrăbătuți și locuri pustii, să se bată cu fiarele fioroase.

Cînd toți s-au strîns roată în juru-i, Dragoș Voievod a grăit, lămurind :

— În văile și șesurile de la marginea zării, cum bine știți, hălăduiesc hoardele lui Han-tătar. N-au oamenii nici liniște, nici tihnă, din pricina jăfuitorilor. Trăiesc foarte greu, totdeauna în primejdie de moarte. Și ne-au chemat să le dăm ajutor. Să scuture jugul. Să scape de asupreli. Sînt frați de-ai noștri și datori sîntem să-i mîntuim de obidă.

— Știm, Voievoade !

— Urcă, Ștefane, în ist brad, vezi și străjuiește pînă ospătăm ! a poruncit Dragoș Voievod unui viteaz tinerel și sprinten, cu ochii albaștri și cu mustăcioara abia urzită.

Tînărul a descătărămat zalea ascunsă sub cojocel, și-ntr-o clipită a ajuns în vîrful bradului bătrîn și uscat.

După asta, o seamă de viteji au adunat lemne uscate.

Cîţiva au scăpărat din amnare şi, la adăpostul stîncilor, au aprins focuri mari, ciobăneşti.

Alţii au cioplit cu baltagurile ţigle lungi, au înfipt în ele buturi de căprioară, le-au sprijinit pe crăcăni bine înfipte în pămînt, şi le-au învîrtuit deasupra jarului, să se frigă. Aşa au pregătit straşnic ospăţ vînătoresc.

Mirosna de friptură s-a răsfirat îmbătătoare peste plai.

Lepădîndu-şi zalele de sub contăş, Dragoş s-a întins pe straiul de pănură albă. Ţinea aproape spada grea şi ghioaga ghintuită. Era un bărbat nalt, impunător, voinic, vînjos, cu barba oleacă sură. Vorbea rar, răspicat, gîndit. Îşi privea vitejii cu drag ; deşi, de obicei, între sprîncene i se săpa o adîncitură aspră, severă.

— Ce zăreşti, Ştefane ? a întrebat după un timp.

— Flăcări şi fumegări, Voievoade.

— Osebeşti pîrjolirile tătarilor de semnele fraţilor noştri ?

— Da... Tătarii ard satele din văi ; fraţii noştri aprind focuri de paie, cu flăcări înalte, pe movile, pe dealuri.

Noaptea se lăsa mută peste munţii silhui.

Rar, foşnet de pasăre în zbor ori pas de sălbăticiune se prefira prin frunze uscate.

Molda, căţeaua lui Dragoş, ciulea urechile şi scutura din cap cînd într-o parte, cînd în alta, parc-ar fi ghicit : cela-i şoim, colo-i căprioară, dincolo mistreţ, în brazii din dreptul izvorului un rîs, în poiană un urs. Vrednică şi isteaţă Molda, cîine olăcar, sur, c-o pată albă şi cu meşteşug de orientare cum nu s-a mai văzut. Iar Ştefan o deprinsese să asculte porunca, să străbată depărtările pînă dă de om cunoscut şi să înfăţişeze ori să primească răboj, întorcîndu-se apoi la stăpîn, amirosind văzduhul, adulmecînd urmele.

Au ospătat vitejii acolo, în preajma focurilor.

Au băut apă rece din izvorul de sub stînca Prislopului.

Au hrănit-o şi pe Molda.

Și s-au lăsat toți, pe-o parte, la hodină.

Caii pășteau otava de pe plai, răsărită printre firave brîndușe liliachii.

Din văgăunele adînci de la marginea zării a răsărit cornul de aur al lunii.

Și totul s-a preschimbat în lume de basm.

Aproape de miezul nopții, Molda a tresărit din somn, a sorbit văzduh pe nările-i subțiri, ușor tremurînde, a scrutat zarea cu ochi scînteietori și-a chihăit de trei ori, ascuțit, a spaimă.

Dragoș Voievod s-a trezit și-a tras ghioaga mai aproape. A ascultat. Și, îndată, muget și boncăluire de zimbru a clocotit în văi, zămislind spaime.

Molda s-a apropiat de picioarele stăpînului.

Dragoș a încruntat și mai tare sprinceana ; de treizeci de ani bătea codrii Carpaților în lung și-n lat, dar niciodată n-a auzit asemenea muget și asemenea boncăluire. S-au trezit și ceilalți viteji, arătînd multă uimire.

— Ce să fie, Voievoade ? a întrebat Ștefan.

— Om vedea. Că, auzi-l, vine-ntr-acoace !

După ce-au mai căzut din cer vreo trei stele, la marginea plaiului, în lumina șovăitoare a lunii, s-a ivit o fiară uriașă, neagră, ca un nour de furtună. Împungea văzduhul cu coarne țapoșe. Sforăia parc-ar fi împroșcat flăcări pe nări.

— Ce dihanie groaznică... a șoptit cu spaimă Ștefan.

— Zimbrul cel mare ! a lămurit Dragoș. Am auzit de el de la tatăl meu, vînător vestit, după cum bine știți. L-a urmărit o dată două luni prin codru, dar n-a izbutit să-l răpună.

Toți căpitanii vitejilor maramureșeni s-au adunat în jurul lui Dragoș Voievod.

Unii își găteau săbiile ; alții arcurile ; iar alții lăncile și buzduganele.

Dar fiara a scurmat pămîntul, a boncăluit cutremurînd și stîncile munților și torțele cerului, apoi a țîșnit în codru, pierzîndu-se în pîcla umbrelor misterioase ale nopții, adormite printre arborii bătrîni.

— Ăsta-i zimbrul cel mare... !

— Să-l hăituim, Voievoade !

— Da, căpitani, să-l hăituim, dar să nu-l prindem ! Zicem că vînăm zimbrul cel mare şi ne lăsăm pe firul văilor, spre răsărit. Să nu ne simtă iscoadele lui Han-tătar. Să nu bănuie că avem legătură cu Andrei Lackfi, care coboară pe Trotuş cu secuii, să nu ştie că sîntem înţeleşi cu Dragomir spătarul, care vine cu oştenii lui din Ţara Românească, trimis de Nicolae Alexandru Vodă. Ne-au chemat în ajutor fraţii noştri din această parte a ţării. Iar noi, pogorînd tainic din munţi, ne ivim pe neaşteptate în şesuri şi izbim din trei părţi hoardele lui Han-tătar. În cale or să ni se adauge mulţi prieteni, păstori, ţărani ori cneji cu cetele lor. Ştefane, tu porneşti înainte ! Iscodeşti mişcările tătarilor. Afli unde sînt prietenii noştri şi ne trimiţi ştire prin Molda. Pe oamenii locului, de de bună credinţă, vesteşte-i de venirea noastră. De duşmani, fereşte-te cît poţi mai bine ! Nu uita deslușirea semnelor de pe răboj !

— Nu, Voievoade !

Şi luînd lemnişorul de paltin de la gîtul Moldei, a arătat ca un învăţăcel cuminte : o crestătură aici, în partea asta, înseamnă că un pîlc de tătari vin încoace. O crestătură piezişă, pe partea cealaltă, înseamnă că Lackfi se află la cinci zile de noi.

— Fii cu luare-aminte !

— Voi fi, Voievoade !

— Şi nu uita : vorba de prietenie şi de legătură este „Aţi vînat zimbrul cel mare ?“ Iar răspunsul : „Sîntem pe urmele lui...“

Cînd carul mare, în crugul lui rotitor, s-a întors pe cer drept cu oiştea în sus, Ştefan şi cei doi soţi ai lui au pornit înainte, la vale.

În zori, ceata lui Dragoş Voievod din Maramureş şi-a urmat calea spre răsărit.

## II

După multă goană, cu caii în spume, Ogotai Becr, căpetenia unui pîlc de tătari, însoţit de doi slujitori, s-a oprit la malul rîului Suceava.

Venea dinspre miazănoapte şi căta spre tabăra de pe Siret.

Vestea localnicii să plătească dările şi plocoanele către măritul Han-tătar şi le trimitea înainte spre tabără.

Atîta neastîmpăr îi clocotea în vine, că şi atunci cînd se plimba tot gonea, ca vîntul, pînă plesnea armăsarul.

A descălecat să hrănească şi să adape caii.

A privit, o vreme, cum arau, în vale, doi ţărani, cu plug de lemn tras de doi boi : să samene grîu de toamnă.

Asta-i plăcea lui Ogotai Becr : o bună parte din rod curgea şi spre corturile sale. Grîu, brînzeturi, miere, păstrămuri, vite, lînă cu fir moale, mătăsos — astea-s dările, birurile, plocoanele smulse de la locuitorii din preajma Carpaţilor.

Gîndind la asemenea lucruri, Ogotai Becr s-a tolănit pe iarbă la umbră, sub răchită pletoasă şi bătrînă.

Un slujitor i-a descătărămat armele şi i-a tras ciubotele. I-a întins un hartan de pastramă de berbec, scoasă dintr-o desagă de la oblînc. Ogotai Becr a înfulecat lacom.

După ce şi-a ospătat stăpînul, slujitorul s-a culcat şi el pe malul rîului, privind valurile din bulboană.

Celălalt, mai încolo, păzea caii.

Ogotai Becr n-avea mai mult de treizeci de ani. Vîrtos la trup şi mlădios ca gînjul de carpen, stăpînea un ales meşteşug — neîntrecuta agerime şi îndemînare în luptă. Ochii ca de vulpe păreau adormiţi ; dar în ceas de primejdii fulgerau asemeni privirii sălbăticiunilor din pustie. Crescut şi trăit mai mult de-a călare, avea picioarele încîrjoiate, dedate după burta calului. De cinci ani umbla după pradă prin preajma Carpaţilor. Cunoştea bine locurile, vadurile rîurilor, satele, ascunzătorile şi haţaşul turmelor. Învăţase chiar graiul localnicilor.

Dar, ca toţi cei crescuţi în pustă, Ogotai Becr se temea de codri. Tulpinele uriaşe, dese, umbrele misterioase, glasul păsări-

lor, foşnetul fiarelor, răsunetul oricărui zgomot şi, mai cu seamă, atacul neaşteptat al ciobanilor, prisăcarilor, vînătorilor îl înfiorau. A încercat, de două ori, să urmărească nişte fugari prin codru. Şi de ambele dăţi s-a făcut de rîs. Întîia oară i s-a agăţat cealmala[1] într-o cracă, gata-gata să-i scoată şi ochii. A doua oară i s-a poticnit calul într-o groapă amăgitoare, acoperită cu crengi şi frunze. Şi-a frînt, bietul animal, amîndouă picioarele de dinainte. Iar el, Ogotai Becr, cîtu-i de căpetenie din hoarda de aur a lui Han-tătar, tot rămas-a încurcat între crengi, înăduşit în morman de frunze uscate, pînă l-au scos slujitorii la aer şi lumină. Ca să nu pară de rîsul lumii, a spus că s-a bătut cu duhul rău al pădurii. Şi-a zis bogdaproste c-a scăpat cu zile.

Acum, gîndind la prăzile şi roabele răpite, aflate în drum spre tabără, sub straşnică pază, Ogotai Becr s-a socotit mulţumit şi a început să moţăie.

Dar, deodată, în faţă i-a răsărit o fată cu păr galben ca raza soarelui din acest septembrie senin şi cald. Sub braţul stîng ţinea o bardacă de lut, plină cu miere.

Întîi, fata parcă a dat să rîdă de înfăţişarea tătarului cu cap pleşuv, fără arme şi desculţ.

Dar, cunoscîndu-l că-i Ogotai Becr, a dus mîna la gură a uimire şi a spaimă.

Aşa, lui Ogotai Becr i s-a părut nespus de frumoasă fata asta ivită ca din senin.

— Temu... s-a rotit către slujitorul adormit pe malul rîului, şi-a rînjit fericit şi curios, parc-ar fi vrut s-o întrebe ce are în bardaca de sub braţ, uitînd să termine cuvîntul şi ridicîndu-se s-o înşface de mîini. Înţelegînd din rînjetul lui Ogotai că i-i primejduită viaţa, fata i-a trîntit bardaca în cap.

Bardaca s-a spart.

Ogotai a urlat ca o sălbăticiune junghiată.

---

[1] Turbanul.

Iar mierea i se scurgea din creștetul chilug, peste fața smeadă, încleindu-i ochii și astupîndu-i nările și gura.

Urletul a trezit slujitorii buimăciți.

Într-o pornire deznădăjduită, năvalnică, fata a sărit spre slujitorul de pe malul apei și, înainte de a se dezmetici deplin din somn, l-a rostogolit, bîldîbîc, în bulboană.

Și pe cînd căpetenia Ogotai Becr nu mai știa cum să se descleie din miere și să-și găsească armele, pe cînd al doilea slujitor se căznea să-și mîntuie ortacul de la înec, fata a zbughit-o la fugă, topindu-se în tufele de bozie și lăuruscă de pe malul Sucevei.

Pînă în amurg, cei trei tătari au otrocolit locul, dar n-a fost chip s-o găsească.

Doar o bătrînă, cu bordeiul sub rîpa Sucevei, amenințată de jungherul tătarului, a spus că s-ar putea să fi fost Draga, nepoata prisăcarului Ițcu, o fetișcană frumoasă foc și poznașă cum nu se mai află.

Împodobit cu un măreț cucui în frunte și cu straiele năcleite în miere, de-l bîzîiau viespile și muștele, Ogotai Becr s-a retras spre tabăra de peste Siret. Avusese poruncă să treacă și pe la pîlcul de tătari care asedia Cetatea Neamțului. Dar i-a fost lehamite. Iscodind printre oameni, a prins știre că pîrcălabul Ulea a vîrît în cetate un sas meșter în făurirea vîrfurilor de săgeată, în ascuțirea lăncilor și, mai cu seamă, a întocmit o bombardă în stare să arunce pietre de zece ocale drept în corturile tătărești. Pîrcălabul Ulea însuși a învățat șapte prăștiași să țintească, de sus de pe creneluri, taman în scăfîrliile asaltatorilor.

Spunea Ogotai Becr către soții lui :

— Se petrece, neapărat, ceva pe-aici. Prea s-au îndîrjit. Prea se poartă fără sfială. Ies din păduri și poiene, nu ca să ne dea tributul și plocoanele, ci ca să ne înfrunte.

La tabăra de peste Siret, Ogotai Becr a aflat că vin oști din Transilvania și din Țara Românească.

— Ehei, de-aici le izvorăște cutezarea ! Să nu-i lăsăm ! Să vîrîm și mai avan groaza în inimile lor !

## III

*Dragoş, Dragoş, frăţioare !*
*Lasă ochii ţăi să zboare*
*Peste culmi, peste cîmpii*
*Păscute de herghelii,*
*Peste văi, peste grădini,*
*Unde-s roiuri de albini,*
*Peste ape curgătoare,*
*Şi dumbrăvi răsunătoare...*

Trecut-au vitejii lui Dragoş multe culmi şi multe văi, tot spre soare-răsare ţintind.

Întîlnit-au mulţi ciobani şi ţărani fugiţi de răul năvălitorilor, care, în toamna asta, se arătau mai harnici ca oricînd. Şi, înţelegînd localnicii ce va să zică „zimbrul cel mare", mai din fiecare grup de fugari se desprindeau cîte cinci-şase flăcăi, se preschimbau din ciobani în „vînători" şi intrau în ceata vitejilor lui Dragoş Voievod de la Maramureş, să lupte pentru trai slobod şi tihnit.

Mergînd tot înainte, Ştefan trimitea prin Molda, prin cei doi însoţitori ai lui şi prin oameni de credinţă veştile prinse pe cale : că plăieşii lui Ulea pîrcălab se ţin bine în Cetatea Neamţului ; că tătarii au poruncit, mai aspru ca oricînd, să li se aducă pastramă de căprioară, de mistreţ, de urs şi de zimbru, blăni de vulpe şi de rîs, de nevăstuică şi de veveriţă. Iar celor ce n-or împlini porunca asta pînă la sfîrşitul lui octombrie, unde le stau picioarele li se vor aşeza capetele.

Aşa a ajuns Ştefan, trimisul înainte al lui Dragoş Voievod, sub dealul Şeptilici, aproape de tîrgul abia înfiripat al Sucevei.

Era singur şi a dat aici de un prisăcar bătrîn. Astupa urdinişurile ştiubeielor, să ferească mătcile de răceală şi de furtişag de miere. Au intrat în vorbă despre rînduiala prisăcii şi, de bună seamă, despre lăcomia lui Han-tătar.

— Doar dacă om vîna... zimbrul cel mare, l-om sătura şi pe Han-tătar, a spus prisăcarul Iţcu, clipind oleacă din ochiul stîng şi netezind cu palma-i aspră scoarţa unui ştiubei din

tulpină de răchită. Înalt și spătos, moșneagul mai păstra, din frumusețea și fala tinereții, statura dreaptă și ochii asemeni seninului.

Tot așa străluceau ochii Dragăi, numai cu mai multă agerime, tinerețe, veselie și căldură, cînd s-a înfățișat lîngă prisăcar, cu feștile muiate în pucioasă, pentru roii ce-or trebui jertfiți, să scoată prisăcarul miere și ceară.

— Musai să-mi mut prisaca de aici. Că, așa cum ne vezi, nepoata asta a mea și cu mine intrat-am în războl cu Ogotai Becr, căpetenia tătarilor hălăduitori prin aste locuri, lămurea bătrînul, suspinînd. Dar buduroaicele-s multe și fagurii grei, c-a fost an mănos la știubeie.

Apoi a povestit, cu haz, cum a spart Draga bardaca de lut în capul lui Ogotai Becr.

— Ce alta putea o nepoată de prisăcar ? Să-l ungă cu miere ! Și l-a uns, trăsni-l-ar cerul !

Cîteva clipe, rîzînd, ochii lui Ștefan s-au pironit pe chipul Dragăi.

Fata a lăsat privirile în jos, zîmbind. Nu l-a înfruntat. N-a găsit în inima ei nici o fărîmă din curajul dovedit în fața lui Ogotai Becr. În schimb, obrajii i s-au îmbujorat așa de frumos, că în inima viteazului a picurat o licoare mai dulce ca toată mierea din prisacă, în acea toamnă de aur.

— Tătarii nu pricep prisăcăritul, dar mierea foarte le place. Iar ceara o strîng pentru policandrele de la Baccisarai. Și, de ne prind, cîtu-s de mînioși și de zborșiți acum, după întîmplarea cu Draga, mă silesc să ucid toate mătcile, să storc mierea, să topesc sloiurile de ceară și să le încarc în căruțe. După asta, pe mine mă spînzură de stejarul cela, iar pe Draga mi-o iau roabă, la Baccisarai.

Cîtăva vreme, Ștefan l-a ajutat pe prisăcar la grijitul știubeielor. Draga s-a furișat spre bordei și-a ațîțat focul, să încălzească niscai bucate. Apoi s-a apucat de stors faguri calzi, în ciur de lut, așezat pe gura unui chiup bîrdăhănos.

După ce-a sfîrşit treaba în prisacă, Ştefan a venit în pragul bordeiului. Draga i-a întins un fagure de miere.

— Apă îţi dă bunicul... a surîs fata, cu oleacă de şagă în glas.

Abia acum, măsurîndu-l cu şi mai multă grijă, din priviri, cercetîndu-i spada transilvană şi arcul făurit de meşteri iscusiţi, moş Iţcu s-a gîndit să întrebe :

— Vînat-aţi... zimbrul cel mare ?

— Sîntem pe urma lui, a zîmbit tînărul viteaz.

— Atunci, îndulceşte-te, că-i fi cătrănit şi ostenit, viteazule, l-a îmbiat bătrînul, învăluindu-l c-o privire caldă, părintească.

— Mă numesc Ştefan şi-s solul lui Dragoş Voievod de la Maramureş.

— Ehei, de mult te aşteptam, flăcăule.

Pînă în acea clipă, Molda stătuse deoparte, aşteptînd la marginea prisăcii. Luînd seama la prieteşugul dintre oameni, a venit lîngă Ştefan, gudurîndu-se şi scheunînd parcă s-ar fi alintat.

Au ospătat bucatele sărace, dar cu drag puse pe măsuţa scundă, cu trei picioare.

Apoi au sfătuit, cît timp Draga a stors fagurii, iar bătrînul a fiert huştinele, să sleiască sloiurile de ceară.

Prisăcarul a povestit ce-a aflat Draga zilele trecute, umblînd printre meşterii cojocari din Suceava.

— Am dat miere şi ceară şi-am cumpărat cojoace şi contăşe, s-avem în iarnă. Că de ne-om trage în munţi, ne-o fi mai frig ca aici...

Şi sucevenii aveau ştiri bune despre apropierea oştirii transilvane şi a celei din Ţara Românească. Ştiau că cneazul Muşat şi-a pregătit o ceată mărişoară de luptători şi aşteaptă doar semnul să sară la luptă împotriva tătarilor.

— Or să vină dinspre miazănoapte şi nişte prieteni de-ai mei, l-a încredinţat prisăcarul.

Vorbind despre toate astea şi plănuind altele şi mai de taină, moş Iţcu şi viteazul s-au îndemnat iarăşi la treabă : au turnat mierea în balercuţe de stejar, au legat în desagi sloiurile de

ceară, ascunzîndu-le în pămînt, în gropi arse cu foc mare, să nu țină prea multă umezeală.

— Știubeiele o să le încarc pe cai, în desagi, cîte două-ntr-un oblînc, și le urc în munte.

Însera molcom, liniștit.

Mirosea a miere și a ceară în toată împrejurimea. Din stejarul gros din mijlocul prisăcii cădea cîte-o frunză galbenă.

Deodată, Molda a ciulit urechile ; a sărit în picioare ; a zăpăit de două ori ; s-a uitat spre Ștefan, lung, cu înțeles și îngrijorare.

— Vin tătarii ! ghici și moș Ițcu din neliniștea Moldei.

Ștefan abia a avut timp să înșface arcul și tolba și să se dea în dosul stejarului bătrîn din mijlocul prisăcii.

Draga s-a ascuns în bordei, ținînd baltagul lîngă dînsa.

Prisăcarul a stat gazdă dinaintea bordeiului.

Din adăpostul lui, Ștefan urmărea cu privirea șirul de șapte care încărcate cu prăzi, străjuite de cinci călăreți tătari.

Unul a strigat aspru spre prisăcar :

— Miere ! Ceară !

Oftînd, moș Ițcu a pornit spre zămnic, să scoată repede un budăiaș de miere. Să nu zăbovească prea îndelung dușmanul în preajma bordeiului.

Legate de carele scîrțîind sub povară, patru fete au prins să suspine și să se jăluie pe rînd, cerșind ajutor de la bătrînul prisăcar.

— Pierim în robie... Scăpați-ne !... Scăpați-ne...

Furios, unul dintre tătari le-a plesnit cu gîrbaciul, să tacă. Altul a izbit cu sulița în ușa bordeiului. Dar Molda a sărit în gîtul lui și l-a doborît din șa, cu suliță cu tot. Calul tătarului a fugit speriat. Molda s-a furișat într-un tufiș de aluni, în partea cealaltă a prisăcii.

Ca fulgerul, tătarii din straja carelor au înconjurat bordeiul și-au strigat tare să iasă la lumină stăpînul cîinelui. Unul a pus săgeata în coada arcului, să tragă după Molda. Dar ia-o de unde nu-i ! Înțelegînd că nu mai poate fi altă scăpare, Draga a ieșit în prag și s-a aținut cu baltagul.

— Nici moartă nu mă robeşti, Ogotai Becr !

Cîteva clipe năvălitorii au stat încordaţi, în nedumerire, spaimă şi ură.

Apoi, unul din slujitorii lui Ogotai Becr a dat s-o prindă pe Draga. Dar, deodată, o săgeată a vîjîit, ca un chiot scurt, şi i s-a înfipt în piept, prăbuşindu-l. Iar cînd cel de alături s-a întors cu faţa spre prisacă, să vadă dincotro vine primejdia, o altă săgeată i s-a înfipt în gît ; a căzut şi el, gemînd înăbuşit.

Crezînd că se află în faţa unui atac neprevăzut, Ogotai Becr şi soţii rămaşi teferi au împuns-o speriaţi la goană, pe Suceava la vale.

Carele cu prăzi şi robi au rămas, fără pază, în faţa bordeiului.

De după tulpina stejarului, Ştefan a mai repezit cîteva săgeţi în urma lor. Apoi, cu moş Iţcu şi cu Draga au dezlegat roabele din funii :

— Ascundeţi-vă-n codru !

Ei s-au pregătit de luptă :

— Dacă se-ntorc îndărăt, să ne apărăm !

Nu s-au mai întors în seara aceea.

La adăpostul întunericului, încărcînd pe cai cît au putut, în grabă, moş Iţcu şi nepoata s-au furişat în pădure, departe.

A doua zi un pîlc mare de tătari au tăbărît asupra prisăcii, au doborît o samă de ştiubeie cu suliţele, pînă s-au burzuluit albinele şi au sărit asupra lor, i-au înţepat şi orbit, alungîndu-i.

Clocotind de mînie, Ogotai Becr s-a năpustit asupra tîrgului Sucevei, dîndu-i foc şi ucizînd, călcînd în copitele cailor orice vietate întîlnită în cale.

În nopţile următoare, Ştefan, Draga, moş Iţcu şi cîţiva prieteni, au cărat, în desagi, ştiubeiele rămase întregi, adăpostindu-le într-o poiană, în mijlocul codrilor, la iernat.

Iar pe răbojul dintre Ştefan şi Dragoş Voievod au mai apărut încă două semne : moş Iţcu şi Draga. Semnele spuneau „prieteni buni în mare primejdie“.

# IV

*Ghioaga și săgeata lui*
*Spaimă fac dușmanului*

Pe căi nevăzute de ochii oamenilor lui Han-tătar, în toată clina de răsărit a Carpaților s-a răspîndit știrea că vin oștile lui Dragomir spătarul, ale lui Andrei Lackfi, comitele, iar Dragoș Voievod de la Maramureș a pornit să vîneze „zimbrul cel mare".

Toți românii de aici doreau să scape de jaful tătăresc.

Toți tînjeau după trai slobod, tihnit, în țară bine orînduită.

Toți cei care aveau și știau să mînuiască o armă : topor, spadă, suliță, buzdugan ori arc, pogorau spre șes, să se însoțească în luptă cu vitejii din Maramureș ori cu oștenii din Țara Românească, să dea piept cu pîlcurile prădalnice ale lui Han-tătar. Să stăvilească jafurile. Să întemeieze sate și orașe statornice și să rînduiască străji întru paza lor.

Se cerea să fie biruiți dușmanii neapărat acum, în toamnă, cînd se retrăgeau spre Crîm, încărcați peste puteri cu prăzi, plocoane și robi.

Să aibă timp oamenii, în cursul iernii, să se adune și să se odihnească mai bine, că iarna tătarii nu duceau războaie, nu făceau podgheazuri [1], ci se desfătau la Baccisarai, dumicînd prădăciunile de-o vară. Cînd s-o lua omătul, cînd căpeteniile hoardei de aur s-or stîrni la jafuri, românii să-i poată înfrunta cu mai mulți sorți de izbîndă.

Dragoș Voievod cunoștea bine toate socotelile astea. Cu cît cobora mai spre răsărit, cu atît sporea numărul localnicilor adunați în jur. Își ziceau „hăitași în vînătoarea zimbrului cel mare".

Iar fiara însăși cobora înaintea lor, parcă le-ar fi călăuzit calea spre șesurile largi, unde hălăduia tătărimea. Și tot mergînd spre răsărit întîlneau adesea pîlcuri de jefuitori. Îi împrăștiau ori îi luau prinși. Isprăvile astea începeau să vîre spaima în inima lui Han-tătar.

---

[1] Unități militare trimise într-o țară străină să jefuiască.

Din cînd în cînd, vitejii lui Dragoş Voievod zăreau zimbrul cel mare : păştea, pe fugă, otava poienelor, zdrobind sub copitele-i uriaşe brîndușele gingaşe ori se adăpa la cîte un izvor, sorbind apa cu huiet de bulboană.

Apoi pornea înainte boncăluind.

## V

*Iată, mări, că deodată*
*O poiană se arată...*

Aşa a trecut vremea pînă la mijlocul lui octombrie.

Seninul cerului se împăienjenise.

Fumegările satelor parcă se mai răriseră.

Auzind că se ridicau spade şi buzdugane tari întru izbăvirea ţării de jaf, silnicie şi omor, creştea nădejdea în inima românilor.

Vitejii lui Dragoş se aflau în popas, la hodină. Deodată s-a ivit printre dînşii o fată, călare pe un cal mărunt, pietros, cu desagi la oblînc.

Molda a sărit şi s-a gudurat în juru-i.

— Duceţi-mă la Dragoş Voievod, a vorbit fata fără sfială, răspicat, cu un oştean.

Vitejii i-au împlinit dorinţa.

Cînd l-a cunoscut pe Dragoş, fata a grăit :

— V-aţi pogorît pînă aproape de marginea codrilor. Şi asta-i bine. Dar păziţi, că vine dinspre miazănoapte Ogotai Becr, căpcăunul. Are mulţime de călăreţi. E împovărat cu golomoz de prăzi şi duce cu sine robi. Ştefan a aflat că se-ndreaptă într-acoace, prin poiana Mesteacănului, şi m-a trimis să v-aduc ştire. S-ar putea să poposească o zi, două în poiană. S-ar putea să treacă la miazăzi peste rîul de colo, şi să mai adaste cîtva timp, pînă mai adună şi altă pradă. Bunicul îţi trimite într-ajutor, voievoade, zece oameni.

Dragoş a mulţumit pentru ştirile aduse şi-a povăţuit-o :

— Fii cu luare aminte, Draga. Şi pentru tine şi pentru liniştea lui Ştefan. Alege bine căile spre prisacă.

— Mă duc să duc merinde bunicului și mă-ntorc la domnia voastră.

— Bine, Draga.

În sfatul cu căpitanii, Dragoș Voievod a hotărît să-l împresoare pe Ogotai Becr în poiana Mesteacănului.

Pe dată, vitejii și însoțitorii s-au resfirat în lanț și-au pornit cu cîte-o călăuză în frunte.

Întîi, în grabă, apoi, tot mai încet, mai fără huiet.

Într-o zi jumătate au izbutit să împresoare „căpcăunul", în poiana Mesteacănului, înainte de a trece rîul.

Pe drum li s-a alăturat și Ștefan, cu douăzeci de flăcăi și cu cei zece prieteni ai lui moș Iţcu, prisăcarul.

Pe Molda au trimis-o din nou în vale, spre oameni cunoscuți, spre cneazul Mușat, s-aducă știri. Dragoș voia să știe, mai ales, unde se aflau Dragomir spătarul și Andrei Lackfi, comitele, și dacă-i pot veni în ajutor în acel ceas greu.

Spre seară, Ogotai Becr a înțeles că pîlcuri de localnici, conduși de cineva necunoscut, l-au înconjurat și-l strîngeau ca-ntr-o vîrșă în poiana Mesteacănului.

Dar Dragoș nu știa anume cîți tătari erau acolo, nici dacă nu cumva le vine ajutor dinspre răsărit.

Găsind o ieșire printr-o gîtuitură a poienii, Ogotai Becr a trimis o duzină de călăreţi peste rîul de miazăzi, să dea veste la tabăra lui Han-tătar că-i împresurat de români. Pîlcul de tătari a întîlnit-o pe Draga și încă doi ţărani, nu departe de rîu, și i-au făcut robi, pe toți.

Dar, înspăimîntîndu-se de oamenii satului Bosanci, ieșiţi la margine cu arme și pari, călăreţii lui Ogotai Becr s-au tras înapoi peste rîu, la tabără, să-și înștiinţeze căpetenia că s-au răzvrătit toate satele împotriva stăpînirii lui Han-tătar.

Zărindu-l pe Ștefan călare, pe malul apei, dincolo, și cunoscîndu-l, Dragoș i-a strigat din răsputeri :

— Să nu-i lăsaţi să vă scape !

Ogotai ar fi spintecat cu iataganul, pentru nemernicie, pe cei doisprezece călăreţi, dacă nu i-ar fi adus-o roabă pe Draga.

Ştefan simţea jar în inimă. L-a rugat pe Dragoş :

— Voievoade, să-i lovim mintenaş !

— Sînt mult mai puternici decît noi, viteazule. După socotelile căpitanilor, tătarii încercuiţi sînt peste o mie.

— Să nu-i cruţăm !

— Să avem răbdare, a povăţuit Dragoş.

— Dar eu nu mai pot ! Draga...

— Nu-i drept să te-ndemn, cu bună ştiinţă, la moarte. Fii cuminte şi supune-te poruncilor.

— Mă supun !

Totuşi, în zori Ştefan n-a mai putut răbda. Cu cei douăzeci de flăcăi şi cu prietenii lui moş Iţcu a atacat tabăra lui Ogotai Becr.

N-a avut însă nici o izbîndă.

A pierdut zadarnic trei oameni. Pe el însuşi era cît pe ce să-l taie un tătar.

Dragoş l-a mustrat aspru :

— N-ai să dobîndeşti iertare decît dacă săvîrşeşti o ispravă aşa de mare, încît să întreacă greşeala.

— Mi se cuvine dojana, voievoade : n-am fost vrednic nici să mă stăpînesc, nici s-o izbăvesc pe Draga... Dar de-ai şti ce-i în inima mea... Aflat-am, voievoade, că în încercuirea asta se găseşte prins şi zimbrul cel mare. Aşteaptă într-un desiş de fagi, cam nedumerit. De bună seamă o să se năpustească spre codru.

## VI

*Fiara cruntă şi turbată*
*Pleacă fruntea ei cea lată...*

De fapt, din poiana Mesteacănului îi pîndea mare primejdie pe vitejii lui Dragoş.

Tătarii lui Ogotai Becr erau mult mai numeroşi. Dacă spărgeau încercuirea se puteau schimba repede în încercuitori şi uşor zdrobeau pîlcurile vitejilor. Mai ales că aveau arme mai bune,

cai iuţi ca săgeata şi osebit meşteşug în tot felul de lupte şi războaie.

Dragoş a poruncit vitejilor să facă zgomot şi alergătură de cai. Să creadă tătarii că sînt mult mai numeroşi decît erau. A pus să taie copaci spre gîtuitura de poiană dinspre rîu, lăsîndu-i numai înţînaţi, gata să-i prăvălească asupra tătarilor, de-or încerca să iasă pe acolo.

Orînduia tot ce putea să nu-l scape pe Ogotai Becr din prinsoare.

Nu se grăbea să atace : aştepta ajutor de la Ulea şi Dragomir.

Pe la amiază însă s-a iscat mare freamăt în hoarda tătarilor.

— Rup încercuirea ! strigau ai lui Dragoş.

— Atacă spre miazăzi, spre rîu !

— Treceţi lîngă arborii tăiaţi !

Dragoş, cu cei mai buni dintre vitejii lui, s-a răpezit spre malul Sucevei, acolo unde deschiderea poienii era mai largă.

Strălucea soarele în amiază şi tremura uşor, cu sclipiri aurii, frunza mestecenilor.

Deodată, de după un dîmb, la mai puţin de două sute de paşi, s-a ivit zimbrul cel mare, ca o uriaşă umbră neagră.

Boncăluia furios şi alerga turbat, cu coarnele înainte, parcă-ar fi vrut să dărîme lumea toată.

Vitejii lui Dragoş se-nfiorară. În urma fiarei, aproape, gonea nebuneşte un pîlc de călăreţi tătari, în frunte cu însuşi Ogotai Becr.

Într-o clipită, Dragoş a înţeles şi primejdia şi gîndul tătarilor. Voiau să folosească împotriva lor puterea copleşitoare a fiarei.

A cîrmit fulgerător calul în faţa zimbrului, izbindu-l cu ghioaga ghintuită drept în frunte.

Se năpustea zimbrul cu atîta iuţeală, iar Dragoş l-a trăsnit cu atîta putere şi mînie, că de trei ori l-a dat de-a rostogolul, prăbuşindu-l cu capul sîngerat într-o tulpină de stejar.

Răcnetul fiarei a cutremurat şi pămîntul şi cerul.

Ceilalţi viteji, venindu-şi în fire, au azvîrlit suliţele în tătărime şi-au început lupta din săbii.

I-au respins pe toţi afară de Ogotai Becr ; iute şi iscusit în luptă, căpetenia tătară a scăpat din încercuire şi gonea spre un rîu, în vale.

Ştefan s-a rupt din rîndurile vitejilor şi-l urmărea, fierbînd de mînie.

Tătarul se răsucea în şa şi trăgea cu arcul în urmăritor.

Dar nu-l nimerea.

Ştefan se pleca fulgerător pe crupa calului, iar săgeţile-i vîjiau pe deasupră-i.

Luptîndu-se cu tătarii năpustiţi în urma zimbrului să rupă încercuirea, vitejii n-aveau răgaz să sară în ajutorul lui Ştefan.

Caii celor doi au trecut prin rîul din vale, înotînd ca zmeii.

Deodată, dincolo de apa aceasta, a apărut în calea celor doi Molda.

A dat să se repeadă asupra duşmanului, dar, după o clipă de şovăire, Ogotai Becr a slobozit asupra ei săgeata pregătită pentru cel urmărit.

Ştefan repede s-a apropiat de dînsul, a aruncat lanţul şi l-a prăbuşit în pulbere.

De jos, Ogotai tot a mai repezit iataganul asupra viteazului, rănindu-l la braţ.

Au sărit atunci şi alţi viteji, l-au prins pe Ogotai Becr şi l-au cetluit în funii.

Cu săgeata în spinare, Molda s-a tîrît spre apa rîului. Se străduia, din răsputeri, să treacă la Dragoş, pe celălalt mal. În jur, valurile se înroşeau de sînge.

La mal, vitejii au ajutat-o să meargă şi să se întindă pe iarbă.

Tremura şi gemea de durere ; privea la oameni cu ochi umezi, cerşind ajutor. Numai n-avea grai să spună cît o doare.

— Se chinuie în darn... a suspinat Ştefan, sprijinindu-şi în sîn braţul rănit. Săgeţile tătăreşti sînt otrăvite.

Şi, c-o mişcare iute, i-a smuls săgeata din trup.

Istovită, Molda a lăsat capul pe iarbă şi-a închis ochii.

Ştefan a îngenuncheat şi, cu priviri împăienjenite de lacrimi, a cercetat răbojul legat de gîtul Moldei.

— Vin ! Ne vin ajutoare, pînă-ntr-o zi...

— Foarte bine ! s-a bucurat Dragoş voievodul. Şi ca să nu se uite astă vietate, Molda, care cu multă credinţă ne-a slujit şi mult bine ne-a făcut, acestui rîu să-i zicem, de azi înainte, Moldova.

## VII

*Cît pămînt tu vei vedea*
*E cuprins de zestrea mea...*

Crezînd că Ogotai Becr a scăpat din încercuire, duşmanii au aşteptat, în linişte, ajutor, de la tabăra lui Han-tătar de peste Siret. Ar fi putut ieşi din poiană, prin luptă, dar nu voiau să piardă prăzi bogate ca acelea.

În timpul nopţii sosit-au însă cinci sute trimişi de Ulea şi tot atîţia dintre oştenii lui Dragomir, să întărească rîndurile vitejilor lui Dragoş şi ale prietenilor lui.

Nemaiavînd încotro, tătarii s-au predat, fără luptă, cu prăzi cu tot, în mîinile vitejilor lui Dragoş.

— Ei, acum are cine-ţi îngriji rana din braţ, a surîs Dragoş către Ştefan, privindu-l cu cît zor dezlega funiile din jurul Dragăi.

— Noroc, voievoade, că nu m-a nimerit şi pe mine o săgeată otrăvită.

O zi şi o noapte au ospătat vitejii din carnea zimbrului, în poiana Mesteacănului, sub mestecenii cu frunze de aur.

Peste cinci zile, cu puteri unite, Dragoş Voievod, Dragomir spătarul şi Lackfi comitele au atacat prin surprindere tabăra lui Han-tătar de peste Siret şi-au spulberat-o.

În tot ţinutul de la Prislop la Siret şi pînă la Trotuş şi mai departe s-a orînduit în acea toamnă un voievodat care mai apoi s-a numit tot Moldova, de la rîul numit aşa de Dragoş însuşi.

Aşa a ajuns Dragoş Voievod în fruntea voievodatului de la răsărit de Carpaţi.

Drept mulţumită pentru ajutor şi prieteşug, Dragoş a dăruit lui moş Iţcu pămînturi întinse, pe malul Sucevei, lîngă tîrgul

de cojocari transilvăneni, acolo unde-şi avusese prisaca şi unde începuse lupta cu tătarul. Aşa s-a întemeiat aşezarea ce i s-a zis Iţcani.

Pe Draga a cununat-o cu Ştefan, înzestrîndu-i cu pămînt roditor.

Ca herb [1] şi pecete a noii ţări, întemeiate prin unirea tuturor în luptă cu tătarii, Dragoş a ales capul de zimbru.

Iar rîul pe malul căruia a murit Molda, rănită de săgeata tătară, poporul l-a numit, de atunci, Moldova, aşa cum a dorit Dragoş Voievod.

În poiana unde-a pierit zimbrul cel mare, ucis de buzdugan, doi dintre vitejii lui Dragoş au pus temei satului Boureni.

Trăind în aceste „locuri desfătate", Ştefan şi Draga ştiau că Dragoş Voievod plănuise să mai împlinească încă un gînd mare al moldovenilor : libertatea deplină a ţării.

Dar n-a mai apucat, a murit, nimeni nu ştie cum, după doi ani de ocîrmuire.

Mai trecut-au încă cinci ani. Şi tot aşa, într-o toamnă, Ştefan şi alţii dintre căpitanii lui Dragoş, cu mii de moldoveni, l-au alungat pe Balc, urmaşul lui Dragoş, pentru că era prea plecat craiului ungur.

I-a ajutat într-asta şi Bogdan, venit tot de la Cuhea Maramureşului.

Şi luptînd iarăşi cu năvălitorii lui Han-tătar, au întins în acea toamnă hotarul Moldovei pînă la Marea cea Mare.

Şi l-au pus atunci moldovenii ocîrmuitor pe Bogdan Voievod. Să statornicească satele. Să facă oraşe. Să tocmească oştire. Să ocîrmuiască fără amestecul cuiva din afară. Să orînduiască o ţară slobodă cu adevărat şi de sine stătătoare.

Era în 1359.

•

[1] Stemă.

EUSEBIU CAMILAR

# MIRCEA CEL MARE

## I

ÎN ANII 1386, adică acum mai mult de-o jumătate mie de ani, amarnic vuiau clopotele la Argeş ! Obcinarii urcaseră pe culmi, aprinzînd focurile către toate punctele cardinale. Ştafete călări străbăteau drumul Cîmpulungului, spre Vîlcea şi Olt, alţii spre Giurgiu şi Tîrgovişte, şi spre Brăila, şi în sus, spre trecătorile Branului şi Turnu-Roşu — pretutindeni dînd veste că într-o anumită zi din amintitul an se va ţine la Argeş sobor de elecţiune [1] ; să poftească, deci, toată suflarea cu mic cu mare, să fie faţă cînd diadema Basarabilor va luci în soare, pe fruntea lui Mircea, căci după aceea va fi hram şi se vor da ohabe [2], scuteli şi iertări.

Curînd, culmile argeşene, şesurile şi văile s-au potopit de oameni. Cavaleri în zale, strînşi compact, aminteau pădurile vechi. Stăteau aşa, coif lîngă coif, scut lîngă scut, într-o tăcere de cremene, aşteptînd să se ridice în turn flamura şi să se arate Mircea. Mii de glasuri au bubuit cînd flamura s-a ridicat deasupra turnului, cu vulturul, şi domnul Mircea s-a arătat pe cal alb, în faţa porţilor. Cum l-au văzut, mulţi au înţeles că poartă noapte în ochi şi vifor în vîrful spadei.

Cînd s-au urnit spre el stareţii şi boierii mari, să i se plece, a făcut semn scurt de oprire, cu spada, încît toţi s-au tras repede la locuri, înţelegînd astfel că noua domnie începe cu fapta şi nu cu lauda ! Un murmur a trecut. Lăncile s-au clătinat ca-ntr-un vînt repede. Răzmiile de pămînteni, de la spa-

---

[1] Alegere.
[2] Acte de proprietate.

tele lor, au izbucnit în înfricoşate urale. Mircea n-a zîmbit nici spre ei, decît nespus de depărtat şi stins.

De ce nu-şi dădea drumul inimii, în ceasul acela mare ? Domnul Mircea îşi da seama că a răsărit cînd istoria lumii se afla la o răscruce de vînturi, şi că-i vor trebui rădăcini de cremene spre a nu fi repezit spulberului, împreună cu ţara. Văzuse bine şi zîmbetele de umilinţă de pe chipurile boierimii, văzuse, în acel fulger scurt al ochilor, şi lacrimile gata să cadă ale pămîntenilor, dar domnia sa nu trebuia să se piardă cu firea nici pentru unii, nici pentru alţii ; ci, deocamdată, fiecare trebuia să rămînă la starea şi locul său ! Cînd mai apoi şi-a împuns calul în pinteni, mantia verzuie a fluturat în vînt şi i s-au văzut zalele pieptarului strîns bine pe trupul musculos.

S-a oprit pe rînd, să vadă boierii şi cetele lor. Nimeni n-a cutezat măcar să surîdă în faţa lui ! Domnul Mircea clătina din cap, cînd vedea pîlcuri bine întemeiate, strînse în zale, cu coifuri semeţe, cu lănci tari şi cu scuturi purtînd urme de săgeţi şi zgîrieturi de lănci.

Cînd s-a apropiat mai bine de pămînteni şi i-a văzut înarmaţi pe unii cu pari afumaţi la capăt, cu îmblăcii şi coase, fruntea domniei sale s-a încruntat. Şi-a strunit calul şi şi-a dat seama într-o secundă că armele ţărănimii, deci armele mulţimii celei mari, armele ţării, trebuiesc puse în rînd cu armele noi ale Europei.

## II

La o numărătoare prin pristavi[1], domnul Mircea a aflat repede că Ţara Românească are cam cinci sute mii de oameni, pe un spaţiu strîmt, potopit de păduri seculare. Codrii Vlăsiei acopereau ţinutul Ilfovului şi Vlaşca, şi Deliormanul acoperea întinderi colosale, iar mare parte din şesul Dunării se afla înţelenit de veacuri, acoperit de ciulini şi spini.

---

[1] Ispravnici, administratori.

Țara lui era mică, și i-ar fi fost destul dacă o cunoștea din spusele altora, însă domnia sa pornise hotărît să fie bun gospodar pînă la capăt, adică să vadă totul cu ochii lui și să rînduiască totul cu mîna lui !

Astfel, după ce și l-a ales drept vornic, sau „palatinus curiae", pe Vladislav, a dat și lui Stănilă titlu și putere de ban al Severinului ; a dat grija logofeției lui Filos ; și titlu și putere de vistiernic lui Popșor ; și lui Sin, putere de spătar ; și lui Brateș, titlu și putere de stolnic ; și lui Costea, titlu de paharnic ; și lui Stanciu, titlu și putere de comis. Și după ce și-a întemeiat sfatul astfel, domnia sa a poruncit lui Stanciu-comis să-i pregătească cel mai bun cal, și toată curtea să fie gata.

Într-o dimineață flamura s-a scuturat în văzduh, apoi a coborît repede sub streașina turnului, semn că Mircea Voievod a părăsit cetatea de scaun. Curînd, călărea în fruntea pîlcului, pe drumul mare spre Cîmpulung. Plopi groși cît să-i cuprindă opt oameni își ridicau uriașele coroane, de o parte și de alta a drumului ; erau plopi sădiți în anii croirii drumului, poate mai înainte de Basarab Voievod, în cine știe ce adînc de veacuri. Cruci mari de piatră, cu scriitură, aminteau pe alocurea de morți prin năprasnă. Fumuri albastre se despleteau peste hanuri singuratice. Hangiii și călătorii se doseau repede, auzind tropot de cai, dar se arătau iar și se descopereau și se prăbușeau cu fruntea-n pulbere, cînd zăreau flamurile voievodului.

După ce a întîrziat în tîrg la Cîmpulung, domnia sa a purces mai departe, spre Olt, uitîndu-se la toți și toate.

## III

Într-o seară l-au oprit străji cu coif, scuturi și lănci, la pătrunderea într-un codru. Domnia sa a înțeles că a ajuns la hotarele unui boier ohabnic sau imun, însă a împuns calul repezindu-l spre străji și spunîndu-și că rău o va duce dacă țara îi va fi fărîmițată și mai departe în atîtea țări de sine stătătoare... S-a arătat și ohabnicul, plecîndu-i-se cu umilință și pof-

tindu-l în ospeție, însă domnia sa a purces înainte spre Olt, întunecat.

Tot timpul cît străbătuse ohabnicia aceea, văzuse pîlcuri de oști îngrămădite în întunecimi, și hotărît simțea că are dușmani înarmați pînă-n dinți, chiar la domnia sa acasă și întăriți în privilegii chiar cu mîna domniei sale !

A doua zi soarele l-a întîmpinat tot pe glia ohabnicului, și a văzut pămîntenii șerbi arînd cu pluguri de lemn, și a văzut străjeri de-ai ohabnicului ducînd în funii o ceată de șerbi prinși. Îi croiau cu harapnicele, mînîndu-i pesemne la judecata stăpînului. Erau vinovați că încercaseră să fugă de pe moșie, în altă parte, poate la o viață mai bună. Însă, și pentru domnul Mircea, încercarea lor era păcat grozav, și trebuia pedepsit după legea pămîntului. Deci, nici n-a clipit din ochi cînd șerbii au prins a răcni mai tare sub șuierul harapnicelor.

Însă, îndată ce pîlcul s-a îndepărtat, i-a părut rău, poate după tinerețea lor, și a simțit cum îl năpădește vrăjmășia împotriva ohabnicului. Căci, la drept vorbind, domnia sa era stăpînul adevărat peste întregul pămînt al țării și peste toți oamenii...

— Să-i slobozească din funii și să fie iertați de păcatul lor... a rostit domnia sa, oprind scurt.

— Cine să fie iertați ? a îndrăznit Vladislav, palatinus curiae.

— Șerbii ohabnicului ! Să fie iertați și să se înfățișeze la Argeș...

— Numaidecît !

Vladislav s-a întors în galop, în timp ce Mircea, în scurtul răgaz sub streașina codrului, gîndea la arzătoarea trebuință de oameni pentru lucrările viitorului. Poate în clipele acelea i-a strălucit gîndul de a întemeia satele de străjeri sau de obcinari, oaste gata oricînd în slujba domniei sale... Și, poate, tot atunci îi va fi răsărit încă nedeslușit planul desțelenirilor, opera grandioasă de mai tîrziu. Cum a ajuns la Jiblea, calul măriei sale a simțit de departe apa Oltului.

Mai apoi s-au răsfrînt în undă calul alb bînd cu sete potopitoare și umbra lui Mircea voievod cu coif greu strălucind din zale !

Soarele lumina malul dimpotrivă, drept în poiana Coziei. Domnul a năzuit prin vad către locul acela de hodină și verdeață. Și descălecînd, s-a lăsat în iarba fragedă. S-a hodinit îndelung, în cîntările molcome ca foșnetul de mătase al albinelor.

Însă bunul și aprigul gospodar pornise să-și vadă ogorul mare al patriei, și prea puțin s-a lăsat amăgelii aceleia ! Brateș-stolnicul l-a îmbiat cu pită de grîu. Măria sa a îmbucat puțin. După aceea, îndepărtînd printr-un gest pocalul întins de către Costea-paharnicul, a poftit să bea apă din coif.

Unda Oltului l-a răsfrînt a doua oară, așa, cu coiful plin ridicat în amîndoi pumnii spre gură. Și au purces mai departe, peste Olt, și i-a fost calea pînă la Porțile de Fier, și de acolo a cotit și a ținut drumul Dunării în jos, pretutindeni oprindu-se și cercetînd oamenii și locurile spre deplină cunoaștere.

. . . . . .

## IV

Apoi, într-o zi, flamura a fîlfîit iar în văzduh, deasupra turnurilor de la Argeș, Mircea Voievod se întorsese, potopit de imaginea țării sale și se uita în ea ca-ntr-o oglindă. Bunul și aprigul gospodar își văzuse glia, și acum se socotea ce are de făcut, cum să croiască prima brazdă către viitor... Văzuse sate cu vechimi mari, și bălțile oltenești în lungul Dunării, și l-a întristat codrul Deliorman și întinderile înțelenite. Pătrunsese cu calul și-n codrul Vlăsia și-și răsfrînsese coiful cu bold în oglinda lacului Snagov. Ca o pată de soare îi rămăsese în amintire cîmpia Olteniei, grînarul de pe atunci al Țării Românești, și acum măria sa se gîndea de-a binelea la deșteleniri de pămînturi.

Deci, şi-a adunat sfatul, şi toţi sfetnicii au înţeles însemnătatea clipei ; că, adică, dacă au ostenit, să se ducă să se culce şi să dea loc altora mai vrednici, căci începeau lucrurile mari...

Filos-logofăt şi-a ascuţit pana de vultur şi aştepta să înceapă. Şi a avut ce şuiera pana pe pergament, căci Mircea Voievod a tot dictat poruncă spre ohabnici şi moşneni, spre mănăstiri şi spre tot omul Ţării Româneşti, să fie liber oricine să se strămute spre codrii cei mari Deliorman şi Vlăsia ! Să dezbată cu topoarele, şi cu sapele, şi cu plugurile pustia şi ţelina, şi-n urma lor să se ridice sate şi să vină semănătorii !

Hotărîrea domnului s-a împrăştiat în popor ca lumina. Degeaba se opuneau pe ici-colo stareţii mănăstirilor, nelăsînd oamenii supuşi lor să înceapă roirea spre codru ! Porunca domnului era aspră şi îndreptăţea pămîntenii „să dea la cap" oricum s-ar împotrivi... Şi a început exodul spre pustie, şi drumurile erau pline de care şi vite, erau pline de turme. Boulenii păşeau repede sub biciul pămîntenilor, şi pretutindeni era veselie şi cîntare, ca-ntr-un drum spre glia făgăduinţei.

Aşa a început munca la codri, lupta cu natura sălbatică, instaurată în toată puterea ei într-un timp lung cît viforîrea neamurilor. Măsurînd cu ochii înălţimea codrilor, pămîntenii îşi stupeau în palme şi izbeau cu topoarele, cucerind pămînt virgin, palmă cu palmă, pînă ce-şi dobîndeau loc de casă, de grădină şi bătătură, însă nu se opreau la atît, ci luptau mai departe, aducînd soare în locul umbrei şi grîu în locul buruienei. Lucrau cu sete avană, după ce scăpaseră de la ohabnici şi de la mănăstiri.

Cei desprinşi de pe mănăstirile Oltului îşi aduceau aminte de stareţul Kriflonez, ca de-o spaimă. Dar voise, oare, domnul Mircea, să atingă prin exodul oamenilor, puterea ohabnicilor şi mănăstirilor ? Nicidecum ! Cu ohabnicii, aceşti voievozi de sine stătători, dacă va fi nevoie, avea să se socotească la ceas înţelept. Tot la ceas înţelept, va chema arhitecţi din ţara românească de peste munţi, spre ridicarea altor lăcaşuri, însă

mult mai tîrziu, căci abia se afla la începutul brazdei celei îndrăzneţe.

Bogăţii de sate, vechi cît pămîntul, văzuse măria sa pe dealurile Gorjului, Mehedinţilor şi Vîlcei, şi deci într-acolo n-avea de îndreptat brazda deocamdată. Bogată era în aşezări şi valea Buzăului, şi a Teleajenului, şi a Slănicului, deci, tocmai dincolo de pustie, la brazda Moldovei. Pustia îi sta drept în inima ţării şi trebuia neîntîrziat ştearsă de pe faţa pămîntului ! Însă, pentru îndeplinirea acestei opere, n-a folosit numai pămînteni de-ai măriei sale, ci a dat strigare spre Dunăre, să vină să-şi afle loc de muncă orice seminţii balcanice speriate de apropierea turcilor.

## V

După aceea Mircea Voievod şi-a adus aminte de tîrgurile Ţării Româneşti. Le văzuse în stare înapoiată, ceva mai înflorite decît satele. Aşa erau şi Tîrgovişteа, şi Severinul, şi Bistriţa, şi Tîrgul Jiului, şi Rîmnicul, şi Cîmpulungul, şi Turnul, şi Giurgiul.

De la curţile argeşene, chiar din faţa porţilor, pornea drumul cel mare spre apa Oltului cu poiana însorită de la Cozia, şi spre Rîmnic. Şi de la Tîrgovişte porneau drumuri mari, către inima Ţării Româneşti. De la cele patru porţi ale cetăţii, un drum pornea pe valea Dîmboviţei, spre Cîmpulung, altul spre Argeş. Prin trecătoarea Branului, alt drum venea din ţara românească de peste munţi, către Turnu, la apa Dunării. Însă, cea mai de seamă cale văzută de voievod era calea de comerţ a Brăilei, coborînd tot prin Bran şi Tîrgovişte, străbătută necontenit de neguţătorii braşoveni de dincolo de munţi.

Tîrgurile erau mană a domnului, de aceea Mircea Voievod, după ce a pus rînduială şi-n drumuri, a înnoit în tîrguri tagma conducătoare, numind vornici răspunzători de toate, birari şi pristavi, căci tîrgurile îndeletnicindu-se şi ele cu lucrarea pă-

mîntului aveau de plătit găleţi de pîine albă şi deosebite alte osînde.

Domnul Mircea Voievod mai avea venituri grase la tîrguri de la vămile morilor sale, căci mai toate morile de seamă la tîrguri erau aşezate ; se aflau mori vechi şi bine ferecate şi cu scocuri tari, şi la Tîrgu-Jiului, şi la Tîrgovişte, şi la Rîmnic pe apa Oltului. Şi cum venea pămînteanul cu sacul, îndată venea şi vameşul cu merticul ! Şi aşa se adunau mertic cu mertic, şi oamenii de prin tîrguri ai domnului, în preajma secerişului şi tuturor strînsurilor, pregăteau marile gropniţe pentru păstrare. Le măturau de rămăşiţele anului vechi, şi le lăsau deschise să le usuce soarele, să aibă timp să fugă gîzele şi şoarecii. Şi cum era gata vămuitul, harabalele cărau vama la gropniţe şi, după ce o vînturau bine, o turnau adînc şi puneau deasupra acoperămînt de piatră.

Însă, în afară de lucrători de pămînt, se aflau prin tîrguri şi neguţători, şi domnul Mircea şi-a adus aminte, cu destulă silă, de felul cum se desfăşura negoţul. Şi-n această ramură măria sa trebuia să-şi arate puterea şi priceperea ! Mai mare rîsul, să dai o sută de vedre de vin pe o moşie, sau trei cai buni pe o bucată de pămînt ! Ce negoţ e acela, să dai, bunăoară, doi boi şi-un cal, în schimbul unui rîmnic cu peşte ?

E adevărat că în Ţara Românească se aflau şi perperii, nişte bani de la Bizanţ, şi se aflau şi ducaţi, bătuţi întîia oară de Vlaicu Voievod, dar nici cu perperi, nici cu ducaţi la tîrg nu se putea face treabă bună.

S-a gîndit, deci, domnul, să bată domnia sa bani mai mărunţi, la îndemîna oricui.

Şi poruncit-a apoi să se deschidă baia de aramă de la Bratilău.

Şi au dat buluc îndată meşteri mineri din ţara românească de peste munţi ! Domnul Mircea a chemat bănarii, să bată bani mulţi şi mărunţi, să poată ajunge chiar şi la mîna chiorilor. Vechile tocmeli, cu schimb în natură, au fost astfel aruncate la gunoaie.

La Bratilău, aflat pe apa Brebinei, pentru prima dată pămîntenii au văzut cum scot arama meșterii mineri și o spală „la roată“, pînă la arătarea luciului ! Lucrul acesta era predat de domnie la început prin hîrtie în regulă meșterului arămier Hanoș Ciop, pe temeinică înțelegere : cît i se cuvine domniei, cît meșterului !

## VI

Dar fiindcă ne-a dus condeiul la bani, amintim că pe vremea aceea apusul Europei nu putea veni cu corăbiile de negoț pe Dunăre, decît pînă la Porțile de Fier, unde se aflau cunoscutele „praguri“, inavigabile. Însă, dacă pînă la anii 1300, adică cu optzeci și șase de ani înainte de Mircea, neguțătorii din Flandra și Germania își lepădau mărfurile de pe corăbii la Belgrad, și de acolo le împrăștiau spre Orient, mai tîrziu au dibuit calea pămîntului.

Marile drumuri de comerț ale Europei cu Orientul erau două, și unul trecea prin Viena și Brașov și Bran și străbătea Țara Românească, pînă la schelele Brăilei. Așa se întîlneau, la această veche cetate dunăreană, căruțele de peste munte cu prorele trufașe ale corăbiilor. Vinurile din Elada, dulci și îmbătătoare ca poemele lui Anacreon [1], mătăsurile ușoare ca pînza paingului, aduse tocmai din China, piperul, scorțișoara și șofranul erau descărcate de pe navele aventurii și așezate frumos în carele cărăușilor români, și se înfruptau din prețul lor și domnia, și cărăușii, și neguțătorii.

Mircea a dat hrisoave de întărire a negoțului celui mare, între Europa și Orient, și de aceea putem spune că datorită chibzuinței lui s-a putut desfășura în lege negoțul dintre două continente.

Drumurile se cereau întreținute prin oameni anume, și păzite, căci, după o vorbă de pe-atunci, cu cît e averea mai mare, cu atît face cu ochiul mai avan !

---

[1] Mare poet grec antic.

În ce privește negoțul cu cetățile românești de peste munte, Brașovul și Sibiul, Țara Românească vindea vite care ajungeau pînă-n apusul continentului. Vindea peste munte și ceară, și pește. Și se aduceau în Țara Românească, din cetățile de peste munte, arme fel de fel, cojoace cu înflorituri, și ciubote, și fel de fel de lucruri de lipsă. Chiar și domnului îi plăceau lucrurile brașovenești și cerea să i se aducă hamuri pentru cai, căruțe ferecate bine și cu coviltire, și chiar și cuie. Iar pentru oaste, cerea să i se aducă scuturi, tolbe, arcuri, salitră și tunuri.

Și iarăși, fiindcă ajunserăm la negoț, vom trece și la meșteșugurile brașovenești, și vom aminti că tot de acolo veneau meșteri pentru conducte de apă, și arhitecți, și vestiți întemeietori de iazuri. Mircea Voievod a mai dat și alte porunci pentru repedea înflorire a negoțului, demne de un iscusit gospodar : dacă pînă la măria sa neguțătorii aveau voie să treacă numai pe anumite drumuri și să-și așeze marfa la anumite tîrguri, acum s-a dat poruncă deosebită ca neguțătorii să vină pe unde pot și pe unde vor, și să-și facă negoțul unde-i duc ochii și unde le vine bine !

Și după ce a întărit negoțul cu cei de peste munți, și-a aruncat ochii mai departe, tocmai la cetatea Liovului, chemînd neguțătorii și scutindu-i de orice jupuială, numai țara să înflorească.

## VII

Tăria pentru faptele de mai tîrziu, Mircea Voievod a avut-o și în geniul de strateg, dar și-n averi. Pomenit-am mai înainte de vămuirea la mori și de așezarea grîului în gropnițe pecetluite cu pietroaie, și încă despre cîteva amănunte privind averea voievodului. Deci, îndată după vama morăritului, se cuvine să pomenim pădurile întinse, pline de animale sălbatice, anume branițile. De aici se aduna, în casele domnești din tîrguri, carne de iarnă, iar din bălțile Dunării erau aduse șiruri fără sfîrșit de harabale cu pește, păsări sălbatice și carne de fiară ! Vrednice de pomenit sînt veniturile vămilor de la tîrguri, de la tre-

cătorile munţilor şi de la vadurile apelor, pe lîngă vămile de ieşire şi intrare în ţară !

Pe vremea aceea nimeni nu era scutit de bir şi nici de alergarea la steag ! Dijma, sau dicesima, aducea în vistierie şi-n casele domneşti venit gras, şi de pe porci, şi de pe oi, şi de pe vin, şi de pe fructe, şi de pe miere şi ceară, încît cămările caselor domneşti din tîrguri erau căptuşite din pod pînă-n beciuri cu roţi de ceară, caşuri şi caşcavaluri, putini cu miere, poloboace cu vin şi tot ce creştea în pămînt şi deasupra lui.

Adunătorii birului şi dijmei se înfăţişau o dată pe an, la vremea „crestatului", căci datoriile fiecăruia erau crestate pe răboj. Moale nu le era pămîntenilor cînd se arătau căblarii, să le ia grîul puţin de la gura copiilor ! Alte angarale erau cărătura cu carul sau cu căruţa, la nevoile domnului ; călăuzirea şi paza convoaielor de care domneşti era altă angara ; şi-au mai fost angarale, cositul fînului pentru hergheliile domnului, tăiatul lemnelor, lucrul la cetăţi şi paza cu rîndul ! Pescuirea morunilor din bălţile domneşti, vreme de trei zile, era tot angara ! Un venit domnesc se numea duşegubină — din pedepsele băneşti date satelor unde se întîmpla moarte de om.

Să nu mai vorbim de haznalele unde-şi strîngea domnul aurul, pietrele scumpe, stofele rare, obiectele de argint, inelele, brăţările, cerceii, săbiile bătute în nestemate.

## VIII

Am arătat la început că boierii Ţării Româneşti rîvneau ohabnicia ! Mircea Voievod se socotea mult, însă, înainte de a-şi bate pecetea pe vreun hrisov, căci a da ohabnicie însemna pierderea treptată a puterii. Mai ales în anii din început, prea puţini s-au înfruptat din mana asta, Mircea ţinînd în mînă de gospodar aproape toată puterea. Numai aşa ne putem explica izbînda eforturilor armate, săvîrşite asupra celei mai mari puteri a timpului !

# IX

Deseori Filos-logofăt îi spunea domnului că toată filozofia lumii şi înţelepciunea se reduce la preîntîmpinarea răului sau, după o vorbă înţeleaptă, fericit e numai cel ce o ia înaintea nevoilor !

Ne aflăm la doi ani de la urcarea în scaun a domnului, adică 1388, şi lumina secolului pe terminate se clătina des, de-un vînt aspru. Dinspre Balcani rînjea craniul spaimei spre Europa şi viitorul părea o noapte. Filos-logofăt prezenta adesea domnului cartea Polieleului, mîngîind ceasurile de veghe ale acestui om tăcut şi aspru, urcat de bunăvoia sa la culmea unde bat vînturile. Mircea Voievod asculta cît asculta, pe urmă îl împingea uşor de umăr pe poetul logofăt Filos, spunîndu-i că să revină cu cîntările de tînguire cel puţin peste un secol, căci el, Mircea, un secol va domni, pentru că are pe lume atîta treabă...

Cum ieşea Filos, măria sa se încrunta în gînduri, mai cu seamă că de peste Dunăre rînjea stihia, iar peste munţi, pe aria ţării româneşti, Transilvania, intrase dihonia ! Riga Sigismund de Luxemburg alerga cu spada cînd la Croaţia, cînd la Dalmaţia, să potolească para, în timp ce Riga Vladislav Iaghelonul al Lehiei cutropea brazda ungurului şi-şi însuşea Galiţia.

Prietenii de la Suceava îi aduceau lui Mircea ştiri dese, tocmai din brazda Miezului Nopţii a Moldovei. Veştile neliniştilor de peste munte deschideau în inima cutezătorului Mircea un buboi vechi şi dureros.

Înaintaşi nevrednici şi împrejurări neprielnice lipsiseră Ţara Românească de feudele ei, Amlaşul şi Făgăraşul, locuri cu seminţie consîngeană şi bogate straşnic. Drept care, socotind că i-a venit vremea, domnul Mircea a tresărit în singurătatea nopţii, şi lumînările au clipit şi ele, căci peste turnurile Argeşului bătea vîntoasa. După ce s-a chibzuit bine ce putea cîştiga şi pierde, a chemat sfatul cel mare, şi s-au adunat sfătuitorii, şi aflînd planul domnului, au şi purces să îmbrace zaua şi coiful.

Cuprinderea feudelor pare să se fi petrecut în linişte, şi însuşi domnul a urcat în fruntea pîlcului. A numit, ca şi în ţară, găletari, birnicei, globnici şi juzi, după aceea s-a dus la cetatea Amlaş şi i-a încercat porţile şi zidurile, să le vadă tăria, dacă va fi nevoit să fugă vreodată spre aceste pămînturi de scăpare. Nu pofta de lărgime a gliei îl mînase să suie muntele, ci redobîndirea unui drept vechi, şi grija faţă de ziua de mîine, căci nourii asupra Europei puhoiau mai deşi !

Îndată ce s-a întors din ţara românească de peste munţi, la Argeş, a dat drumul cailor la păscători, iar pe sfătuitori i-a trimis pe la cetăţi şi ohabnicii. Săvîrşise întîiul fapt de cutezanţă şi i-a fost silă cînd au început să-l laude unii şi alţii ; drept care, le-a astupat gura la toţi ; numai poetul logofăt Filos a fost mai greu de astîmpărat.

## X

Într-o dimineaţă, Mircea Voievod a deschis uşa cămării scriitorilor. Filos-logofăt era gata de mult, cu penele de vultur şi cerneluri. După ce Mircea Voievod l-a poftit să scrie un hrisov, şi i l-a dictat, cu glas aspru dar stăpînit, l-a poftit să i-l citească... Şi neagră ca noaptea de veci a fost mînia domnului, cînd Filos a început :

— *„Io, Mircea Voievod, domn Ţării Româneşti, herţeg al Amlaşului şi Făgăraşului...“*

Mircea Voievod l-a privit pînă-n măruntaie, ca pe-un vrăjmaş, în timp ce Filos se întreba speriat cu ce greşise...

— Unde mi-i greşeala, măria ta ?

— Cine te-a sfătuit să-mi adaugi aceste titluri de fală ? Aşa ai scris şi pe alte porunci ?

— Întocmai, doamne... Aşa am scris pe toate poruncile date în feudele din ţara românească de peste munte...

— Bine, Filos-filozoafe... a adăugat Mircea Voievod, şi şi-a întors faţa de la dînsul cu silă, spre spaima celorlalţi scriitori

din încăpere. Ştii ce te-aşteaptă ? Cum ai îndrăznit să adaugi firii mele scăderea falei şi îngîmfării ? Cum îmi voi scoate obrazul în lume ?

Tot în ziua aceea, Filos-logofăt se afla pe drumul către cetatea Severinului. Îl petrecea Stanciu-comis, şi-l tot întreba, rîzînd cu două înţelesuri :

— Vezi, logofete ? Ce-ţi ajută acum toată filozofia ta ? Vei săpa sare, la ocnă, împreună cu ţiganii robi...

Filos-filozof tăcea, îndelung, gîndindu-se că fiind un martir al cinstei, lumea şi timpurile viitoare îi vor da înaltă mărire ! Dar oricît căuta să se mîngîie cu lauda timpurilor viitoare, tinereţea lui îl sfătuia să împungă calul în pinteni, să se piardă în lume ca o nălucă, de sub paza acestui flecar, care nu mai ştia nimic în afară de căutarea vîrstei cailor prin rînjirea dinţilor !

— Ce-ţi ajută ştiinţa, filozoafe ? l-a împuns iar Stanciu-comis cu vorba, însă Filos-filozof s-a închis în muţenie.

Şi aşa s-a întîmplat că sfetnicul Filos a ajuns şi la Ocnele Mari, şi s-a îngrozit văzînd în măruntaiele pămîntului, în întunericul negru, tăiat ici-colo de facle de răşină, foşgăirea ţiganilor robi. Băteau în dîmburile de sare baroasele şi maiurile. Pe tărgi de nuiele şi-n coşuri uriaşe cărau sarea afară băieţei şi flăcăuaşi. Îi mînau sameşi cu harapnice. Aşijderea munceau femeile roabe, într-un du-te-vino necontenit, că parcă de la începutul timpului intrau şi ieşeau prin căscăturile muntelui amintind gurile monştrilor.

Filos-filozof sta împietrit, însă îşi spunea că, asemeni lui, totdeauna înţelepţii au gemut în întristare sau aruncaţi în groapa leilor...

A deosebit la o vreme călugări cu comanac, strigînd printre sameşi, şi a văzut carele cu coviltire uriaşe, gata de plecare spre tîrgurile ţării transilvane, în sus pe Olt, prin pasul de la Genunea. Pămînteni supuşi mănăstireşti încărcau sarea, şi pisări

cu comanac crestau numărul coșurilor pe răboj. Au pornit carele, în șir, iar pe lîngă boi și pe lîngă pămînteni mergeau pisări, strigînd tot către soarele gata să apună :

— Mînați ! Mînați ! Mai repede !

Filos-filozof sta mai departe împietrit, dar Stanciu-comis l-a bătut pe umăr, rîzînd cu gura pîn' la urechi :

— Nu pofteşti în ocnă, filozoafe ? Am poruncă de la măria sa să te închid !...

— Pentru ce ? a îndrăznit Filos, alb de spaimă.

— Totul a fost numai o încercare a domnului ! a răspuns rîzînd comisul. Spre a vedea ce poți păți, dacă mai cazi și altă dată în greșeală...

Filos-filozof s-a repezit la comis. L-a îmbrățișat strîns, uitînd că are a face cu un nepriceput în ale scrierilor și cărților. A sărit apoi în șa, și-n timp ce galopa alături de comis, gîndea că tot e mai bine s-o iei totdeauna înaintea belelelor. „Oare așa să fie ? s-a întrebat după un timp. Doar am scris numai adevărul, că Mircea Voievod este herțeg al Amlașului și Făgăraşului..." Și Filos s-a hotărît să se închine domnului pînă la pămînt, dar în același timp să i-o spună deschis că toți craii au avut martori — scriitori — care le-au dus faima faptelor peste timp, ca peste muntele cel înalt și prăpăstios. De ce să se lipsească Mircea Voievod de acest drept, menit de istorie ? Va vrea domnul sau nu, îi va conveni sau nu, Filos-filozof tot îi va însemna faptele, spre a i le citi viitorimile.

Galopînd lîngă Stanciu-comis, Filos-filozof cugeta în cîtă întristare o duc unii și în cîtă fericire alții ! A poposit pe la mănăstirile Oltului, și a văzut robii lucrînd în făurării și roabele în atelierele de țesut. A văzut și pămînteni dăruiți mănăstirilor odată cu satele lor și plătind mănăstirilor dijmă din grîu și vite... Și a văzut averea fabuloasă a mănăstirilor, alcătuită uneori din zeci de sate cu moșii fără sfîrșit ; și se căina Filos, amintindu-și un cuvînt al Bibliei, plin de dojană asupra celor ce, fiind slujitori altarelor, averi adună...

## XI

Dar cum i-au crescut ochii, de mirare şi admiraţie, văzînd pămîntencele ţesînd in şi lînă, sau vopsind ţesătura în culori de-a dreptul ameţitoare ! Dar pămîntenii meşteri ? Cu ce se puteau asemăna înfloriturile făcute cu cuiul înroşit, pe juguri, pe arcadele porţilor şi pe portiţe ? Dar cofăelele şi cofele, făcute cu cuţitaşele, de către aceiaşi meşteri ?

Într-o seară, după ce au trecut apa Oltului, au nimerit la o curte împrejmuită cu zid. Străji din turn le-au poruncit să stea, să dea seamă cine sînt ! Abia după ce au spus, au fost poftiţi înăuntru, în ohabnicie. Au văzut zarvă şi freamăt omenesc. Ardeau facle de brad. La lumina lor, Filos-filozof a văzut în capul scărilor un bătrîn bărbos cu biciul.

Un pămîntean răcnea îngrozitor.

Tocmai i se scoseseră ochii !

— Să te înveţi minte ! tuna din glas bărbosul, şi Filos a înţeles că ohabnicul judecă un supus. Pentru ce ai vîndut taina, ticălosule ?

În scurt, oaspeţii au ştiut că era vorba despre un meşter care scornise un fel de maşină de lemn şi spusese taina altor olari, de pe ohabnicia vecină... Şi cum ohabniciile trăiau fiecare cu meşteşugurile lor, vînzarea tainei era pedepsită straşnic, căci nu trebuia să ştie vecinul ce se întîmplă dincolo de zidul de piatră al stăpînului său ! Căci, aflînd, vecinul te va ajunge în stare şi te va întrece !

A oftat Filos. Au purces mai departe, în zori, şi au poposit la alte mănăstiri, de pe la bălţile Oltului, şi au întîlnit sute de care cu peşte, însoţite de pisări cu comanac. A văzut Filos atelierele din mănăstiri, iconarii şi meşterii de covoare, şi vopsitorii, şi s-a plecat cu sfială spre lucrul caligrafilor care scriau sau copiau psalmi şi biblii. Şi a văzut învăţăcei stînd plecaţi sub ghionturile monahilor bătrîni şi învăţînd a scrie şi ceti...

Şi Filos şi Stanciu-comis au gustat miere, la prisăcile mănăstireşti, şi au văzut în atelierele mănăstirilor cum se fac lumînări din ceară curată.

Cum au ajuns la cetatea Severinului, Stanciu-comis a spus încă o dată filozofului că totul a fost doar un drum al încercării : se pot, deci, întoarce înapoi la Argeş, unde vor putea da seama despre cele văzute.

## XII

Mircea Voievod n-a aşteptat să-l izbească evenimentele ; ci le-a luat-o totdeauna înainte, şi nu numai după vorba înţeleaptă a caligrafului său, ci şi după o experienţă îndelungată ; căci numai nebunii şi orbii se gîndesc la diguri după ce le ajung puhoaiele la uşă !

Din timp s-a gîndit la sistemul de apărare a ţării, şi în primul rînd a ochit turnurile cetăţii Severin, cea mai depărtată pe Dunăre ! A ales pîrcălab destoinic, tare şi-n ştiinţa armelor, şi bun gospodar. A poruncit să i se întărească cetăţii turnul de veghe spre miazăzi, să ţină Dunărea sub pază, să nu coboare corăbiile vrăjmaşe ca la pomană ; ba a înzestrat toate turnurile cu tunuri tari, înzestrate la rîndul lor cu tunari buni şi cu movile piramidale de obuze.

Aşa a început veghea straşnică a Dunării şi a malului dimpotrivă, dar nu înainte de a cerceta atelierele faurilor de arme aflate în cetate, lăudîndu-i pe vrednici şi trimiţîndu-i acasă pe nepricepuţi.

În preajma anilor de cumpănă 1389, în cetate la Severin amarnic răsuflau foiurile, înroşind fierul adus de la Braşov ! Baroasele meşterilor îl subţiau, dîndu-i forme de lănci, săbii, topoare şi bărzi ! Nouă rînduri de sudori picau de pe meşteri, zi şi noapte, căci pîrcălabul nu mai avea astîmpăr de cînd olăcari îi aduseseră ştiinţă domnească despre apropierea ceasului groaznic. Încăperile puteau a salitră şi fum de cărbune, şi meşterii arătau în penumbră ca ciclopii, şi degeaba îşi tot ştergeau sudoarea cu şorţurile de piele...

În vremea asta, pămîntenii satelor din apropiere cărau de zor bolovani şi pietriş, şi unii din ei, pricepuţi la zidărie, cîrpeau crăpăturile zidurilor, curăţau buruienile din şanţuri ; ori

alții, meșteri fîntînari, se slobozeau pe funii în fîntîna din curte, cercetînd-o, în caz de împresurare să fie dătătoare de apă bună...

Tot din trei în trei zile, pămînteni cu arcuri și lănci și cu pieptar de zale de fier făceau strajă, orientîndu-se în curgerea ceasurilor după cîntările cocoșilor. Cel urcat în turnul dinspre Dunăre sta necontenit cu mîna streșină, și deasupra lui flutura flamura cu vultur ; iar jos, la temelie, foșgăiau corăbiile Țării Românești. Cel ce străjuia înspre Porțile de Fier sta așijderea cu mîna streșină și cu cornul gata să dea alarmă la apariția oricărui vrăjmaș pe ape !

Nu tare departe de cetatea Severinului, mai la vale pe Dunăre, se afla cetatea Turnu, și ea pusă în stare de alarmă, cu străjerii, cu atelierele de arme și cu pîrcălabul veghind peste toți și toate.

Grijă deosebită avea Mircea Voievod față de cetatea Giurgiului ; vremurile de cumpănă se apropiau și multe nu erau încă gata la această ctitorie strategică a sa ! Veghease ori de-a dreptul, ori prin oameni de bună credință, de la baterea temeliei pînă la turnuri, cheltuind averi. Îl costase această ctitorie mii și mii de bolovani de sare, dați în schimbul muncii meșterilor, pietrelor de zidire, mortarului de legătură, ștangilor de fier, porților bine ferecate ; și dăduse brașovenilor care multe de sare, pînă și pentru cuiele acoperișului... Apoi, ochii voievodului au căpătat semeție de vultur cînd și-a privit cetatea înfiptă bine pe insula din Dunăre și legată de pămînt printr-un pod de bîrne ! A poruncit urcarea tunurilor în turnuri, toate îndreptate spre malul dimpotrivă !

După ce a văzut flamura sa cu vultur răsfrîntă în cer și-n adîncul fluviului, a purces spre cetatea Brăilei, ultima din șirag. I-a dat și ei pîrcălab destoinic, a cercetat turnurile și atelierele de arme ; și și-a trimis oameni la brazda Moldovei, la cetatea Crăciuna ; însă într-acolo nu avea teamă...

A cercetat și cetatea Dîmboviței și Căpățînenii, aflată în preajma țării românești de peste munți ; apoi s-a întors în ce-

tatea de scaun, numai bine ca să afle de la iscoadele Dunării veşti de spaimă !

Mircea Voievod şi-a păstrat cumpătul, chiar dacă ştirile îl loveau ca pietrele !

## XIII

Cînd i s-a spus că turcii ajung în faţa Brăilei, gata să-i nimicească negoţul pe Dunăre, Mircea a dat strigarea la arme !

S-a urnit ţara toată !

Obcinarii şi-au împlinit datoria, urcînd la culmi şi aprinzînd focuri !

Ştafete au trezit ohabele cu jupanii şi cetele !

— Nimeni să nu fie scutit de oaste, ca de moarte ! suna porunca domnului, şi astfel, drumurile mari ale Ţării Româneşti copleşite fost-au de mulţimile în mers repede.

Întîi, Mircea Voievod şi-a privit oastea curtenilor săi, mii multe de pămînteni, dăruiţi cu scuteală, numai gata să fie la arme ! Veniseră cu arcurile şi săgeţile vechi de-acasă, şi pămîntenii şi tîrgoveţii, însă voievodul s-a încruntat, poruncind căpeteniilor lepădarea numaidecît a rablelor ! Şi cum rablele au căzut la picioarele curtenilor, Mircea Voievod a poruncit cămăraşilor să deschidă cămările cu arme noi ! Pîlcuri-pîlcuri intrau curtenii în cămări şi primeau arbalete, arcuri cu săgeţi bine otrăvite, tolbe largi şi adînci, braşoveneşti, scuturi de lemn acoperit cu piele tare ca fierul, săbii şi lănci — şi mulţimea curtenilor a izvodit murmur ca de codru sub vînt, cînd din alte cămări au fost trase afară tunurile, cu tunarii lor de mult şi bine muştruluiţi !

Înarmate pînă-n dinţi erau şi banderiile călări ale ohabnicilor, strînse în zale şi încruntate sub coifuri ! Unii dintre aceşti privilegiaţi îşi îmbrăcaseră şi caii în harnaşament ţesut în fir ales şi cu paftale de argint la piepturi, iar puţini din ei purtau chivără şi îmbrăcăminte de fier greu.

În urma banderiilor aliniate pîlc cu pîlc se aflau care grele cu poveri, hrană în drumul viforului. Țigani-bucătari, grași ca pepenele, scărpinau cobze, pînă va veni prînzul cu rîndul linguroaielor !

Așa se urneau de la curți ohabnicii : își luau totul cu ei — poloboacele cu vin, mascuri fripți și pită, ca nu cumva prin taberi să le ducă dorul !

Așa scria legea secolului : domnul îi miluia pe ohabnici cu independență în hotarul pămînturilor, însă la strigarea cornului să fie față, să-și dea partea de sînge ! Și ohabnicii se urniseră cu mic cu mare, căci nu era de glumit cu acest voievod aspru : lipsa ori întîrzierea puteau fi socotite viclenie, și se pedepseau cu luarea ohabniciei și capului.

## XIV

Veneau rînd pe rînd căpitanii de județ, dînd seamă domnului că oastea mare se adună la locurile de poruncă. Mehedinții, gorjenii, cei din județul Jalașului și rîmnicenii mărșuiau pe sub un văzduh fierbinte, pe marele drum al Cîmpulungului. Printre lănci și arbalete, scuturi și arcuri, se zăreau pe alocurea îmblăci și pari afumați la capăt, însă aflînd căpeteniile că domnul se uită la astfel de unelte cu silă, porunceau purtătorilor să se ducă să vîneze cu ele iepuri și urși. Rînd pe rînd, aflînd mînia domnului asupra rablelor, armele vechi dispăreau și le luau locul arbaletele și lăncile.

Coborau pămîntenii Buzăului și Tîrgușorului pe alte drumuri, la alte locuri de poruncă, în timp ce la Argeș olăcari veneau și plecau în goana cailor, și clopotele bubuiau în turnuri necontenit, și le răspundeau alte clopote, pînă-n Vlăsia cea mare, la Snagov, și pînă la Olt, la poiana luminată. Toată Țara Românească pornise la drum, și-n porțile satelor se auzeau plînsete și bocete, și copiii se înșfăcau de tați și frați. Vuia profund codrul Deliorman cînd treceau călărimile în goană și cînd mînătorii carelor cu poveri plesneau din harapnice și răcneau la boi.

Pe brazda Dunării, corăbiile Țării Românești umblau necontenit, în sus și-n jos.

Cînd Mircea Voievod și-a dat seama că ceasul pornirii e deplin, s-a uitat la spătarul Sin, care sta gata să-i dea spada mare.

Mircea Voievod a luat spada.

A sărutat-o adînc.

După aceea a ridicat-o cu amîndouă mîinile, sus, parcă vrînd a brăzda văzduhul.

Și-a strîns calul în pinteni.

A pornit, între flamurile cu vulturi și-n cîntarea mai tare a clopotelor.

Îl urmau sfătuitorii, la un pas distanță, și între ei se afla Filos-filozof, cu toate că muzele n-aveau nici pe-atunci ce căuta în taberele războinice.

Apoi, din răscruci în răscruci, oastea mare s-a închegat.

Curînd, călare și crunt sub coif, Mircea s-a oglindit în Dunăre.

## XV

Malul dimpotrivă era binecunoscut Țării Românești prin negoțul ce se desfășura și mai cu seamă prin coborîrea turmelor, în ierburile Deltei, la iernatic. Cutropirea de către turci a malului dimpotrivă însemna gîtuirea țării sau astuparea definitivă a acestei ferestre a Răsăritului. Pe de altă parte, numai un nebun le-ar fi îngăduit să se statornicească în pragul țării, și să nu încerce să-i stropșească la timp !

Se scuturase numai un rînd de frunze de cînd bulucurile lui Murad-Sultan mîncaseră stropșeală la Plosnic, din partea bosniecilor și sîrbilor ; ajuns la aman, războinicul osmanlău ceruse pavăză de la bulgarul Șișman și de la Ivanco, riga Dobrogei. Și unul, și altul, deși închinați Turcului, s-au prefăcut că nu aud, lăsîndu-l stropșelii ; însă, ca osîndă că nu i-au făcut hatîrul, Murad l-a trimis împotriva lor pe Ali Pașa, fiul lui

Hairedim, și acesta și-a urnit bulucurile. Șișman-țar, pînă la urmă, s-a supus și și-a dezlegat punga să dea tribut, însă Ivanco, feciorul lui Dobrotici, a luptat și a căzut în luptă ca un paraleu.

Spadele românești au intervenit tocmai în toiul acestor evenimente. Mircea Voievod și-a încărcat oștile în corăbii sau și le-a trecut pe poduri de șăici, și iată-le la Dîrstor, potrivind tunurile, către turnurile cu semilună ! Amarnic a huit artileria românească atunci, iar Iacși-bey, căpetenia Dîrstorului, avea să-și dea seama că apăruse în istorie o putere nouă ! Nici nu se așteptase osmanlăul la un tain atît de gras, de ghiulele, și la alte tainuri, zvîrlite cu arbaletele ! Iacși-bey a apărut puțin timp la meterez și s-a văzut înconjurat de toate părțile, și-n toate părțile fluturau flamurile cu vulturi !

Mircea Voievod cu curtenii săi nu și-au cruțat defel energiile, împingînd spre porțile cetății valurile călărimilor și trecînd mai departe, necontenit, peste stîrvurile vrăjmașilor, către porțile Dîrstorului ! Împresurarea a ținut destul de mult, dar pînă la urmă porțile au fost sparte și bătălia s-a întins pe ulițele cetății, în răcnetele răniților, în țipetele copiilor și femeilor și-n vaierul clopotelor.

Nici un fes, nici un turban nu s-au mai ridicat de la pămînt, dar nici de urma lui Iacși-bey nu s-a mai auzit !

După alinul acestui vifor prim, Mircea Voievod a poruncit ridicarea flamurilor cu vulturi deasupra Dîrstorului ! A chemat meșterii să bată pe porți și pe turnuri pecetea cu vultur. Oștile s-au adunat și s-au întins taberele, însă proști și cu buzele umflate au rămas cei ce credeau că se și întorc acasă !

Mircea Voievod începuse brazda cea mare a îndrăznelii și trebuia s-o continue ! În timp ce oștile se hodineau, a trimis iscoade înainte, să vadă tăria osmană, întinderile și bogățiile. Și iscoadele i-au adus știri felurite. Unii ajunseseră pînă departe, departe, la o pădure înfricoșată, ca o mare de arbori ; iar alții, cei ce apucaseră în linie dreaptă, spre răsărit, zăriseră într-o dimineață Marea Neagră... Văzuseră și Heracleia, cetate tare pe

dîmburile de la Ienisala și răsfrîntă într-un lac imens, ca un ciclop !

Țara Dobrogei era bogată în pășuni și turme.

Mircea Voievod și-a rînduit oastea ; după ce a mai întărit o dată puterea pîrcălabului din Dîrstor, a ridicat iar sabia brăzdînd văzduhul. Coloanele lui înaintau încet și cu băgare de seamă, nimicind pretutindeni rezistența turcilor.

Marșul acesta de nimicire a vrăjmașului a ținut tot anul 1388, pînă ce pîlcul din frunte, cu Mircea Voievod, au zărit o oglindă albastră imensă. Caii au grăbit, simțind în nări răcoarea apei. Curînd galopau, căci îi ardea de vii setea ; însă, cum și-au înfundat boturile în Mare, și le-au și scos și au strănutat cu scîrbă... Voievodul se vedea răsfrînt în această oglindă vastă cît cerul. Și-a scos coiful și abia și-a stăpînit chiotul ce-i gîlgîia în grumaz, tare și rostogolitor ca tunetul ! Iată, Țara Românească descălecase iar pînă la Marea, pînă la acest drum uriaș al apelor, legătura între toate orizonturile și cetățile pămîntului...

Departe, departe, pe linia zării, se deslușeau corăbii în șir, brăzdînd drum, poate de la Caffa, poate de la Licostromo din gura Dunării, tocmai către Veneția și Genua...

Îndată ce a poruncit oștirilor hodină, Mircea Voievod s-a tras în cortul său, la umbră, cu sfătuitorii, în timp ce oștenii își lepădau zalele și se aruncau în mătasa apelor, dînd în sfîrșit chiote de bucurie, după un marș lung de-un an !

Străji se ridicaseră pe gorgane, amintind străjile Dacilor lui Decebal. Urcau la cer, ca niște vîltori, dropiile, pînă sub soare, speriate de mulțimea descălecătorilor.

## XVI

Focurile bivuacurilor s-au aprins seara, și Mircea Voievod s-a gîndit că era vremea să dea primele răsplăți oștenilor. Întîi a miluit unii boieri, cu ohabnicie, mai apoi a cerut căpeteniilor de curteni să-i dea seamă despre purtarea în luptă a fiecăruia.

Și pe unii i-a ridicat la rang de moșneni, pe moșneni la rang de boieri. Din gros și fără zgîrcenie a miluit oastea mare a țării, pe fiecare dăruindu-l după purtare și răni dobîndite.

Iară Filos sta și scria, cu călimările alături, și nu mai pridideа.

Și începea hrisoavele așa : *„Io, Mircea, mare voievod și domn... stăpîn peste toată țara Ungro-Vlahiei și a părților de peste munți... și Amlașului și Făgărașului, herțeg și domnitor al Banatului Severin, și de amîndouă părțile pe toată Podunavia, încă pînă la Marea cea mare...“*

Mircea Voievod l-a privit întîi cu asprime, pe urmă și-a dat drumul zîmbetului, văzînd că Filos-filozof nu-i adaugă la fire apucături rele, ci spune adevărul curat : într-adevăr, sprijinindu-se pe puterea cea mare a mulțimilor Țării Românești, putuse sfîrși cu bine acest prim drum al victoriilor. Sprijinit tot de aceeași putere, se înfruntase cu cea mai mare forță a lumii, și o biruise, smulgînd de sub genunchiul ei pămîntul acesta românesc mărginit de genunea Mării... Cu dragoste și bucurie s-a uitat către pîlcurile curtenilor și oștii mari. A văzut în cîntecele lor de seară dor de casă. A văzut o forță extraordinară în dansul Călușarilor. Drept care, Mircea Voievod s-a întors spre Filos-filozof și i-a poruncit :

— Scrie, Filos...

Pana caligrafului șuiera mărunt și repede, în timp ce Marea scotea din cuibarele adîncurilor vulturul de foc al lunii pline.

Într-adevăr, mila domnului nemărginită fost-a, îndeosebi cu oastea mare, dînd multora chiar din pămîntul cuprins din puterea Turcului, însă și-n oastea mică a curtenilor și-n cea mare a mulțimilor, strașnic bîntuia boala fără leac a dorului de casă !

Mulți dintre alcătuitorii oștii mari fuseseră pe-aici, cu turmele la iernatic, și-și aduceau aminte de ani de liniște. Acum, în ciulinii de pe țărmul Mării Negre dăduse bruma, și ei ședeau în taberi, și oftau de dorul cel potopitor pe care nu-l putea alina decît porunca de întoarcere.

Însă, cine putea pătrunde gîndurile și planurile domnului ?

## XVII

De obicei, poate din adîncurile veacurilor dace, oştile erau slobozite de sub arme iarna, şi oare nu cumva Mircea Voievod voia să sfarme obiceiul ? Într-adevăr, domnul aşa plănuia în sinea sa ! Ieşind pentru prima dată în aria vînturilor, nu voia şi nu putea să întrerupă treaba începută ! Armele nu vor fi depuse în cămări, pîn' la împlinirea drumului, căci un lucru lăsat la jumătate trebuie luat de la început, cu înmiite eforturi !

Mircea Voievod încercase puterea ţării, şi o aflase destoinică, tare la arţag în faţa cetăţilor, cu calm la trecerea apelor, repede ca fiara la iuruşuri, însă ştia că încercările cele mari abia vin şi oştilor le trebuia călire ! Deci, a hotărît să petreacă iarna între viforniţele pontice, şi cînd s-a dat semnul de adunare toţi au crezut că aud cuvîntul mult aşteptat. Au dat toţi un murmur ca al codrului, cînd domnul a brăzdat văzduhul cu spada, spre sud, către marea de arbori fremătători... Au murmurat ohabnicii mai ales, şi moşnenii, şi şerbii, dar s-au aliniat sub steaguri şi au pornit în tăcere, în timp ce vîntul pontic prevestitor de iarnă răscolea nisipurile şi ciulinii.

Şi aşa, învăluiţi în vînt, mărşuiau spre marea de arbori, părăsind cealaltă mare, vînătă de frig, ca un ochi imens, îngheţat. Pretutindeni unde aflau aşezări şi gărzi otomaniceşti, săvîrşeau cele cuvenite. Apoi i-a cuprins iarna. Domnul a văzut atunci cît de bună este chibzuinţa şi chiverniseala ! Au venit care cu cojoace, cu ciubote braşoveneşti şi cuşme, şi numai aşa puteau rezista frigului nemilostiv.

## XVIII

Străbătînd străvechiul pămînt românesc de pe ţărmurile Mării Negre, oştenii lui Mircea Voievod se reîntîlneau cu rudele lor de sînge răspîndite prin aşezări pînă departe la marea de arbori fremătători. Ciobanii, plugarii şi pescarii locului primeau

în urale și cu pîine și sare pe blid oștile descălecătoare cu vulturi pe flamuri. Morminte dace apăreau din vreme în vreme, și pe alocurea turnuri sparte, la adăpostul cărora oștenii lui Mircea Voievod își adăposteau caii, își uscau obielele la focuri și-și ospătau merindea. Ca un vînt ștersese flotele de odinioară de pe fața Pontului Euxin și para focurilor din lampadarele de demult. Unde era marea cetate Callatis ?

Acestea le cugeta Filos-filozof, zgribulit de frig, urmînd oastea în mers. Mircea Voievod îl poftise să rămînă în urmă, la căruțele cu poveri, însă ochii lui Filos erau hămesiți după noutăți, și-i ieșeau din orbite de bucurie în fața rămășițelor timpurilor... Nu făcea caz de știința lui în creșterea și adormirea civilizațiilor, însă ofta după coloniștii din Milet, răspîndiți odinioară jur-împrejurul Pontului, ca după niște neamuri ale sale mari și vrednice.

Cînd oastea mergea în gol, cu flamurile vînzolite de vifor și se auzeau murmure, Mircea Voievod poruncea oprirea și o supunea unui muștru aspru. Se desfășurau avane întreceri pe cai, lupte corp la corp, lupte cu lancea, întreceri din fugă, iar cel ce izbutea să atingă cu săgeata un ban aruncat în sus de măria sa, tot atunci era ridicat la starea de moșnean ! Cînd era vorba de dueluri cu spada, între pîlcuri, Mircea Voievod nu se putea răbda, și-și ridica spada lungă, de bărbat înalt și voinic. Și întrecerile căpătau putere, cînd însuși Mircea se amesteca, și nu între ohabnici, ci între curteni și cei din oastea mare...

Așa înviorați, iarna pontică nu li se mai părea urîtă și lungă, și cînd venea poruncă de înaintare, porneau toți ca unul, mereu și necontenit către marea de arbori fremătători...

Încet-încet, miile de oameni de la început erau cuprinși de simțămîntul unei unități, iar tabăra le devenea încet-încet casă și familie ! Cînd troienele erau pînă la piept, călărimile înaintau mereu spre sud, ca într-o mare albă deasupra căreia lucea soarele alburiu sau luna.

# XIX

Marea de arbori fremătători s-a zărit într-o noapte, ca un zid de cetate neagră, așa de încremenită sta sub cerul adînc albastru. Coloanele s-au oprit, însă Mircea Voievod știa de la iscoade că pădurea era fără drumuri.

După un popas cu somn iepuresc și cu dîrdîituri de frig, s-a poruncit pregătirea securilor de luptă ! Vrăjmașul era de data asta natura, și trebuia străpunsă și pătrunsă ! La față au ieșit căpeteniile, după exemplul lui Mircea, și au tăiat primii lăstari cu spadele. Și au înaintat, oastea mică și oastea mare, cu securi grele, și drumul înainta din ce în ce mai adînc în inima pustietății trezite de strigătele de îndemn, de nechezatul cailor și de prăbușirea copacilor.

Cînd niște pîlcuri au pus foc la rădăcinile stihiei, s-o ardă spre a ajunge mai repede la loc deschis, Mircea Voievod s-a mîniat strașnic, găsind în acest plan ocolirea greului și treabă barbară ! Și-a ridicat spada, să pedepsească nevrednicii, dar s-a domolit, și lucrul a început mai cu putere ; și astfel, copacii buni erau înjumătățiți și prefăcuți în scîndură pentru fundul carelor, în poduri și podețe peste gîrle.

Pămîntul luat bucată cu bucată de sub genunchiul turcului trebuia bine gospodărit.

Apoi au răzbătut dincolo, și aflînd garnizoane otomane, s-a poruncit iurușul, și desțelenitorii de ieri au devenit iar oșteni căliți bine în frigul pontic și-n înfrîngerea greutăților.

Așa au petrecut iarna 1388, și-n noaptea Anului nou 1389 au înjghebat, mai ales cei din oastea mare, fel de fel de pluguşoare și colinde, gîndind la cei de departe. În noaptea aceea unică, petrecută la marginea de dincolo a mării de arbori, Mircea Voievod a poruncit să se dezpecetluiască butiile cu vin, și însuși el a închinat primul, ieșit în deschizătura cortului. Poruncise să se dea numai atîta băutură cît să se dezlege limbile, și nu cît să dezpecetluiască bulboana dorurilor, ori cît să se

urce la creieri şi să-i înfierbînte... În tot lungul zilei de Anul nou, oastea mică şi mare s-au odihnit, apoi a sunat cornul şi Mircea a despicat cerul cu sabia, din nou spre Marea.

## XX

Lăcrămau ciulinii şi spinii, clătinaţi şi încălziţi de vîntul Sudului, şi inima oştilor a simţit adierea primăverii. De altfel, cocorii şi berzele, venind tocmai de peste Mediterana, scriau pe cer această mult aşteptată veste. Oare de ce şi vîntul Sudului, şi păsările migratorii înăbuşesc de dor grumajii celor aflaţi pe depărtate meleaguri ? Vîntul Sudului topea omătURile pontice şi păsările aminteau tuturor de cuiburile depărtate. Însă era aşa departe pîn' la cuiburi şi aveau alte mizerii de înfrînt, pas cu pas, în acel marş lung şi istovitor.

Drumurile erau numai noroaie, şi cînd a dat prima ploaie de primăvară, oameni şi cai s-au zgribulit, lăncile erau nespus de grele, curelele tolbelor cu săgeţi le tăiau umerii, iar încălţările chifteau de noroi şi apă.

I-a întîmpinat Pontul în furtună formidabilă. Coloanele urcau necontenit spre Nord, stropite de azvîrliturile talazurilor. Aşa au mers, pe lîngă orcanul Pontului, şi înaintau greu, căci şi bolişti dăduseră în oşti, şi sub coviltirele carelor gemeau mulţi cu picioarele îngheţate la străpungerea codrului. Lăncile nu mai arătau ca o pădure tînără, ci ca un hăţiş, cu ramuri frînte, strîmbe sau încîrjoiate. Soarele călduţ îngreuna genele şi paşii. Încît, după sfat cu celelalte căpetenii, Mircea Voievod şi-a dat seama că trebuie întemeiată numaidecît tabăra.

S-au desfăşurat corturile, în vecinătatea orcanului. S-au aprins focurile. S-a făcut strigarea la numărătoare.

Starea în tabără nu însemna însă lăsarea spre lenevire, ci somn şi hodină numai cît îi trebuie omului, mîncare la anumite ceasuri pentru toată oastea deodată şi muştru aspru... Cei ce şi-au închipuit altceva, rău de tot s-au ars ! S-au ars ohabnicii,

avînd ciolane moi, după îndelunga şedere şi zacere pe perne ! Nici oastea mică, nici oastea mare, învăţate cu coasa şi cu sapa, din zori pînă-n noapte, n-au găsit nimic rău în porunca nouă. Iepureşte dormeau acasă, în ţară ; iar treaba asta, a marşului şi-a luptelor tot mai rare, li se părea floare la ureche.

Însă vai şi amar de cei ce-şi pierduseră ori îşi uitaseră armele, în lungul marşurilor ! Mircea Voievod era nemilostiv cu aceştia, socotindu-i buni pentru butuc sau ridicarea în funie... Încercase voievodul să spargă un obicei vechi, al slobozirii la vetre în timp de iarnă, şi izbutise, transformînd strînsurile de plugari de odinioară într-o unitate de cremene, într-un tot gata de mişcare unitară, la un semn, la apărare ca şi la iuruş.

Cînd au sunat cornurile plecarea, flamurile s-au ridicat. Tăcuse orcanul Pontului. Vara a venit repede şi i-a prins luptînd şi mărşuind. Dogorile nemilostive îi uscau de sete. Treceau pe lîngă vechi fîntîni, dar nu ieşeau din rînduri, căci aşa era porunca. Încet-încet s-au obişnuit cu raţia de apă de la un popas la altul, şi nimeni nu crîcnea, deşi izvoare şi fîntîni le făceau cu ochiul ! Aflau pe alocurea sate arse sau pustiite şi bălegarul proaspăt de cai arăta că garnizoanele turceşti abia fugiseră.

Mulţi ieşeau din rînd, potopiţi de dogoarea acelei veri 1389, şi-i culegeau cărăuşii de la carele de poveri. Aşa, încet-încet, se producea în oastea lui Mircea selecţia între slabi şi vrednici. Lăncile nu mai arătau ca un hăţiş sălbatic, ci se scurgeau în linii drepte, spre Nord, către punctul unde văzuseră Marea întîi.

Au cunoscut de departe urmele de focuri ale vechilor tabere, şi iar s-au desfăşurat corturile, lîngă Marea lină ca mătasea. Drumul încercării se sfîrşise. Acum, ultima poruncă va fi dată spre Argeş, prin Dîrstor şi Brăila.

După darea poruncii, Mircea Voievod i-a lăsat să chiuie de bucurie, dar numai el ştia că era bucurie în mînă străină, că fericirea sfîrşitului sta ca cioara-n par.

Sud-estul continentului european se burzuluise rău ! Oastea călită a Țării Românești n-avea să mai descalece ! Țara va merge doar în permisie, însă așa încălărată.

În fruntea turcilor se ridicase Ilderim-Fulgerul. Țara Românească îndrăznise, și curînd se va vedea : care pe care ?...

## XXI

Patru rînduri de frunze aveau să scuture sălciile de pe malul Dunării, peste pletele și coifurile pîndarilor aflați în necontenită stare de alarmă ; și în sfîrșit, în anii de lacrimi și jale, 1393, Fulgerul s-a repezit spre Tîrnovo, cetatea de scaun a țării vecine ! A împresurat-o în bătaia clopotelor !

A și stropșit-o, luînd robi mii și mii !

Focul de la Tîrnovo s-a zărit pînă-n Țara Românească ! Și bulucurile de pulbere s-au zărit, în înaltul cerului ! Dar căpeteniile Țării Românești au știut că încă nu le venise ceasul cel decisiv ! Ținta bulucului era Dîrstorul, și oastea încălărată a alergat ca spulberul, în ajutorul locuitorilor și pîrcălabului, însă fost-a să ajungă prea tîrziu !

Au aflat apa Dunării înțesată de galioanele de război turcești și cetatea Dîrstor gata învăluită de miile de oști ! Noaptea, după ce înceta huetul tunurilor, auzeau hogii și imamii strigînd către Alah, încît pe locuitorii Dîrstorului se zbîrcea carnea, căci nici o putință de scăpare nu aveau decît moartea cu glorie.

Împresurarea a ținut mult. Iurușurile se izbeau și se zdrobeau de ziduri. Urcau la metereze să-și împlinească datoria față de cetate, și moșnegii, și femeile, măcar cu bolovani să arunce în capul Fulgerului ! Și cu toate că la o vreme rău se împuținaseră merindea și apa, Dîrstorul nu se da, ci tot mai îndîrjit lupta cu puterile înmiite ale lui Ilderim ! Dar văzînd că nu vor avea izbîndă asupra cutropitorului, dîrstorenii au ridicat flamura albă. Au tăcut tunurile Turcului, să se audă ce spun împresurații. Și împresurații spuneau așa : că se predau, dacă Fulgerul jură de șaptezeci și șapte de ori pe cartea Coranului că-i va

lăsa să părăsească cetatea, cu armele şi cu averile pe umeri şi să meargă care încotro va voi !

Fulgerul a găsit bun cuvîntul din partea lor. Le-a făgăduit. Porţile s-au deschis...

Mulţimea de oameni, cu armele lor, cu femeile şi copiii lor, au prins să iasă şi, cum s-a sfîrşit şirul, s-au luat după ei ca la o mie de turci, să-i apere, vezi bine ! în lungul drumului... Şi au mers dîrstorenii ce-au mers, însă cînd au vrut să apuce într-o parte, turcii le-au poruncit să apuce în alta ; şi aşa s-au stîrnit întîi gîlceava, pe urmă bătălia ! Şi era să înfulece papară turcii, dacă nu le veneau ajutoare !

A urmat asupra dîrstorenilor un măcel înspăimîntător, pînă la ultimul murind.

Auzind tragedia demnă de elinii antichităţii, Mircea Voievod a gemut. L-a năpădit ura ! A pîndit clipa cea bună.

Cum a aflat că Ilderim cuprins-a nordul Dobrogei, a poruncit navelor sale să fie gata de încărcarea oştilor. Şi a trecut dincolo, şi într-un vîrtej a ţinut-o, pînă la Sud, la marea de arbori fremătători, tăind şi stropşind, şi luînd în robie gealaţi în infinit număr... Dar asta a fost numai o răcorire a mîniei, un strop de dulceaţă pe cerul amar al gurii ! Ceasul cel mare era copt bine, pentru izbitura supremă între Ţara Românească şi puterile Fulgerului.

## XXII

În anii amintiţi, 1393, pe la scuturarea frunzelor, puhoaiele otomane au trecut pe la Turnu, şi au prins a se revărsa în sus spre Argeş. S-a încruntat pămîntul cu iarba, iar frunzele parcă s-au scuturat mai repede de vîntul spaimei. Călărimi nemaipomenite, duiumuri pedestre, care cu poveri, toţi şi toate urcau spre Argeş, şi sub miile de mii de copite şi paşi rămîneau numai pulberea, şi cerul se mohora mai tare, şi vînturile se tînguiau, în timp ce clopotele Ţării Româneşti s-auzeau de la Snagov la Olt. Obcinarii urcaseră tocmai la pasurile către ţara

românească de peste munţi, şi focurile de veste chemau pămîntul !

Călărind în fruntea bulucurilor, Fulgerul ştia din păţanii că nu-i bine să ticluiască dinainte planuri goale. Se temea de oastea Ţării Româneşti, însă nu cît trebuia, şi îl înfricoşau de-a binelea pădurile nepătrunse.

Ori dincotro se întorceau, iscoadele băteau din buze, căci nicăieri nu zăreau picior de om ! Bei şi paşale îşi dădeau cu părerea că Mircea a şi trecut în ţara românească de peste munţi, să ceară ajutor lui Sigismund suzeranul, şi că de aceea toată Ţara Românească tace mîlc... Ilderim-Fulgerul clătina din cap, a îndoială, şi bine făcea... căci repede de tot şi-a dat seama că se află prins la ceaunele rîpilor.

Din faţă îl izbeau călăreţii în frunte cu voievodul. Cutropitorul a poruncit bulucurilor să apuce la dreapta, însă s-au trezit în trăsnetele bolovanilor şi parilor aruncaţi de pe creste ; alţi bolovani se prăbuşeau din latura stîngă.

Ilderim-Fulgerul a dat poruncă de grabnică întoarcere, şi atunci s-a întîmplat în oastea sa un amestec şi un vălmăşag cumplit : coada bulucurilor s-a simţit deodată muşcată şi împinsă înainte ; capul întors înapoi se îngrămădea spre vălmăşagul cozii, şi huia codrul Deliorman ! Răcnete, strigăte, mugete, nechezături, totul se amesteca şi din toate părţile zbîrnîiau săgeţile, bufneau bolovanii ; săbiile hăcuiau fără hodină şi fără întrerupere, în timp ce mulţimea de duşmani se frămînta în loc, înnebuniţi de groază în codrii înfricoşaţi !

Ilderim-Fulgerul îşi croia cale înapoi, spre Dunăre ! Oştenii din garda lui îi făceau loc cu iataganele, în timp ce din arbori, de pe dîmburi, din toate umbrele codrului, moartea ţîşnea. Carele, vitele de povară, caii spahiilor, totul se răsturnase şi se frămînta în mocirla pîraielor întunecoase şi stropite de sînge. Parcă se sculase întregul pămînt românesc, cu codrii, cu fiarele, cu iarba, cu furtunile şi vînturile, şi toate se izbeau asupra năvălitorilor ! Buciumele răsunau fără alin, şi alte pîlcuri de pămînteni dădeu năvală din umbră.

Ilderim-Fulgerul îşi smulgea barba cînd vedea cum îi piere floarea spahiilor şi floarea bulucurilor pe jos ! Bătea cu paloşul în gărzi, să-i deschidă mai repede drum de scăpare, să nu pice în mîna lui Mircea !

Cînd s-a văzut în preajma Dunării, fugea de mînca pămîntul, în timp ce din păduri îl urmăreau călări pe cai iuţi ca vîntul oştile româneşti !

Însuşi Mircea Voievod călărea în frunte !

Ilderim-Fulgerul şi-a lepădat balele scîrbei în apa Dunării ! Îi tremura barba de ruşine. Iată ! Învinsese ţări după ţări, împărăţii i se aşternuseră la picioare, cu avuţiile, cu satele şi cetăţile, şi acum pămîntenii Ţării Româneşti îl căsăpiseră !

# STEJARUL DIN BORZEȘTI

## I

ȘTEFAN CEL MARE îndrăgise plaiurile Moldovei încă din copilărie. Îi plăcea să se joace cu copiii răzeșilor. Toți îi spuneau Ștefăniță sau Ștefănucă, și era bucuria lor cînd venea prin părțile Trotușului. Mic, îndesat, sprinten și ager, nu-l putea nimeni întrece în aruncarea săgeților către ulii ! Avea ochi albaștri, părul inelat. Purta și zale ușoare. Și niște pinteni frumoși. Așa îl aducea părintele său, Bogdan voievod, dinainte, pe șa, arătîndu-i frumuseți și bogății pe întinsurile patriei, de la Suceava-n jos, dar lui Ștefan îi plăceau cel mai mult împrejurimile Borzeștilor, unde se afla un stejar uriaș, rotund în coroană, gros cît să-l cuprindă patru oameni. Acolo se aduna Ștefan cu copiii de prin partea locului. Toți dădeau chiote că s-au întîlnit. Îndată începea joaca. După ce se minunau de dibăcia lui Ștefan la săgetarea ulilor, prindeau să se joace „de-a tătarii". Se despărțeau în două cete : cei din ceata lui Ștefan erau moldovenii, cei din ceata a doua erau tătarii, în frunte cu puiul de răzeș Mitruț.

Pe vremea aceea Moldova era pămînt al năvălirilor. Veneau tătarii și-i pîrjoleau pînă și iarba. Erau arse satele și cetățile. Oamenii erau legați cu juvățul de gît și duși în robie.

Cînd bătea vestea rea dinspre vadurile năvălitorilor, s-aprindeau focuri pe dealuri, căci așa era ștafeta de pe atunci, a moldovenilor : se aprindea un foc mare tocmai pe Prut, în culmea unui deal mare, și-l zăreau alți pîndari, de pe alte dealuri, și așa focurile s-aprindeau unul după altul, din deal în deal, pînă sub pădurile Sucevei. Așa afla domnul de pri-

mejdie. Își aduna oștile de țară și oștile în leafă, să țină piept cumpenei. Dar tătarii erau mai tari și nu mai avea pace sărmana Moldovă ! Oamenii fugeau în codru și-n munte, în timp ce semănăturile ardeau și satele erau șterse de pe fața pămîntului.

## II

Era în ziua aceea un văzduh limpede ca lacrima. Înfloriseră trandafirii sălbatici și sulfina. Era vremea cînd cîntă toate păsările cîmpului, cînd țîrîie din niște ușoare strune miile de gîze de prin fînuri. Ciocîrliile umpluseră văzduhul de cîntare.

Glasurile copiilor din Borzești s-amestecau cu glasurile păsărilor, și parcă era ziua aceea un imn închinat frumuseților nemuritoare ale firii. Deodată prima ceată de copii, în frunte cu Ștefăniță, s-a ascuns la pîndă într-o pădurice. Cealaltă, în frunte cu Mitruț, s-a ascuns după un deal, pe unde năvăleau de obicei tătarii cei adevărați. Apoi s-a arătat Mitruț, ca un han tătăresc ce se prefăcea că este, iscodind cu ochii împrejurimile stejarului. La un chiot al lui, copiii s-au aruncat în năvală, umplînd valea de veselia strigătelor. A ieșit și ceata lui Ștefăniță din pădure, și săgețile de trestie vîjîiau ușurel, întrecîndu-se cu bîzîitul bondarilor. Bătălia a durat aproape un ceas. Tare era Ștefăniță, tare era și Mitruț, dar pînă la urmă Ștefăniță a ieșit biruitor. Prins între niște lănci de trestie, ca un han-tătar, Mitruț a fost dus la județ [1], în fața puilor de moldoveni. Așezat pe un butuc, sub stejarul cel rămuros, Ștefăniță a prins a-l judeca strașnic, întrebîndu-l : de ce-i calcă țara ? de ce ucide copiii ? de ce dă foc satelor ? Nu se pot apuca năvălitorii de munca pămîntului, să nu mai fie spaimă pentru țara Moldovei ?

Întrebîndu-l, Ștefăniță își limpezea, de fapt, primejdia tătarilor și necazurile oamenilor. Își strînse pumnii. În lungul obrazului îi aluneca o lacrimă, întîia lacrimă de ciudă.

Văzuse cu ochii lui sate arzînd și carele Moldovei în pribegie. Văzuse și corbi zburînd spre stîrvurile oamenilor. Zărise și

[1] Judecată.

tătari, pe un deal, departe, și-n urma lor cerul era înroșit de focuri. Asta era întîia amintire a voievodului despre tătari.

— De ce ? a întrebat înc-o dată Ștefăniță, așa de crunt, încît Mitruț aproape că și-a pierdut firea, iar ceilalți copii au stat din rîs. Ce pedeapsă i se cuvine pentru că a năvălit în țară străină ?

La întrebarea asta, copiii și-au plecat ochii, pe gînduri. Ce pedeapsă li se dă de obicei năvălitorilor ? Auziseră din bătrîni că-i treceau prin sabie, că le tăiau nasurile, ori le scoteau ochii.

— Să i se reteze nasul... a spus unul.

— Nu ! e prea puțin ! a răspuns Ștefăniță.

— Să i se scoată ochii !...

— Nu, e prea puțin !

— Atunci spînzurat să fie de ramurile stejarului... a spus altul, și Mitruț nu mai putea de bucurie că va fi legat cu frînghiile de subsuori și urcat sus, sus, cum nu mai urcase niciodată ! Copiii și-au desfăcut cingătorile, apoi și le-au legat una de alta. Toți rîdeau și chiuiau, numai Ștefăniță stătea încruntat și tăcut, ca un adevărat judecător al năvălitorilor.

— Așa ! a spus el, în timp ce copiii ceilalți îl trăgeau pe Mitruț în sus.

Mitruț rîdea și bătea din palme.

L-au urcat pînă la jumătatea stejarului și l-au lăsat în leagănul ușurel al vîntului. Deodată, cum rîdea el așa și se legăna, s-a uitat departe. A îngălbenit ! Glasul i-a pierit în gît ! Abia a izbutit să strige :

— Tătarii !... Vin tătarii !... Vin tătarii...

Și se uita cu groază cum vin tătarii cei adevărați, în galopul cailor, cu iataganele-n dinți, cu șomoioguri aprinse în vîrful suliițelor.

— Coborîți-mă repede... vin tătarii ! a strigat el a doua oară, dar copiii au luat-o la fugă, spre sat, țipînd :

— Tătarii... vin tătarii ! !

Au prins să bată clopotele de furtună.

Oamenii apucau spre codru, ori înșfăcau parii afumați la capăt, furcile, coasele și topoarele, gata de apărare.

Pretutindeni s-auzeau ţipetele copiilor şi-ale femeilor :
— Tătarii !... vin tătarii !...
Şi băteau mai tare clopotele.

## III

Tătarii năvăleau într-o trîmbă lungă, şi-n urma lor colburile urcau pînă-n înălţimi, amestecate cu fumurile satelor aprinse. Cum au ajuns sub stejarul din Borzeşti, hanul năvălitorilor l-a zărit între ramuri pe Mitruţ, aproape mort de spaimă.

— Ce-i facem copilului din stejar ? a întrebat un ataman. Tragem cu săgeţile în el ?

— Nu ! a răspuns hanul. Dacă trage careva în el vreo săgeată, îl ucid...

— De ce ? s-au mirat tătarii.

— Pentru că pe acest pui de moldovean vreau să-l ucid eu ! Fac rămăşag că-l nimeresc drept în inimă, cu prima săgeată...

— Să vedem... au spus celelalte căpetenii, şi cetele s-au aşternut pe vale, în priveală.

— Fie-ţi milă... a răcnit Mitruţ, cînd hanul a întins arcul, dar n-a mai apucat să spună nimic, căci o săgeată l-a nimerit drept în inimă şi l-a omorît.

Apoi trîmba a sărit pe cai, a pornit galop, dînd foc satelor, ucizînd şi prăpădind tot, spre Suceava-n sus.

## IV

În vremea asta, Bogdan Voievod galopa spre munţi, ţinîndu-l pe Ştefăniţă dinaintea lui. Se lăsase întunericul. Cărarea codrilor urca.

— Niciodată să nu uiţi, fiul meu... îi spunea voievodul. Copilul din Borzeşti trebuie răzbunat !

— Niciodată n-am să uit, tată... a răspuns Ştefăniţă. Pe Mitruţ am să-l răzbun eu, cu mîna mea ! Dacă trăieşte hanul pînă cresc eu mare, îl spînzur de stejarul din Borzeşti...

— Aşa să faci ! i-a răspuns tatăl. Ca să se înveţe minte, să nu mai omoare oameni nevinovaţi, să nu mai calce pămînt străin...

Şi Bogdan Voievod i-a grăit toată noaptea, la un schit din munte, arătîndu-i prin cuvînt de foc că apărarea pămîntului străbunilor e cel mai sfînt lucru al vitejilor !

— Să nu uiţi, Ştefăniţă, că legea noastră e apărarea pămîntului străbun ! Să n-ai milă de năvălitori ! La foc şi pară, răspunde-le cu foc şi pară !

— N-am să uit, tată ! Am să răzbun sîngele lui Mitruţ şi al sărmanei noastre Moldove...

Pîrjolul urca tot înainte, din Ţara de Jos, spre cetatea de scaun a Sucevei. Ardeau pădurile, ardeau cîmpiile. Norodul legat în funii apuca drumurile robiei. Prin sate şi cătunuri arse se vedeau copii înfipţi în parii gardurilor.

Astfel necăjea Moldova acelor vremuri. Dar cu cît Bogdan Voievod îmbătrînea, se ridica Ştefăniţă, ca un stejar tînăr ! Nu uita nici în somn moartea îngrozitoare a lui Mitruţ. Cum şi-a pus pe frunte coroana Moldovei, întîi a vrut să facă rînduială dinspre tătari. Nu le-a călcat pămînturile, ci a trimis oameni să-i întrebe : se liniştesc, sau nu ? Căci prea s-a încruntat lumea de atîta sînge şi năvăliri ! Îi sfătuia cu domolul, după firea moldovenească, să se lase de pradă, să se apuce de lucru, ca oamenii Moldovei, căci cu prada n-au s-ajungă departe ! Să afle hanul că ţara are domn tînăr şi viteaz, şi va fi vai şi amar de cei ce-i vor mai călca hotarele...

Hanul a primit cuvîntul lui Ştefan cel Mare cu mînie straşnică. A scrîşnit :

— Auzi, cîinele ! Cum îndrăzneşte să-mi trimită astfel de cuvînt, mie, hanul hanilor ? !... Cu buzduganul am să-i zdrobesc dinţii ! Am să-i tai limba cu paloşul, să nu mai poată grăi aşa...

— E tînăr şi are cutezanţa tinereţii ! i-au spus atamanii. Să-l învăţăm oleacă minte ! Dar ar fi bine, măria ta, să rămîi în cort, căci eşti ostenit de bătrîneţe...

— Nu ! a răspuns hanul, dînd poruncă oştenilor să se pregătească. Mă duc să-l învăţ minte pe puiul acesta cutezător...

Și astfel, iar s-au aprins focurile de veste, din deal în deal, de la Prut pînă la zidurile Sucevei. Răzeșii Țării de Jos s-au strîns la Borzești, în preajma vadului mare al năvălirilor. A coborît și Ștefan, cu țara, de cum i s-a adus vestea de cumpănă.

Într-o noapte cerul s-a făcut roșu cît țineau zările. Ardeau satele și cîmpiile. Puținii pămînteni scăpați cu zile veneau îngroziți, rînduindu-se în oastea voievodului.

Ca să-i amăgească pe tătari spre Borzești, Ștefan a trimis înaintea lor o oaste de harță, care se ivea din păduri, tăia în dușmani și iar se făcea nevăzută în singurătățile hîrtoapelor. Tot așa, zi cu zi, hanul urmărea oastea de harță, pînă ce, într-o dimineață, a zărit stejarul din Borzești... A rămas pe gînduri... parcă mai fusese pe aici, în tinerețe... Nu ? Ia să-și aducă aminte...

— Aici te-ai dovedit cel mai de seamă săgetător... i-a spus un ataman bătrîn. Ți-aduci aminte ?

— Da, da, îmi aduc aminte... a răspuns hanul, și în clipa aceea a auzit buciumele și cornurile de luptă ale Moldovei.

Bătălia cumplită s-a încins cît ai scăpăra din ochi. Valea s-a umplut de nechezăturile cailor, de bufniturile scuturilor. Luceau lăncile. Zbîrnîiau săgețile. Ștefan cel Mare își deschide drum spre inima bătăliei, către han, izbind în dreapta și-n stînga cu buzduganul ! Striga :

— Izbiți, feciori, pentru răzbunarea lui Mitruț... Unde-s răzeșii din Borzești ? Izbiți, răzeși !...

Deodată, a ajuns față-n față cu han-tătarul ! Cu o lovitură de buzdugan i-a repezit paloșul din mînă ! Îl putea ucide din a doua lovitură, dar l-a luat în pieptul calului și l-a cîrduit deoparte. În vremea asta oștile cotropitoare fugeau mîncînd pămîntul.

Apoi, pe la asfințitul soarelui, moldovenii s-au așternut la hodină, pe coasta dealului.

— Acum, să-l judecăm pe han-tătar !... a strigat Ștefan cel Mare, în fața cortului așezat sub stejar. Ce moarte să-i dăm, răzeși ?

— Să-i scoatem ochii... au bubuit mii de glasuri.

— Să-l trecem prin sabie... au bubuit altele.

— Nu ! a răspuns Ştefan cel Mare şi i s-au umezit ochii amintindu-şi întîmplarea năprasnică din copilărie. Nu, răzeşi, căci am cu acest lup al pustiei o socoteală... Han-tătare, ţi-aduci aminte ? Tu l-ai ucis pe Mitruţ, între ramurile acestui stejar... Ridicaţi-l, feciori, în funie...

Apoi, după ce năvălitorul şi-a primit pedeapsa, trei zile şi trei nopţi au stat oştile moldovene în petrecere.

Astfel se răzbuna Ştefan cel Mare asupra năvălitorilor, tăindu-le pofta de pîine străină !

ELENA MATASĂ

# VOINIC ÎNFLORIT

*ALE CUI SÎNT CESTE CURȚI,*
*Așa 'nalte, măestoase,*
*Din afară poleite,*
*Din lăuntru zugrăvite ?*
*Jilțuri scrise,*
*Mese-ntinse.*
*Dar la masă cine șede ?*
*Șed toți voiniceii țării.*
*Vin pe masă cine aduce ?*
*Duce maica lui Ștefan*
*Ce din grai așa grăia :*
*— Beți, voinici, și ospătați*
*Să-mi crească feciorul mare,*
*Să-l văd mîndru și voinic,*
*Pe bun cal încălecînd,*
*Arme scumpe încingînd,*
*Buzduganul ridicînd,*
*Ceată mare rînduind*
*Și dușmanii înfrîngînd.*

Așa zvoneau moldovenii că Doamna Oltea, mama lui Ștefan, își menea feciorul pentru timpul cînd el ar fi devenit „Voinic înflorit".

Și-a fost precum spune cîntarea.

Era o zi de primăvară ; zumzăiau gîzele și susurau frunzele pieptănate de vînt. Un puf verde mijea pe trupul pămîntului

și în muguri zvîcneau florile. Într-o astfel de primăvară Ștefan, feciorul lui Bogdan Vodă, intra în țară să-și caute drepturile.

Precum se știe, întîmplărilor neobișnuite le merg înainte presimțirile, cum merg fulgerele și tunetele înaintea furtunii și precum miresmele vestesc coptul grîielor.

Întoarcerea lui Ștefan Vodă era presimțită de oameni. Vuia țara ca stupul în roire. Se aduna lumea de pe lume la locul ce se cheamă Cîmpia Dreptății.

— Vine paznic voinic țării Moldovei !

— Vine stăpînul la casa din care a fost alungat, de a hălăduit printre străini.

— Țara se află în mare delăsare și părăduire.

Cînd s-a arătat în mijlocul lor, „Voinic înflorit" avea pletele vîlvăete de lumină și călărea pe calul cel năzdrăvan.

Voinicul descălecă și stătu drept și semeț în înfățișarea lui. Se uita de jur împrejur. Rostea în gînd numele boierilor pe care-i recunoștea și pe care-i știa potrivnici. Se încrunta Ștefan arătîndu-și strășnicia gîndurilor. Privi și către mulțime, iară din ochi îi luneca blîndețea și îngăduința.

Din marea tălăzuită a norodului se desprinse un moșneag care își feri cu latul mîinii streașina sprîncenelor și își arătă privirii lumina ochilor ce fulgera — tăiș ascuțit și pătrunzător. Moșneagul se apropie fără de sfială și-i spuse „Voinicului înflorit" :

— Pune mîna pe umărul meu drept și spune-mi ce afli.

Fără să stea la cumpănă, Ștefan făcu întocmai.

— Ei, afli ceva ?

— Mi se deslușește în fața ochilor o zare de geană sîngerie. Văd tăvălug dușman venind către țară. Tremură pămîntul sub grosul urdiei. Vitejii răsucesc coasele și furcile, aținîndu-se ca în fața haitelor de lupi flămînzi. Femeile bocesc prelung :

*Plînge apa-n fîntînele,*
*Plîng și pietrele-n pîrîu,*
*Plîng văile de greul meu.*

Săraca țară... suspină „Voinic înflorit".

— Nu, măria ta. Ţara nu-i săracă. Noi, cei obidiţi, sîntem săraci.

— Am auzit bocetul şi jalea femeilor...

— Ai auzit plînsul şi amarul ţării. Sîntem lipiţi pămîntului.

*Pămîntul ni-i aşternut,*
*Cerul acoperămînt.*

Măria ta, pune acu' mîna pe umărul meu stîng.

— Mi se arată tîrguri năruite, cetăţi în paragină, drumuri desfundate. Ţara-i dată în pradă. Boierii se reped de-a valma cu duşmanii. Prind hălci mari din trupul ţării. Îşi întind ghearele şi după ogoarele cele mărunte, smulse sălbăticiei de către trudnici şi date lor cu hrisoave.

Moşneagul îl asculta dînd din cap.

— Măria ta, ţi-am arătat starea Moldovei ca să-i cunoşti rănile. Ai să le poţi obloji ? Ai să poţi să stai faţă ? Sînt trimis ca să te întreb.

— N-am să-mi cruţ tihna şi n-am să mă răsfăţ în bine. Sînt cel dintîi oştean al ţării.

— Să te mai întreb una, şi drept să grăieşti. Cum ai să ţii cumpăna ? De care parte ai s-o pleci ? Ţara vrea să-ţi cunoască gîndul curat.

— Nu mi-oi găsi odihna pînă n-oi schimba faţa lucrurilor. Mulţimea o face oare zid de apărare cînd oi chema-o ?

— Zid puternic, măria ta.

— Cumpăna mea să se plece către cei mulţi şi oropsiţi.

Moşneagul ridică o mînă către mulţime, semn că totul e spre binele ţării, apoi spuse :

— Încalecă pe cal, măria ta, şi arată-te aşa cum spune cîntecul :

*Voinic înflorit,*
*Haine mîndre, arme scumpe,*
*Buzduganul ridicînd,*
*Gloata mare rînduind.*

Și întreabă țara cu vorbele ce ți-or veni în minte și-n inimă.

„Voinic înflorit“ se ridică în șa. Glasul lui era răsunător. Nu era om care să fie de față și să nu se cutremure, auzindu-i spusele.

— Întreb țara, rosti el, mă vrea Domn ?

Se schimonosiră chipurile boierilor, ca și cum ar fi fost cuprinse de-o mare scîrbă. „Voinic înflorit“ întrebase numai sărăcimea, numai prostimea.

Dinspre poalele codrului, de acolo unde se îmbulzeau cei mulți, se ridică vuire mare de glasuri. Părea că țara întreagă grăiește cu un singur glas :

— Bine-ai venit, măria ta !

— Cu slavă să ne cîrmuiești !

Bătrînul prin care grăise Țara stătea lîngă umărul celui ce fusese ales domn al Moldovei. Nu știai dacă vîlvătaia cea luminoasă venea de la unul sau de la celălalt. Amîndoi străluceau. Ochii lor aveau mare asemănare : același tăiș adînc și pătrunzător.

# CEA DINTÎI SĂGEATĂ

*ALELEI, DOAMNE ŞTEFANE,*
*Viteazule căpitane,*
*De vrei ţara s-o vrăjeşti,*
*De primejdii s-o fereşti,*
*S-o măsori umblînd de-a lungu'*
*Şi să umbli-n ea de-a latu'*
*De la munte pînă-n vale,*
*Pîn-la Dunărea cea mare.*

Ştefan Vodă avea virtuţile şi slăbiciunile moldovenilor. Iute la mînie şi năvalnic. Semeţ şi înfoiat de bucuria libertăţii. Îi plăcea războiul ca prilej să-şi dovedească isteţimea şi priceperea. Îi plăcea să fie stăpîn straşnic, aşa cum sînt moldovenii în casele lor. Spre osebire de alţii, avea el totuşi tăria să-şi amîie harţa, trecînd-o prin sita minţii. Ţinea măsura pocalului cu vin şi scurta timpul povestirilor, spunînd : „Mă aflu la vreme de muncă. Dacă nu seceri şi nu coseşti la timp, spicul se scutură, iarba se secătuieşte". Poruncea pînă şi trupului său, mărginindu-şi odihna, mîncarea şi somnul. Cu răbdare aştepta pentru fiecare faptă vremea cea potrivită.

Umblînd ţara de-a lungu' şi de-a latu', vedea şi pricepea multe, iară el se făcea cunoscut moldovenilor aşa precum l-au zugrăvit că era :

*Curat şi luminat*
*Ca steaua din cer*
*Ca roua din cîmp.*

Ştefan Vodă în drumurile pe care le făcea îşi lumina mintea cu adevărurile pe care le auzea şi cu întîmplările pe care le trăia. Întrebînd el pe un glotaş, care-i fusese cu priinţă, cu ce să-l răsplătească, omul i-a răspuns, şuguind :

— Fă-mă lup, măria ta !

— Cum ? Lup ? Ce vorbă-i asta ?

— Da, măria ta. Fă-mă lup, adică boier !

Iară în tîrgul Romanului, la un „scaun de judecată", ce-a aflat ?

Boierul Şofran, cel ce avea în a sa stăpînire

*Poiana cu fîntînile,*
*Risipiţii cu grîiele,*
*Pleniţa cu vinurile,*

îl năpăstuia pe Ion al Mariţei

*Să-i dea vaca din obor*
*Pentr-o poală de mohor.*

Judeca Ştefan Vodă fără de strîmbătate. Ţinea cumpăna plecată către norod, că vedea bine că acolo era lipsa. Pe boieri nu-i lăsa să huzurească, dară nu-i da nici pieirii. Băga seama Ştefan Vodă cum li se topea osînza de pe inimă şi cum se prefăceau a fi mieluşei. Ieşise atunci şi un cîntec :

*În ţara moldovenească*
*Bea bogatul cu săracul*
*De se cruceşte şi dracul.*

*Gioacă nurcă*
*lîngă burcă*
*şi papuc*
*lîngă opincă.*

Aşa gospodar straşnic se dovedea Ştefan Vodă, încît Ţara Moldovei ajunsese a avea drumuri bune şi fără de primejdii pentru negustorii care plecau de la mările cele îngheţate către Crîm şi către ţărmurile însorite de la miazăzi. Ca un ghimpe

stătea însă în mintea și inima lui Ștefan Vodă o cetate de la Dunăre care, stăpînită fiind de turci, îi strica rînduielile.

În cetatea aceea se aflau tîrgoveți de vază, breslași, meșteri mari, neguțători plini de averi, dar ce folos dacă peste ei stăpîneau turcii ? Oamenii din cetate n-aveau putere de împotrivire, iară stăpînii erau obișnuiți să trăiască din ce luau cu hapca.

S-a hotărît Ștefan Vodă să elibereze cetatea. Încumetarea era mare. Cetatea avea ziduri groase, să treacă pe ele carul cu boi, și era împrejmuită cu adînci șanțuri pline cu apă. Cum s-o cucerești, cînd din turnurile înalte paznicii pîndeau pînă la mari depărtări ? Zidurile erau încheiate cu porți ferecate, iară podețele din dreptul lor se lăsau și se ridicau numai cu lanțuri.

Prin iscoade aflase că porțile cetății aveau încuietori așa meșterite, că numai dacă nimerea cineva în miezul lor le putea descuia, iară cheile erau ținute cu mare pază. Chibzui el îndelung și-i veni un gînd pe care nu-l spuse nimănui. Era o taină pe care dacă măcar cămașa de pe el ar fi aflat-o, ar fi smuls-o și ar fi aruncat-o în foc. Avea el arc și săgeți menite a le folosi la mari trebuințe ? Trebuință mai mare nici nu se putea. Se cerea ca el singur să ochească, avînd mare dibăcie, și să trimeată o săgeată cu vîrtej, care zbura înșurubîndu-se în aer, o săgeată vrăjită, drept în inima încuietorii de la poarta cea mare, care le ținea închise și pe toate celelalte.

A ales Ștefan Vodă vreme de iarnă geroasă, chibzuind să fie apa din șanțurile împrejmuitoare înghețată. A pornit cu vitejii și voinicii într-un miez de noapte. Mergea Ștefan Vodă către Dunăre, știind că are de împlinit o ispravă ruptă din poveste. Dăduse o chiciură bogată și codrii îl întîmpinau înfloriți și drumul era poleit. Noaptea era senină și albastrul tăriei se spoise cu stele care clipeau și pîlpîiau. Unele își lepădau lumina trimițîndu-i-o în față pe dîră lungă și albă cum îs funigeii în toamnă.

Ștefan Vodă cu vitejii și voinicii merseră cale lungă. Ajunseră înainte de faptul zilei și se înșiruiră de jur împrejurul zidurilor. Porunci el căpitanilor să ațintească puștile către porțile cele mici și să cerceteze tăria gheței din șanțuri, ca oamenii să treacă,

fără de primejdie, la luptă. Vroia să se desfăşoare totul astfel încît să nu se afle taina săgeţilor lui fermecate. Mai porunci la ce ceas anume să se sloboadă ghiulelele.

După ce le orîndui toate, spuse că vrea să cerceteze cetatea cu ocheanul ce-l avea de la negustorii veniţi din miazăzi, şi se trase deoparte, pe un dîmb acoperit de sălcii, cu ramurile împletite de bumbacul şi borangicul chiciurei. Îndată ce rămase singur, încredinţat că nu-l vede nici pasărea cerului, îşi propti genunchiul pe gheaţă, ochi şi slobozi cea dintîi săgeată. Porni săgeata răsucindu-se şi zbîrnîind. După cum ochise, săgeata se înfipse tocmai în inima încuietorii celei mari. Se auzi un vaier şi un ţiuit pînă la întinse depărtări.

După poruncă, bubuiră atunci şi puştile ; oastea se repezi peste şanţuri. Cum se înfipse săgeata, poarta cea mare zdrăngăni din ţîţîni şi se deschise cu multă zguduire. Se deschiseră îndată şi porţile cele mărunţele, de se minunau voinicii şi vitejii de întîmplare. Nimeni nu ştia că Ştefan Vodă stricase tăria porţilor ferecate. Se auzea vuirea porţilor şi zidurilor pînă la cer.

Prin porţile descuiate oastea moldovenească intră în cetate şi doborî paznicii turci. Ştefan Vodă, cu Sfatul lui, stătea în afara cetăţii. Aştepta să se mîntuie harţa. Cînd zîngănitul suliţelor se stinse, Ştefan Vodă dădu poruncă să i se facă un jilţ tăiat din gheaţă. Se aşeză el în acel jilţ şi tocmai atunci miji soarele în zori. Străluceau straiele, strălucea coroana, luminat îi era chipul şi sclipea jilţul de nu ştiai unde-i locul soarelui : pe cer, spre răsărit, sau pe tronul de gheaţă.

Pîrtii de lumină se întindeau şi pe faţa lucie a Dunării şi pe zidurile cetăţii. Cu glas tare Ştefan Vodă strigă :

— Să vie căpitănia turcească să mi se închine şi să plece de unde a venit !

Răsună îndată şi răspuns de încuviinţare. Din cetate ieşiră căpitanii turci, că paznicii fuseseră trecuţi prin suliţi. Cu capetele descoperite, turcii se aplecară. Ruşinaţi şi jalnici, plecară departe, spre maluri, căutînd caiacuri şi corăbii să-i ducă unde-or vedea cu ochii.

Se înfățișară, cu frumos alai, în fața jilțului din cleștar de gheață, meșterul cel mare din breasla zidarilor, împreună cu meșterul din fruntea fierarilor, cel ce tocmise zidurile și cu cel ce meșterise încuietorile porților. Veneau cei doi meșteri mari urmați de mulțimea altor meșteri. Aduceau pe perine de catifea cheile cetății.

Ștefan Vodă era tare mulțumit în sinea lui, dar își puse frîu bucuriei ca să nu se prefacă în îngîmfare. Chemă la sine diacul cu cele trebuincioase pentru scris, spunîndu-i vorbele pre cum urma să le însemne :

„Lăcuitorii cetății, negustorii, tîrgoveții, breslașii să n-aibe teamă. N-or suferi nimeni nici o stricăciune. Pîrcălabi ai cetății să fie doi moldoveni. Să se păzească strașnic cetatea de limbile dușmane."

Vitejii și voinicii din oastea lui Ștefan Vodă, după ispravă, se întoarseră la casele lor, cîntînd de răsuna țara :

*Dunăre, măria ta,*
*Făcut-am pe voia ta :*
*Mers-am de la munte-n vale,*
*Prin păduri făcut-am cale.*
*Ștefan Vodă cu-a lui plug*
*A scos cetatea de sub jug.*

VICTOR EFTIMIU

# DREPTATEA LUI ION VODĂ

ACUM VREO PATRU VEACURI domnea în Moldova un strănepot al lui Ştefan cel Mare, Ion, pe care l-au numit Ion Vodă cel Cumplit. L-au botezat „cel cumplit" cronicarii vremii, care, trăgîndu-se din tagma boierească sau călugărească, nu puteau uita asprimea cu care acest domnitor, iubitor al poporului, pedepsea pe asupritori, atunci cînd îi prindea cu jafuri şi nedreptăţi. Norodul însă, care ştia ce inimă vitează şi ce suflet bun avea Ion, l-a numit „părintele Moldovei".

Era un bărbat frumos acest Ion Vodă. Avea părul negru ca aripa corbului, faţa măslinie, ochii mici şi negri, ageri şi iscoditori, nasul coroiat, fruntea înaltă şi trupul voinic, de uriaş.

S-a urcat pe tron destul de tîrziu, la 1572. Trecuse de cincizeci de ani şi n-a domnit decît doi ani, dar, în acest scurt răstimp, a făcut multe lucruri bune, spre înălţarea ţării şi ridicarea mulţimilor oropsite.

Pînă la vîrsta de cincizeci de ani, acest strănepot al marelui Ştefan a trăit departe de ţară. A venit să-şi ia tronul după ce Moldova fusese jăcmănită cînd de fiorosul Alexandru Lăpuşneanu, cînd de către Iacob Despota, cînd de nevolnicul Bogdan Vodă, cel ce se plimba în trăsuri poleite cu argint şi aur.

Multe nedreptăţi a mai găsit Ion cînd s-a urcat pe scaunul Moldovei ! Toate sarcinile visteriei cădeau pe ţărănimea muncitoare şi nevoiaşă. Cei mari, moşierii, mai marii bisericii, nu plăteau dări către stat.

Noul domnitor i-a pus şi pe ei să plătească, uşurînd pe cît îi sta în putere viaţa ţăranilor, dezrobindu-i pe unii, împroprietărindu-i pe alţii, ridicîndu-i în rîndul oamenilor.

Pînă la Ion Vodă, gospodăria Moldovei o chiverniseau marii dregători, miniştri, cum se spune azi. Domnitorul nu se prea amesteca, mulţumindu-se cu cîştigurile lui, cu viaţa plăcută, cu petrecerile, cu linguşirile, cu adunatul banilor, ca să aibă ce cheltui prin cele străinătăţi, după ce va pierde tronul.

Ion Vodă a înţeles că nu acestea sînt îndatoririle omului pus să cîrmuiască o ţară. El cerea să vadă toate actele oficiale, vînzările sau schimburile de moşii, de bălţi, de păduri, comenzile pentru oştire, rînduiala vămilor, cumpărăturile din ţară şi de peste hotare şi iscălea cu mîna lui toate acele hrisoave, ca să nu se strecoare nereguli şi furtişaguri. Acest amestec al lui Vodă nu convenea deloc boierilor, care se credeau adevăraţii conducători ai ţării. Logofeţi, vornici, vistieri, căpetenii ale oştilor, vlădici — vlădică însemnează gospodar al averilor bisericeşti, episcop — îşi făceau partea cea mai grasă din aceste bunuri, mai folositoare lor decît chiar nenumăratele moşii pe care le stăpîneau.

Se mai amestecă Ion Vodă şi în judecăţi ; pînă atunci aceste judecăţi le hotăra numai „divanul", adică sfatul vlădicilor, al boierilor şi al căpeteniilor de oaste. Aceştia nu făceau totdeauna dreptate dreaptă, după cum scria în „pravilă", adică în cartea legilor ţării, ci după cum îi plăteau împricinaţii. Cum n-aveau bani decît cei bogaţi, tot în folosul bogaţilor ieşea judecata, nu în folosul celor ce n-aveau cu ce mitui pe împărţitorii de dreptate.

Cu Ion Vodă, lucrurile n-au mai mers aşa.

El lua parte la judecarea celor mai neînsemnate pricini, lăsînd pe sfetnici să-şi spuie părerile, să vadă ce pedepse li se cuvin vinovaţilor, iar la sfîrşit cumpănea vina şi dreptatea fiecăruia şi dădea el hotărîrea cea potrivită.

Într-o zi, a venit în faţa divanului să fie judecat un mitropolit care nu se purtase după cum se cuvine unui smerit călugăr, unei înalte feţe bisericeşti. Era un uşuratic şi un mare iubitor de arginţi. Pe călugări i-ar fi ţinut numai în posturi şi munci grele, iar el petrecea cu maicile şi cu hangiţele, mînca şi bea bine, trăgea din ciubuc ca paşa de la Rusciuk. În marea

lui lăcomie de bani vindea episcopiile te miri cui, iar episcopii, ca să-şi scoată pungile de galbeni date mitropolitului, arendau pămînturile făcînd stareţi de mănăstire pe alţi ticăloşi. Aceştia, la rîndul lor, îşi umpleau buzunarele luînd mită de la tot felul de hoţi de cai sau tîrîie-brîu, pe care îi făceau preoţi la sate. Iar aceşti preoţi, care treceau înaintea celor care n-aveau de unde plăti, de unde să scoată bani pentru arenda parohiei lor ? Tot de la nevoiaşii de ţărani luau cît mai mulţi curcani, ouă, miere, caş şi făină. Muncitorii ogoarelor erau secătuiţi de atîtea dări, fie pentru visteria ţării, fie pentru îndestularea tuturor clericilor acestora nesăţioşi.

Odată cu acel mitropolit, mai erau traşi la judecată doi boieri mari, un biv-vel-vornic şi un biv-vel-logofăt [1].

Aceşti doi mari vornici şi logofeţi de pe vremuri, unul Sbierea, iar celălalt Nicola, fuseseră atotputernici sub trei domnitori. Sbierea îi vînduse pe cîteşitrei fie turcilor, fie leşilor. Acum voia să se ia bine cu Ion Vodă, ca să-l vîndă şi pe el mai tîrziu. Dar nu i-a mers, fiindcă Ion l-a prins cu ocaua mică şi l-a chemat în faţa judecăţii divanului.

Celălalt împricinat, boier Nicola, nu numai că punea la munci grele pe ţăranii de pe pămînturile sale, lăsîndu-i flămînzi şi goi, bătuţi de toate bolile, schingiuiţi de argaţi, dar mai avea şi alt năravv ; cînd făcea chefuri în grădină, cu oaspeţii săi, noaptea tîrziu îi venea gust de vînătoare şi aduna robi ţigani, pe care vătafii îi urcau în pomi, cu sila. Iar boierii, beţi de vinuri şi de rachiuri grele, începeau să strige :

— Huş, cioară ! Huş din pom !

Şi-i săgetau. Bieţii robi cădeau răniţi din copac şi, dacă nu mureau de săgeată, mureau izbindu-se cu capul de pămînt. Preacinstitul mare logofăt Nicola punea să-i îngroape la rădăcina copacului, drepţi, nu întinşi, fără slujbă şi fără raclă, de le găseau mai tîrziu scheletele în picioare, cocoşate, aşa cum căzuse ţărîna peste ei.

[1] Biv însemnează în limba slavonă fost, iar vel, mare.

Aceşti trei mari vinovaţi, mitropolitul, Sbierea şi Nicola, îşi găsiseră apărători fierbinţi în rîndul înalţilor dregători, numiţi boieri „divaniţi", fiindcă făceau parte din divan.

— Măria ta şi cinstiţi boieri ! zise apărătorul mitropolitului. Înalt Prea Sfinţitul Macarie trebuie iertat, fiindcă toate ce se spun pe socoteala Înalt Prea Sfinţiei Sale sînt născociri vrăjmaşe. Cît despre banii pe care i-ar fi luînd, ca să facă episcopi şi egumeni, aceasta este o veche datină. Au făcut-o şi alţii înaintea Înalt Prea Sfinţiei Sale. Este obiceiul ţării ca mitropolitul să plătească voievodului atîta, la urcarea pe scaun, şi atîta în fiecare an de păstorie. De unde să scoată Înalt Prea Sfinţitul bănetul, dacă n-ar lua de la cei cărora le dă slujbele duhovniceşti ? ! Oare Prea Sfinţii episcopi şi egumeni nu-şi scot banii cu dobîndă ? Să-l iertăm, măria ta, să-l punem iar pe tron şi va face el Înalt Prea Sfinţitul aşa ca să se dea şi măriei tale partea ce i se cuvine !

— Aşadar, întrebă Ion Vodă, sfatul ţării e de părere să nu aducem nici o supărare lui Macarie Mitropolitul ?

— Aşa, măria ta, aşa ! Nici o supărare, că e bătrîn şi iubitor al celor sfinte !

— Bine ! răspunse Ion Vodă, vom vedea şi vom hotărî. Ce facem acum cu Sbierea ?

— S-a spus de Sbierea — vorbi alt divanit — că şi-a vîndut trei stăpîni. Aşa cereau treburile Moldovei în acea vreme, şi Sbierea n-are altă vină decît că şi-a iubit ţara.

— Vînzînd străinilor pe domnitorii ţării ? !

— Acei domnitori nu erau buni de nimic. S-au arătat nişte ticăloşi, au fost alungaţi şi de aceea se află măria ta pe tron, că i-am gonit noi, cu Sbierea în frunte, ca să vii măria ta !

— Dacă erau atît de răi acei domni, de ce le-a jurat vornicul Sbierea credinţă şi a slujit sub ei, şi-a tras toate foloasele de pe urma lor ? Ciudată mi se pare această purtare ! Dar despre biv-vel-logofătul Nicola ce ziceţi ? Este vinovat, sau nu ?

— Marele logofăt Nicola e stăpîn pe moşiile, pe clăcaşii, pe ţiganii lui şi are drept de viaţă şi de moarte asupra lor ! vorbi

un alt boier divanit. Așa că nu vedem ce vină are biv-vel-logofătul că se purta ca un stăpîn ce era pe pămînturile lui ! N-o să-i dăm acum pedeapsă pentru că s-au supărat cîțiva puturoși de țărani și c-au pierit niște țigani, cînd se desfăta și Înălțimea Sa cîteodată ! Una sînt boierii, și alta gloatele nevolnice !

— Bine, boieri mari, bine ! răspunse voievodul. Mă bucură că aveți inima atît de bună, că sînteți iertători la suflet, că vă aveți bine între domniile voastre și nu vă dușmăniți unii pre alții. Mai avem vreo judecată pe ziua de azi ?

— Mai sînt trei netrebnici de țărani...

— Ce vină i-a adus în fața noastră ?

— Să spună Prea Sfințitul Episcop al Rădăuților !

Inochentie se ridică de pe jilț și începu să vorbească răspicat, cu vocea tunătoare. Cei trei țărani fură aduși legați cu lanțuri și ghiulele la picioare.

— Ticăloșii ăștia au făcut cea mai cumplită faptă, cea mai grozavă spurcăciune ! strigă episcopul Inochentie. Focul gheenei să-i ardă, diavolii să-i înțepe cu furcile, să le bată limba în piroane ! Să le putrezească oasele și carnea pe ei, de vii ! Au călcat cele mai sfinte canoane ! Blestemați să fie în vecii vecilor !

— Dar ce-au făcut, Prea Sfințite ? întrebă Vodă.

— Au mîncat carne în sfînta zi de vineri ! strigă episcopul.

— Rău ! Rău ! zise Domnul. Aveți ceva de spus întru apărarea voastră ? întrebă Ion Vodă pe țărani.

— Apăi, de, măria ta, răspunse cel mai bătrîn. Dreptu-i că am mîncat de dulce în sfînta zi de vineri, dar n-aveam încotro, că în alte zile de unde să mîncăm noi carne, că o mănîncă toată dumnealor, boierii mari... Dumnealor le dă mîna să postească vinerea, că toată săptămîna numai miei și curcani și purcei mănîncă și sînt sătui. Vinerea se mai odihnesc și înălțimile lor, de mai rămîne ceva carne și pentru noi, că toată săptămîna o ținem numai cu zeamă de lobodă și cu fiertură de urzici și sîntem lihniți, măria ta, de aceea ne spurcăm tocmai în sfînta zi de vineri...

— Bine, răspunse Ion Voievod. Hotărîţi dumneavoastră, boieri mari, ce se cuvine fiecăruia, iar grămăticii să scrie. Să scrie hotărîrea Înaltului Divan, pînă mă voi hodini puţin !

Domnul părăsi Divanul, iar boierii se sfătuiră între ei şi hotărîră acestea :

„Mitropolitul Macarie să fie iertat de vreo vină şi pus pe scaunul Înalt Prea Sfinţiei Sale, iar cei ce l-au defăimat să fie pedepsiţi cu asprime.

Biv-vel-vornicul Sbierea să fie lăsat slobod pe moşiile sale şi să le chivernisească, întrucît măria sa, domnitorul, nu mai are încredere în el, ca să-i mai dea careva slujbă.

Biv-vel-logofătul Nicola îşi poate gospodări averile în toată voia, dar va fi rugat să nu mai ucidă robii în copac, iar dacă totuşi îi va mai ucide, să-i îngroape creştineşte, întinşi pe spate, cu raclă şi cu slujbe, nu în picioare, ca pîn-acum.

Cei trei ţărani păcătoşi, care s-au spurcat mîncînd carne în sfînta zi de vineri, vor primi, vreme de un an, în fiecare vinere, cîte douăzeci şi cinci de bice la tălpi şi cincizeci pe umeri, mulţumind măriei sale şi Înaltului Divan că nu le-au dat pedepse mai grele."

*

Ion Vodă luă zapisul, întocmit de grămătici după hotărîrea sfetnicilor, îl citi, îl mai citi o dată, îl cercetă adînc, frămîntîndu-şi fruntea cu degetele, apoi muie pana de gîscă în zeamă de bozi — cerneala de pe vremea aceea — şterse pedepsele şi iertările, şi scrise cu mîna lui această carte de judecată :

„Se vor lua toate averile mitropolitului Macarie şi se vor da ţării, spre folosinţă.

Macarie va fi trimis în surghiun la mînăstirea Secului, unde va munci alături de ceilalţi monahi, tăind lemne, sfărîmînd bolovani, plivind bostănăriile şi grădinile. Nu va primi tain mai mare decît al celorlalţi călugări. Se va pocăi şi se va smeri pînă la sfîrşitul vieţii, aducînd laude şi mulţumiri domniei mele că n-am pus să i se taie capul.

Biv-vel-vornicul Sbierea își va pierde toate averile, ce vor fi vărsate visteriei. Va fi aruncat în temniță grea, să cunoască amarul pîinei uscate și al vînzării stăpînului său. Se va căi și se va pocăi aducînd laude și mulțumiri domniei mele, că n-am pus să i se taie capul.

Biv-vel-logofătul Nicola va fi dus pe moșiile sale, în grădina unde omora țigani. Se vor aduna acolo toți boierii țării, mari și mici, norodul dimprejur și rudele robilor ucișii. Va fi urcat Nicola în copac, toată lumea îi va striga «huș, cioară», și va fi săgetat, ca să cunoască și el și ceilalți prețul vieții omenești și să le fie tuturora pildă de dreptatea și de mînia domnului țării, Ion Vodă.

Cei trei țărani care s-au spurcat în zi de vineri vor primi fiecare, pentru ei și pentru ai lor, cîte o găină lunea, un purcel marțea, o gîscă joia, un ied sîmbăta și un sfert de vițel duminica, din partea Prea Sfințitului episcop Inochentie, care știut este de toți că are ograda plină de orătănii și de tot soiul de vite mari și mici."

Astfel făcea dreptate Ion Vodă, și poporul i-a purtat o amintire neștearsă.

GRIGORE BĂJENARU

# MIHAI VODĂ LA ALBA IULIA CETATE

*Auzit-ați de-un viteaz,*
*Care veșnic șade treaz,*
*Cît e țara la necaz ?*

(V. Alecsandri : „Cînticul lui Mihai Viteazul")

## I

ERA PE LA ÎNCEPUTUL LUI SEPTEMBRIE, 1599. Abia trecuseră patru ani de la strălucita biruință de la Călugăreni a oștirii române asupra vestitei armii turcești, de zece ori mai numeroasă, cînd zvonuri despre o nouă ridicare a oștirii prinseră a se răspîndi în toate casele din București. Și dacă în mijlocul cetății de scaun veștile aflate de cine știe unde erau depănate cu multă grijă și teamă, prin părțile mărginașe oamenii ieșeau în uliță și sporovăiau în gura mare.

Se vorbea pretutindeni cu înfrigurare, dar cu cine aveau să se înfrunte românii nu știa nimeni încă. Măcar această singură taină tot izbutise a fi păstrată.

Numele lui Mihai Vodă, Viteazul de la Călugăreni, era rostit de toate buzele cu mîndrie, dragoste și deplină încredere.

Boierii simțiseră de mult că domnul avea de gînd să le vorbească și se mirau că întîrzie atîta să-i cheme la sfat. Se părea că frații Buzești, cei mai credincioși domniei, știau ceva. Dar Mihai Vodă avea bunul obicei de a-și lăsa boierii să frămînte îndelung dorințele lui, spre a chibzui bine cu toții.

Și iată că tocmai atunci cînd ei se așteptau mai puțin, căpitanul Vlăduț, omul de încredere al lui Mihai, le dădu de

ştire celor din divan că Vodă îi pohteşte la sfat chiar în seara aceea, după toaca de vecernie.

Nerăbdători la culme — poate că unora le-o fi şi fost dor de marele lor căpitan — boierii se întîlniră toţi deodată la poarta palatului domnesc, de parcă s-ar fi vorbit dinainte, chiar cînd sunetele melodioase ale toacei de fier de la biserica Mihai Vodă îşi începuseră tremurarea în aerul răcoros al toamnei timpurii.

Cînd domnul pătrunse în sala tronului, toţi boierii, căpetenii de oşti, ca la o poruncă, se ridicară dintr-o dată în picioare, zvelţi, zăngănindu-şi săbiile şi pintenii pe podeaua de marmoră, şi strigară într-un glas :

— Să trăieşti, măria ta !

Şi îl priviră cu mîndrie şi dragoste : tînăr încă, împlinise patruzeci de ani, falnic, înalt, spătos, bine zidit, cu barba neagră şi ochii de asemenea negri, vioi, plini de neastîmpăr şi pătrunzători, răspîndind în juru-i putere şi încredere. Numai părul, rărit puţin, ştirbea întrucîtva armonia înfăţişării sale.

Domnul, ca niciodată pînă atunci, fu cuprins de o neaşteptată duioşie, privindu-şi oamenii de credinţă şi se gîndi, simţindu-şi ochii săgetaţi de lacrimi : „Stejari, brazi şi paltini... tot unul şi unul... falnici bărbaţi, care m-au dus numai la izbîndă pînă acum şi mă vor duce şi de aici înainte, căci nu se poate altfel !“

O, îi cunoştea la fel de bine pe toţi ca pe sine însuşi ! Iată-i pe cei trei fraţi Buzeşti, cei mai apropiaţi prieteni ai săi, de pe cînd era ban al Olteniei... iată-l şi pe Banul Manta, pe Baba Novac, pe Banul Mihalcea, pe Radu Calomfirescu, Pătru Răşcanu, Andrei Hatmanul, Dragomir Stolnicul, Radu Florescu, nedespărţiţii săi tovarăşi în atîtea grele încercări.

Surîzînd, îi îmbrăţişă cu privirea pe toţi într-o pornire de dragoste şi încredere, şi le răspunse :

— Aşijderea şi domniile voastre, multiubiţii şi credincioşii mei boieri. Fiţi buni, rogu-vă, de vă aşezaţi în jilţuri. Sfatul nostru va fi scurt sau lung, după cum veţi primi cele ce am a vă spune.

— Te ascultăm, măria ta ! îi răspunse Stroe Buzescu, cel mai bun prieten al domnului.

Mihai Vodă îi privi din nou, oftă ușor și grăi limpede ca întotdeauna :

— Vă spun neted de la început, boieri dumneavoastră, după ce îndelung am frămîntat pe toate fețele acest gînd al meu, plin de aleasă măreție, ce nu m-a lăsat să închid ochii nopți întregi : să pornim fără zăbavă în Ardeal !

Nu se auzi nici un răspuns, doar un murmur surd se ridică din mijlocul boierilor uimiți, asemenea vuietului îndepărtat al unei ploi repezi de primăvară pe pămîntul uscat și însetat de apă.

— Da' cum așa, mărite doamne ?! îndrăzni să ridice cel dintîi cuvînt Radu Calomfirescu. Nu e prea degrabă ? Rănile bătăliei de la Călugăreni nu s-au închis încă.

Vodă oftă din adînc.

— Știu, boier Radule. Pe mine crezi că nu mă doare sufletul de starea moșiei ? Zici că-i prea degrabă ? Și eu îți întorc cuvîntul și îți spun : de nu pornim luna viitoare, e prea tîrziu !

— Măria ta, rosti răspicat Preda Buzescu, ne știi ce putem și că te-am urmat întotdeauna cu dragoste și credință. Spune-ne pe șleau, te rugăm ca pe un iubit părinte al nostru ce ne ești, care sînt temeiurile acestei noi și, bănuiesc eu, cea mai grea bătălie, să știm și noi și să cugetăm asupra lor.

— De bună seamă că așa voi face, boier Preda, și iubiților mei boieri. Sînt încredințat că, poate, la început, veți murmura cu toții, dar vă rog, ca pe frați, să aveți răbdare pînă la sfîrșit, și numai după aceea să-mi răspundeți.

— Așa vom face, măria ta, spuse Banul Mihalcea.

Domnul își pierdu privirea pe fereastră de parcă ar fi citit pe întinderea cerului ceea ce avea să spună și grăi încet, oftînd adînc :

— Două sînt temeiurile ce m-au îndemnat : unul mă frămînta de vreme mai îndelungată, celălalt îmi dă ghes abia de un an încoace. Trăim vremuri nebănuit de grele pentru noi, toți

românii din Muntenia, Moldova şi Ardeal, dar şi pentru întreaga creştinătate.

Primejdia cea mare însă se iveşte pentru noi de acolo de unde nimeni nu se aştepta : de la noii prieteni ai turcilor.

Bine ştiţi că turcii, după Călugăreni, ne-au lăsat în pace. Dar acum un an, după cum unii poate bine ştiţi, Sigismund Báthory, principele Ardealului, abia căsătorit, plictisindu-se de domnie, îşi lasă şi tronul şi soţia şi se face cardinal. În locul său, împăratul Rudolf pune să conducă Ardealul comisari imperiali.

Iată însă că, între timp, lui Sigismund nu-i mai place popia, şi, fără să stea prea mult pe gînduri, căci cugetarea adîncă asupra faptelor nu i-a fost prietenă niciodată, cum, de altfel, a şi dovedit-o, lasă totul baltă, se întoarce în Ardeal şi îşi ia din nou domnia.

Boierii murmurară, iar Banul Manta rosti batjocoritor :

— De, măria ta, tronurile ţărilor nu sînt pentru copilandrii nesăbuiţi !

— Ei, boieri dumneavoastră, dar nu trece prea multă vreme şi lui Sigismund iarăşi i se face lehamite de tronul Ardealului şi îl părăseşte din nou, numai că, de astă dată, îl cheamă în locu-i pe vărul său, Andrei Báthory, un flăcăiandru ca şi el, tot cardinal.

Acest vlădică, nespus de bucuros, îşi leapădă odăjdiile popeşti, se îmbracă în straie de neguţător, spre a nu fi recunoscut cumva, pleacă degrabă la Alba Iulia şi ia în primire de la vărul său tronul Ardealului, iar Sigismund se face din nou cardinal.

— Dar cum se mai poate încrede cineva în aceşti zănateci, măria ta ? grăi înfuriat Stroe Buzescu.

— Asta m-am întrebat şi eu, boieri dumneavoastră. A pune temei pe nişte copilandri necopţi de soiul acestora, că bărbaţi nu pot fi socotiţi, este ca şi cum ai scrie pe întinderea unei ape, după vorba unui bătrîn uricar.

Dar nu asta mă nelinişteşte pe mine, ci faptul că Andrei Báthory şi Eremia Movilă, domnul de la Moldova, au fost dovediţi că sînt oamenii turcilor şi, mai mult decît atît, că principele Andrei plănuieşte să închine Ardealul turcilor. Auziţi, boieri dumneavoastră, ca să fie liniştit în domnie. Şi întrebarea care mă chinuie este : ce se va alege cînd turcii vor fi atotputernici în Ardeal şi în Moldova ? Iar nesăbuitul de Andrei Báthory a cutezat să-mi trimită vorbă să las tronul Ţării Româneşti de bună voie, că altfel mă va scoate el din scaun şi va fi mai rău.

Aci, cei din sfatul ţării, cît de mîniaţi erau de cele auzite, izbucniră într-un rîs de nestăpînit. Mihai Vodă le ţinu hangul, apoi aşteptă să se liniştească şi grăi din nou cu tărie :

— Şi-acum mă întorc la gîndul meu dintru început... Ştiţi ce vă spuneam mai acum cîtva timp despre cele trei ţări româneşti despărţite astăzi : că Muntenia, Moldova şi Transilvania încă acum două mii de ani erau tustrele unite şi purtau numele de Dacia. Şi că, numai fiind din nou unite, precum au fost, vor putea ajunge o putere de neînvins, care va face faţă cu cinste oricăror împrejurări, oricît de grele ar fi acestea.

— Aşadar, după Ardeal, te gîndeşti la Moldova, măria ta ? zise Banul Mihalcea.

— Întocmai, bane. Numai fiind laolaltă, uniţi, vom împlini dreptatea şi năzuinţa noastră de veacuri, vom putea dobîndi pentru totdeauna liniştea şi adevărata libertate. Că duşmanii atîta aşteaptă din partea noastră : neunire... spre a ne supune şi înăbuşi.

— Noi n-am cunoscut gîndul măriei tale, slăvite doamne, spuse Radu Calomfirescu, dar acum îţi zic şi pentru toţi tovarăşii mei de arme : te mai îndoieşti cumva că nu vom fi alături de măria ta întru îndeplinirea cît mai grabnică a acestor măreţe gînduri, care vor fi pildă de aleasă vitejie românească şi dragoste de patrie ?

## II

Cîntînd şi chiuind se revărsau valurile de voinici din Ţara Românească pe plaiurile Transilvaniei. Niciodată nu văzuse Mihai Vodă atîta însufleţire la căpitanii şi oştenii săi.

Era către sfîrşitul lui octombrie, 1599. Zilele de toamnă veniseră blînde şi prietenoase. Strop de ploaie nu căzuse pînă atunci şi vremea făgăduia să rămînă frumoasă şi de aci înainte.

La marginea dinspre apus a satului Tălmaciu, într-o dumbravă de stejari, era masă mare şi îmbelşugată. Iar cei ce se ospătau erau căpitanii de oaste ai lui Mihai Vodă. Puţin mai în susul dealului se îndeletniceau cu mîncarea şi băutura oştenii de rînd, de care avusese grijă măria sa să se înfrupte din de toate.

Domnul socotise că e bine să se ospăteze şi să bea împreună cu toţi oştenii săi, înainte de lupta în care aveau să înfrunte armia lui Andrei Báthory, tăbărîtă la Sibiu.

Şi avusese mare dreptate, că la acest ospăţ de pomină oştenii se înfrăţeau cu căpitanii lor şi acum nu aveau altă dorinţă mai aprigă decît să pornească la luptă şi să aducă izbînda.

Mihai Vodă ţinea fruntea sus ca şi la bătălii.

Baba Novac, răsucindu-şi mustaţa căruntă, ridică un pahar cu vin rubiniu şi spuse zîmbind :

— Bune-s vinurile de Drăgăşani şi Cotnari, măria ta, dar să-ţi spun drept, nici cu ăsta de Tîrnave nu mi-e ruşine.

— Parcă-ţi toarnă foc în vine, adăugă Banul Manta.

— Aşa-i viţa românească, boieri dumneavoastră ! grăi Mihai Vodă, ridicînd paharul în dreptul ochilor şi privind culoarea rubinie a vinului. Şi la viţa de vie şi la cea de vitejie. Viţă de soi !

— Păi atunci, se ridică şi Preda Buzescu, surîzînd cu înţeles, trăiască în veci viţa românească !

A doua zi chiar, de la acest ospăţ prietenesc, oştirea lui Mihai Vodă porni la drum spre Sibiu şi se opri la Şelimbăr.

Domnul ţinu sfat degrabă cu căpitanii săi, după care oştile fură răspîndite pe dealurile Şelimbărului, gata de luptă.

Dar care nu-i fu mirarea lui Mihai Vodă, cînd căpitanul Vlăduţ veni să-i spună că a sosit în tabără cardinalul Malaspina, cu grabnică solie din partea principelui Andrei Báthory.

Domnul, ridicîndu-şi sprîncenele cu adîncă mirare, spuse scurt :

— Să vină ! Şi se ridică de pe laviţă, ceea ce făcură şi boierii săi.

Perdeaua de la intrarea cortului fu dată la o parte şi Malaspina se ivi cu sfiiciune parcă în prag, frecîndu-şi mîinile :

— Bine v-am găsit, alteţă serenisimă !

— Aş zice, monseniore, îi răspunse Mihai Vodă, privindu-l drept în ochi, „bine că m-ai găsit", că, de întîrziai... dar nu-şi termină gîndul. Apoi adăugă : Fii bine venit şi... te ascultăm.

Dar Malaspina, care nu prea ştia ce să facă cu mîinile, tot răsucindu-şi lanţul de aur ce purta o cruce cu pietre nestemate, privi stingherit la boieri.

Mihai Vodă, pricepîndu-l, îi spuse zîmbind :

— O, puteţi vorbi deschis, monseniore, întrucît eu n-am nici o taină faţă de căpitanii mei.

Atunci Malaspina vorbi cu multă greutate, fapt de care se miră el cel dintîi :

— Alteţa voastră serenisimă, vă rog să nu vedeţi în mine pe cardinalul Malaspina...

— Atunci, vă rugăm a ne grăi totul neted dintru început chiar, fără ocoluri, aşa precum sîntem deprinşi a vorbi noi. românii, monseniore. Taclalele sînt bune pentru şezători, iar noi nu sîntem aci pentru a sporovăi.

— Voiam să vă spun că vorbesc acum în numele sanctităţii sale Papa şi a cardinalului Andrei...

— Care cardinal şi-a aruncat cît colo cîrja episcopală, pentru spada de război, măcar că, fie vorba între noi, nu i se potrivesc nici una, nici cealaltă ! Iar mie a avut cutezanţa de a-mi trimite vorbă să-mi părăsesc tronul, că sînt un văcar şi că mă va şterge de pe faţa pămîntului.

— Eu vă rog, alteţă serenisimă, în numele creştinătăţii, să nu porniţi această luptă. Nu-mi daţi răspuns acum. Dacă-mi îngăduiţi, am să mă retrag şi am să fac o mică preumblare prin tabăra alteţei voastre, după care mă voi înapoia să aflu ce aţi hotărît.

— Pohtiţi, excelenţă, preumblaţi-vă cît voiţi. Are să vă însoţească chiar fiul meu Nicolae Pătraşcu Vodă, spre a vă da toate lămuririle ce veţi dori...

Ieşind din cortul domnului, împreună cu fiul lui vodă, Malaspina nu-şi putu stăpîni un surîs răutăcios de mare bucurie şi uşoară victorie, spunîndu-şi : „Nu mi-aş fi putut închipui că acest faimos viteaz este atît de naiv. E aşa de încrezut în puterea lui şi atît de sigur de izbîndă, încît mă lasă liber prin tabără, ba îmi dă şi însoţitor, spre a-mi arăta tot ce e vrednic de văzut ! Cînd va auzi principele Andrei Báthory..."

Dar Nicolae Pătraşcu Vodă îl scoase din aceste plăcute gînduri :

— Iată, monseniore, precum vedeţi, tabăra se desfăşoară la picioarele excelenţei voastre pe de-a-ntregul. Aşezarea noastră este cît se poate de bună şi oştile noastre de asemeni : în stînga se află opt mii de haiduci şi catane de-ai căpitanului Baba Novac.

— Aşadar, va lupta şi vestitul Baba Novac ?

— Precum a luptat şi pînă acuma, monseniore. Apoi sînt roşiorii din dreapta, peste o mie de călăreţi cu măciuci ; aceştia fac în luptă prăpăd mai abitir decît săbierii. Iată şi pe vestiţii călăreţi din falanga măriei sale Mihai Vodă, în fruntea cărora luptă chiar taică-meu, şi acei din fund sînt secuii, care au venit la noi de bună voie din tot Ardealul, întrucît nu-l pot suferi pe cardinalul Andrei şi pe toţi Báthoreştii care le-au răpit drepturile şi i-au umilit.

— Cam împestriţată oaste, observă Malaspina, oarecum batjocoritor.

— Într-adevăr, încuviinţă tînărul voievod, la neamuri şi la straie, dar nu şi la bătaie.

Cardinalul îşi strînse buzele înciudat, apoi întrebă :

— Mi-ar veni foarte greu să-i număr... aşa... pe dată, dar poate că ştie alteţa voastră să-mi spună cam la cîţi ostaşi s-ar ridica oastea cu totul ?

Nicolae Pătraşcu răspunse netulburat :

— A, sînt cam la douăzeci de mii, însă, după cum aţi aflat, cred, monseniore, avîndu-l de căpitan pe Mihai Vodă, toţi luptă ca şi cum ar fi de trei ori pe atîţia.

Fără să-i convină, şi îngrijorat de ce aflase, Malaspina se mîngîia la gîndul că tunurile oastei lui Andrei Báthory erau de două ori mai multe decît tunurile oastei româneşti. Şi mai cu seamă era liniştit că oastea lor o comanda vestitul general Gaspar Corniş.

— Socot că e timpul să ne întoarcem, zise cardinalul.

— La voia excelenţei voastre, răspunse cu bunăvoinţă Nicolae Pătraşcu.

Cînd Malaspina îl întrebă pe Mihai Vodă ce răspuns să ducă principelui Andrei Báthory, domnul român îi răspunse surîzînd :

— A, nu va fi nevoie să-i duceţi nici unul, monseniore !

— Cum ? ! Dar mă va întreba.

— N-are să vă întrebe nimic, vă asigur.

— Nu se poate... dar pentru ce m-a trimis aci ? !

— Pentru că s-a înşelat în credinţa sa.

— Vă mărturisesc, alteţă, că nu pricep ce voiţi a spune.

— Şi totuşi e foarte uşor de înţeles. Cardinalii sînt oameni isteţi, de obicei, însă au un mare păcat : îi socotesc pe ostaşi mai puţin isteţi decît sînt într-adevăr ! Şi apoi adăugă cu un zîmbet de subţire batjocură : Cum credeţi adică, monseniore, că Mihai Vodă şi căpitanii lui sînt chiar atît de neghiobi, încît să vă lase să-i vedeţi tabăra şi aşezarea oştilor pregătite de luptă, şi apoi

să vă dea drumul la cel ce v-a trimis, adică la vrăjmaș, să-i spuneți totul, înaintea bătăliei ce ne așteaptă ? !

Malaspina înmărmuri, mîngîindu-și în neștire lanțul de aur de la gît, mai repede ca de obicei, și începu să înghită în sec, fără să mai scoată o vorbă.

— Vlăduț ! strigă domnul.

— Poruncă, măria ta !

— Ai grijă și dă-i de strajă monseniorului Malaspina doi oșteni mai vîrstnici care au dreptul la odihnă în această luptă. Să-i fie ca două umbre. E liber să se plimbe pe unde voiește, îl rugăm chiar să privească lupta, dar din tabără să nu iasă odată cu capul !

Ziua de 28 octombrie, 1599, în care se hotărîse bătălia, veni cu o dimineață senină și călduță ca de primăvară. Înainte de ceasurile nouă, Mihai Vodă, însoțit de toți căpitanii, se ivi deodată în mijlocul oștirii sale, ce-l aștepta, fremătînd de nerăbdare. La vederea domnului, călare pe un cal negru pintenog și cu stea în frunte, ce nu mai avea astîmpăr, orice șoaptă se stinse. Oștenii așteptau, după obicei, cuvîntul domnului dinaintea luptei.

— Copiii mei — se înălță glasul cald, puternic și învăluitor, al viteazului voievod — unii ne cunoaștem mai de demult ; alții, abia de cîteva săptămîni ! Însemnat lucru este, însă, că toți, laolaltă, sîntem la fel. Și aceasta trebuie să ne ducă la izbîndă. Știți toți că de partea noastră este dreptatea și cinstea, că dorim binele țărilor românești și al locuitorilor acestora de orice neam ar fi ei.

Acela care e astăzi în fruntea Ardealului voiește să închine bogata și frumoasa țară turcilor, cu care noi ne-am războit de atîtea și atîtea ori, pentru libertate.

Un murmur de revoltă se ridică din mulțimea ostașilor. Domnul se auzi din nou :

— Să punem, frații mei de luptă, capăt acestei nefirești stări de lucruri. Stă în puterea noastră s-o facem. Și eu cunosc de mult această putere de neînvins. La luptă, copii !

Și Mihai Vodă ridică mîna către tunarii săi, care începură a arunca ghiulele în tabăra vrăjmașă. Dar și din partea acestora, răspunsul nu întîrzie să vină cu mare îndîrjire.

Focul trecea pe deasupra oștenilor asurziți atît de bubuiturile tunurilor, cît și de surlele, trîmbițele și tobele ce se auzeau fără încetare.

Deodată, din tabăra lui Báthory năvăli în goană spre români un călăreț, ținîndu-se bine în scări și avînd mîinile ridicate. Crezînd că e un sol de pace, cu toate că n-avea nici un steag alb, Mihai Vodă porunci încetarea focului. Călărețul ajunse repede în fața domnului și, sărind din șa, grăbit, grăi înfiorat :

— Măria ta, eu sînt contele Daniil, sînt român, și nu pot lupta împotriva alor mei. Fă ce vrei cu viața mea.

Domnul îi întinse mîna și-l trase la pieptu-i, îmbrățișîndu-l cu căldură :

— Dacă ai venit la noi, vei ști domnia ta singur ce să faci cu viața. Eu nu-ți spun decît : Fii bine venit !

Apoi luă pe conte în dreapta și privi țintă spre Baba Novac. Și atunci, bătrînul și viteazul căpitan se aruncă cel dintîi în luptă în fruntea neînfricaților săi oșteni, cu care făcuse de atîtea ori minuni de vitejie. Dar, chiar de la cea dintîi ciocnire cu pedestrașii, călăreții lui Baba Novac fură dați înapoi. Uimit peste măsură de asemenea neașteptată înfrîngere, Mihai Vodă îl trimise în luptă pe viteazul Gheorghe Maco cu oștenii săi, tot călări. Aceștia se despărțiră în două și-i cuprinseră pe pedestrași la mijloc, fără putință de scăpare.

Acum fu pierdut în luptă și faimosul steag al familiei Báthory.

Dar iată că oastea vrăjmașă se reculege și cei mai de seamă căpitani ai ei : Moise Secuiul, Petre Husar și Ștefan Tahi pornesc cu înverșunare nemaipomenită asupra oștenilor lui Mihai. Neașteptîndu-se la un asemenea atac fulgerător, aceștia sînt buimăciți o clipă ; apoi își vin în fire și încep să se apere cu vitejie, dar dușmanii îi copleșesc, iar tunurile lor fac prăpăd și îi împrăștie zăpăciți.

Generalul Gaspar Corniş, îmbărbătat peste măsură de biruinţă, se avîntă în luptă întocmai unui tînăr necugetat.

De pe dealul de unde privea bătălia, principele cardinal Andrei Báthory bătea în pinteni de bucurie ; îl şi vedea pe Mihai Vodă la picioarele lui cerîndu-i să-i cruţe viaţa ; iar el, neînduplecat, lovindu-l cu cizma în coaste ca pe un cîine de pripas. „Aşadară, îşi zise el rînjind cu duşmănie, iată că şi faimoasele oşti ale vestitului palatin muntean dau înapoi !“

Dar ce se petrece, oare, pe cîmpul de luptă ? Cum de este cu putinţă o asemenea întîmplare ?... Cardinalului principe nu-i vine să-şi creadă ochilor săi ieşiţi din orbite de groază şi mînie.

Mihai Vodă îşi struneşte calul negru-corb, de lasă zăbala sînge în spuma deasă ce o împrăştie. Călăreţul îi înfige cu mînie pintenii în burtă, iar armăsarul se ridică în două picioare, tremurînd şi nechezînd şi mai puternic. Aprigul călăreţ se ridică şi el în şa ; acum amîndoi laolaltă — cal şi călăreţ — par o statuie uriaşă, de neclintit, în mijlocul cîmpului de bătaie, ce încremeneşte, parcă, la asemenea nemaipomenită arătare.

Cutremurător răsună glasul ca de tunet al domnului :

— Ce faceţi, copiii mei ? ! Voi daţi înapoi ? ! Voi, cei de la Călugăreni ? ! Bătălia este ca şi cîştigată şi pe voi v-a zăpăcit iureşul cîtorva călăreţi ? După mine, copii, vă duc eu la izbîndă. Înainte !

Şi, întocmai ca odinioară, la Călugăreni, minunea întrezărită de viteazul voievod se înfăptuieşte. Ostaşii se opresc din fugă, îşi întorc caii, îndîrjiţi, şi pornesc cu strigăte, revărsîndu-se cu înverşunare asupra duşmanilor care, uluiţi de această întorsătură, fug înspăimîntaţi de moarte, de furia cu care îi păleşte vajnicul Mihai Vodă şi ai săi.

Şi iată că, în învălmăşeala cumplită, generalul Gaspar Corniş cade prins cu toate steagurile şi tunurile sale şi este dus în faţa domnului, care-l primeşte cu cinstea cuvenită.

Bătălia este cîştigată de către români. Andrei Báthory, care văzuse că soarta luptei s-a schimbat, ca la suflarea vîntului, şi izbînda e de partea românilor, înfricoşat peste măsură, o luă la

fugă cu o ceată de credincioşi şi se pierdu prin munţii de prin împrejurimi, părăsind şi oaste şi tron, numai să-şi scape mişelnica-i viaţă.

Malaspina lăsă adăpostul de unde privise nestingherit desfăşurarea cumplitei lupte şi veni, palid şi tremurînd încă de înfiorare, în mijlocul căpitanilor români, care-şi ştergeau săbiile.

— Ei, părinte, îl opri Baba Novac, ai mai văzut vreodată aşa ceva la viaţa sfinţiei tale ? Cum ţi s-a părut ?

Malaspina clătină capul şi grăi oftînd din greu :

— N-aş fi crezut niciodată că o bătălie poate fi atît de îngrozitoare. De cîteva ori era să mă prăbuşesc, privind numai ; simţeam că-mi fuge pămîntul de sub picioare, că mă părăsesc puterile şi mor. Toţi aţi luptat cum nu se poate mai bine, aşa cum eu n-am mai văzut pînă astăzi. Dar domnul vostru, o, Jesus, Maria, părea un arhanghel înaripat, de pe tărîmuri din poveste, căzut pe pămînt, între oameni, cu spada în mînă. A luptat ca nimeni altul, desăvîrşit ! Despre aşa vitejie şi asemenea nemaiîntîlnit curaj eu n-am aflat nici în cărţi. Poate la Alexandru Machedon. A trecut tot timpul prin mari primejdii de moarte, şi o umbră de teamă nu s-a văzut pe chipul său nobil. Acum pricep eu de ce cîştigă palatinul Mihai toate bătăliile. Un viteaz de frunte ca acesta nu va putea fi niciodată doborît, decît poate prin trădare, arma dintotdeauna a laşilor...

## III

Peste trei zile numai de la crîncena bătălie, la zi întîi a lui noiembrie, 1599, oastea românească, înveşmîntată de sărbătoare, intră triumfătoare în Alba Iulia, cetatea de scaun a Transilvaniei.

Dis-de-dimineaţă, nemaiavînd somn şi nici astîmpăr, poporenii ieşiseră din case cu flori şi panglici colorate la pălării, spre a-şi găsi un locşor cît de mic, ca să-l întîmpine cu dragoste şi nădejde de mai bine pe viteazul a cărui faimă cutreierase Europa de la un capăt la altul. Şi, cu toate că cei strînşi erau

atît de mulţi, încît, cum se spune în asemenea împrejurări, de s-ar fi aruncat un ac între ei, pe cap de om ar fi căzut, totuşi vorbele erau rostite în şoaptă şi cu multă bună-cuviinţă. Ferit-a sfîntul să se fi auzit cumva vreun strigăt sau vorbe de ocară între oameni, aşa cum se întîmplă de cele mai multe ori la mare înghesuială. Respectul adînc şi marea admiraţie pentru noul voievod şi faima sa erau prea mari spre a îndrăzni cineva să ridice glasul, ca apoi să primească mustrări pentru aceasta.

Bătrîni, bărbaţi şi femei, copii cu bucheţele de flori în mînă aşteptau cu nerăbdare să-l vadă, în sfîrşit, pe marele voievod care izbutise, prin neasemuita sa vitejie, să le redea libertatea, sub conducerea lui urmînd să se înfăptuiască în curînd, pentru prima oară în istorie, visul de unire al tuturor românilor din Ţara Românească, Transilvania şi Moldova.

Un bătrîn încă în putere, cu ochii înlăcrimaţi, spuse cu glasul tremurat :

— Bine că mi-a fost dat să ajung această sfîntă zi de a vedea în Ardeal un voievod român !

Deodată, un zvon, ce trecu din om în om, se auzi limpede, îngînat de sunetul puternic al clopotelor de la bisericile din cetate, ce făceau să tremure în aer trîmbe de dangăte.

— Vine, vine !

Şi o salvă de tunuri, ce bubuiră năprasnic, făcu să tresară mulţimea înfiorată. Alaiul domnesc intrase în marea cetate Alba Iulia, prin poarta de la miazănoapte. Ajungînd în faţa ei, Mihai Vodă îşi struni calul numai o frîntură de clipă şi grăi către sine însuşi : „Pe aci am intrat cu obida în suflet acum şase ani, pe cînd mă aflam pribeag şi-mi cătam scăparea vieţii în drum spre Constantinopol“.

Dar, cînd calul trecu de poartă, pe domn îl treziră din visare uralele mulţimii :

— Uraa, ura, trăiască Mihai Vodă al Ardealului ! Urraaa !

Mihai înclina capul în dreapta şi în stînga, mulţumind cu un zîmbet de duioşie în colţul gurii. Oamenii ce părăsiseră

satele și orașele în mare grabă, spre a-l vedea pe noul și viteazul eliberator al Transilvaniei, nu se mai săturau privind convoiul ce se desfășura pe dinaintea ochilor lor, uimiți de atîta măreție, așa cum nici unul dintre ei nu mai văzuse vreodată pînă atunci. Pe străzile pe care înainta alaiul erau înșiruiți oșteni în straie de sărbătoare, cu sulițele în mîini. În frunte mergeau cardinalul cetății și clerul transilvan, urmați de breslele meșteșugărești ale vestitului oraș.

După aceștia venea alcătuirea de muzică a cetății cu opt trîmbițași ce cîntau cu multă însuflețire, însoțiți de toboșari și flautiști, care făceau să tremure aerul la sunetele lor foarte pe placul mulțimii.

Acum sosea și măria sa Mihai Voievod, învestmîntat cu gust ales și o bogăție ce întrecea orice închipuire. Părea asemenea unui Făt Frumos din basmele românești. Mergea călare pe un armăsar alb ca neaua, care pășea rar, plin de mîndrie. Domnul purta pe cap o cușmă împodobită cu pene de cocor prinse într-o copcă de aur. Pe umerii săi lați era prinsă o mantie de mătase albă, țesută în fire de aur, pe de margini avînd vulturași brodați de asemeni cu aur. Sub mantie, o tunică albă ca zăpada ; în picioare, lungi ciorapi albi de mătase pînă la coapse, împodobiți cu nestemate ; cizmele erau de saftian galben ; mijlocul îi era încins cu o minunată sabie de Taban a cărei teacă și mîner erau lucrate în aur bătut cu pietre scumpe.

Dar pe deasupra tuturor stăruia chipul falnic, impunător și dăruit cu o rară frumusețe bărbătească, al domnului, care, zîmbind, se apleca neîncetat spre a mulțumi cu dragoste și bunăvoință uralelor fără de sfîrșit. Mihai Vodă era înconjurat de către opt oșteni călări, de asemenea frumos și bogat învestmîntați. În sfîrșit, soseau călări, pe cai semeți, căpitanii de oaste și boierii urmați de oștenii lor care purtau steagurile cucerite în luptă, înclinate spre pămînt în semn de înfrîngere.

După aceștia mergea un taraf de zece lăutari, intonînd frumoase și vesele cîntece românești. Veneau iarăși opt sluji-

tori, ţinînd de frîu opt cai minunaţi cu şei de mare preţ, lucrate în aur şi argint şi împodobite cu felurite pene.

Apoi, oastea.

Nicicînd nu se mai văzuse un asemenea alai domnesc, dar nici o asemenea însufleţire. Aproape că nu era pas făcut de calul domnesc să nu se audă uralele poporului şi strigătele de dragoste pornite din tot sufletul.

— Trăiască Mihai Vodă, domnul Ardealului şi-al Ţării Româneşti !

Noul voievod, ale cărui mari fapte de arme le cunoşteau acum pînă şi copiii, trezise, în sufletul celor obidiţi şi împovăraţi de biruri, nădejde de mai bine şi de o viaţă care să merite într-adevăr a fi trăită.

A doua zi chiar, după înscăunarea sa ca domn al Transilvaniei, Mihai Vodă îi strînse pe toţi sfetnicii săi mai de seamă la un prînz prietenesc. La sfîrşitul ospăţului, viteazul voievod se ridică uşor de la masă, îi cuprinse pe iubiţii şi devotaţii săi oaspeţi într-o privire plină de căldură şi le grăi :

— Mult iubiţii mei fraţi de arme, tăria gîndului meu, de cînd m-am suit pe tronul Ţării Româneşti, nu mi-o poate zdruncina nimeni. Iar acest gînd măreţ a avut trei ramuri puternice şi înflorite : scoaterea Ţării Româneşti de sub jugul otoman, unirea firească a Transilvaniei cu Ţara Românească şi apoi cu Moldova, cea de-a treia bună soră a noastră. Şi iată că două ramuri înflorite ale gîndurilor mele au legat rod bogat ; a mai rămas acum să rodească şi cea de-a treia ramură : să unim şi Moldova cu cele două surori bune ale sale.

Ştiu că şi domniile voastre sînteţi pe deplin încredinţaţi că numai aducînd şi Moldova lîngă Transilvania şi Ţara Românească, puterea românilor în faţa duşmanilor, oricare ar fi aceia, va creşte ca un munte de netrecut. Dorinţa de a ridica bunăstarea fiilor harnici şi blînzi ai acestor ţări româneşti, oameni ce au aceeaşi mîndră înfăţişare, pretutindeni unde trăiesc, grăiesc aceeaşi dulce limbă, poartă aceleaşi minunate vestminte,

au aceleași sfinte datini și pline de farmec obiceiuri din veac, și viețuiesc întru aceleași hotare firești, precum și dorința de a-i ajuta să-și mărească puterea, spre a fi de neînvins în grelele încercări ce-i așteaptă, m-a îndemnat să-i strîng laolaltă, iar nu setea de mărire, nu dorința deșartă de a domni peste trei țări !

— O știm, măria ta, grăiră boierii, o știm aceasta de mult și sîntem gata cu toții să te ajutăm a îndeplini și acest drept și firesc gînd al măriei tale !

— Atunci, mult iubiții și credincioșii mei tovarăși de arme, să ne strîngem chiar în seara aceasta la un sfat de taină, spre a cumpăni bine la înfăptuirea cît mai grabnică și a acestui măreț gînd !

ALEXANDRU MITRU

# DOMNUL DIN VLADIMIRI

## Spre casă

ÎN NOAPTEA ACEEA ÎNMIRESMATĂ DE AUGUST, un călăreț, cu pletele curgîndu-i pe umeri, ajungînd pe un drum ocolit la hotarul vestic al țării, se ridică în scări, încercînd să scruteze zarea. Se aplecă apoi, ușor, pe grumazul calului murg — din soiul odinioară vestit al hergheliilor mehedințene — și porni în galop.

Pulberi scînteietoare se împrăștiau în jur. Noaptea era pe sfîrșite. O lumină cețoasă, turbure — ca o pînză de aburi — se ridica din spatele pădurii.

Goni neostenit.

Și iată-l pe drumul ce iese din sihla întunecoasă și se deșiră lung, răsfățat și vesel, către șesul unduios al Gilortului.

Și-a oprit puțin calul și cată peste dealuri.

Acolo, sus, s-a întîlnit, în copilărie, cu lupul, pe cînd păștea oile tatălui său, pandurul Constantin Ursu, și ale altor oameni din sat. Lupul era uriaș sau cel puțin așa i s-a părut în clipa cînd a dat ochii cu el. Dar nu s-a înfricoșat. Și, cînd dihania, rînjindu-și colții, s-a repezit, a izbit-o cu bîta. De două sau trei ori. Fiara s-a prăbușit. Ce s-au mirat sătenii cînd l-au văzut sosind, cu lupul tîrîș, în satul Vladimiri.

Dincolo, la Măgura Turcului, au găsit oamenii, odată, într-o scorbură, o mulțime de vipere. S-au dus să le stîrpească. I-a însoțit și el. Tată-său, la plecare, i-a poruncit să stea undeva, la o parte, cît timp le-or nimici ; dar șerpii au început să se strecoare din scorbură și să curgă spre plai. Era ceva nemaivăzut. Gheme întregi de șerpi curgeau ca un pîrîu. N-a mai

putut răbda. Şi, apucînd în mîini un cîrlig ciobănesc, s-a repezit şi el.

Duminică popa Ciuhoiul l-a lăudat, spunînd că el fusese acela care stîrpise cei mai mulţi şerpi.

Călăreţul zîmbeşte.

„Uite şi grohotişul !"

De-aici, în dimineaţa cînd plecase împreună cu văru-său, Ştefan, să caute un lăutar — ca să cînte la nunta Mariei, sora mai mare a lui Ştefan — au zărit, peste rîu, o ceată de ieniceri răzvrătiţi ai paşii din Vidin furişîndu-se prin pădure, spre vad. Oricine şi-ar fi dat seama ce trebuia să urmeze. Turcii ar fi urcat spre plaiul Vladimiri. Ar fi dat foc satului, ar fi luat robi flăcăii cei mai buni de muncă şi fetele cele mai frumoase, ar fi răpit bucatele şi vitele.

Ce era de făcut ?

— Ştefane, fugi în sat şi vesteşte-i pe oameni că vin turcii ! i-a spus lui văru-său.

Băiatul s-a înfiorat.

— Şi tu ? Ce faci ?

— Eu mai rămîn oleacă, să-ncerc să-i opresc locului pe cîrjalii.

— Cum ai să poţi tu ţine locului o ceată atît de mare de otomani ? s-a mirat văru-său.

— Eh, o să-ncerc şi eu !

Rămas acolo, singur, i-a aşteptat liniştit pe osmalîi să sosească la vad.

Cînd i-a văzut călcînd apa, a luat un bolovan cît a putut mai mare şi l-a zvîrlit, aşa, cam de-a latul, peste un vraf de pietre.

Grohotişul a început să se dărîme, vuind, prinzînd aproape jumătate din cîrjalii sub năruirea lui.

Au mai încercat, pe urmă, otomanii să urce dealul încă de două ori, păţind însă, de fiecare dată, la fel.

Cîţi mai trăiau au tras în sus cu puştile. Un glonte l-a izbit în umăr. Dar el, deşi rănit, a rămas acolo de strajă, pînă ce au venit oamenii chemaţi de văru-său, Ştefan. Nici unul dintre

otomanii care n-au înțeles că trebuiau să fugă cît mai repede nu s-a mai întors teafăr la pașa din Vidin.

Lăutarul Niță Băloi, pe vremea aceea tînăr, a alcătuit, peste cîteva săptămîni, un cîntec despre isprava feciorului lui Constantin Ursu.

Și, tot pe drumul acesta, s-a întors într-o duminică din război. Venea încărcat de onoruri, avînd rangul de ofițer și de comandir al pandurilor. Pe piept purta crucea Sfîntului Vladimir și, în deget, inelul gros de aur, cu un rubin mare și semnătura țarului rușilor, drept răsplată a vitejiei lui, în luptele date de-a lungul Dunării cu oastea otomană, pentru păstrarea libertății țării. Sătenii îl aclamau și azvîrleau flori înaintea pașilor calului său.

Astăzi, cînd se întoarce din nou la casa părintească, strigătele de bucurie ale mulțimii nu-l mai întîmpină. Sosește chemat în taină de frații lui de luptă, pandurii. Știri rele, întunecate ca țărîna mormintelor, a tot primit în țara unde a fost silit, de urgia domniei fanariote și urmărirea turcilor, să rămînă fugar.

Satele pandurești au fost mereu lovite, arse și jefuite, fiindcă oltenii lui, care i-au înfruntat pe turci, n-au vrut să-și plece frunțile sub talpa domnitorului și a marii boierimi.

Se apropie de casă. Gonește ca o nălucă. Și inima îi cîntă :

„Tărîm sfînt, strămoșesc. M-am întors, cu toate că știu bine ce m-așteaptă. Ura vrăjmașilor. Dar nu mă înspăimînt. Sufletul mi-e împăcat. Și sînt gata de luptă !“

## Bradul ciobanilor

Casa, aflată pe deal, coboară parcă de-a dreptul din pădure, semeață, abia refăcută după pîrjolul turcesc din primăvară, cu pridvorul sprijinit pe patru stîlpi și cu acoperișul din șiță. Soarele, revărsîndu-se cald de peste dealul înverzit al Deșului, inundă întreg satul într-o ploaie de aur.

Tudor, trezit din somn, încă din zori, cată înviorat pe fereastră. Iese apoi în pridvor, plecîndu-se să nu se lovească de pragul de sus, și își întinde brațele mușchiuloase, răsuflînd din adînc. Pe fața lui frumoasă și în ochii căprui, în timp ce privește dealul, pădurea și pîrîul, vechii săi prieteni, se răspîndește o lumină vie.

— Te sculași, Tudore ?

Vocea duioasă a mamei îi sună, ca în copilărie, plăcută la ureche. Se întoarce și o cuprinde cu dragoste în brațe.

— Ehei, muică, muică, dacă eram la arat, aram pînă acum o postață bună.

— Și eu, care nu mă mișcam, ca să nu te trezesc.

Rîd amîndoi cu poftă.

— Taica se sculă ?

— Se sculă și plecă. Se duse la tîrlă cu caprele.

— Și Pavel, Dina, Ioana ?

— Fiștecare cu treburile lui. Rămăsei singură. Stăi să-ți aduc laptele, că îl pusei la fiert.

Mama se repede în cuhnie și se întoarce cu laptele, o bucată de mămăliguță caldă și un dărab de brînză. Întinde un ștergar alb pe masa din pridvor. Laptele aburește în oală. Tudor mănîncă lacom.

— De mult nu-mi mai fu dat să mănînc bucate așa de bune !

Îmbujorîndu-se ca o copilă, cînd un flăcău îi spune că este cea mai frumoasă, mama îi toarnă în strachină feciorului întors acasă după atîta vreme încă puțin lapte.

— Ia și-mbucă, Tudorine, ăi fi flămînzit adesea prin străini.

— Am flămînzit, muică, da' nu de lapte și mămăligă.

— Da' de ce, Tudorine ?

— Păi știi dumneata de ce. Știe și taica. Știu și toți oamenii din sat. Mi-a fost și-mi este sete și foame...

Tudor aruncă lingura de lemn la o parte și se ridică în picioare.

— Mănîncă, Tudorine...

Glasul mamei s-a stins. Își privește feciorul, înalt, puternic, dîrz, fără teamă de nimeni. Și totuși, încă de mic, pentru el

a tremurat inima ei cel mai mult. Pentru că n-a fost rău în satul lor, în satele pandureşti, pe urmă în întreaga ţară, ca el să nu se ridice şi să nu lupte pentru stîrpirea lui.

— Mi-e foame şi sete de dreptate pentru neamul acesta călcat de toţi în picioare !

— Mănîncă, Tudorine !...

— Nu mai poci ! săru' mîna, muică. Cît mîncai îmi ajunse. Mănînc şi mai tîrziu.

În mijlocul satului, în faţa casei popii Ciuhoiu, acela care l-a învăţat carte cînd era mic, s-a ridicat un brad. Este bradul ciobanilor. Douăsprezece fete îi împodobesc ramurile, după datină, cu ghirlande de flori. Una dintre ele cîntă :

*—Măi stai, badeo, nu pleca,*
*Că zahàr dulce ţi-oi da*
*Şi-n braţe te-oi legăna,*
*Şi-n braţe te-oi legăna !...*

Tudor ascultă atent. Surîde pe sub mustaţă. Glasul este, neîndoios, al Florichii. A aflat că el a venit în sat şi, în acest fel, încearcă să-i atragă luarea-aminte. Dar adevărul este că feciorul pandurului Constantin Ursu a iubit-o pe Florica doar ca pe o soră. Şi i-a spus fetei acest lucru. Numai pentru Ancuţa, sora lui Iancu Jianu, a ştiut să bată, cu alt fel de dragoste, inima lui. Însă nici pe Ancuţa încercările vieţii nu i-au dat pas s-o vadă prea des.

Mama îi înţelege fiecare gînd.

— Atîta aş mai fi vrut să trăiesc şi eu, şi să văd, zice ea, pe feciorul meu cel mai drag însurat. Să aibă o nevastă frumoasă şi bună, aşa cum sînt Florica sau Ancuţa. Să aibă şi copii. Să am ce legăna...

— Crezi că eu n-aş fi vrut ? îi răspunde feciorul. Dar dacă n-am putut să privesc nepăsător cum fiarele şi şerpii veninoşi tot muşcă norodul ! Ce să fac, muică ? Aşa mi-o fi dat mie !... Să tot mă-nfrunt cu fiarele şi şerpii...

Faţa smeadă a lui Tudor se încruntă şi ochii i se fac de gheaţă.

— Şi azi-noapte visai şerpi...

Din susul satului, în şir, flăcăii au coborît şi au încercuit bradul adus anume pentru sărbătoarea de azi a ciobanilor. Unul poartă în braţe Vavila, momîia făcută din fîn, despre care se credea că ocrotește vitele, oile şi caprele de molimi.

Flăcăii s-au prins de mînă cu fetele şi joacă.

*Leagănă-te, vîrf de bradu,*
*C-aseară mai pe-nseratu*
*Şi jipu* [1] *s-o legănatu.*
*Că jipu-i în vîrf la boare,*
*Nu-i ca mine, la răcoare.*
*Că jipu-i în vîrf la bire,*
*Nu-i ca mine, la băltire.*

— Şi cum îi visaşi şerpii, azi-noapte, Tudorine ? Ia povestește lui muica...

— Păi se făcea — începe el să spună, în timp ce cată să vadă mai bine cum, dinspre stogul Ursului, vin oamenii, care cu un şiştar cu lapte, care cu o bucată de caş, o strachină de urdă sau un burduf de brînză, pentru praznicul Bradului — că mă găseam pe laviţă. Şi, iată, pe neaşteptate, un şarpe, aşa cam de cinci coţi, se iţeşte în uşă. Pun mîna pe cîrligul din grindă, cînd numai ce începe şarpele să-mi vorbească...

— Şarpele să vorbească ?...

— Păi da, fiindcă uitasem să-ţi spun că şarpele acela avea un cap de om. Şi nu numai că avea căpăţînă de om, da' mai purta încă şi-un fel de chivără. Şi la chivără pene...

— Şarpe cu pene, Tudorine ! Şerpii cu cap de om, şi chivără, şi pene, după mintea mea, n-ar putea fi decît ori domni, ori ghinărari, ori careva dintre boierii cei mari.

Tudor rîde cu poftă, astăzi, pentru a treia oară.

— Ce te socotești, mamă ?...

— Ascultă-mă pe mine. Ori domni, ori ghinărari, ori careva dintre boierii cei mari...

---

[1] Copac tînăr, înalt.

Glasul dulce al Florichii se aude acuma mai deslușit ca adineauri :

*— Cînd treci, badeo, pi la noi,*
*Pune clopote la oi.*
*Di la Vaideeni la vale,*
*Să-ți pui un clopot mai mare,*
*Să te-aud din scăldătoare.*
*Di la măru' roșu-n jos,*
*Du-te, bădiț, sănătos,*
*Ca un trandafir frumos !...*

— Și ce ziceai că ți-a spus șarpele acela cu pene ? Hai, povestește-mi, fiule ! Hai, povestește-mi !...

Ochii albaștri, pînă adineauri senini, ai mamei, s-au înnorat.

— Tudore ! sîsîia el. Tudore !... Vină-n culcușul meu.

— Și tu te-ai dus ?

Mîinile aspre, bătucite de muncă, ale Ioanei lui Ursu, tremură.

— Asta, zău că nu mai știu, muică. Parcă-mi venea să mă duc... și parcă nu. Și-atuncea mă trezii. Începuseră să cînte cocoșii.

Mama, măruntă, negricioasă, subțire, venindu-i lui Tudor nici pînă la umeri, se apropie de fecior și încearcă să-l cuprindă pe după umeri, dorind parcă să-l ocrotească, întocmai ca atunci cînd era mic și năvăleau în sat turcii sau slujbașii domniei.

— Da' ce-i cu dumneata ? Tremuri ? Ți-i frig, ori ți-i frică ?... Pentru mine să n-ai teamă, muică. Nu poate fi șarpe pe lumea asta să mă poată mușca.

— Ba poate fi, dragul meu, Tudorin al meu, poate fi... Ferește-te de ei !... Ferește-te !...

— Oho !... Muica mea bună... Și feciorul își strînge la piept mama. Nu te înfricoșa ! Că știe Tudorin al dumitale să le vină tuturor șerpilor de hac...

Din vale vine, alergînd cît îl țin picioarele, un băietan scundac. Este Petrică al Surului. Și-i fratele Florichii. Se azvîrle pe poartă.

— Bădie Tudore, gîfîie el. Jos, pe Gilort, sînt oamenii domniei. Vin să te ia legat.

Mama își pune palma la inimă.

— Tudorine, băiatul meu... Tudorine...

— Adu-mi din grajd Zmeoaica, îi dă el o poruncă scurtă băiatului.

*— Di la măru' roșu-n jos,*
*Du-te, bădiț, sănătos,*
*Ca un trandafir frumos !...*

răsună, de la sărbătoarea Bradului, glasul pătimaș al Florichii.

Băiatul se repede ca un vîrtej în grajd și, peste cîteva clipe, se întoarce cu calul înșeuat.

Tudor își umple coburii și traista cu cele de trebuință la drum ; își ia pistoalele și iataganul ; și își îmbrățișează mama.

— Unde pleci, Tudorine ! Nici nu te-ai hodinit.

— Hodina vîntului, hodina mea, rîde Tudor. Așa mi-i dat mie, pesemne, muică. Spune-le lui taica și lui alde Zoican că plecai la Craiova. Pe urmă m-oi duce, poate, și la București. Să-l caut pe egumenul Ilarion. Să cerc un sfat cu el. Călugărul știe multe. Da' ei să pună la cale toate, așa cum vorbirăm noi împreună azi-noapte. S-adune caprele. Auzi ? S-adune caprele. Că eu am să mă-ntorc... Și dă-le încolo de vise. Nu fac un firfiric.

Sare pe cal, după obiceiul lui, fără să atingă scara, și trage de frîu. Zmeoaica, subțire, înaltă, tropăie, întîi puțin, pe loc. Se ridică în două picioare. Nechează. Și, dintr-o dată, încă nechezînd, își face vînt. Trece, parcă zburînd, peste pîrleaz.

— Rămii cu bine, muică !

— Du-te cu bine, feciorul meu !...

Nici nu se potolește bine colbul stîrnit de galopul sălbatic al Zmeoaicei, și, dinspre vale, năvălesc oamenii domniei în sat. Sînt cel puțin treizeci.

— Unde este casa pandurului Constantin Ursu ? întreabă căpetenia lor, un bărbat gros, cu mustața pe oală.

Dar nimeni nu-i răspunde.

— Ce-aveţi cu el ?... Ce-aveţi ? se îngrozeşte Florica.

— Las' c-o găsim noi şi singuri !

În pridvorul casei, unde pînă în urmă cu cîteva minute Tudor se răsfăţase fericit, n-a mai rămas decît mama. Stă pe scăunel şi împleteşte ciorapi.

— Cheamă-ţi feciorul, bătrîno, să stea cu noi de vorbă ! îi porunceşte mamei căpitanul neferilor domneşti.

Mama ridică fruntea. Aşa cum ţine capul în soare, bătrîna seamănă cu Tudor neînchipuit. La fel ca fiul său, are o dungă adîncă pe frunte, lîngă sprînceana stîngă.

— Fiul meu, căpitane de neferi, spune ea, e urgisit de voi. Şi nu l-am mai văzut de nu ştiu cîtă vreme. Aşa că nu ai de ce să-l cauţi în ograda mea.

— Daţi-o de-o parte pe bătrînă ! răcneşte căpitanul. Şi căutaţi peste tot. Trebuie să fie ascuns pe-aici, pe undeva. Nu avea cînd fugi.

În jurul gardului de nuiele al casei s-a adunat o mulţime de oameni. Şi alţii vin mereu.

— Tudor o să vi le plătească pe toate, într-o bună zi, mormăie un bătrîn.

— Temeţi-vă de el... adăugă altul.

— Nu vă atingeţi de mătuşa Ioana !... protestează mulţimea. Tudor nu este aici.

Căpitanul neferilor s-a învineţit la chip.

— Dacă nu spuneţi unde e Tudor, vă aprind casele.

În mîinile sătenilor au apărut bîte, coase şi seceri. Privirile acestora sînt tot mai arzătoare.

## Două drumuri

Lopeţile plescăie surd şi se aude scrîşnitura lemnului bărcii frecîndu-se de pietrele din mal. Oltul curge, tăcut, dar frămîntat, la vale. Miroase puternic a nămol şi a plante de apă putrezite.

În stînga, se zărește moara domnească, iar către dreapta se întind livezi nesfîrșite de cireși și de vișini. Cerul este verzui și presărat cu stele, care se oglindesc, se sfărîmă și se orînduiesc la loc, în apa neliniștită a rîului.

— Cine-i acolo ? Slugerul Tudor ? întreabă o voce.

— Eu, îi răspunde alta.

Tudor sare din barcă și împreună cu cei doi haiduci care îl așteptaseră la mal începe să urce coasta. De dimineață a plouat și pămîntul alunecă.

— Șătrarul a sosit ?

— Nu încă. Și ne mirăm și noi că-ntîrzie. Nu are obiceiul acesta, rostește un haiduc.

— Eh ! A veni îndată ! glăsuiește al doilea. Pesemne mai avu căpitanul fo treabă cu boierii. Da' nu făcurăți calea degeaba, vă-ncredințăm !...

— Căpitanul nostru cînd spune o vorbă-i vorbă. Încă nu se văzu să și-o calce fodată ! zice din nou întîiul.

O umbră li se ivește în față. Este un alt haiduc. Acesta aduce cu sine patru cai. Fără să scoată vreo vorbă, îi încredințează fiecăruia dintre cei sosiți dîrlogul cîte unui cal. Bărbații încalecă. Tropotul cailor turbură liniștea, altminteri neclintită, a nopții adînci de toamnă.

Departe, la marginea livezilor, se văd niște movile vinete tivind zarea și semănînd cu mușuroaiele de cîrtiță. Acestea sînt bordeiele în care locuiesc clăcașii de pe moșiile de dincoace de Olt ale marelui boier din Divanul domnesc Brâncoveanu.

La cotitura drumului, acolo unde începe pădurea de stejar, care se întinde deasă ca peria pînă la Slatina, se vede o butcă înconjurată de călăreți.

Dintre călăreți se desprinde unul și le iese înainte.

— Tudore !

— Iancule !

Cei doi bărbați, așa călări cum sînt, își strîng mîinile.

— Ce se-ntîmplă aici ? întreabă Tudor.

— Ce să se-ntîmple ? rîde tăios haiducul. Medelnicerul Pangal, egumenul Filotie, logofătul Păun și sameșul Grigorie se

puseră în sara ce trecu pe petrecere. Au petrecut ce-au petrecut și le-a venit chef de plimbare, la aer curat, noaptea. Și, fiindcă nenorociții de țărani nu le găsiră îndată niște cai mai de soi, au poruncit să fie puși ei în hamuri. Știi tu prea bine cine sînt egumenul și boierii aceștia !... Unul îi jefuiește pe țărani, sporind, cu de la sine putere, birul. Ceilalți nu sînt mai vrednici. Se băjenește lumea de groaza lor. Fiare, fiare turbate. Asta sînt, Tudore !

Căpitanul haiducilor s-a aprins. Vorbind, își înfipsese unghiile în carne. Sîngele picura.

„Ce ochi !... Ce ochi arzători are, gîndește Tudor. Și cum îl doare suferința țăranilor, mai rău decît a lui."

— Noroc că, dintr-o întîmplare, venind să te găsesc pe tine, întîlnii butca, continuă Iancu. Și, dacă văzui asta, poruncii să coboare preacinstitele fețe. Să-i fi văzut pe făloși ce se mai jeleau și cum cereau iertare. Slobozii pe țărani. Îi suii în caleașcă. Și înhămai în loc fețele boierești. Acum cam osteniră...

Ajunseseră lîngă butcă. Boierii și egumenul se prăbușiseră în hamuri, aproape leșinați.

— Am să-i stîrpesc fără nici o milă ! Și chiar în noaptea asta le voi da foc conacelor și caselor în care locuiesc.

— Îndură-te și miluiește-te de noi, cade în genunchi în fața haiducului egumenul Filotie. Și domnul o să te binecuvînteze.

— Îndură-te de noi, urlă și Pangal, smucindu-se în hamuri, boierule șătrar !...

— Eu nu mai sînt boier șătrar. Sînt căpitan de haiduci ! îi taie vorba Jianu. Hai, ridicați-vă !... Și voi — se adresează țăranilor aflați în jilțul căptușit cu perne de mătase al butcii — puteți trage de hățuri.

Unul dintre aceștia apucă în mîini hățurile și izbește cu biciul. Boierii se ridică. Se încordează în hamuri, gemînd, și butca se urnește.

— Fiare !... Fiare turbate !... Lupi sîngeroși ! Asta sînt ! Pămîntul să-i înghită !... blestemă Iancu Jianu.

— Înainte !... Înainte, tîlharilor !... porunceşte moşneagul. Şi butca se tîrăşte mai departe, legănîndu-se însoţită de gemetele boierilor, de pleznetele de bici ale ţăranului şi haiducilor.

— Drumul acesta pe care mergi tu, Iancule — îi spune Tudor, cam cu o jumătate de ceas mai tîrziu, pe cînd se găseau amîndoi într-o colibă de crengi, clădită de haiduci în pădure — are, desigur, rostul lui.

— Iau înapoi boierilor ceea ce ei au răpit şi le-mpart sătenilor şi, mai ales, clăcaşilor. Altă cale nu văd să împlinesc dreptatea.

— Şi, totuşi, Iancule, drumul acesta al tău mi se pare prea-ngust.

— Nu te-nţeleg ce spui. Lupta mea pentru cei necăjiţi e sfîntă, oriunde şi oricum. Nu-mi doresc altceva decît să lecuiesc arsura nedreptăţii şi-a suferinţelor pe care le îndură bietul nostru norod. Şi asta o voi face, orice preţ aş plăti.

— Nu ar fi bine să ne unim cu toţii, să chibzuim mai adînc, să ne pregătim ?...

— Oh, numai chibzuinţă şi chibzuinţă, se necăjeşte Iancu. N-am inima cu zări atît de largi ca tine, pandurule. Şi buba este coaptă ! Trebuie să lovim !...

— Mi-a fost dat, cu puţină vreme în urmă, să cunosc un adevărat om, mai glăsuieşte Tudor. Un mare cărturar transilvănean. Numele acestuia e Gheorghe Lazăr, un dascăl din Avrig, cu înaltă învăţătură, nu numai teologhicească, ci încă şi matematicească, inginerească şi filozoficească, şi nu ştiu de mai care. Am stat cu el de vorbă. Şi de la el am învăţat că, pentru a învinge, este neapărată nevoie ca să trezim poporul.

— Norodul suferă, şi eu îi fac dreptate cum îmi stă în putinţă. Aşa cum ai văzut ! Dreptate haiducească !... N-am vreme să aştept !

— Iancule !... Iancule !... Îmi pare rău că nu ne înţelegem şi că nu crezi îndeajuns în puterea de fier a unirii.

Haiducul sprinten, cu mişcări iuţi, dă la o parte perdelele de crengi ce acoperă intrarea bordeiului, şi, la lumina lunii, desface o lădiţă. Din lădiţă scoate o fîşioară albă de pînză şi un capăt de brîu.

— Iată. Atît mi-a mai rămas ! îi spune el lui Tudor. Tu mă-ndemni la răbdare. Şi să aştept să se lumineze norodul, aşa cum te-a învăţat pe tine Gheorghe Lazăr. Şi să se unească ? Dar cum să am răbdare ? strigă haiducul, muşcîndu-şi buzele. Cum ? Atît mi-a mai rămas !...

Pandurul se apropie de Iancu şi, în lumina lunii, priveşte fîşioara de pînză. Inima i se strînge.

— Dar bine, aceasta este o bucată din marama pe care eu i-am adus-o în dar Ancuţei, sorei tale, mărturiseşte Tudor. Ce s-a-ntîmplat cu ea ?

— Ce s-a-ntîmplat ? Ancuţa, curata mea surioară, pe care ţi-o hărăzisem ţie de soaţă, mi-a fost furată, acum trei luni, de cîrcsărdarul Stoica. Şi tot cu acel prilej, mi-a fost ucisă mama. Capătul acesta de brîu, găsit în scrumul casei din Drăgăşani, este din brîul ei...

Pandurului îi zvîcnesc tîmplele.

— Şi unde se găseşte Ancuţa ? O voi scăpa...

— Ei, vezi ? şopteşte cu lacrimi în ochi haiducul. Într-o împrejurare ca aceasta nici tu, care eşti stăpînirea de sine întruchipată, nu te poţi stăpîni. Atîta că Ancuţa, dragă Tudore, nu ştiu, de scîrbă, ori durere, pieri. Şi am jurat să-l ucid, cu mîna mea, pe ticălosul Stoica, chiar pe mormîntul ei. Al ei şi-al mamei noastre, fiindcă le-ngropai în acelaşi mormînt. Aşa că, vezi şi tu de ce nu pot avea răbdare, nici vreme. De ce nu pot privi, ca tine, înainte, ci numai înapoi. Şi nu mă mîngîie decît pelinul faptei. Mă înţelegi, sau nu ?

Tudor oftează greu.

— Te înţeleg. Şi ştiu ce-i sînt dator Ancuţei... Şi ţie, că mă scăpaşi odată de nişte arnăuţi. Cu două vieţi îţi rămîn dator, Iancule... Însă mă bucuram dacă mă înţelegeai şi tu şi, înfrîngîndu-ţi durerea, mă ajutai în ce mă străduiesc...

— Și eu mă bucuram să vii cu mine-n codru. Așa nădăjduiam.

— Drumurile noastre, oricum, duc spre același țel...

— Duc spre același țel, și, poate, mai devreme sau mai tîrziu, se vor încrucișa...

## Dreptate și slobozenie

— Opriți-vă !... Opriți-vă !...

Oamenii se opriră. De sus, curgeau fulgi mari și grei, ca niște fluturi înghețați, legănîndu-se leneș.

— A venit slugerul ?

— Adineaurea sosi !

Noaptea se îngemăna cu ziua. Pe umerii sumanelor și pe căciuli, zăpada se clădea spornic.

— Voi de unde veniți ?

— Noi de la Timna. Da' voi ?

— Din Măgura... Șușaru... Tismana... Aninoasa... Bodrogul vechi... Dodîra...

Mulțimea se frămîntă pe întreg platoul și pînă lîngă Motru.

— Și zi, începem hora ?

— Ne-ajunge, fraților !... Că nu se mai putea.

— Da' unde ziserăți că este slugerul ?

— Este în casa lui Purec, îi lămurește pe oameni un bătrîn.

— Adineaurea intrară căpitanii să se mai sfătuiască...

— Sfatul e tare bun... că, fără el, la luptă... cam greu...

Murmurul oamenilor s-a făcut clocot.

— Da' vine chiar acuși...

— Uite-l că vine...

— Uite-l !...

Un corn sună prelung și vesel, ca atunci cînd boierii, cu cîinii adunați, se pregătesc să plece la vînat.

— Loc !... Loc !... strigă moșneagul. Sosește slugerul cu căpitanii.

Îmbrăcat într-o șubă lungă și albă, cu o căciulă înaltă de hîrșie [1] pe cap, urmat de omul lui de credință, Zoican, și patru căpitani, Tudor trece călare prin mijlocul mulțimii.

Aceasta se agită și se tălăzluește. Ninsoarea s-a întețit. Glasurile vuiesc.

— Tudor !... Tudor !... Tudor din Vladimiri !... Tudor !...

Strîngîndu-și în frîu calul, slugerul înaintează pînă la o movilă. Alături se găsește un meterez de lemn. Aici descalecă și urcă pe meterez.

— Tăcere, fraților !... îi îndeamnă moșneagul pe cei din jur.

De la brîu, Tudor scoate un sul lung de hîrtie. Îl desface atent.

— Tăceți !... Tăceți !... Vorbește !... se îndeamnă pandurii unii pe alții.

— Fraților, lăcuitori ai Țării Românești, rostește tare Tudor, veri de ce neam veți fi !...

Cît este locul acela de întins, nu se mai aude nici măcar o șoaptă. Numai glasul lui Tudor bubuie ca un tunet.

— Nici o pravilă nu oprește pre om de a întîmpina răul cu rău ! Șarpele cînd îți iese înainte, dai cu ciomagul de îl lovești, ca să-i iei viața, care de multe ori ni se primejduiește din mușcarea lui. Dară pre balaurii care ne înghit de vii, căpeteniile noastre, zic, atît cele bisăricești, cît și cele politicești, pînă cînd să-i suferim a ne suge sîngele din noi ? Pînă cînd să le fim robi ?...

— Pînă cînd ?... Pînă cînd...

Codrii parcă se clatină și munții întreabă, nu oamenii :

— Pînă cînd ?... Pînă cînd ?...

— Veniți, dar, fraților, urmează Tudor, cu toții, cu rău să-i pierdem pe cei răi, ca să ne fie nouă bine !... care veți avea arme, cu arme, iar care nu veți avea arme, cu furci de fier și cu lănci...

Se frămîntă pămîntul în adîncuri ? Se zguduie lumea ? Cerul se rostogolește ?

---

[1] Blană neagră de miel, cu lînă măruntă, creață.

Într-un singur, uriaș, glas, mulțimea pandurilor răspunde :

— Te vom urma pînă la moarte și dincolo de ea ! Îți jurăm !...

Steagul din mătase albastră, lung de doi metri, avînd pe el vulturul lui Negru Vodă între ramuri cu frunze, flutură furtunos.

— Îți jurăm !... Îți jurăm !... Arată-ne din nou cum este fața dreptății !... nu încetează să răspundă mulțimea, chemărilor lui Tudor.

Însă acesta continuă :

— Și iar să știți că nimeni dintre noi nu este slobod, în vremea acestei adunări — obștii folositoare — ca să se atingă măcar de un grăunte, de binele sau de casa vreunui negutător, orășean sau țăran, sau de al vreunui lăcuitor, decît numai binele și averile cele rău agonisite ale tiranilor boieri să se jertfească...

— Poruncile ce ni le dai le vom urma întocmai !

— Să guste și boierii din mămăliga noastră cu lacrămi de sînge !...

— Mă urmați ?... Sînteți gata ?... întrebă, în sfîrșit, Tudor.

— Te urmăm !... Sîntem gata !...

— Să pornim dar !

— Să pornim !... Să pornim !...

Zoican, ținînd în mînă steagul, călărește înainte. Tudor în urma lui, cu ochi sclipitori. Și toată acea mulțime, ca o mare în clocot, pornește după ei, prin ger și zăpadă, cu căpitanii în frunte.

— „Dreptate și slobozenie !“ vestesc pandurii, bucuroși, oamenilor din sate și orașe. Pămînturile boierești, mînăstirești și ale tuturor celor ce au săvîrșit nedreptăți se vor lua, urmînd a fi împărțite țăranilor. Birurile grele se vor înlătura și drepturile pierdute ale norodului se vor redobîndi.

Oastea înaintează și cîntă cîntecele alcătuite pe drum de bătrînul lăutar Niță Băloi din Plenița, acela căruia boierii i-au tăiat degetele de la mîna dreaptă, ca să nu mai poată cînta la lăută și să nu mai răscoale, cu viersul lui, poporul. I-au tăiat

degetele, ce-i drept, dar nu i-au putut smulge sufletul. Şi sufletul îi este alături de Tudor.

Odinioară, Niţă Băloi alcătuise un cîntec care începea astfel :

*Toate plugurile umblă,*
*Numai pluguleţul meu*
*L-a-nţelenit Dumnezeu !*

Acum, ascultînd şi el alte cîntece, dintre cele cu care au venit pandurii la oaste, contopindu-le toate, i-a croit o urmare :

*Uite, c-a dat Dumnezeu*
*Să umble şi plugul meu !*
*Să trag brazda dracului*
*La uşa spurcatului.*
*O brăzduţă d-ale sfinte,*
*Să ţină ciocoiul minte.*
*Să-ţi arunc un semănat,*
*Cu sîngele meu udat.*
*Ploaie, măre, d-apă vie,*
*Ce sămînţa ţi-o învie.*
*Să mi-ţi dau un semănat,*
*Cum de mult nu s-a mai dat.*
*Semănat de potecaşi,*
*Să răsară românaşi.*
*Semincioară d-aia, nene,*
*Tot cu ochi şi cu sprîncene.*
*Sămînţă de plumb, de fier,*
*Ce mi-ţi creşte pîn' la cer !...*

Mînăstirile olteneşti, cum ar fi Tismana, Strehaia, Motru şi altele, în care se cuibăriseră boierii, toate conacele şi întăriturile din drum au fost cucerite şi transformate în cetăţui ale Adunării Izbăvitoare.

Oraşele şi satele, unul după altul, li se alăturară. Numai marii boieri pier dinaintea oştii norodului, parcă purtaţi de vînt.

Divanul a trimis o scrisoare, cerîndu-i lui Tudor să renunțe la luptă, făgăduindu-i în cazul acesta iertarea, iar dacă nu se va supune, amenințîndu-l cu moartea.

Pandurii, moșnenii, clăcașii, tîrgoveții, boiernașii și toți cîți sînt de partea oștii izbăvitoare au fost adunați. Li s-a citit răvașul Divanului. Și toți au dat răspunsul :

— Noi nu vom lăsa armele, pentru că sîntem hotărîți să-nvingem sau să murim laolaltă cu slugerul !...

După aceea, s-a dat poruncă oștirii să plece mai departe. Alături de Tudor se aflau, călări, Nicolae Zoican, căpitanii Mihai Cioranu, aghiotantul său, și Enache Caleţeanu, comandantul tunurilor (din care, ce e drept, deocamdată nici unul nu funcționa, fiindcă erau stricate).

Pe toți aceștia îi urma bătrînul lăutar Niță Băloi, din Plenița, cel cu degetele tăiate, călărind însă ca un tînăr și avînd o sabie la șold (pe care, nemaiputînd s-o țină cu dreapta, o mînuia, la nevoie, cu stînga).

Și mulțimea cînta ceea ce Niță Băloi compusese doar cu o zi înainte :

*Mi-am vîndut și cămășoara,*
*Și-mi cumpărai săbioara !*
*Pluguleţul meu nebun,*
*Cum te prefăcuși în tun !*
*Vezi, așa mai poți ara,*
*Să mai scapi de angara !*

O mare mîhnire o simțea totuși Tudor, în suflet, fiindcă mai erau unii care-i slujeau pe vrăjmași. În rîndurile oastei trimise de Divan, pentru a-i ține calea, se aflau și moșneni strînși cu făgăduieli sau cu amenințări.

— Oamenii aceștia, obișnuia să spună el, vor veni curînd în rîndurile noastre !

Zilele însă se perindau și ei întîrziau să-și dea seama că datoria lor este să treacă în tabăra lui Tudor.

Dar iată că, într-o dimineață, oastea Divanului, de sub conducerea marelui vornic Nicolache Văcărescu, după o îndelungată pregătire de luptă, dezlănțuie atacul hotărîtor. În cursul acestei bătălii trebuia nimicită „ceata de rebeliști".

Îmbrăcat într-o șubă luxoasă de samur și cu o căciulă uriașă pe cap, marele vornic Nicolache își privea din depărtare, cu mulțumire, trupele de arnăuți pedeștri și călăreți bine înarmați, care înaintau.

În fruntea pandurilor se afla Tudor.

Deodată acesta, fără să-și scoată sabia, în timp ce pandurii rămîn pe loc, pornește singur în întîmpinarea oștii Divanului.

— Dați buzna !... Dați năvală !... țipă, din spate, Nicolache.

Arnăuții grăbesc pasul, însă nici căpetenia oștirii revoluționare nu-și contenește drumul.

— Trageți !... Trageți în el !... poruncește boierul.

Tudor nu se înspăimîntă.

Oastea Divanului înaintează. Nu duce însă armele la ochi și pasul îi este din ce în ce mai șovăielnic.

— Trageți !... Trageți în el !...

Distanța dintre Tudor și oastea boierească se micșorează neîncetat.

Vocea lui Nicolache s-a subțiat ca ața :

— Ce ? Ați înnebunit ? Divanul poruncește... Trageți în „rebeliști"... Mitropolitul... Țara...

— Opriți-vă ! ordonă comandantul pandurilor, calm, oastei Divanului.

— Foc !... Foc !... Foc !... Împușcați-l, sughiță Nicolache.

— Noi vă socotim frați. Și, dacă vornicul dorește să slujească pe cei ce ne urăsc, eu îl poftesc să vină și să lupte cu mine !

La auzul unor asemenea cuvinte, întreaga oaste își întoarce capul spre Nicolache și clocotește în rîs. Vornicul este slab, cocoșat și nici nu se pricepe să mînuiască sabia. Rîndurile oastei Divanului se strică. Strigăte izbucnesc :

— Noi nu tragem în frați !...

Oastea Divanului și oastea revoluționară fraternizează.

— Trăiască Tudor !... strigă și unii și ceilalți. Trăiască Tudor din Vladimiri !... Trăiască Domnul Tudor !...

— Unde e Nicolache ? Să-l aducem aici !

Dar Nicolache fuge călare către Craiova, urmărit de panduri, tremurînd tot de spaimă.

— Întoarce-te ! răcnește unul dintre aceștia. Te-așteaptă Domnul Tudor !

— Să dai ochii cu el ! urmează altul.

Tot în aceeași zi, cam peste șase ceasuri, Tudor mai are parte de încă o bucurie.

Prin ninsoarea măruntă, străjile pandurești văd apropiindu-se o ceată de bărbați în poturi [1] și mintene, cu căciuli ascuțite.

Ceata venea călare, cîntînd :

*Sînt născut pe frunzi de fag,*
*Ca să fiu la lume drag.*
*Și-s scăldat de mic în Olt,*
*Să mă fac viteaz de tot ;*
*Și-s frecat cu busuioc,*
*Să am zile cu noroc.*

— Cine să fie oare ? se întreabă pandurii.

În fruntea cetei sale viforoase de foști haiduci, Iancu se apropie în galop de prietenul și fratele său Tudor.

— Iartă-mă Tudore, spune el, deschizîndu-și larg brațele. Iartă-mă și primește-mă — împreună cu toți acești flăcăi pe care ți i-am strîns — în rîndurile tale. Cel care a avut dreptate ești tu. Căci drumul ridicării întregului norod, în numele dreptății și slobozeniei, este singurul bun ! Mă ierți și mă primești ?

[1] Pantaloni largi în partea de sus, strînși pe pulpe și împodobiți cu găitane.

— N-am pentru ce te ierta, deoarece și lupta ta a fost la fel de folositoare celor năpăstuiți, recunoaște Tudor. Și dacă în această frumoasă zi de iarnă veniși să te unești cu pandurii, înseamnă că totul este și va fi cum nu se poate mai bine și că vom birui ! Vino-n brațele mele !...

## Mugur, mugurel

Pămîntul — ușor zbicit de vîntulețul cald ce suflă neîncetat de trei zile — miroase a primăvară.

Mugurii pomilor au început să se umfle. Prin grădini gospodarii au săpat pămîntul înțelenit și se pregătesc să-l semene.

Cerul scînteiază sărbătorește și toate clopotele Bucureștilor — în afara celor de la mitropolie — trase de cetele de băiețandri, care au năvălit încă din zorii zilei, sună asurzitor.

În tabără, Tudor a poruncit orînduirea, în formație de marș, a pandurilor.

S-au ales dintre ei aceia care au cele mai frumoase și mai bine întreținute veșminte, de-o parte cei cu poturi și mintene de postav cafeniu, de alta, cei îmbrăcați în alb. Pentru a face o cît mai bună impresie asupra bucureștenilor, Tudor a poruncit ca aceia care se bucură de o îmbrăcăminte mai acătării, dar nu au în schimb puști, pistoale sau săbii, ci numai furci, lănci și topoare, să ia cu împrumut armele de la ceilalți.

Tunurile, reparate de Gheorghe Lazăr și de elevii lui și puse în stare de a funcționa, lucesc de parcă ar fi noi.

De altfel, toți elevii dascălului Lazăr s-au strămutat din școala de la Sfîntul Sava, aici, în tabără.

Unul dintre ei, Petrache Poenaru, lucrează chiar în secretariatul de taină al lui Tudor. Alți doi sînt de asemenea grămătici. Iar toți ceilalți au fost împărțiți de Lazăr, unii pentru împlinirea anumitor treburi cu caracter ingineresc (măsură-

tori, trasări de şanţuri, clădiri de metereze sau fortificaţii), alţii la conducerea atelierului de reparat arme şi, în sfîrşit, alţii fie la calcularea tragerilor pe cîmpul de instrucţie, fie ca dascăli ai acelor panduri care vor să înveţe cititul, socotitul, istoria şi geografia patriei.

Tudor însuşi s-a îmbrăcat astăzi în straiele cele mai bune : o dulamă cafenie, închisă în bumbi de argint şi cu chepcenul [1] albastru deasupra. Peste pletele castanii, lucioase, poartă căciula de hîrşie obişnuită, înaltă şi cu fundul din postav alb. Sabia, bine ascuţită de unul dintre elevii lui Lazăr, şi-o ţine agăţată cu o curea, pe sub chepcen, la şold.

Nu mai departe decît aseară, pe cînd se sfătuia în cort cu Ilarion — devenit de curînd episcop — dascălul Lazăr le-a cerut îngăduinţa să intre.

— Măria ta ! i-a spus el, păşind cu sfială ca întotdeauna sub cort.

Lui Tudor nu-i plăcea să i se spună astfel.

S-a ridicat în picioare şi i-a ieşit în întîmpinare.

— Rogu-te, dascăle, să nu-mi mai spui „măria ta".

Întreaga tabără vuia de glasurile bucuroase şi pline de speranţă ale pandurilor care intonau în cor : „Mugur, mugurel"... vestitul cîntec al revoluţionarilor de la 1821, alcătuit, ca mai toate cîntecele din acea vreme, de bătrînul lăutar Niţă Băloi :

*Mugur, mugur, mugurel,*
*Mugur, mugurel,*
*Ia fă-te mai măricel,*
*Mugur, mugurel,*
*Că ne-am săturat de iarnă,*
*Mugur, mugurel,*
*Şi de greutăţi în ţară,*
*Mugur, mugurel.*

Dascălul Lazăr, firav, uscăţiv, îl privea pe Tudor cu o nețărmurită dragoste.

[1] Chepcenul sau cepchenul este o haină cu mînecile despicate.

— Și atunci... cum să mă adresez... măria ta ?

— Adresează-te : „slugere“, la fel ca și-nainte, și-așa cum îmi spun prietenii apropiați, că doară și domnia ta faci parte dintre ei. Dară ce se întîmplă ?

— Mai întîi, am aflat prin mijlocirea unuia dintre școlarii mei, fiul negutătorului Tell, că ticălosul bimbașa Sava face stricăciuni podurilor, ca să nu poată trece mîine peste Dîmbovița oastea pandurilor !...

— Fii liniștit, dascăle Lazăr, de ce le este frică tot n-au să scape. Mîine de dimineață intrăm în București, oricîte piedici ar încerca să ne pună în cale și Sava, și boierii...

— Al doilea, a urmat Lazăr, din Transilvania...

Dar n-a apucat să-și isprăvească fraza și s-a oprit, rămînînd cîteva clipe cu ochii pierduți în zare, încercînd să prindă înțelesul acelor cuvinte din cîntecul revoluționarilor, pe care încă nu avusese prilejul să le asculte :

*Bate-i, doamne, pe ciocoi,*
*Mugur, mugurel,*
*Cum ne bat și ei pe noi,*
*Mugur, mugurel.*
*Cînd ciocoiul e-n putere,*
*Mugur, mugurel,*
*Ne strivește în picere,*
*Mugur, mugurel,*
*Ne înjugă ca pe boi,*
*Mugur, mugurel,*
*Și ne tunde ca pe oi,*
*Mugur, mugurel.*
*Din cîmpia românească,*
*Mugur, mugurel,*
*Piere floarea vitejească,*
*Mugur, mugurel...*

— Nu vrei să-ți termini vorba ? a întrebat, nerăbdător, episcopul Ilarion, care mai ascultase cîntecul. Ce vești ți-au mai sosit din țara domniei tale ?

Auzind cuvintele episcopului, Lazăr a tresărit și i-a grăit cu mustrare :

— Țara mea este și-a celor de-aici, după cum țara celor de-aici este și țara mea, căci toți, laolaltă și cu moldovenii, sîntem români...

— Asta, e drept, așa e, a încuviințat Tudor. Sau, mult mai bine zis, ar trebui să fie... Dar nu vroi să te necăjești, dascăle. Episcopul Ilarion nu gîndi să te supere. Știi bine cît ține la domnia ta și cît te prețuiește. Cuvîntul „țară" îl rosti doar așa, cum ar fi spus „pe meleagurile domniei tale"...

— De bună samă că numai în acest chip trebuiau primite cuvintele mele, recunoscu, roșindu-se, episcopul. Și, totuși, ce vești ai mai primit din Transilvania ?

— Fratele meu mi-a trimis o scrisoare. Zice că-n Transilvania oamenii sînt încredințați că, îndată ce vei isprăvi, domnia ta, Tudore, cu boierii din Țara Românească, te vei urca în sus, pe Olt, pe la Boița, să le aduci și lor dreptatea, contra domnilor nemeși, și slobozenia nădăjduită. Iată !... Și Lazăr, desfăcînd scrisoarea, i-o arătă lui Tudor. Zice fratele meu că unul, Adam Bedie, din Sulighete, de la Hunedoara, umblă peste podișul Transilvaniei și, unde întîlnește mai mulți țărani, scoate din șerpar o țîdulă, pe care le-o citește. Privește și copia țîdulei. „Se face înștiințare, în țara de dincolo, că s-a ridicat un crăiuț, cu numele de Todoraș. Întîi, cu puțină oaste ; dar, din zi în zi, oastea sporește mereu. Norodul tot ține cu el, că vrea să facă dreptate. Și de-o sfîrși cu bine lucrul acolo, în Țara Românească, pînă-n Paști o da și-ncoa !..."

— Să se-mplinească totul cu bine, dascăle !

— Iar la Sîngătin, oamenii au fost chemați cu clopotele ca-n vreme de răscoală...

— Auzi ?... Auzi ? se minunează Ilarion.

— Și unul, Toma Voina, a spus că, de cum vei ajunge domnia ta în Transilvania, el va fi cel dintîi care te va urma. Iar oamenii au strigat cu toții că nimeni nu va lipsi atunci să nu-i dea ajutor crăiuțului lor Tudor...

— Tuturor celor cu inima curată, fapta le va ajuta la împlinirea gîndurilor, mai spune Ilarion.

Tudor l-a cuprins pe învățatul său prieten transilvănean pe după umeri.

— Nu vom uita niciodată, dascăle Lazăr, i-a grăit el, și nici norodul nu va uita că, înfruntînd greutățile, ai pornit, cu dragoste și sîrg, din ținuturile de peste munți, luînd-o de-a lungul Oltului, cu cartea-n mîna dreaptă. Și, așa cum Negru Vodă din poveste și-a ținut sabia, tot astfel ai descălecat și domnia ta cu cartea în Țara Românească, s-o scoți din beznă, prin lumina învățăturii, ca să se-așeze la loc de cinste în rîndul popoarelor de seamă ale lumii.

Chipul uscățiv al lui Lazăr s-a îngălbenit de emoție.

— Măria ta... Slugere... Este prea multă și prea nemeritată cinste... Ce Negru Vodă, eu, un biet amărît dascăl cu straiul peticit ?...

— Dar dascălul acesta cu straiul peticit a trezit sufletele, făcîndu-i pe cei de aici să-și prețuiască limba și să fie mîndri că se numesc români...

— Măria ta... Slugere...

— Într-un anume fel, așa cum ți-am mai spus, ne-ai deschis calea nouă, celor îmbrăcați în cămașa morții, care ne ridicarăm cu armele, ca să înlăturăm, pentru totdeauna, rușinea de a fi jefuiți, urgisiți, înjosiți și călcați în picioare, în însăși casa noastră...

— Iar eu... eu n-am făcut altceva decît am răspuns unei chemări a neamului... Atîta tot...

— Atîta tot ? După izbîndă, acestui dascăl plin de merite și modestie, ne gîndim, făgăduiește Tudor — nu-i așa, frate Ilarioane ? — să-i dăm în samă nu numai dregătoria școlilor, ci și toate treburile culturalicești din țară.

— Măria ta... slugere, să nu mai vorbim despre asta. Mie încredințează-mi, dacă mă socotești vrednic, doar tipăritul cărților în limba românească, și lasă-le altora dregătoriile.

— Numai că, pînă una, alta, să nu ne pierdem cu gîndul în visări îmbietoare, iubite dascăle, ci să ne îngrijim ca noii sosiți din Transilvania să fie găzduiți, ospătați și îmbrăcați în haine ostășești, așa cum se cuvine...

— Alerg, alerg... și-a luat îndată seama Lazăr.

— Dascăle, dascăle... a murmurat în urma lui, surîzînd, Tudor.

— Dascăl fără de arginți, a recunoscut Ilarion. Numai inimă și suflet. Nimic pentru el, totul pentru țară. Parcă ați fi gemeni. Inima Transilvaniei și inima Olteniei, înflăcărate de aceleași năzuințe românești, au ajuns să bată alături...

— Și inima Moldovei bate la fel ! A tuturor românilor...

— A tuturor iubitorilor de adevăr și dreptate bate la fel ! Și toți, în aceeași măsură, vor trebui să-și recîștige drepturile !

Alaiul, avîndu-l în frunte pe Tudor călare, înaintează cu voioșie spre București.

Clopotele bat. Un pandur, trimis înainte, se întoarce în grabă și vestește că, la bariera Podului Calicilor, s-a strîns norodul ca frunza și ca iarba, și-l așteaptă pe Tudor, intonînd cîntecul revoluționarilor.

Într-adevăr, de departe, răsună murmurul și zvonul abia înțeles al mulțimii :

*Ciocoiul e-nveninat,*
*Mugur, mugurel,*
*Unde prinde tot stîrpește,*
*Mugur, mugurel.*
*Floarea, iarba nu mai crește,*
*Mugur, mugurel,*
*Bate-i, doamne, pe ciocoi,*
*Mugur, mugurel,*
*Căci e chin și-amar de noi,*
*Mugur, mugurel,*
*Căci e chin și-amar de noi,*
*Mugur, mugurel.*

Pe măsură ce trece timpul, cerul e din ce în ce mai albastru și mai strălucitor. Pașii celor două mii de panduri bine instruiți

în tabără de căpitanii lor, călcînd la unison, răsună pînă hăt departe, de parcă ar fi paşii unui singur uriaş. Cei cinci sute de călăreţi, cu chivăre lucitoare şi suliţe, jucîndu-şi în frîie caii, sosesc pe urma lor.

De cum ies din temeiul pădurii şi ajung la barieră, mulţimea izbucneşte în urale. Tudor descalecă. Scoate din săculeţul de piele galbenă, de capră (cusut de mama sa), de la oblînc, o pîine mare, rotundă, proaspătă, aurie, plăcut mirositoare. Şi aşa, cu pîinea în mînă şi sabia la brîu, deschide drumul pandurilor prin mulţime.

— Trăiască domnul Tudor din Vladimiri ! strigă, în delir, cavafii, tabacii, făinarii şi toţi ceilalţi meşteşugari, mici neguţători şi cărturari de toată mîna, bătrînii, femeile şi copiii.

Clopotele bat şi Tudor — avîndu-l, în dreapta, pe episcopul Ilarion, şi în stînga, pe vechiul său tovarăş de arme Nicolae Zoican, urmat de Gheorghe Lazăr, Petrache Poenaru, căpitanii Cioranu, Iancu Jianu, Mîlcomete, Enache şi alţii — răspunde din toată inima mulţimii care îl întîmpină cu entuziasm nestăvilit, îl slăveşte şi însoţeşte gălăgioasă alaiul.

Flori timpurii, culese de copii şi tineri din pădure — mai ales ghiocei şi violete — însă şi altele, dintre cele crescute cu grijă de gospodine în ghivece păstrate la căldură în timpul iernii, i se aruncă în cale.

Nu e pandur sau arnăut (din cei care au trecut de partea domnului Tudor) care să nu poarte la chivără sau la căciulă, la armă sau la piept, o floare, dată de vreo copilă frumuşică sau o nevastă, uneori împreună şi cu o sărutare.

Steagul albastru, cu ciucuri, fîlfîie glorios.

Şi clopotele sună, sună — vestind intrarea pandurilor în Bucureşti.

Deoarece ştie că podurile de peste Dîmboviţa au fost stricate de bimbaşa Sava, sluga duşmanilor, slugerul dă poruncă alaiului s-o ia spre Curtea Veche, să urce pe urmă către mitropolie.

— Acolo să se citească proclamaţia în auzul boierilor, şi mitropolit Dionisie să slujească !

Numai că, ajungînd alaiul la poalele dealului, arnăuții lui Sava se pornesc să tragă cu puștile în văzduh, în semn de amenințare.

— Pe ei... Pe ei, vînzătorii ! se înfurie mulțimea.

O ceată de băieți, fii de meșteșugari, negustori și chiar de boiernași bucureșteni, apucînd fiecare de pe unde poate bucăți de lemn și pietre, încep să zvîrle cu ele, mînioși, către mitropolie.

— Slugere, dă-ne voie să pornim noi atacul ! îi cer îngăduința doi dintre căpitani, Jianu și Mîlcomete.

Iar clopotele Bucureștilor, trase de băiețandrii din oraș, nu încetează să sune.

— Pînă într-un ceas am trecut, ca nimic, peste ziduri... mai spune Iancu Jianu.

— ...și ți-l aducem pe Sava pescheș ! încheie Mîlcomete.

Pandurii freamătă. O ură fără de seamăn împotriva boierilor îi bîntuie pe toți.

— Vînzători ticăloși !... Slugi fără de rușine !... Vipere otrăvite... Trebuiesc nimiciți... și călcați în picioare... Să-i răpunem pînă la unul !...

Mulțimea s-a înfierbîntat. Un semn dacă ar face Tudor, și totul s-ar preschimba într-un măcel.

În clipele acelea, Ilarion înălță cîrja episcopală. Rubinele și diamantele de pe mîner scînteiază într-un mănunchi de foc.

— Mitropolia nu trebuie sub nici un chip lovită ! rostește el, sonor.

— Dar de pe zidurile ei s-au tras focuri de pușcă ! se împotrivește mulțimea. Să răspundem la fel...

Episcopul se întoarce :

— Tudore, îl sfătuiește el, încrede-te în mine. Nu-i bine și-nțelept să-ți începi stăpînirea asupra Bucureștilor prin vărsare de sînge. Și-așa dușmanii ți-aduc mereu învinuirea că ești prea crud și că nu-i ierți pe panduri cînd nesocotesc legea.

Tudor s-a făcut palid. Privește încruntat către mitropolie.

— Oh, Ilarioane, Ilarioane ! geme el din rărunchi. Tot tu mă sfătuiși și mai acu' o lună să nu-i jupoi de piele pe divăniți. Și nu putui să fac, precum făgăduisem, din pielea lor douăsprezece perechi de opinci pentru pandurii mei. Și iată-i că fugiră cei mai mulți dintre ei. Și astăzi, tot tu mă-nveți să nu-l lovesc pe Sava, cum cere, vezi și tu singur, norodul.

— Iartă-i încă oleacă. Să te întemeiezi. Peste puțină vreme ai să-l poți pedepsi pe Sava. Și nu numai pe el...

— De n-ar fi turcii la Dunăre și nu m-aș teme să n-aduc ponos țării, zău, Ilarioane, că nu te-aș asculta...

Episcopul răsuflă ușurat.

— Bine faci că m-asculți. Ai să te-ncredințezi...

Între timp, orele trecuseră. Se apropia amiaza.

— Și-acum ce facem ? Ce hotărîre iei ? întreabă Nicolae Zoican.

Tudor își ia privirea de pe mitropolie.

— Ne așezăm în casele boierilor fugiți, cum a fost hotărît dinainte ! Și restul poruncilor le veți primi la vreme.

Pandurii pornesc în frunte cu ceaușii să-și caute gazdele. Dintre ei nu rămîn locului decît foarte puțini, și anume doar aceia care urmează să-i însoțească pe căpitani la toate răspîntiile orașului, acolo unde aceștia trebuie să citească ultima proclamație a lui Tudor, dată în Cotroceni.

Din mijlocul mulțimii, în momentul acela se rup patru bărbați (unul foarte bătrîn) și cinci-șase femei.

Cad la picioarele lui Tudor.

— Ridicați-vă ! le poruncește el.

Oamenii însă, învățați să se prosterne în fața tuturor boierilor și dregătorilor țării, nu se învoiesc decît cu chiu cu vai să se ridice, și numai la îndemnul episcopului, al lui Lazăr și al lui Iancu Jianu.

Tudor însuși îl ajută pe bătrîn să se scoale din tină.

— Fraților, îi îndeamnă el. Spuneți ce-aveți pe suflet.

— Mie, plînge bătrînul, aflînd marii boieri că fiul meu ține cu Adunarea, mi l-au luat. Și, învinuindu-l că e răzvrătitor, l-au biciuit pînă ce l-au ucis.

— Pe mine, bimbașa Sava, tot din aceeași pricină, mă jefui, de nu-mi rămase decît sufletul.

— Iar mie, se jeluie o mamă, arnăuții mi-au răpit cele două fiice, una de doisprezece și alta de treisprezece ani. Și-acu' s-a auzit c-ar fi fost duse în tabăra lui Sava. Și-acolo, numai în cămașă, sînt silite să joace și să cînte ca să-i înveselească pe arnăuți.

— Scapă-ne de dureri !... Lecuiește-ne rănile și te-om sluji pînă la moarte !....

Tudor, cu fiecare nouă vorbă ce o ascultă, simte că inima îi sîngerează mai mult.

Pentru oamenii aceștia chinuiți se ridicase. Și fiecare din ei numai în el nădăjduia.

— Înfățișați-vă mîine cu jalbele ; dați-le acestui tînăr grămătic, răspunde el, arătîndu-l pe Poenaru. Și ne vom strădui să vă facem dreptate !...

— Te binecuvîntez, ca pe feciorul meu ! zice bătrînul, căzînd iar în genunchi.

— Îți dorim să izbîndești, maică, adaugă și femeia.

— Îți dorim să izbîndești, să te întărești și să ne luminezi !... glăsuiesc oamenii.

Clopotele sună. Căpitanii pandurilor și toți grămăticii lui Tudor citesc pe la toate marile răspîntii ale Bucureștilor :

„Fraților ! Cîți n-ați lăsat să se stingă în inimile dumneavoastră sfînta dragoste cea către patrie, aduceți-vă aminte că sînteți părți ale unui neam și că, cîte bunătăți aveți, sînt răsplătiri din partea neamului către strămoșii noștri pentru slujbele ce au făcut..."

Strigăte de bucurie răsună pretutindeni din cantonamentele pandurești. Cîntecele alcătuite de Niță Băloi umplu cu larma lor toată cetatea urmașilor lui Bucur.

„Să ne unim dar cu toții, mici și mari, și, ca niște frați, fii ai unei maici, să lucrăm cu toții împreună, fiștecare după destoinicia sa, pentru cîștigarea și nașterea a doua a dreptăților noastre !"

Clopotele bat. La răspîntii, locuitorii Bucureştilor ascultă proclamaţia, întrerupîndu-i însă destul de des pe căpitani şi grămătici cu uralele lor :

— Trăiască Domnul Tudor din Vladimiri !... Trăiască Adunarea Izbăvitoare ! Trăiască oastea pandurească ! Trăiască slobozenia !... Trăiască !...

## Fulgere îndepărtate

Garda prinţului Ipsilante — formată numai din tineri cu ochii sclipind de fanatism şi îmbrăcaţi în uniforme negre — s-a înşirat pe două rînduri, de-a dreapta şi de-a stînga scării de la intrarea palatului de vară al marelui ban Ghica.

Ofiţerul care-i comandă se află în capătul din dreapta al coloanei. Numele lui e Caravia. Este un bărbat foarte voinic, *însă cu chipul buhăit de băutură şi căruia vîntul îi flutură* pulpanele mantiei şi mănunchiul de pene galbene de la coiful de bronz.

Dealtfel, vremea s-a stricat. Cerul este acoperit de nori şi vîntul şuieră înverşunat, ca toamna.

Deodată, oşteanul din postul de observaţie al străjii anunţă că Tudor şi suita lui au trecut gîrla Colentinei, prin vad, şi vin către palat.

— Mavrofori [1], drepţi ! comandă Caravia, cu voce ascuţită.

Trîmbiţele sună. Tobele bat mărunt. Şi tinerii oşteni, scoţîndu-şi săbiile, le prezintă pentru onor.

Chipurile par cioplite în piatră. Cei mai mulţi dintre aceşti tineri au fugit cu neînchipuite greutăţi din Grecia, ca să se înroleze în „batalionul sacru", a cărui deviză este : „Libertate Eladei sau moarte !"

Înveşmîntaţi în haine olteneşti, albe, cu găitane cafenii şi cu căciuli negre pe cap, pandurii sosesc în trapul vioi al cailor.

[1] Mavrofori, numiţi astfel fiindcă purtau uniforme negre (în greceşte *mavros* înseamnă *negru* şi *foros, purtător).*

Fac mai întîi un măiestrit ocol și își așază caii în rînd, în dreptul mavroforilor.

— Descălecați ! ordonă căpitanul Mihai Cioranu.

Pandurii se zvîrl de pe cai și, ridicîndu-și palele[1], rămîn înțepeniți.

Între rîndurile pandurilor și acelea ale mavroforilor a rămas o cale largă cam de trei metri. Prin acest spațiu liber, trece întîi Tudor, călare pe armăsarul său, Aripaș. Pe urmă, huruind, vine butca lui Ilarion.

Tudor sare din șa. Coboară și episcopul. Descalecă polcovnicii și căpitanii. Toți se strîng lîngă sluger.

La baza scărilor, se află cei doi prinți, frați ai lui Ipsilante, un general și un polcovnic. Vîntul șuieră, smucind cu și mai multă îndîrjire pulpanele mantiei lui Caravia care, scrîșnind din dinți, se jură că se va răzbuna cîndva pe umilința aceasta de a fi fost silit să dea, cu mavroforii lui, onorul... unui om de țară valah.

Norii, împinși de vînt, deschid pentru cîteva clipe o poartă soarelui, lăsînd ca palele pandurilor și săbiile mavroforilor să ardă în lumină.

Un cal nechează scurt.

După ce s-a sfîrșit salutul, cei doi frați ai lui Ipsilante se îndreaptă spre Tudor și Ilarion și îi poftesc să intre. Îi urmează generalul, polcovnicii și căpitanii.

Conduși cu o mulțime de reverențe și complimente, cei doi bărbați urcă mai întîi pe scara de la intrare și apoi pe o alta din interiorul casei.

Tudor, drept ca un brad și cu grumazul vînjos, îmbrăcat în chepcenul albastru, calcă pe trepte cu pasul lui semeț.

— Bine ai venit, slugere, îl salută amabil, pe grecește, din capul de sus al scării, Alexandru Ipsilante.

Tudor, deși cunoaște greaca, tot astfel după cum știe nemțește, sîrbește și turcește, îl lasă pe Ilarion să-i traducă salutul.

---

[1] Sabie lată, cu două tăișuri, încovoiată spre vîrf.

Urcă, mai departe, liniștit, scările și, cînd ajunge sus, îi răspunde lui Ipsilante pe românește :

— Bine te găsii, prințule !

— Nu știi grecește, slugere ? îl întreabă, intrigat, Ipsilante, în timp ce-l conduce în salon și îi îmbie un jilț. E limbă diplomatească. Și nu-mi închipui vreun om de seamă în această țară care să n-o cunoască.

— Ba o cunosc, cum de nu, recunoaște pandurul, așezîndu-se simplu pe un scăunel plușat și lăsîndu-i jilțul îmbrăcat în catifea roșie — unde îl îmbiase Ipsilante să stea — episcopului Ilarion. Numai că mă gîndii c-așa e cuviincios din partea mea să-ți răspund, în țara unde bunicul și părintele alteței tale, și alte rubedenii s-au străduit să dobîndească scaunul domnesc, și unde însuși alteța ta ai trăit o bucată de timp...

Prințul îl ascultă pe Ilarion traducîndu-i. Își răsucește puțin gîtul sub gulerul înalt și tare al uniformei negre de comandant suprem al Eteriei [1] (uniformă tăiată în curmeziș de o eșarfă, pe care sînt brodate cu fire de aur două oase încrucișate, craniul unui schelet și deasupra o cruce) și rîde stînjenit :

— Bine, dar elina este nu numai o limbă diplomatească, ci și cea mai de seamă limbă a lumii...

Feciorul, cu dulceață și apă proaspătă, se apropie de Tudor, întinzîndu-i tablaua.

Acesta îl refuză.

— Fiecare din noi are dreptul să creadă că limba cea mai de preț a lumii este aceea pe care a-nvățat-o la sînul maicii sale... Dar să lăsăm aceste toate, prințule, și să vorbim mai bine de treburile noastre. Pentru ce m-ai poftit ?...

Cu toții se simt intimidați în fața acestui bărbat mîndru, care spune pe șleau tot ceea ce gîndește.

---

[1] Alexandru Ipsilante, fiul fostului domnitor fanariot al Țării Românești, Constantin Ipsilante, devenise din anul 1820 șeful suprem al Eteriei (Frăției), organizație revoluționară grecească ale cărei baze fuseseră puse de poetul grec Constantin Rigas, cu scopul eliberării naționale a Eladei de sub jugul stăpînirii otomane.

— Doream să știu... grăiește Ipsilante, vizibil indispus, cum privești Eteria ?...

Nervos, prințul își mîngîie mustața și barbișonul tăiat în furculiță, pe care frizerul său i-l potrivește cu grijă în fiecare zi.

Vîntul s-a întețit și suflă în rafale, aducînd cu el praf. Feciorul vrea să servească vinul. Dar prințul Cantacuzino — care de asemenea se află de față — îi face semn să mai întîrzie.

— Și dacă ești cu noi, adaugă Ipsilante.

— Îngăduie alteța sa, întreabă Tudor, să-i dau răspunsul tot în limba română ? Deoarece așa-mi pot eu mărturisi gîndurile mai limpede.

Ipsilante ridică mîna stîngă (mîna dreaptă îi lipsește). Și glăsuiește rece :

— Poți să vorbești cum vrei !...

— Planul urzit de eteriști, cu țelul slobozirii pămîntului elin de sub călcîiul turc, mi se pare măreț, mărturisește Tudor. Și, drept să spun, adineaori sosind și văzîndu-i pe mavrofori, mă cutremurai, prințule. Atîtea suflete curate s-au adunat aici, fără precupețire, și nu pentru petrecere, ci pentru moarte !...

Prințul se înviorează. În cameră se produce mișcare. Iar Cantacuzino îi face semn aghiotantului său, prin ușa întredeschisă, că poate da ordinul să servească vinul.

— Tot așa și pandurii noștri, pentru sărmana țară ! mai glăsuiește Tudor. Numai că noi, să ne iertați, prințule, mai avem niște gînduri...

— Ce gînduri mai aveți ? se miră Ipsilante.

— Norodul e sătul, pînă peste cap, de povara urgiei boierești...

Lui Ipsilante nu-i prea este pe plac felul de a vorbi al lui Tudor. Așa că-l întrerupe :

— Nu despre asta-i vorba !... Ci despre ce ne doare...

— Pe noi, vechii lăcuitori ai țării, ne doare totul. Și turcul... Și despre ce-ți spusei...

— Căpitanul nostru Iordache ne-a dat asigurări că, printr-un legămînt, pe care l-ați făcut împreună, ai jurat să ne-ajuți, schimbă cursul discuției Ipsilante.

Tudor își umflă pieptul.

— Am jurat să v-ajut să treceți Dunărea către patria voastră, ca să luptați acolo, așa cum ne-ai rugat și cum făgăduiai în proclamațiile către români. Și asta o voi face. Îmi voi păstra cuvîntul, dîndu-vă ocrotirea pandurilor, zaherea[1] cîtă vreți și vite de povară.

— Nu vrei să-ți unești forțele cu oastea Eteriei ? Noi te putem oblădui !...

Tudor zîmbește trist :

— Așadar, iată gîndul adînc al domniei tale. Numai că nouă, prințule, să ți-o spun verde, ne place să ne oblăduim noi înșine, în orice împrejurare.

— Și țarul ne va trimite o oaste de șaptezeci de mii de oameni... se laudă Ipsilante.

— Țarul nu va putea trimite nimic, chiar dac-ar vrea — se îndoiește Tudor — fiindcă vor sta împotrivă Englitera, Austria și Franța. Uiți oare, prințule, că țarul le-a jurat celorlalți monarhi europeni să nu dea sprijin nici unei revoluții ?

— Deci nu crezi, slugere, în biruința noastră.

— Nu cred în năluciri și-mi place să privesc adevărul în față.

— Și care este adevărul, după domnia ta ?

— Adevărul este că, în afară de „batalionul sacru", oastea Eteriei este cam slab alcătuită.

— Ce te face să crezi ?

— Atîția eterişti vi se răznesc de oaste în fiecare zi. N-ascultă comandanții și fac nelegiuiri cam pe oriunde trec, ceea ce este, între altele, și o rea pildă pentru pandurii mei...

Eteriștii schimbă între ei priviri fulgerătoare.

— Iar eu îl știu pe turc, pentru că mă luptai cu el, vreme de șase ani, pe țărmul Dunării. Și, n-aș vrea să te supăr, însă mai știu și că, de-o birui puterea otomană, domnia ta și eteriștii veți pleca, negreșit, către alte meleaguri. Noi însă vom rămîne aici, așa cum stăm de veacuri și de veacuri, supuși lovirilor și poate nimicirii neamului nostru. Cunoști doar foarte bine

[1] Hrană, provizii pentru armată.

însuţi domnia ta că sultanul îşi hrăneşte de multă vreme gîndul să ne prefacă în paşalîc turcesc.

Enervat, Ipsilante se scoală şi întreabă :

— De ce judeci astfel lucrurile, spune-ne deslușit, ce plănuieşti să faci ?

Privindu-l pe prinţ în ochi, dezamăgit, comandantul pandurilor răspunde :

— Credeam că-nţeleseşi. Ne vom lupta pînă la capăt pentru patria noastră. De ea sîntem datori să ţinem seama înainte de toate. Şi cînd spun patrie eu înţeleg norodul şi nu tagma jefuitorilor. Şi ce vor porunci patria noastră şi durerile ei aceea şi vom face...

— Dar, în ce priveşte Eteria ?...

— Îţi vom da ajutorul pe care l-ai cerut, ca să treci Dunărea, aşa cum îţi spusei. Şi, dacă va veni ţarul şi se va porni lupta cea mare contra păgînilor, vom fi şi noi alături. Îţi făgăduiesc cu tărie. Iară de nu, precum ne este teamă că s-o întîmpla, nu vom putea primejdui norodul în chip nejudecat, căci n-avem acest drept, şi ne vom mulţumi numai să dobîndim, prin strădania, sau chiar prin jertfa noastră, cel puţin uşurarea greutăţilor şi împilărilor de pe spinarea ţării, şi domnii pămîntene.

Ipsilante cată cu fruntea întunecată spre Tudor.

— Poate te răzgîndeşti !

— Dacă se răzgîndesc aceste vremuri cumplite pentru patria mea, mă răzgîndesc şi eu. Altminteri — îţi vorbesc deschis, ca între fraţi de credinţă, deoarece socotesc mai vrednic şi mai bun adevărul, oricît de dureros, decît înşelăciunea — nu am dreptul să şovăi...

Pandurul se ridică de pe scăunel, ca să-şi ia rămas bun de la prinţ.

Acesta îi întinde o mînă înghețată.

— Noi vă dorim, la despărţire, îi grăieşte cald Tudor, să vă vedeţi patria liberă deplin, tot astfel cum nădăjduim să ne-o vedem şi noi. Şi să vă împliniţi năzuinţele drepte !...

— Și vouă vă dorim biruință ! răspunde aspru și avînd parcă o undă de amenințare în glas Ipsilante.

Afară vîntul întunecase iarăși văzduhul potopindu-l cu nori. Și, pe neașteptate, se pornise o ploaie cu clăbuci.

Vinul turnat în cupe rămăsese tot neatins.

Sub revărsarea ploii, tinerii eteriști — după ce Tudor coboară scările — îi dau iarăși onorul.

— Panduri, încălecați ! poruncește căpitanul Cioranu, după ce s-a sfîrșit ceremonia salutului.

Tudor pornește în frunte, urmat de toți polcovnicii și căpitanii lui.

Departe, fulgeră.

## Soarele dimineții

Bucureștii par înecați sub verdeață. Primăvara, după cîteva săptămîni de ploi reci și de vînturi, s-a așezat deplin în drepturile sale. Pe ulițe, în ogrăzi și mai ales pe malurile brăzdate, ici-colo, de poduri, ale atît de năbădăiosului rîu Dîmbovița, copacii și-au înălțat cupolele de umbră.

De pretutindeni se ridică, plutind îmbătătoare, miresmele suave ale liliacului.

În oraș, cu toate zvonurile neliniștitoare care se împrăștie necontenit prin piețe — cele mai multe dintre acestea fiind aduse de călătorii sosiți din țară — domnește ordinea. Orice încălcare a hotărîrilor lui Tudor de a se respecta avutul și demnitatea locuitorilor e aspru pedepsită. De altfel, aproape zilnic, el însuși face cîte o raită pe ulițele Bucureștilor, pornind din Cotroceni și luînd-o fie spre Dealul Spirii, fie spre Filaret, ori către Podul Tîrgului de Afară, pe unde se vîntură mai mult locuitorii, cu scopul de a mai sta de vorbă cu ei și a vedea, cu propriii lui ochi, ce s-a mai petrecut.

Astăzi, comandantul suprem al pandurilor, însoţit numai de căpitanul Simion Mehedinţeanu şi secretarul său de taină, Petrache Poenaru, a cercetat întîi Uliţa Işlicarilor [1], a luat-o apoi pe Podul Mogoşoaiei [2] şi s-a îndreptat, în cele din urmă, către Tîrgul de Sus [3].

Pe tot parcursul drumului, şi mai ales pe Podul Mogoşoaiei, orăşeni şi săteni, tineri sau bătrîni, bărbaţi, femei, copii, văzîndu-l, îl aclamă cu însufleţire. Merg gloată după el. Atît lui cît şi căpitanului Simion Mehedinţeanu şi lui Petrache Poenaru, o seamă de copile le dăruiesc bucheţele de flori.

Odată ajuns în toiul Tîrgului de Sus, comandantul pandurilor coboară de pe cal. Toţi cei aflaţi acolo, meşteşugari, neguţători, ţărani, cumpărători de toată mîna se strîng în jurul lui. Căpitanul Simion îi ia de dîrlog calul, şi slugerul, mergînd încet pe jos, prin mijlocul mulţimii, precum obişnuieşte în fiecare zi, întreabă cu glas tare :

— Cine dintre lăcuitori are să ne facă vreo plîngere ? Cine are vreun păs ? Să vină să ni-l spună...

Pe fruntea lui semeaţă, umbrită însă de zbuciumările sufletului, i s-a săpat, în aceste ultime luni de cumpănă şi luptă neostoită, o dungă între sprincene. Oricît se străduieşte, datorită atîtor vrăjmaşi şi piedici, care îi tot aţin calea, Tudor nu poate încă ajunge la limanul atît de mult dorit pentru poporul său. Numai ochii, ochii săi mari, căprui, i-au rămas limpezi. Şi cu ochii curaţi, cum este cerul ce se boltesţe astăzi deasupra Bucureştilor, priveşte întrebător capetele mulţimii.

— Cine ce păs mai are, fraţilor ? Spuneţi !...

Un ţăran desculţ, cu o desagă în spate, după ce şovăie puţin, îşi face deodată curaj, se desprinde de gloată şi-i iese înainte lui Tudor, frămîntîndu-şi căciula. Slugerul se opreşte şi-i face semn cu mîna că poate să vorbească. Ţăranul înghite întîi greu,

---

[1] Strada 30 Decembrie.
[2] Calea Victoriei.
[3] Lipscanii.

jucîndu-și omușorul. Își trece palma noduroasă peste fruntea încreţită și arsă de sudori și grăiește domol :

— Sînt Niţă al Profirii ; și sînt de fel de pe moșia Dudeștilor ; și, ca să spun pe drept, n-am mai fost niciodată la tîrg...

Vreo cîţiva privitori, auzindu-l vorbind, își surîd unul altuia.

— N-a mai venit niciodată la tîrg, și-a nimerit de-a dreptul înaintea Domnului Tudor !... zice un neguţător de horbote și pînză.

— Și care ţi-e durerea ?

Ţăranul dă din mîini :

— Durerile sînt multe. Le știi domnia ta mai cu temei ca mine...

Chipul comandirului de panduri se aspreşte. Ca întotdeauna, nimic nu-l face să sufere mai mult decît amarurile, pe care le îndură, nemeritat, cei mulţi din neamul său.

— De-altminteri, nici nu am venit să mă plîng de mulţimea acestor dureri, ori de greutatea lor... se bîlbîie ţăranul.

— Dar pentru ce-ai venit ? îi taie vorba un curelar cu-o faţă roșie și cu un chimir bătut în ţinte de alamă.

— De ce te-ai proţăpit așa, netam-nesam, înaintea Domnului Tudor și te tot bîlbîi ? rîde o femeiușcă în fuste înfoiate și care poartă în braţe un coș mare cu flori.

— Vedeţi să nu cumva să fie vreunul dintr-aceia care se tot strecoară, în straie preschimbate, în preajma slugerului, cu gînduri ucigașe ! presupune un diac cu o bărbuţă sură. Știm noi ce plănuiesc...

Ţăranul cade însă în genunchi înaintea lui Tudor.

— Am patruzeci și șapte de ani ! spune.

— La mulţi ani înainte ! îi urează un vînzător de sugiuc și de bragă, în glumă.

— Și, de cînd, dragă doamne, m-am ridicat și eu numai de-o șchioapă pe lumea asta, am și-nceput să sorb din oala cu venin... urmează, netulburat, ţăranul.

— Din asta sorbim toţi... murmură florăreasa.

— Logofătul m-a luat. M-a pus la muncă grea, în rînd cu vitele...

Nimeni nu mai glumeşte. Zîmbetele s-au stins.

— Munceam şi mă bătea. Aproape patruzeci de ani am muncit. Şi n-a fost an, nici lună, de cînd mă ţin eu minte în viaţă, să nu fi fost bătut...

Florăreasa suspină.

— Umerii, coastele, şalele, obrajii şi grumazul mi-au fost mereu, de-atunci, una de vînătăi...

Simion Mehedinţeanu îl apucă pe cel căzut în tină de braţ :

— Haide, ridică-te ! Nu ştii că slugerul nu-ngăduie norodului să-i cadă la picioare ?

Ţăranul nu se lasă :

— Vreau să stau în genunchi şi să dau mulţămită celui ce ne-a adus Oastea Izbăvitoare ; căci din această vreme nu mă mai bate nici logofătul, nici ispravnicul şi nici însuşi boierul. Fusesem ca o vită. Şi Domnul nostru Tudor m-a făcut OM. Ian priviţi toţi la mine ! Ţăranul îşi azvîrle din spate sumanul şi cămaşa. Întîiaşi dată-n viaţă carnea mi-e fără vînătăi. Şi-n-tîiaşi dată-n viaţă — îşi arată desaga pe care o purtase mai înainte în spate şi acum se găsea lîngă genunchii lui — nevasta m-a putut trimite şi pe mine la tîrg, ca pe un om de samă, să vînz niţică lînă. Bărbatul îşi desface cu mîini tremurătoare desaga şi scoate din ea un ghemotoc de lînă cenuşie, pe care o arată lui Tudor şi celor dimprejur. Că am şi eu o oaie. Atît am încropit. Da' niciodată... niciodată n-am apucat s-o tunz pentru folosul nostru, al meu sau al femeii şi copiilor mei. O lacrimă i se prelinge bărbatului de patruzeci şi şapte de ani — ce pare un bătrîn de cel puţin şaizeci — printre ţepii cărunţi de pe obrazul supt. Şi-acuma poci s-o vînz. Şi asta fiindcă scăpai de datorie. S-a scăzut dajdia. Şi-aveam o judecată, din timpuri, cu boierul. Şi, de cînd Domnul Tudor se află-n Bucureşti cu oastea Adunării norodului, mi s-a făcut dreptate. Şi nu mai sînt dator...

— Și eu mi-am cîștigat o judecată !... Și eu !... Și eu !... răsună alte glasuri din gloată. Divanul nu-și mai ține, de două luni încoace, așa de sus trufia !...

Bărbații și femeile aflați în ziua aceea în tîrg au prins din nou să rîdă. Și rîd cu poftă mare. Cine nu știe că toți marii boieri, în frunte cu mitropolitul — capul Divanului, au fost popriți de Tudor în casele de piatră ale Golescului, pe malul Dîmboviței [1], sub paza căpitanului Ioniță ? Și că, într-o bună zi, după ce încercaseră o nouă viclenie, boierii au tras o spaimă, de nu le mai tihnește somnul nici azi. Una dintre ghiulelele tunului celui mare — tunul care fusese reparat de elevii lui Lazăr — a venit vîjîind, de credeai că dărîmă întregul București. Și s-a înfipt în țărm, fără să facă însă, ce-i drept, palatului, nici pic de stricăciune. Căpitanul Ioniță le-a explicat boierilor că un tunar mai tînăr și mai necugetat greșise la exerciții ținta. Atîta că veliții au priceput îndată ce veste adusese ghiuleaua „rătăcită". Și, cuprinși de fiori, s-au legat să împlinească, fără multă tocmeală, cerințele Adunării, să facă, între altele, și judecăți mai drepte pentru bietul norod.

— Divanul s-a mai schimbat, precum se vede, la păr !... gîlgîie în rîs privitorii. Dar nu și la nărav. Oricum, cine dintre marii boieri sau dintre dregători cutează încă astăzi să se mai poarte silnic cu cei din talpa țării ? Pînă și clăcuiala și nartul [2] s-au mai împuținat... și e doar începutul pentru boierii noștri ! Frica, sireaca, frica !...

Țăranul de pe moșia Dudeștilor, cît timp durase schimbul de vorbe, rămăsese în tină, uitat de cei din jur, nu însă și de Tudor. Acesta îl întreabă :

— Asta vruseși să-mi spui ?

— Asta, măria ta !...

— Nu sînt... măria ta.

---

[1] Palatul Belvedere — astăzi o casă de copii, în strada Țibleș.

[2] Normă de muncă pe care țăranii trebuiau să o împlinească într-o zi, pe moșia boierului.

— Eşti cel dintîi cîrmuitor al ţării ieşit din rîndul nostru, al celor apăsaţi şi călcaţi în picioare. Şi, pentru noi, te afli şi vei rămîne, pe totdeauna, DOMN. Noi nu mai vrem pe altul...

— Da !... Pentru noi eşti DOMN !... Domnitorul norodului valah ; ieşit din rîndul nostru !... întăreşte mulţimea.

Toţi trecătorii prin ulițele învecinate, auzind zgomotul acela mare, se strîng şi ei în tîrg, unindu-şi strigătele şi uralele faţă de Domnul Tudor cu ale celorlalţi.

Pandurul îşi ridică braţul, cerîndu-i mulţimii înfierbîntate să facă linişte. Cu toate astea, ţăranul îngenuncheat continuă :

— Ci eu, măria ta, rogu-te să primeşti, de la mine şi copilaşii mei, grămăjoara asta de lînă cenuşie !...

— Lîna pe care vreai s-o vinzi ? Ce să facem cu ea ? se miră căpitanul Simion Mehedinţeanu.

— Să se ţească din ea un ilicel oricît de sărăcuţ pentru vreun pandur... Prinos al inimii...

Tudor e înduioşat.

— Prinos al inimii ?...

— E-ntîiul meu avut — din toată viaţa — pe care sînt de-a binelea stăpîn. Şi-l dăruiesc acelora care, cînd jafurile şi nedreptăţile celor de sus ne-au prăvălit în cea mai din urmă deznădăjduire, s-au ridicat cu ţara, pentru scăparea noastră, a celor obidiţi. Să ne numim iar OAMENI, cum se spune c-am fost...

Comandantul pandurilor se pleacă. Primeşte lîna pe care ţăranul i-o întinde şi, cuprinzîndu-l de subţiori, îl ridică şi-i sărută obrajii ţepoşi şi înlăcrimaţi :

— Îmbrăţişez prin acest om sărman pe toţi cei gata să facă orice jertfă pentru slobozenia şi dreptatea norodului valah !...

În trap întins, soseşte în această clipă, străbătînd Podul Mogoşoaiei, căpitanul Enache. Mulţimea îi face loc. Căpitanul salută.

— Slugere, îi raportează el, ne-am întors. Aflînd că, după retragerea lui Ipsilante şi-a lui bimbaşa Sava către Tîrgovişte,

noi am rămas aici, sultanul a poruncit să se azvîrle spre Bucureşti toate puhoaiele urdiilor osmane...

— Noi, deocamdată, n-avem război cu turcul, răspunde slugerul. Ne-am cerut numai drepturile care ni s-au răpit. Dar, de vom fi siliţi, nu vom da înapoi...

— Credem, să nu te superi, măria ta, că-ţi spun, vorbeşte de astă-dată un bătrîn din mijlocul mulţimii — acelaşi căruia boierii îi răpuseseră feciorul în martie, fiindcă trecuse de partea Adunării — că nu e bine să-ţi macini puterea în zadar. Osmanul te-ar zdrobi, căci este de zece ori mai numeros, şi pe urmă ar trimite noi oşti. Oraşul ar fi ars.

— Aşa e. Oraşul ar fi ars... Copiii ne-ar pieri !... recunoaşte mulţimea.

— Paşa, care conduce urdiile, pare-se c-ar fi gata, jurînd pe Mahomed, să cruţe Bucureştii, dacă plecăm şi noi ! precizează Enache.

Mulţimea se îndeasă în jurul slugerului. Vocile se împletesc.

— Astfel e mult mai bine... Şi mai curînd sultanul şi paşa îşi vor păstra cuvîntul, ştiind că se găseşte o oaste înarmată gata să intre-n luptă !...

— Vă mulţumesc la toţi de sfatul ce mi-l daţi, ia slugerul cuvîntul. Aveţi încredere că noi vom chibzui. Şi-apoi vom hotărî cum poate fi mai bine, şi pentru Bucureşti, şi pentru toată ţara...

— Ştim că vei chibzui cum poate fi mai bine, se bucură poporul. Avem încredere în tot ce hotărăşti...

— Trăiască DOMNUL TUDOR !... izbucneşte mulţimea în alte noi urale ce zguduie oraşul.

Aşa cum stă, călare, cu sabia la brîu, în mijlocul poporului, Tudor pare uriaş. Soarele dimineţii îl scaldă în lumină şi-i aureşte chipul.

— Trăiască PATRIA nepieritoare-n veci ! Şi toţi cîţi sînt de faţă simt că se contopesc în inimă şi cuget cu cel care-i conduce şi este gata să-şi dea şi viaţa pentru binele lor :

— Trăiască PATRIA !

# Epilog

Au trecut douăzeci şi doi de ani.

De-a lungul îngustei văi a Gilortului au înflorit pretutindeni, pe coaste şi poiene, tufele învăpăiate de Sîngele voinicului.

Pe drumul alb, dar încă umed de ploaia din ajun, urcă o mulţime de călători, care pe jos, care călări, pentru a lua parte la Sărbătoarea bradului din satul Vladimiri.

Sătenii sînt îmbrăcaţi cu tot ce au mai bun : bărbaţii, în mintene albe, găitănite, femeile cu părul învelit în marame subţiri ca pînza de păianjen, iar copiii în cămăşuici ca neaua şi cu ilice ţesute măiestrit, în toate culorile curcubeului, deasupra.

Printre aceştia — călărind cu destulă greutate prin mijlocul mulţimii — au fost văzuţi şi patru călători sosiţi de la oraş. Căpitanului de district — a cărui sarcină era de a verifica pe toţi străinii de ţinut — aceştia i se recomandaseră drept membri ai unei societăţi literare bucureştene, veniţi pentru a cunoaşte şi a admira străvechea datină din satul Vladimiri. Numele lor — în ordinea în care au fost trecute în registru — erau : Iancu Văcărescu, Dimitrie Bolintineanu, Mihail Kogălniceanu (acesta din urmă — ieşean de origină, dar făcînd de asemenea parte, după cum susţinuse el, din Societatea literară bucureşteană) şi Nicolae Bălcescu.

Tuspatru se înghesuiseră în rîndurile cele mai din faţă ale acelora care luau parte la Sărbătoarea bradului.

Satul, în răstimpul care trecuse de la revoluţie, se mai mărise şi crescuse în întindere, dar locul unde se ridica bradul, după tradiţie, rămăsese acelaşi. Se găsea tot în faţa casei răposatului preot Ciuhoiu, acela care îl învăţase pe Tudor slovele.

Numai cîntecul şi parcă şi danţul se mai schimbaseră.

Fetele dănţuiesc uşoare ca nişte fulgi în jurul bradului. Cineva, cu un instrument de lemn, un fel de toacă, le acompaniază paşii.

Danțează cam zece pași și se opresc. Fac o scurtă plecăciune în fața bradului, cîntînd, și iar pornesc, urmate de flăcăi. Ridică, sprintene, coșurile cu bucate aduse pentru praznic, și le așază, grațioase, pe cap. Iau în mîini ulcioarele cu apă proaspătă, lapte și vin. Și glasurile lor limpezi, ca niște clopoței, sună întrebător :

*— Brade, brade, văruț brade,*
*Ce, brade, t-ai d-oblîncitu,*
*De din codri ai pornitu ?*
*Din codri, din codri verzi*
*Și de la izvoare răci,*
*Aicea la pietre săci ?*

În acest moment, fluierele încep să doinească. Fetele se dau la o parte, păstrînd însă coșurile pe cap și ulcioarele în mîini. Iar flăcăii, cu pași mari, legănați, izbucnesc în danț, rotindu-se, cîntînd cu glasuri bărbătești și dînd răspunsul doinit al bradului :

*— O, o, o, văruță dragă,*
*Nice eu n-aș fi plecat,*
*Dar pe mine m-or cătat.*
*Mult prin codri au umblat*
*Și ca min' n-or mai aflat,*
*Un brăduț așa de nalt.*

Fluierele își intensifică acum strigătul. Fetele lasă jos coșurile cu daruri și ulcioarele cu apă, lapte și vin. Și se prind de mijloc între feciori. Laolaltă formează un cor al cărui melodios ecou umple toți munții :

*— Nu mă mir că m-or găsit*
*Unde-am fost eu răsărit.*
*Și-apoi cu două topoară*
*S-or pus ca să mă doboară.*
*O, o, o, văruță dragă !*
*O, o, o, văruță dragă !...*

— Un cîntec atît de mişcător nu mi-a mai fost dat să aud ! spune Dimitrie Bolintineanu, căruia vîntul îi spulberă şuviţele subţiri şi moi ale părului.

— Aluzia este directă la Tudor, constată cel mai vîrstnic dintre cei patru bărbaţi sosiţi de la oraş, poetul Iancu Văcărescu.

— Mi-am dat seama şi eu, încă de la-nceput, de-acelaşi lucru, glăsuieşte şi tînărul cărturar moldovean Mihail Kogălniceanu. De altfel, pe unde am trecut, şi nu numai prin Oltenia, ştiţi bine că am tot întîlnit, colo Stejarul lui Tudor, sub coroana căruia se spune că s-ar fi odihnit el, dincolo Fîntîna sau Izvorul lui Tudor, unde se zice că s-ar fi împrospătat...

— Apoi alte nenumărate mese ale lui Tudor, adaugă Văcărescu, unde cică el ar fi mîncat ; sau Măguri ale lui Tudor, de unde se povesteşte că el şi-ar fi condus cutare ori cutare bătălie. Şi aşa mai departe...

— Ce să mai spun, rîde cu rîsul lui nevinovat, copilăresc, Dimitrie Bolintineanu, că încă şi astăzi, mai ales în Oltenia, pe unde întrebi băieţii cum se numesc, îi auzi răspunzînd...

— Tudor ! exclamă Kogălniceanu. Tudor, Tudor şi Tudor. Nici nu-ţi vine să crezi cît de teribilă este memoria poporului. Nimeni nu vrea şi nici nu poate să-l uite pe marele erou al acestui popor, ucis mişeleşte de unii dintre cei pe care-i socotise tovarăşi în lupta pentru libertate.

Fetele au rămas singure în danţ. Şi joacă, mlădiindu-se, pe melodia tînguioasă a fluierelor, ţinîndu-se de mîini :

*— Dimineaţa om veni,*
*Cîn' soarele-o răsări.*
*Şi cu lacrămi te-om stropi,*
*Şi cu lacrămi te-om uda,*
*Şi nu te vei mai usca !*

— Faptul în sine mi se pare cum nu se poate mai firesc, vorbeşte, în sfîrşit, tînărul palid, cu chipul încadrat de o bărbuţă neagră, al cărui nume este Bălcescu şi care privise pînă

atunci, aproape fără suflare, bradul ciobanilor. Poporul nostru îl socotește pe Tudor, prin intuiție, o piatră de hotar, în istoria sa, deoarece el l-a trezit și, dovedindu-i că o nație nu-și poate obține mîntuirea decît prin sine însăși, l-a îndemnat să-și ceară cu tărie drepturile. Cui altcuiva decît lui îi datorăm înlăturarea fanarioților, reinstaurarea domnilor pămînteni, punerea temeliei noii armate românești prin reorganizarea trupului de panduri ? Ochii tînărului cărturar strălucesc ca în febră. Tudor, continuă el cu glasul avîntat, înseamnă pentru români eroul care a izbutit, prin lupta lui, să încheie acel îndelung proces al luptei antifanariote, și care și-a ajutat poporul și țara să își redobîndească o parte din vechile sale drepturi. Dacă nu ar fi fost omorît...

*— Dimineața om veni,*
*Cîn' soarele-o răsări.*
*Și cu lacrămi te-om stropi,*
*Și cu lacrămi te-om uda,*
*Și tu nu te-i mai usca !*

cîntă fetele mai departe, cu glasurile lor dulci.

În aceeași seară, rămînînd să ia parte și la restul de datini ale ciobanilor, așezați în tinda casei în care se născuse Tudor, în vreme ce fetele cîntau nemuritorul cîntec : „*Pom, pom, pom eram io, pom !*“, cei patru cărturari s-au luat, la lumina focurilor aprinse în șapte părți ale satului, la vorbă cu sătenii.

Un moșneag care fusese și el pandur, văzîndu-l pe Iancu Văcărescu, îndată l-a recunoscut și și-a reamintit de ziua cînd, venind la ei în tabără, le-a recitat o parte din versurile sale închinate mișcării revoluționare conduse de Tudor. Și l-a rugat să le repete.

La fel ca și atunci, deși trecuseră atîția ani, cu glasul tremurîndu-i de emoție, poetul a început :

*Răscoală-te, inima mea, din a răbdării boală !*
*Grozav, grozav ai suferit, grozavă te răscoală !*

*Să tremure, să tremure cumplita tiranie :*
*Zdrobită azi în pulbere, pe loc, să nu mai fie !*
*Ființa ei și numele în iad să se coboare !*
*Și-ai ei prieteni mult huliți ca ea să se doboare !*

— Aceste versuri sînt la fel de întemeiate și astăzi, cînd Tudor nu mai e printre cei vii — exclamă Bălcescu, aprins — și astfel vor rămîne cîtă vreme fiii fărădelegii își vor menține încă asupra oamenilor spurcata lor tiranie. Și datoria cea mai sfîntă mi se pare, în aceste zile, a fi aceea de-a isprăvi, cu aceeași rîvnă, ceea ce Tudor, cu jertfa sîngelui său, a început.

Țăranii ascultau încremeniți. Și pumnii celor mai mulți dintre ei li se strîng.

— Spuneți-ne, îl roagă, în cele din urmă, iarăși pe Iancu Văcărescu, țăranul fost pandur. Tudor al nostru o fi murit într-adevăr ? La-nceput auzirăm că doi din arnăuții lui Caravia l-ar fi răpus, după ce ni l-au luat din tabără, de la Golești, cu înșelăciune. Mai tîrziu ni se povesti că Tudor ar fi încăput în temniță la turci. Și, în cele din urmă, c-ar fi scăpat și din mîna lui Ipsilante, și-a turcilor, și de-atunci stă în așteptare, pe undeva, pînă în clipa cînd o socoti el că trebuie să-și încingă iar sabia și să sfîrșească lupta pe care a-nceput-o. Ce-o fi adevărat din toate astea ? Noi nu putem să credem că Tudorin al nostru muri... Îi facem pomeni, da' nu putem să credem !...

Iancu Văcărescu auzise ceea ce auziseră pare-se și alții, și anume că — în noaptea cînd cei doi arnăuți l-au înjunghiat — generalul Caravia, care conducea execuția, s-ar fi plecat asupra pandurului și, înainte ca acesta să fi închis ochii, i-ar fi spus, mînios :

— Te-am coborît în moarte, pandurule, așa cum meritai !...

Dar Tudor, deși cu buzele albite de cele din urmă răsufluri ale vieții, conștient totuși de dreptatea, ca și de rostul sacrificiului său, i-ar fi răspuns :

— Cît te-nșeli, Caravia ! M-ați ridicat la viața veșnică...

Cu gîndul la aceste vorbe ale pandurului, Văcărescu grăiește :

— Drept vorbiși, prietene. Tudor, chiar și-n mormînt — deși trupul lui nu s-a găsit, cum știți — rămîne pentru poporul nostru pe totdeauna viu !

— Iar duhul lui ne cere să ne înălțăm, rostește, în încheiere, mulțimii, Nicolae Bălcescu, către acele vremuri cînd nici un om nu va rămîne rob altuia, nici un popor nu va mai stăpîni pe altul, ci va domni în lume doar înzeita libertate, astfel precum a năzuit, în cele mai înflăcărate visuri ale sale, DOMNUL DIN VLADIMIRI !...

# NICOLAE BĂLCESCU

NU APUCASE SĂ SE LUMINEZE bine de ziuă, cînd plecă din Cîmpina o trăsură braşoveancă, trasă numai de doi cai suri, mărunţei, şi mînată de un vizitiu înalt şi bărbos, cu o privire cruntă de sub cuşma înaltă de oaie trasă adînc pe ochi.

— Haide, hai zmeişorii taichii !... La drum, la drum !... strigase vizitiul bărbos, învîrtind în văzduh un bici lung de sfoară împletită, legată de o codirişcă de alun. Şi vocea sa tunase pînă-n păduricea de brădet de la marginea Cîmpinii, hăulise printre trunchiurile vinete ale desişurilor şi se-ntorsese într-un ecou prelung.

La auzul acestui strigăt fioros, căluţii, care stătuseră toropiţi, cu capetele în pămînt, tresăriseră. Ciuliseră urechile şi pielea lor, cu păr lins şi mătăsos, fusese străbătută de un fior, ce li se plimbase pe spinare, ca vălurelele de pe apa unui lac tulburat de adierea vîntului.

În aceeaşi clipă, căluţii smuciră hăţurile de frînghie, întinzînd gîturile, şi, cu picioarele încordate, porniră într-un galop sălbatic, făcînd să duruie şi să sară, prin bolovanii uscaţi ai drumului, către Telega, trăsurica uşoară şi prinsă ţeapăn pe patru roţi obişnuite.

Vizitiul îşi zîmbi în barba stufoasă şi abia atunci se putu vedea că, sub sprîncenele groase şi zbîrlite, sclipeau doi ochi blînzi, luminaţi de o undă şireată de rîs. Cu toate acestea, şuierăturile biciului, semănînd unei încîlceli de şerpi înfuriaţi, se făcură tot mai ameninţătoare şi strigătele i se înteţiră, în vreme ce căişorii, în loc să-şi potolească primul avînt, goneau

parcă din ce în ce mai tare, pe drumul de deal, stricat și prăfuit.

În trăsurică, pe băncuța de lemn de stejar lustruit, stătea un bărbat cam de treizeci de ani, subțirel, cu o față smeadă, gînditoare, avînd în jurul obrazului o bărbuță neagră. De sub pălăria sa tare și înaltă atîrnau, moi și fluturate de vînt, buclele lungi ale părului, pînă aproape de gulerul hainei. Așa era pe atunci moda timpului. Căci ne găsim în anul revoluționar 1848, într-o duminică, în ziua de 10 iunie.

Bărbatul slăbuț, cu fața gînditoare și serioasă, din trăsură, nu era altcineva decît Nicolae Bălcescu, care începuse lupta pentru dezlănțuirea revoluției din Țara Românească. Ceasul hotărîtor se apropia cu pași repezi.

Drumul acesta îl făcea la căpitanul Alexandru Cristofi, comandantul trupelor de pază la Telega, cu care se mai întîlnise de cîteva ori în cursul trecutei săptămîni și pe care-l convinsese să ia parte la revoluție. În Prahova, Bălcescu ațîța cu înfrigurare flăcările răscoalei care trebuia să izbucnească.

Pierdut în gînduri, Bălcescu nu văzuse că trăsura cotise pe lîngă o colină împădurită. Simți însă aerul proaspăt și răcoros, și, ca trezit din visare, se șterse la ochi și privi încîntat frunțile solemne ale copacilor, care se legănau alene în boarea dimineții. În iarbă străluceau, ca diamante, picături de rouă. Ciocîrliile săgetau înălțimile albastre, aburite încă de răcoarea nopții, ce abia se risipise, și trilurile lor gîlgîiau vesele în văzduh.

Pe cealaltă latură a drumului foșneau rochițele de foi verzi ale porumbului crescut timpuriu și, printre straturile sale trudeau, cu sape și lopeți, la prașilă, oameni slabi, istoviți, bărboși, în cămăși de pînză sau sumane ferfenițite.

Ochii lui Bălcescu se umbriră la vederea acestora și trăsăturile feței i se aspriră de o mîhnire adîncă.

— Ai cui sînt clăcașii aceștia, Dumitre ? îl întrebă pe vizitiu, într-o clipă cînd bărbosul își curmase strigătele și pocnetele din bici.

— D-apăi, ai cui să fie, coane Nicule ? răspunse tunetul din mijlocul bărbii celei stufoase. Ia, ai boierului Pavalache Scorțeanu. Hain om ! Așa-i ține, pe moșie, pe robi, că s-a umplut țintirimul și acu' își îngroapă clăcașii jos, pe malul bălții, unde-i mănîncă viermii mai degrabă...

La trecerea zdruncinată și plină de zgomot a trăsurii, muncitorii din lan abia întorceau capul să privească spre călători, că între ei se și auzeau niște blesteme îngrozitoare și pocnete de harapnic, semn că logofătul boierului își făcea datoria, biciuindu-i pe clăcașii care îndrăzneau să se oprească măcar o clipă din lucru.

Priveliștile acestea se schimbară, rămînînd însă de fapt mereu aceleași, căci peste tot, de-a lungul moșiilor și pădurilor boierești sau mînăstirești, clăcașii români sau robii țigani, muncind din greu, ofereau aceeași jalnică înfățișare.

Trecuseră cîteva ceasuri bune de drum și soarele, ridicîndu-se tocmai sus, în înaltul cerului, începuse să ardă cu vîlvătăi de raze, făcînd aerul înăbușitor. Caii erau numai spumă, dar din galopul lor nu se opriseră decît vreme de cîteva minute, lîngă un izvoraș, cînd Dumitru, vizitiul, îi dezmierdase cu mormăitul lui gros și, după ce-i trăsese pe amîndoi de urechi, ceea ce, după părerea sa, îi înviora, porniră iarăși, în aceeași goană nebună.

În depărtare se zăreau căsuțele albe ale Telegii și vederea lor îl făcu pe Dumitru să-și îndemne și mai mult căișorii suri, ce alergau în salturi mari, iepurește, cu urechile lăsate pe spate. Galopul lor zguduia atît de tare trăsurica, încît călătorul abia izbutea să se ție c-o mînă de marginea băncuței și cu cealaltă să-și țină borul pălăriei înalte, așezată pe vîrful capului, după cum se purta în acea vreme.

Trăsurica se opri în fața unei case cu pridvor cenușiu de lemn, ce se găsea în vecinătatea lacului cu apă verde-albăstrie, despre care se spunea că este o fostă ocnă de sare prăbușită. Obosit și plin de praf, călătorul se dete jos, purtînd în mînă un cufăraș de lemn, ce nu părea prea greu, și abia făcu doi pași

că în faţă îi sări un om vînjos, în ţinută militară, care îl îmbrăţişă cu afecţiune.

— Bine-ai venit, Nicule ! Te aşteptam. Este aici şi Telegescu. Ce e nou ?

Fără să-l lase să răsufle, ostaşul acesta, căpitanul Cristofi, îl strîngea voinicește în braţe pe Bălcescu, care era mai mic de stat şi mai delicat, şi, copleşindu-l cu întrebări, nu-i da pas, de fapt, să-i dea nici un răspuns.

Dumitru, vizitiul, îşi scosese de pe cap cuşma albă de oaie, mare cît o baniţă, şi rîdea cu icituri scurte şi grele, ca nişte bolovani răsturnaţi într-un sac, ştergîndu-şi cu mîneca largă a cămăşii de cînepă sudoarea ce i se scurgea şiroaie de pe frunte în barbă.

Scăpînd pînă la urmă din strînsoarea căpitanului, Bălcescu intră în odaia răcoroasă ce slujea de cancelarie corpului de trupă comandat de Cristofi, şi în cale îi ieşi un ţăran cu pletele pe umeri şi cu părul crescut în dezordine pe obraz. Era moşneanul Telegescu venit cu ştiri.

Se aşezară pe o laviţă acoperită cu un covor de lînă înflorată, ţesut în nenumărate culori vii, şi Bălcescu începu să vorbească repede şi înflăcărat :

— Aşa nu se mai poate ! Boierii şi domnul parcă sînt Dumnezeu cu sfinţii ! Stau pe tron, fac ce le place, iau ce vor şi nu li se cuvine ; nu au nici o nevoie şi nici o mustrare. Oamenii săraci şi muncitori trudesc şi flămînzesc. Sînt bătuţi şi înjugaţi ca boii ; i-am văzut şi mai adineauri pe drum.

Ceilalţi doi tăceau şi dădeau doar din cap aprobînd. Moşneanul Telegescu strînse fălcile, de părea un lup flămînd, numai ochii îi pluteau în lacrimi.

În toiul vorbirii se auzi un ciocănit în uşa de brad cu canat şi un ostaş intră grăbit. În mînă ţinea o bucată de hîrtie, lipită cu ceară roşie la capete, ce fusese adusă de un curier şi pe care Cristofi, după ce o desfăcu şi o citi, o împărtăşi şi celorlalţi cu glas tare :

— Scriu oamenii, vestind că pe la ei, prin ţinut, cugetele sînt pregătite pentru revoluţie.

— Asta-i bun ! rosti şi Telegescu, clătinîndu-şi pletele cărunte. Noi, la mînăstirea Mărgineni, am răsculat clăcaşii de pe moşie. Iar la saline, toţi „ciocănaşii“ sînt cu noi. A mai rămas acolo Sergheescu să-i organizeze.

— În Bucureşti stăm la fel, spuse Bălcescu cu voce limpede nu prea puternică, dar hotărîtă şi tăioasă ca un brici. Mărginaşii, tinerii, lucrătorii din tăbăcării şi din alte părţi sînt organizaţi pe cete pentru luptă. Iar semnalul cred că se va fi izbutit a se da ieri la Islaz, după cum ne-am înţeles. În Bucureşti o să meargă gloata la Palat, peste o zi sau două, să ceară Constituţie. Vrem să-l gonim pe vodă şi să facem republică. Dacă va fi nevoie, săriţi şi voi ! Să fiţi gata !

Bălcescu era altminteri firav la trup şi avea o voce moale. Dar cînd spunea ceva, parcă se înălţa. Creştea. Cei care-l ascultau rămîneau cu ochii pironiţi la buzele sale. Atunci părea măreţ şi puternic ca un stejar. Era duhul adevărului, pe care inima lui îl simţea şi îl trăia, dîndu-i o forţă uriaşă, mai mare ca altor oameni. Cei buni îi rămîneau atunci prieteni pe viaţă, cei răi se înspăimîntau. De aceea, auzind vorbele sale, cei doi tovarăşi de luptă, Cristofi şi Telegescu, ridicară deodată capetele şi rostiră într-un cuvînt :

— Sîntem ai tăi, sîntem gata !

— Am trupa cu mine. Am ascultat sfatul tău şi am oprit de mult bătaia ostaşilor de către gradaţi. Le-am făcut o viaţă omenească, mai adăugă căpitanul Cristofi.

— Putem fi siguri şi pe „ciocănaşii“ din saline şi pe clăcaşi. Boierii au de ce se teme !... împlini moşneanul Telegescu.

Se răcoriră de zăduf cu apă rece din puţ şi, apropiindu-se ora prînzului, îşi potoliră foamea cu brînză de oi şi pită proaspătă.

După-amiază, fiind zi de sărbătoare, în ograda corpului de trupă începură să se adune oameni mai bătrîni, ca şi dintre cei tineri. Printre ei mişunau ostaşii. Bălcescu ieşi în pridvor, le rosti cuvinte de îmbărbătare şi le lămuri ce au de făcut. Alături de el erau căpitanul Cristofi şi moşneanul Telegescu. Impo-

triva acestuia din urmă „Departamentul Trebilor din Lăuntru" dăduse strașnice porunci de urmărire și arestare.

Țăranii clăcași de pe moșiile învecinate își povesteau între ei ce auziseră despre Bălcescu, de la ostași, care știau mai multe. Ce fel de cărturar era și cum stătuse ani întregi prin închisori, unde se îmbolnăvise greu de piept. Dar cu aceasta nu i se stinsese dragostea lui fierbinte pentru popor. Ba dimpotrivă, parcă i s-a aprins și mai tare.

Un clăcaș bătrîn, cel mai vechi om din sat, îl întrebă :

— Oare crezi dumneata că o să mai vie cîndva dreptatea aceea pe care am așteptat-o noi, cei bătrîni, de la răscoala lui Tudor, pandurul acela din Vladimirii Gorjului, mîncat și el tot de ura boierească ? Sau n-om mai scăpa niciodată ?

— Să nu spui asta, moșule, răspunse Bălcescu. Poate că nu așa degrabă se va împlini totul. Dar dreptatea va veni. Urmașii dumitale vor trăi-o cu siguranță.

— Cum o să fie aceea ? mai întrebase bătrînul.

— Va fi așa ! N-or să mai fie nici clăcași, nici robi, și toți or să se bucure de toate libertățile. Învățătură și dreaptă judecată n-o să mai fie numai pentru boieri. Pe urmă va fi scăparea de sub jugul străin, independență. La sfîrșit om vedea cine va trebui să dea seamă pentru relele săvîrșite pînă acum.

— Așa... Așa... murmurau oamenii și inimile lor necăjite le creșteau de nădejde, și pumnii li se strîngeau pe gurguiele tari și noduroase ale măciucilor de corn ; iar femeile rămîneau uimite, cu tulpanele la gură, nevenindu-le să creadă că se va putea întîmpla vreodată așa ceva.

Se făcuse seară. Vitele se întorceau, mugind și sunîndu-și trist tălăngile, de la păscut. În Telega și prin împrejurimi vestea venirii lui Bălcescu se răspîndise ca fulgerul. Se simțea cum răzmerița plutea în aer. Plouase puțin și pămîntul se răcorise.

Bălcescu intră în casă și începu să scrie, la lumina tremurătoare a unei lumînări, răvașe către prietenii săi.

Deodată, afară, se auzi zgomotul mare al unei calești, trasă de mai mulți cai, pocnete, strigăte de vizitii, clinchete vesele de clopoței și tulburare printre oameni. Bălcescu și prietenii

săi se grăbiră din nou la ușă și apucară să vadă cum din caleașcă se coborî, trufaș, un boier mare, cu caftan și calpac [1] pe pletele unse. Lîngă el se ivi, ținîndu-se mai în urmă, un boiernaș tinerel și fandosit, slujbaș la isprăvnicie, care călca țanțoș, îmbrăcat în straie „nemțești". Amîndoi se îndreptară spre căpitanul Cristofi, și boierul, îndreptînd un deget, rotunjor și rumăn ca un cîrnăcior, spre Bălcescu, întrebă mînios :

— Dumnealui este răzvrătitorul ? Da sau ba ?

— Uite-l și pe Telegescu ! exclamă isprăvnicelul.

— Cum ? strigă baș-boierul. Dar atunci, aici este cuibul revoluției !

— Nu ! răspunse liniștit Bălcescu, apropiindu-se cu mersul ușor și legănat. Nu, boierule Scorțeanu. Dar de revoluție nu veți scăpa. O să vină capătul urgiei. Destul ați sugrumat pe plugari în munci, dări și amenzi. Destul ați jupuit țara și ați oprit drepturile numai pentru voi !

Boierul cu caftan se dăduse cu doi pași înapoi.

— Ia-l ! Arestează-l ! N-auzi, căpitane Cristofi ? E pe lista de arestați a Domnitorului !... țipa ascuțit baș-boierul.

Țăranii și soldații se apropiară de grupul boieresc, cu fețele trase, încruntați. Telegescu începu să rîdă în hohote.

Lîngă el se veselea Dumitru, vizitiul cu umerii de stîncă. Căpitanul Cristofi zîmbea și el fără să vrea pe sub mustețe, văzînd cum boierul cel măreț și gros cît o bute se tot trăgea înapoi, înfricoșat, din fața lui Bălcescu cel mărunt și firav.

Serios și gînditor, dar cu ochii negri luminați parcă de o flacără, Bălcescu se apropie încet și legănat de baș-boierul Scorțeanu. Acestuia i se păru că omul negricios și cu bărbiță în jurul obrazului, care se apropia, crescuse acum cît un munte și stă să i se prăvălească asupră-i.

Boierul mai vru să spună ceva, dar figurile celor din jur nu arătau nimica bun. Își pierdu firea și o luă grăbit spre caleașcă, urmat îndeaproape de isprăvnicel. Luna mare și plină poleia cu

[1] Căciulă de piele, tivită cu blană scumpă, purtată de boieri.

aur chipurile colțuroase ale clăcașilor și țoalele zdrențuite de pe ei.

Un om venea călare, în goană, pe drumul prăfuit și albit de razele lunii. Purta numai ițari și cămașă și călărea pe deșelate. Legă calul, ce sforăia obosit, de unul din stîlpii meșteșugit crestați ai pridvorului și, din sînul cămășii, scoase un bilet de hîrtie, tot plin de sudoare. Era un „ciocănaș" de la saline.

— A pornit revoluția !... spuse el cu glas întretăiat de oboseală.

Marin Sergheescu-Naționalul anunța prietenilor știrea aflată de el, cum la Islaz, în județul Romanați, popa Șapcă dăduse semnalul răscoalei, citind „Proclamația" întocmită de Bălcescu.

— Și noi ? întrebase amărît Cristofi. Noi nu pornim ?

— Voi deocamdată nu, răspunse Bălcescu. Dumitre, plecăm chiar în seara asta ! Cel mai tîrziu mîine trebuie să fiu la București. Acum începe hora cea mare...

Țăranii prinseră înțelesul vorbelor și cușmele lor, dihănii albe sau negricioase, zburau în sus, însoțite de chiotele oamenilor.

— A început revoluția ! se bucurau ei. Se va termina cu asuprirea boierească !...

Nori pufoși, tiviți cu horbotă argintie, umbreau albastrul întunecat al cerului. Dumitru pregătea de drum trăsurica lui Bălcescu. Bucuria oamenilor nu mai cunoștea margini de izbînda ce o aflaseră. Bucătarul de trupă bătea zadarnic cu lingura de lemn într-o toacă de tinichea, chemînd ostașii la fiertura de secară. De departe răsuna prelung, ca o vestire, cîntecul lin al unui bucium.

ȘERBAN NEDELCU

# TUNARUL LUI AVRAM IANCU

ÎN MUZEUL DIN ALBA IULIA se găsesc, printre altele, niște registre mari, cu numele țăranilor delegați la Adunarea solemnă din 1918, cînd a fost sărbătorit actul Unirii Transilvaniei cu România. Pe una din filele unui registru, e un mic proces-verbal, încheiat de țăranii comunei Vîlcele, județul Alba.

„Delegăm la această întrunire a Națiunilor pe cel mai vrednic și mai bun dintre noi : Ion Munteanu."

M-am dus la Vîlcele să aflu unele amănunte despre vrednicia acelui om și mi s-au istorisit următoarele :

Era în 1848. În Munții Apuseni se dădeau lupte crîncene între revoluționarii din Transilvania și oștile împăratului. Românii isprăviseră munițiile și tunurile lui Avram Iancu amuțiseră. Se retrăseseră sus, către munți, iar armata imperială îi urmărea. Se părea că dușmanilor nu le mai poate sta nimic împotrivă. Numai ici, colo mai trăgea cîte-o flintă ; unul dintre atacanți se clătina, bălăbănea din mîini și cădea. Ascuns în coroana unui stejar, un tînăr de vreo șaisprezece ani, înalt și vînjos ca un urs, se uita cu tristețe la armata care înainta, apropiindu-se mereu de întăriturile revoluționarilor. Și-ar fi dat bucuros viața ca să-l ajute pe Craiul Munților. Dar cum să-l ajute ? Ce putea să facă el împotriva unui puhoi de soldați înarmați pînă în dinți ? Și, doamne, că mulți mai erau ! De cîte ori trecea un nou grup, el îi număra și, plin de ură, își strîngea pumnii. Nu mai avea nici el nici o încărcătură în flintă și se simțea neputincios : de altfel, chiar de-ar fi avut o mie, tot n-ar fi putut trage. Avram Iancu îl trimisese să iscodească

și să-i aducă veşti : cîţi soldaţi şi ce arme are duşmanul. Și misiunea trebuia împlinită !

Toată ziua s-au scurs soldaţii. Cu flinte şi tunuri, cu pistoale și cu tot felul de arme, veniseră să ucidă, să jefuie, să aresteze şi să tortureze pe românii care îndrăzniseră să ceară dreptate. Spre seară, puhoiul se rări. O vreme nu mai trecu nimeni şi Ion Munteanu vru să coboare. Numărase vreo patru mii de ostaşi împărăteşti cu arme multe, nu glumă.

Deodată flăcăul tresări. Urechile lui prinseră un scîrţîit de roţi, cîntece şi rîsete de oameni beţi ! Guiţa, parcă, un purcel și behăiau nişte oi. Căută cu privirea printre frunzele arborilor. Pe drum venea o căruţă trasă de doi cai mari şi grei, de povară. Un soldat mustăcios mormăia un cîntec şi ţinea hăţurile. Altul strîngea în braţe un purcel alb ; iar un al treilea mergea împleticindu-se şi îndemna la drum zece miei.

Cel de-al patrulea, un sergent, moţăia pe un butoi. Toţi păreau beţi. Ba cel cu oile se aşeză pe iarbă şi nu se mai ridică.

După ce convoiul se depărtă, tînărul se dădu jos din copac şi porni tiptil spre cel ce dormea, gata să-i dea una cu patul flintei. Dar curînd înţelese că nu mai este nevoie. „Viteazul" scăpase puşca în iarbă şi sforăia ca un cal. Fusese doborît nu numai de băutură, ci şi de oboseală şi somn.

Ion Munteanu îi luă arma şi încărcăturile cu cartuşe şi se topi în pădure. Mergînd pe cărări numai de el ştiute, ieşi înaintea căruţei strigînd o dată de hăuiră munţii : halt ! Cum toţi erau amorţiţi de rachiu, nu se împotriviră defel.

Flăcăul îi legă şi le puse căluşe în gură. După un ceas şi jumătate, ajunse cu ei în munţi. Butoaiele erau pline cu pulbere.

Însuşi Avram Iancu îi strînse călduros mîna.

— Bravo ! Acum avem cu ce-i primi pe austrieci.

Ion Munteanu îşi simţi ochii umezi. Dacă Avram Iancu, Craiul Munţilor, îi zice aşa, înseamnă că îşi îndeplinise cu cinste misiunea.

Bătălia fu într-adevăr crîncenă. Praful de puşcă adus de Ion Munteanu a pricinuit mare prăpăd în rîndurile armatei

nobililor austrieci şi maghiari. Dar oricît de vitejește se purtară răsculații, puterea armelor şi a numărului fu mai mare şi ei trebuiră să se retragă departe, în munţi. Revoluţia a fost apoi înfrîntă şi mulţi dintre cei revoltaţi au fost prinşi. Unii au fost împuşcaţi fără judecată, alții condamnaţi la mulţi ani de temniță grea.

Tînărului Ion Munteanu i-a rămas numele : Tunarul lui Avram Iancu. A rătăcit o bucată de vreme prin codri, dar într-o zi jandarmii au pus mîna şi pe el. A fost bătut, purtat prin închisori, ţinut flămînd şi dezbrăcat. S-a întors în satul lui abia după cinci ani... Toţi credeau că i-a intrat frica în oase şi nu va mai zice nimic în fața oamenilor stăpînirii. Dar după doi ani, în Vîlcele s-a iscat o răscoală împotriva grofilor şi a dărilor grele. Şi cine-a fost capul răscoalei ? Ion Munteanu, Tunarul lui Avram Iancu.

L-au judecat din nou şi l-au mai condamnat la doi ani închisoare.

Şi-a făcut osînda şi iarăşi s-a înapoiat la Vîlcele. Jandarmii au stat cu ochii pe el şi se părea că nu le scapă nici o mişcare. Ion Munteanu îşi vedea de doniţele şi ciuberele lui. Trebuia să-şi hrănească femeia şi cei şapte feciori. Iarna lucra, iar vara umbla prin Ardeal să le vîndă. Trecînd prin codri, cu calul încărcat cu ciubere, zicea cîntecul de jale al moţilor :

*Munţii noştri aur poartă,*
*Noi cerşim din poartă-n poartă.*

Şi glasul lui răsuna peste văi şi peste munţi. Miile de moţi îl ascultau ca vrăjiţi. Şi... într-o vară, la Vîlcele, s-a mai petrecut încă o răzmeriță. Împotriva aceloraşi grofi şi jandarmi, împotriva aceloraşi împilări pe care le suferea poporul de veacuri. Cine-i împinsese pe oameni ?

— De bună seamă, că tot Tunarul, a zis solgăbirăul.

— El, el ! au încuviinţat jandarmii.

L-au dus din nou la ocnă. Pe douăzeci de ani. Cînd şi-a-mplinit pedeapsa, feciorii lui — ca şapte brazi — îşi aveau casele lor. Îi lăsase copii, şi îi găsea oameni în toată firea.

Ion Munteanu nu atinsese șaizeci de ani, dar jumătate din viață trăise numai în ocnă și se simțea vlăguit. Avea mersul domol și părul alb colilie. Acolo însă, tăind sare, se deprinsese să gîndească profund. Printre ocnași erau și cîțiva cărturari. Era și un tînăr poet. Fuseseră închiși pentru că ceruseră Unirea Transilvaniei cu Muntenia și Moldova... De la ei a învățat Ion că forța nu o poți înfrînge decît cu o putere mai mare sau cu unirea.

A început să vorbească în șoaptă. A povestit oamenilor tot ce aflase de la acei cărturari. Toți românii trebuie să se adune într-o singură țară care să fie a lor, nu a străinilor venetici.

Jandarmii l-au mai închis de cîteva ori pe bătrînul Ion Munteanu. L-au închis și i-au bătut și feciorii. Dar el a fost tare ca piatra de cremene. A ajuns la 84 de ani și, în 1916, cînd Austro-Ungaria a început războiul cu România, el și-a îndemnat nepoții să treacă de partea românilor. Unii dintre nepoți au fugit. Doi au fost prinși și spînzurați de crengile unui stejar bătrîn. Bunicul a cioplit, din piatră, două cruci. A dăltuit pe ele numele morților. A îngropat două costume. Deasupra fiecărei cruci a pus cîte un clop și cîte-o coroană de flori. A plîns și s-a rugat. A jurat și răzbunare !

Ce s-a întîmplat după aceea, mi-a povestit de curînd unul dintre strănepoții moșneagului, un om în puterea vîrstei, care știa de la tată-său.

În Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918, Tunarul lui Avram Iancu a fost ales în prezidiu... Avea părul și mustățile albe ca puful de păpădie, dar privea mîndru peste mulțime. Spre seară, cînd s-a întors la Vîlcele, a spus tuturor :

— Acum pot să mor ! Mi-am văzut visul cu ochii...

VITALIE MUNTEANU

# CHEMAREA TULNICELOR

SATULUI BIHARIA i se spunea pînă nu demult Iarba Rea. Nu se știe de ce străbunii i-or fi pus acest nume, că iarba și fînețurile de pe dealurile Munților Apuseni, și mai ales ce tin de Curcubăta Mare, sînt tare bune pentru hrana animalelor. S-ar zice că acest nume vine de la sărăcia vieții ce-o duceau oamenii munților sub stăpîniri străine, că nu de puține ori s-au ridicat la luptă. Revoluția a început de aici, din inima pietrei, căci răutățile erau prea mari și omul rabdă cît rabdă, apoi, cînd își iese din fire, pornește pe viață și pe moarte la luptă.

Se știe că Avram Iancu a chemat moții la luptă prin glasul tulnicelor, așa cum se făcea în părțile acelea.

Tulnicașii aveau locuri anume de unde să trimită semnul chemării. Oamenii din satul Biharia, Tîrsa și altele se chemau de pe dealul cu numele Tarnița. În preajma revoluției s-au făcut mai multe încercări să se vadă cîți luptători se adună și în cît timp. În Tarnița se ajungea, așa după cum au mărturisit bătrînii, în jumătate de oră, dacă nu și mai puțin. Nu era bărbat să nu fi mers cum putea : pe jos ori călare. Numai un semn de făcea Iancu, toată suflarea era gata de luptă să apere munții. Dar nu numai pe Tarnița se adunau moții la chemarea tulnicelor, ci și la Dealul Muncelului către Cîmpeni și în Dealul Mare de lîngă Arieșeni. Și locuri erau mai multe.

Atunci cînd oamenii erau adunați li se vorbea despre ce au să facă și se pregăteau să mînuiască „armele“ făcute de ei, că aici nu exista armată, ca în alte părți.

Avram Iancu întreba :

— Sînteţi gata de luptă, oameni buni ?

Toţi răspundeau într-un glas :

— Gata !

— Cine nu vrea să lupte să spună, că nu-i nici un bai.

Nu răspundea nimeni.

— Toată lumea vrea să înfrunte duşmanul cu armele pe care le avem ?

— Da !

— Atunci e bine. Moţii vor învinge, aşa cum a învins poporul întotdeauna. Duşmanul trebuie să ştie de mînia celor asupriţi şi ţinuţi în sărăcie în locuri bogate. Puşti avem puţine, dar avem destule securi, furci şi coase. Lupta trebuie dusă în aşa fel încît armele lor să nu însemne nimic. Căpitanii mei ştiu locurile ascunse unde duşmanul poate fi zdrobit, şi cu armele şi muniţiile capturate să luptăm mai departe. Nici un om, chiar dacă va fi dus la spînzurătoare, să nu spună ce avem şi ce nu avem. Numai aşa dreptatea noastră va fi cîştig şi biruinţă...

Mai mulţi dintre cei de faţă au cerut să fie cuprinşi în oaste, iar printre ei erau şi tineri care au muncit la rosturile pădurilor, care cunoşteau dealurile şi văile. Iancu a răspuns :

— Ei trebuie pregătiţi ca ajutoare, dar să mai rămînă în sate să ajute femeile la muncă şi să le apere de răutăţi. Le-o veni şi lor timpul, ca şi nouă.

Multe pregătiri au fost conduse chiar de Avram Iancu.

— Îmi place cum deprindeţi meşteşugul luptei, fraţii mei. Acest lucru înseamnă bine.

Unul din luptători se prezentă în faţa Iancului :

— Să ne lăsaţi să facem tunuri de lemn, să fim mai tari, că şi tunurile pe care le-om face noi or fi bune.

Avram Iancu se bucură :

— Să facem, dar cine se pricepe să le facă ?

— Noi, strigară mai multe voci.

— Atunci să se facă tunuri...

Armata duşmană prăda, ardea şi omora tot ce întîlnea în cale. Moţii au aşteptat-o în vale, pregătind lupta aşa după cum a glăsuit Iancu. O zi şi o noapte nu a dormit nimeni. Iscoadele

aduceau veşti din ce în ce mai proaste, dar nimeni nu a dat înapoi. Pe la amiază drumul era plin de căruţe, iar soldaţii mergeau călări şi pe jos. Ofiţerii au dat ordin pentru mîncare şi odihnă. Cînd se credeau în linişte şi siguranţă, moţii au început atacul. Copacii cădeau rînd pe rînd, închizînd strîmtoarea şi lupta faţă în faţă a devenit o grea încercare de apărare pentru cei veniţi pe meleaguri străine. Pînă către miezul nopţii, armata duşmană a fost zdrobită şi numai acei care au avut timp fugiră şi scăpară cu viaţă.

Aici, la Valea Dosului din împrejurimile Abrudului, a avut loc una din luptele mari ale moţilor în revoluţia de la 1848.

VIRGIL CARIANOPOL

# DE PE VREMEA LUI CUZA

ERA ÎN VREMEA CÎND ALEXANDRU IOAN CUZA, voind să vadă dacă toţi oamenii păstrează legile cele noi ale ţării, colinda meleagurile — îmbrăcat altminteri ca de obicei — spre a nu fi recunoscut.

Călătorea zile întregi din sat în sat şi cerceta peste tot, că doar, doar, o prinde pe cineva care încearcă să fure din bunul obştii, ori să-şi înşele semenul.

Aşa, într-o seară, trudit de drum şi colbuit, bătu la porţile unui han întîlnit în cale, rugîndu-se de hrană şi de adăpost.

Era de astă dată îmbrăcat boieresc, cu caftan de modă veche ; şi-ntr-atît de bine croit, pe măsura lui, că ai fi jurat că nu-i el vodă.

Hangiul, om cu omenie şi cu teamă de legile ţării, după ce îl măsură de sus pînă jos, cercetîndu-l cu luare-aminte, îi dădu drumul înăuntru şi îl ospătă aşa cum se cuvenea. Îi hărăzi, de asemenea, şi patul cel mai bun şi abia după aceea plecă şi el la culcare.

A doua zi dimineaţa, Cuza se sculă de cu noapte şi cel dintîi gînd al său a fost să coboare în prăvălie, să cerceteze cu adevărat măsurătorile hangiului.

— Văd, spuse el negustorului care se ivise în capul scării, că ai pe-aici numai ocale de-ale lui Cuza. De cînd a venit aista domnitor, a stricat toate rosturile. Înainte măsura era cum da cîrciumarul. Acum este numai cum vrea ocaua. Mai de mult aveau de unde se înfrupta şi podgoreanul, şi precupeţul. Acum, după legea lui, nimeni nu mai are nici un cîştig.

— Ba, să avem iertare, boierule, a răspuns hangiul. De cînd este ocaua mai mare, bea și omul mai mult !

— Uite ce, spuse Cuza, voind să-l încerce, dau oricît, dar mie să-mi dai cu măsura veche. Nu-mi place Cuza și nu vreau să beau vinul măsurat de el.

— Dar azi-noapte cum l-ai băut, boierule ? îl întrebă hangiul supărat.

— Eram prea însetat, a zîmbit Cuza, dar acum vreau să beau ca pe vremuri.

— Uite ce, boierule, zise hangiul, dacă este așa, ca să-ți fac hatîrul, stai să trimit pe nevastă-mea, să-mi aducă o măsură veche de la casa de peste deal, unde am grămădit cu alte lucruri și ocaua aia care-ți place dumitale.

Cuza s-a așezat la masă în așteptare.

Se spune însă că domnitorul a avut mult de răbdat, că se ridicase soarele cam pe la jumătatea cerului și femeia tot nu mai venea.

Văzînd însă că se apropie seara și fiindu-i și foame, și sete, domnitorul ceru hangiului să-i dea de mîncare, iar băutura să i-o dea, chiar dacă nu i-o măsoară cu ocaua cea veche.

— Nu se poate, cucoane, îi răspunse hangiul, rîzîndu-și în mustață. Cum să vă stric eu pofta ? Mai așteptați puțin, că trebuie să pice acum și vă faceți gustul. Dacă matale ai vrut așa, eu nu-mi iau vorba înapoi !...

Cuza înțelese că hangiul este supărat pe el și nu mai spuse nimic, așteptînd să vadă ce se va întîmpla.

Ei, și iacă, tîrziu, către seară, sosi și femeia hangiului, dar în loc de vechea măsurătoare, aduse un oștean cu spanga pusă la armă, care-l luă pe domnitor nemîncat și nebăut, cum era, și-l duse pe jos, vreo jumătate de poștă, pînă la subisprăvnicie. Degeaba se împotrivise Cuza și încercase să-l cumpere pe oștean, că acesta avea o poruncă, și porunca trebuia îndeplinită.

Cînd a ajuns acolo, domnitorul era rupt de oboseală și, pînă să se dezlege toate cele încurcate, oșteanul l-a închis într-o coșare, unde Cuza a dormit toată noaptea pe un braț de paie.

A doua zi, cînd a auzit subispravnicul cine era boierul închis, mai, mai să cadă din picioare.

— Uite ce, i-a spus însă Cuza, pentru cinstea cu care păziți legile țării și pe maimarii voștri, ține, să dai hangiului trei poli de aur de la mine, iar pentru oșteanul care m-a adus pe jos pînă aici uite cinci poli și să-mi trimiți și un raport să-l înalț în grad.

GEORGE NESTOR

# VODĂ CUZA LA HANUL CUCULUI

ÎNTÎMPLĂRILE PE CARE LE VEŢI ÎNTÎLNI în povestirea aceasta s-au petrecut cu multă vreme în urmă, cam pe cînd s-a făcut Unirea Moldovei cu Muntenia, iar treburile acestor două ţări împreunate erau diriguite de domnitorul pămîntean Alexandru Ion Cuza.

Povestea spune că pe drumul colbăit ce străbătea ţinutul Galaţiului şi se îndrepta spre Focşani, alerga o caleaşcă neagră, neagră, trasă de patru telegari iuţi pe care-i strunea amarnic un surugiu mîndru de un asemenea echipaj, dar mai mîndru încă de veşmîntul lui împodobit cu ciucuri şi fireturi. De o parte şi de alta a drumului rămîneau în urmă copacii răzleţi ce se ridicau ici şi colo pe miriştile goale sau prin porumbiştile coapte, gata de cules.

Înaintea cailor se zărea o margine de sat şi nu după multă vreme caleaşca începu a trece pe lîngă bordeiele tupilate, cu învelişuri de paie. Spre inima satului era un han care se numea Hanul Cucului. În vremuri mai vechi fusese acolo stăpîn un om ursuz şi singuratic, fără copii, fără femeie şi fără ajutoare la negustorie. În toată hardughia trăia singur cuc, de unde s-a tras şi numele hanului.

Înaintea uşii, rezemaţi de stîlpii streşinii, stăteau acum cîţiva ţărani la taifas, căci se nimerise a fi sărbătoare în ziua aceea. Cînd a ajuns în dreptul lor, surugiul a tras scurt de hăţuri şi cei patru telegari, leoarcă de sudoare, s-au oprit sforăind. Atunci s-a deschis şi uşa de la caleaşcă. Ţăranii s-au ridicat în picioare şi după ce şi-au scos căciulile, au rămas pe loc, privind în tăcere la străinul ce coborîse şi se îndrepta acum spre uşa hanului.

Era un bărbat în puterea vîrstei, frumos la chip și cu înfățișarea mîndră. Avea căutătura ageră, dar blîndă, fruntea senină, iar mustața tăiată scurt. Purta barbișon după moda timpului. După îmbrăcăminte părea mai mult tîrgoveț decît boier. Dar pasul măsurat și sigur, statura lui falnică nu semănau a fi deloc ale unui tîrgoveț care umblă singur pe drumuri. Străinul aducea mai degrabă a căpitan de oști.

Ajuns lîngă o masă în umbra streșinii, rămase cîteva clipe în picioare, sprijinit cu mîna de tabla goală de lemn, apoi se așeză liniștit pe scaun. Îndată se înfățișă și hangiul cu plecăciuni adînci și bucuros de cîștig. Țăranii nu se hotărîseră încă ce trebuie să facă. Ar fi plecat de acolo, așa cum era orînda în fața altor boieri, dar ochii străinului nu-l arătau deloc c-ar fi vrut să se lipsească de tovărășia lor. Ba, dimpotrivă, după ce-i privi pe fiecare în parte, grăi :

— Stați, oameni buni, și duceți-vă sfatul mai departe. Eu nu m-am oprit aici să vă tulbur pacea.

— Mulțămim de îngăduință, boierule ! răspunse atunci unul dintre țăranii adunați în fața hanului.

Străinului îi plăcu vorba așezată a omului și căută la dînsul cu mai multă băgare de seamă. Era cel mai bătrîn dintre toți. Asta se vedea după barba lui albă, dar mai ales după felul cum ceilalți îl înconjuraseră cu cinstea cuvenită. Avea pletele lungi și cărunte, ochii albaștri ca cerul, iar fruntea îi era brăzdată de cute adînci. Cămașa lui de tort era cîrpită, dar curată. În picioare purta opinci.

Străinul de la masă îi privi încă o dată chipul și i se păru că, dincolo de semnele bătrîneții și ale sărăciei, stăruie înțelepciunea. Îl întrebă :

— Cum îți spune, moșule ?

Bătrînul își clătină pletele ușor :

— Vasile Pădure mă cheamă, boierule... Și după cîte țin minte de la răposata mea mamă, aș fi venit pe lume în anul cînd a fost tras pe roată crăișorul Horia, cel care a făcut răsmeriță în țara Ardealului, dacă-i fi auzit domnia ta de asta.

— Am auzit, moşule, răspunse străinul. Dacă de atunci eşti venit pe lume, însemnează că ai 74 de ani. Eu îţi urez să ai peste sută.

— Mulţămesc de cuvînt bun, boierule. Numai că la traiul dus de noi ni-i cam peste mînă să împlinim urarea domniei tale.

— O duceţi greu, după cîte înţeleg.

— Am să răspund şi la întrebarea asta. O ducem ca întotdeauna : adică aşa cum au dus-o şi bunicii, şi străbunicii noştri. Noi, cei care întoarcem pămîntul şi pe o parte şi pe alta, cu mîinile astea, nu facem un lucru ca să-l oprim pentru noi, ci ca să-l dăm. Dacă ai umblat mai mult pe la sate, vei fi băgat de seamă că grăiesc numai adevărul.

— Am băgat de seamă şi asta, moşule, zîmbi străinul cu îngăduinţă... Dar pe aici, pe la dumneavoastră, care necazuri v-apasă mai greu ?

Chipul bătrînului Vasile Pădure, ca şi al celorlalţi din preajma lui, se însenină de un zîmbet, semn că inimile lor se cam apropiau de aceea a străinului.

— Necazuri sînt destule, boierule. Nu ştim cine eşti şi ne-ar părea rău să fii vreo iscoadă, dar ochii nu te arată. Iar dacă ai fi slujbaş domnesc, tare ne-am bucura. Am auzit că domnitorul cel nou, Vodă Cuza, îi om de omenie şi stăruie să ne scoată şi pe noi la liman. De asta îndrăznesc a spune adevărul : ne apasă povara muncilor la boieri, ne lipseşte pămînt şi slobozenie ; robii ţigani şi iobagii gem sub şfichiul cnutului boieresc şi astăzi.

Bătrînul îşi înclină fruntea la pămînt şi nu mai scoase nici o vorbă. Atunci străinul se ridică de la masă şi după ce se apropie de dînsul îi puse mîna pe umăr :

— Deschide-ţi inima, moş Vasile. Fără nici o teamă.

Vasile Pădure căută cu ochii în jur, la ceilalţi oameni, parcă cerîndu-le încuviinţarea.

— De cînd ne ştim, boierule, îşi urmă el vorba, noi, prostimea, am plătit fel de fel de biruri. La unele le zicea găletărit, vinărit, la altele oierit şi căşerit, apoi fumăritul, zeciuiala boilor, vama porcilor şi cîte altele. Îi şi greu să le mai ţii minte pe toate, d-apoi să le mai dai.

— Asta aşa-i ! s-auzi un glas dintre oameni şi ceilalţi se mişcară a încuviinţare.

— Truda pe moşiile boiereşti şi mînăstireşti ne suge vlaga din oase ; ba, pe aici, pe la noi, mai este şi un turc, nu l-ar mai ţine pămîntul, care în fiecare lună născoceşte cîte ceva, vine pe la casele noastre şi ia. Ia mereu.

— Un turc ? păru a se minuna străinul.

— Precum spun, boierule. Satul nostru se află pe moşia unei mînăstiri cu popi greci. Iar pe lîngă ei s-a oploşit şi un turc, şi turcul acesta născoceşte fel de fel de biruri.

— Cam ce fel de biruri ?

— Păi să vă spun ce s-a petrecut în satul nostru luna trecută, boierule. Că de atunci ne şi stă un om închis în beciurile mînăstirii. Şi de-i avea, cumva, cinstea să dai ochii cu domnitorul Cuza, să afle şi măria sa de trebuşoara asta.

— Te-ascult, moş Vasile ! îl îndemnă străinul după ce se aşeză la loc pe scaun şi făcu un semn surugiului. Acesta pesemne că ştia bine obiceiurile stăpînului, căci îndată coborî de pe capra căleştei, desfăcu chingile la cai şi le agăţă pe după gît cîte o traistă de ovăz. Bătrînul Vasile Pădure tuşi de cîteva ori şi-şi dete drumul glasului :

— Luna trecută, într-o dimineaţă, cînd se săltase soarele la prînzul cel mic, numai ce auzim noi, în capătul dinspre Galaţi al satului, hămăit de cîini. Lătrau javrele ca la lup, cînd la o casă, cînd la alta. Măi, ce să fie ? ne-am zis noi, cîţiva oameni, care ne aflam în partea asta de sat. Şi am pornit într-acolo, că era sărbătoare, ca şi azi.

Cînd am ajuns, boierule, ce crezi domnia ta că ne-a fost dat să vedem cu ochii ? Turcu luase o capră, îi pusese un potcap între coarne şi umbla cu dînsa de curmei, de la o poartă la alta. Cioc, cioc, cioc ! bocănea el pînă ce ieşea gospodarul în drum. Atunci îl întreba :

— Ia uită-te bine, bre, şi spune ce-i asta ?

Omul privea pocitania pe care o ţinea turcul de curmei şi zicea :

— Capră, ce să fie !

— Asta-i capră ? Nu vezi că-i călugăr ? Scoate și dă zece parale.

După ce lua paralele, trecea la vecin, îl scotea și pe el în drum și-l întreba :

— Ce-i asta, bre ?

— Capră.

— N-ai ghicit, îi călugăr, că are potcap. Dă zece parale.

Din vorbă în vorbă, la celelalte case s-a auzit ce-a mai născocit turcul și s-au sfătuit oamenii să spună că pocitania cu potcap îi călugăr, nu capră. Și-a ajuns turcul la altă casă.

— Uită-te bine, bre, și spune ce-i asta.

— Îi călugăr, a zis bietul om amărît.

— Ha, ha ! a rîs turcul. Ăsta-i călugăr ? Nu vezi că-i capră ? Scoate și dă zece parale.

Și iar s-a zvonit în sat că pocitania nu-i nici capră, nici călugăr și, oricum ar spune omul, tot nu-i bine și zece parale tot trebuie să dea. Dar a ajuns turcul la poarta unuia de aici din sat, pe nume Toader Harțag, un țăran mai tînăr și vînjos. Cînd a fost întrebat și el, omul a privit pe rînd, cînd la capră, cînd la turc, și-a zis :

— Asta-i belea turcească pe țara românească !

Atunci turcul a dus repede mîna la buzunar și a scos zece parale să-i dea omului.

— Tu ai ghicit, bre. Na de la mine zece parale, dar nu mai spune la nimeni ce-am auzit acum.

Toader Harțag n-a vrut să ia paralele. Ba a strigat în gura mare cum se cheamă pocitania aceea. Atunci au tăbărît slugile boierești și cele de la mînăstire de l-au legat pe bietul Harțag ; că boierul cu turcul și popii grecești sînt totuna.

După ce ascultă povestea lui moș Vasile Pădure, străinul zîmbi amar, rămase cîteva clipe pe gînduri, apoi se ridică falnic cum era și zise :

— Treburi de astea n-au să se mai întîmple, oameni buni. N-au să vă mai jupoaie nici boierii, nici călugării mînăs-

tirilor, nici turcii. N-au să mai fie nici robi și aveți să primiți pămînt din moșiile boierești și mînăstirești, ca să vă bucurați singuri de truda palmelor voastre.

— Spui vorbe mari, domnia ta, boierule ! se minună moș Vasile Pădure.

Străinul nu mai avu vreme cînd să-i răspundă, căci tocmai atunci s-auzi pe drum năvală mare de tropote și duruit de roți. În fața hanului se opriră alte trei calești, parcă mai greoaie, mai înzorzonate și mai lucitoare. Cozile cailor și coamele lor împletite erau împodobite cu canafi, iar pe hamurile galbene erau prinse rozete aurii. Cîte două șiraguri de zurgălăi săltau odată cu neastîmpărul telegarilor înaintași. În scaunele caleștilor stăteau surugii țepeni, iar veșmintele lor erau cusute din stofă de două feluri : una albastră, alta galbenă. Fireturile și ciucurii atîrnau pe ei parcă mai bogate decît la surugiul străinului ce sta de vorbă cu țăranii.

După ce caii struniți de surugii se mai potoliră din jocul lor, ușile caleștilor, împodobite cu perdele grele de horbote, se mișcară încet. Sprijiniți de subțiori coborîră atunci cu mare încetineală boierii ce stătuseră amorțiți în pernele adînci. Podișca de peste șanțul săpat de apele ploilor în fața hanului scîrțîi sub greutatea lor. Erau trei la număr și aveau bărbile stufoase și grele. La doi dintre dînșii le străluceau obrajii de trai bun și inimă împlinită. Al treilea era mai subțiratic, gălbejit la chip și fioros la privire. Se vede că-l rodea vreo boală pe dinăuntru, sau răutatea firii. Umblau toți îmbrăcați în işlic [1] și giubea [2], iar peste burți le atîrnau lănțuguri de aur.

Înainte de a ajunge boierii sub streașină, țăranii se strînseră mai la o parte și se pregăteau de plecare, dar tocmai atunci străinul de la masă, care privea cu interes spre cei ce de-abia se urneau peste podeț, vorbi :

---

[1] Un fel de căciulă de postav sau de blană, purtată de domni și de boieri, mai tîrziu de negustori și lăutari.

[2] Haină largă de postav (adeseori căptușită cu blană), purtată pe vremuri de boieri și boieroaice.

— Nu se putea un prilej mai potrivit, moş Vasile. Am să pun la cale chiar acum să vă dea boierii pămînt.

Bătrînul Vasile Pădure căută la dînsul cu multă uimire : îndoială mare se putea vedea şi pe chipurile celorlalţi ţărani, acolo de faţă. În mintea lor nu pricepeau cum poate vorbi astfel un boiernaş, cînd vedea singur cît de puternici şi cu cîtă greutate erau noii sosiţi. Dar mai mult se minunară după aceea.

Ajuns sub streaşină, boierul cel slăbănog privi roată şi deodată, văzîndu-l pe străinul ce stătea singur la masa de lemn, tresări. Se frecă la ochi de cîteva ori, apoi încredinţîndu-se de cele ce vedea, se aplecă pînă la pămînt şi zise :

— Să trăieşti, măria ta ! şi-şi duse dreapta la inimă. Auzind asemenea cuvînt, boierii ceilalţi se înclinară şi ei cu frunţile la pămînt. Ţăranii se priviră unii pe alţii muţi de uimire, căci nu se aşteptau la asemenea minune. De unde să le treacă lor prin cap că străinul de la masă era chiar domnitorul ţării !

Vodă Cuza îi zîmbi boierului slăbănog şi-i răspunse :

— Vreme bună şi domniei tale, boier Beldie !

Slăbănogul se lumină la chip şi-şi îndreptă statura, dar rămase tot cu fruntea plecată.

— După cîte văd, măria ta mă cunoaşte, şi pentru mine nu se află o cinste mai mare.

— Cît am fost pîrcălab de Galaţi — vorbi domnitorul Alexandru Ion — am cunoscut pe mai toţi boierii din ţinut. I-am cunoscut şi de buni şi de răi... Dar poftiţi de şedeţi pe scaun, boieri dumneavoastră !

Se aşeză mai întîi slăbănogul, pe urmă ceilalţi cu obrajii rumeni, necunoscuţi domnitorului.

— Domniile voastre nu sînteţi din partea locului, li se adresă Vodă Cuza.

— Nu, măria ta, răspunse unul dintre ei. Eu sînt mai de sus, din ţinutul Vasluiului şi ţin moşia Negreştilor, iar dumnealui, boier Iepureanu, este din partea Bîrladului.

— Am trecut şi pe moşia domniei tale, boier Iepureanu, îşi aminti domnitorul. Eram tot pîrcălab de Galaţi şi călcam drumul Iaşului. Pe moşia domniei tale am văzut un lucru pe care n-am să-l uit niciodată.

— Şi cum de nu v-aţi abătut pe la conac, măria ta ?

— Erai dus din ţară, boierule. Şi-apoi în ceasul acela nici nu mă-ndemna inima să te cunosc.

— V-au făcut vreun necaz oamenii mei, măria ta ? Că dacă eram plecat, şi de bună seamă eram la Viena, apoi n-am de unde să ştiu.

— Să-ţi povestesc, boier Iepureanu, şi-ai să-nţelegi singur. Domnia ta ai în coasta conacului o grădină cu pomi plini de roade, cu pajişti împlinite şi mătăsoase.

— Aşa este, măria ta !

— Era într-o zi călduţă spre toamnă şi pe pajiştea domniei tale stăteau boieri şi jupînese tinere, întinşi pe cuverturi de lînă ţigaie. Se vedea de departe că sînt prinşi de tăria vinului bun, stors din inima pămîntului nostru darnic.

— Or fi fost neamuri d-ale mele, măria ta, sau prieteni.

— Or fi fost şi nu bănuieşte nimeni de asta, boier Iepureanu. Numai că altul era necazul. Într-un copac am văzut suiţi doi copii tuciurii, copiii unui ţigan rob. Erau o fetiţă şi un băiat, mici cam de cinci-şase ani. La rădăcina copacului era legat un cîine ciobănesc, fioros, astfel că bieţii copii nu puteau sări decît dacă se hotărau să se lase sfîşiaţi de colţii dulăului. Şi ce crezi că făceau neamurile domniei tale, boierule ? Puseseră rămăşag care trage mai bine cu arcul, arma cu care străbunii ne-au apărat moşia. Auziţi, boieri dumneavoastră ?

— Auzim, măria ta, vorbi celălalt boier roşcovan.

— Şi în cine credeţi, domniile voastre, că trăgea cu arcul neamul Iepurenilor ! În cei doi copii, boierilor.

Slăbănogul se făcu a se minuna, clătinîndu-şi capul într-o parte şi în alta, iar boierii roşcovani îşi plecară frunţile.

— Şi dacă vreţi să ştiţi cum am ajuns să văd şi treaba asta, apoi aflaţi că mi s-a trîntît înaintea cailor, s-o calce în picioare,

mama copiilor, ţiganca. Am lăsat caleașca la o jumătate de poștă, unde mă aflam, și-am venit pe jos, tiptil, să văd și eu cum petrec boierii noștri. Așa este, boier Iepureanu ?

— Nu știu, măria ta. Dacă eram plecat, n-am de unde să știu. Cu mine de față asemenea cruzimi nu au loc.

— Se prea poate și asta ! răspunse domnitorul în doi peri, apoi se adresă dintr-o dată slăbănogului : Și ia spune, boier Beldie, pe aici cum stau rosturile ? Trecînd în goana cailor m-am uitat pe cîmp și-am văzut porumbiștile răscoapte, dar neculese.

Boier Beldie se-nsenină de bucurie că măria sa nu-l iscodește despre alte treburi. Dînd cu ochii de cei cîţiva ţărani la care se uita de la început pieziș, răspunse :

— E-adevărat, măria ta, că păpușoiul e copt și-ar fi trebuit cules, dar avem greutăţi, măria ta. Ţăranii sînt puturoși.

— Așa ! păru a înţelege lucrurile Vodă Cuza. Dacă sînt puturoși, să-i îmboldim la treabă, boier Beldie. Să muncească pămînt mai mult, să nu lenevească !

— Așa ar trebui, măria ta !

Domnitorul rămase cîteva clipe pe gînduri, pe urmă întrebă :

— Spuneţi-mi, domniile voastre, rogu-vă, dacă un om are trei perechi de boi și patru fălci de pămînt, nu poate munci mai mult ?

— Ba mai poate pe moșiile noastre, măria ta. Poate munci și 10, și 12 fălci, răspunse boierul de la Negreşti.

— Domnia ta ce spui, boier Iepureanu ?

— Poate, măria ta, mai poate.

— Dar unul cu două perechi de boi, cît poate munci ?

— Pînă la opt fălci, se grăbi a spune slăbănogul.

— Dar unul cu o pereche de boi ?

— Muncește și patru și cinci fălci, măria ta.

Domnitorul se ridică atunci gata de plecare. Nici boierii, și nici ţăranii, care ascultaseră schimbul lor de vorbe, nu bănuiau ce fel de gînduri se învălmășeau atunci în mintea lui. Vodă Cuza rămase în picioare, tăcu o vreme, apoi zise :

— Dacă-i așa, să rămînă cum spuneți dumneavoastră, boieri. De azi încolo veți da țăranilor pămînt de la voi, să muncească după puteri, adică după capetele de vite.

Slăbănogul se făcu roșu la față, iar ceilalți doi, cu chipurile roșcovane, se făcură galbeni.

— Cum adică, măria ta ? Adică să dăm din pămîntul nostru țăranilor ?

— Precum bine ați înțeles. Țăranii vor primi slobozenie și vor primi pămînt de la voi. De azi înainte așa va fi.

Fără altă vorbă, Vodă Cuza porni cu pași măsurați și siguri, purtîndu-și statura falnică spre caleașcă. Boierii rămaseră lipiți de scaune. Cît timp surugiul puse zăbalele cailor, domnitorul făcu un semn bătrînului Vasile Pădure, care nu se mișcase din loc, și-l chemă lîngă dînsul, la caleașcă.

— Ia spune, moș Vasile — îl întrebă Vodă Cuza — ți-a plăcut cum i-am înșelat pe boieri ?

Bătrînul rămase tăcut multă vreme, cu ochii în pămînt, cu căciula în mînă, încovoiat în fața ușii deschise. În cele din urmă răspunse :

— Să mă ierți de vorbă proastă, măria ta. Ai făcut lucru bun, dar cei înșelați, tot noi, sărăcimea, am rămas.

— De ce, moș Vasile ? se minună domnitorul.

— Ai mai luat oleacă de pămînt boierilor, dar l-ai dat tot la cei care mai aveau, măria ta. Noi, mulțimea asta nevoiașă, n-avem vite de muncă, și dacă n-avem, nici pămînt nu ne-ai dat. Puțini sînt cu boi și mulți fără boi.

Glasul bătrînului era chinuit. Domnitorul căzu pe gînduri. Surugiul se aruncă în scaun, și caii începură a frămînta locul cu copitele.

— Ș-apoi să-ți mai spun una, măria ta, vorbi din nou moș Pădure. Să știi de la mine că atîta timp cît vor fi boieri, dreptate n-are să fie.

Surugiul plesni din bici și cei patru telegari porniră în goană. În lungul drumului colbăit, alerga o caleașcă neagră, trasă de

patru telegari iuţi, iar înăuntrul ei se afla cel dintîi domnitor al României, Alexandru Ion Cuza. Era copleşit de gînduri îndrăzneţe, de planuri măreţe, care, dacă ar fi fost împlinite, ar fi adus oamenilor truditori pe moşiile boiereşti înlesniri pe care nu le avuseseră pînă atunci niciodată. Vrerea lui însă nu s-a putut împlini. Lăcomia şi răutatea boierilor s-au dovedit a fi mai tari. Domnitorul Vodă Cuza a fost învins şi trimis departe de locurile lui, departe de poporul nevoiaş pe care-l îndrăgise.

ION PAS

# NOI, LA '77...

NOAPTE PLOIOASĂ, RECE. Dimineață posomorîtă. Pîclă peste cîmp, peste dealuri. Cu ziua de astăzi se mîntuiește vara.

— Ce crezi, domnu' sergent Stan, pe-o vreme ca asta putem să începem atacul ? Poate că se schimbă porunca.

— Nu știu, măi Grigore Ion, și nu știu nici ofițerii noștri. Singur domnul colonel ar putea să cunoască taina, dar dumnealui a dormit la cvartir cu mărimile. Nu s-a arătat încă.

Folosindu-se de întunericul nopții și de negura dimineții, vînătorii și-au strămutat poziția de ieri. S-au apropiat, prin porumbiște, de întăriri. Sînt, ca și dorobanții din batalionul 10, desfășurați în lanț de trăgători. Ca să le treacă timpul, vorbesc cu glas scăzut ; ca să le treacă foamea, mănîncă porumb crud.

— Nu vă mai mișcați pe după mușuroaie, băieți ! le pun în vedere, spre amiază, gradații. Se ridică ceața și vă ia turcul la ochi. Ordin de la domnii ofițeri : toată lumea cu urechea la pîndă.

— Hei, Grigore băiete, ți-ai luat acum de-o grijă. Mi-am luat-o și eu. Se întețește lupta, așa că o să bem o cafea în reduta turcească.

— Să bem domnu' sergent. Poate că ne primește Osman Pașa și cu o lulea de tutun.

— Pînă atunci uite-l că ne trimite pe sus ghiulelele de tuci.

— Bune și astea, Grigore ! intră în vorbă căprarul Nică Vasile. Bune, domnu' sergent, dacă nu se sparg în capul nostru și ni-l dogesc. Le luăm și ne slujim ca să facem acasă mămăligă în ele.

— Capul jos, măi !

Se pornise şi se întărîtase artileria grea a ruşilor. Nici vorbă nu mai încăpea că ei hotărîseră să-l sfărîme astăzi pe duşman, să-l alunge din bîrloguri pînă la Plevna. Dar vrăjmaşul dovedea, răspunzînd cu tunurile lui, că e neclintit în vrerea de-a se apăra şi-a lovi. *Aman* şi *Il-Alah* va striga abia după ceasuri şi ceasuri de încleştare.

— La atac ! Ura ! Ura !

Prin ploaia de foc, prin tăiş de hangere, s-au năpustit, cei dintîi, călăreţii generalului Scobelev ; i-au urmat, dintr-altă parte, cu avînt, pedestraşii generalului Krudener.

— La atac, vînători români ! Dorobanţi, înainte !

Iată-i şi pe ei zvîcnind din porumbiştea peste care plumbii fierbinţi zumzăiau ca roiuri de lăcuste. Strigă „ura !" şi le sînt figurile ca piatra, şi scapără în ochii lor mînia. Se opresc, trag şi pornesc în salturi mai departe. „Uf, mamă", a gemut careva şi a căzut moale, cu mîna încleştată pe armă. Cad tot mai mulţi, însă alergarea năvalnică nu se încetineşte.

— Hait, m-a lovit în umăr !

— Ce e, domnu' sergent ? Culcă-te în şanţ şi te-oi lua cînd o fi să ne întoarcem.

— Înainte, Grigore neică ! Nu mai pot să trag cu carabina, dar mi-a rămas baioneta.

— Domnu' sergent, are să se supere pe noi domnu' colonel c-am plecat fără dînsul. Nu s-a înapoiat de la cvartir.

— I s-o fi despotcovit armăsarul, băiete.

Cînd încep să se caţere pe ziduri, ostaşii batalionului 2 aud un glas puternic :

— Să trăiţi, vînătorilor ! Dorobanţi, să ne purtăm ca ei !

Era maiorul Şonţu care îl necăjise pe comandantul batalionului 2 de vînători şi care, de bună seamă, i-ar mai fi spus alte vorbe de la obraz cînd l-ar fi întîlnit după luptă. El şi căpitanul Valter Mărăcineanu îl înfruntaseră şi-i făgăduiseră că se vor mai socoti cu el, deşi aveau acum gradul mai mic. Însă, în ceasul acela, la poalele redutei, maiorul fu lovit de-o ghiulea şi muri. În acelaşi ceas, pe metereze, sus, purtînd steagul în

mînă, în fruntea dorobanților și-a vînătorilor, căpitanul Mărăcineanu se nărui cu nouă gloanțe în trup.

*Il-Alah* ! (Pentru dumnezeu !) — strigătul de rugă și tînguire ieși în cele din urmă din gura dușmanului. Fusese biruit. O parte fugise, putînd să răzbească și să se închidă între întăririle Plevnei. Alții, ajunși din urmă, își pierduseră viața pe cîmp și în apa rîului Vid. Alții ridicau brațele și cereau îndurare.

Un turc înalt, spătos, gonea cu un steag în mînă. Nu voia să cadă steagul verde în mînă de ghiaur. După el porni plin de sprinteneală un soldat mărunțel, negricios, care nu-i venea cu statura nici pînă la jumătate. Îl văzuse pe stegar și chibzuială multă nu-și făcuse că turcul era un munte de om care l-ar fi putut răpune. Pricepuse că steagul tîlcuia puterea și trufia stăpînirii turcești care, de veacuri, îi înrobise țara. Ca într-o fulgerare îi veniră în minte vorbele pe care oamenii din Boldeni le zvîrliseră în obrazul primarului : „Din buni și din străbuni așa a fost : ca norodul să-și apere țara de dușmani". Își aduse aminte ce spusese el bătrînei și nevestei : „Nu mi-oi face de rușine satul și țara..." Îi sunau în auz cuvintele rostite de Stan sergentul, meșter dulgher în București : „Să ne purtăm cu vrednicie și să scăpăm țara de apăsare..."

Îl ajunse pe dușman, îl înșfăcă, trase asupra lui. Căzu turcul, însă îi săriră în ajutor alți doi.

— Nu te lăsa, Grigore ! Venim și noi !

Alergaseră tot atunci într-acolo și-un sergent și-un căprar din aceeași armă cu soldatul mărunt.

— Nu-mi mai scapă, domnu' sergent ! Răpune-l dumneata p-ăstlalt, domnu' căprar !

Fapta ostașului din vînători care dobîndise la Grivița un steag a ajuns a doua zi la știința marelui cartier, unde prilejui simțăminte de firească mîndrie. Comandantul batalionului, nedezlipit de-acolo din ajun și lipsă ca atare pe cîmpul de bătaie, capătă cuvinte de laudă, socotindu-se că meritul i se cuvenea lui. El se pricepuse a-și cultiva soldații, astfel ca ei să se poarte

cu vitejie și să smulgă trofee. Pe pieptul lui, domnitorul puse o decorație și pe mîneca lui galonul lat și mare de general.

— Cine e soldatul care a adus cinste armatei românești ? întrebară ofițerii ceilalți.

— A, răspunse comandantul, este un adevărat șoim de munte, un oștean despre care eram încredințat că va săvîrși vitejii. Îl cheamă... i-am uitat numele... însă parcă îl văd...

Nu știa cine este și i se ducea gîndul la soldații mai arătoși pe care îi avea sub poruncă. Nu putea să fie decît unul voinic, pătruns de disciplină, care în marșuri și la paradă bătea cu nădejde piciorul în pămînt.

— Alerg ca vîntul, adăugi el, să-l felicitez în fața trupei și să-i prind pe haină „Virtutea militară".

Zbură pe calul arăbesc, găsi tabăra unde oamenii se aflau la odihnă și, văzîndu-i puțini la număr, întrebă cu asprime :

— Unde sînt ceilalți ?

— Au pierit în luptă, domnule general.

— Aha, pentru țară ! Onoare lor ! Patria n-o să-i uite. Unde e eroul care a cîștigat trofeul ?

În locul unui soldat cum își închipuise, îi fu înfățișat negriciosul mărunt și uscățiv care-l scosese din cumpeni cîndva, la prefectură și la trecerea Dunării. Nu-l uitase și de aceea nu putu să-și stăpînească ciuda.

— Tu erai ? Da-da, mi-aduc aminte. Ai fost întotdeauna un soldat disciplinat... cuminte... curajos... adevărat român. Vino să-ți pun pe piept cea dintîi dovadă a cinstirii...

ZAHARIA STANCU

# SĂ NU UIȚI, DARIE...

DUPĂ PRĂPĂDUL SECETEI a căzut peste lume prăpădul iernii aspre. Şi-a croit drum prin nămeţi, pînă la noi, văru-meu Dumitru Pălică din cătun. A luat-o cu el şi pe nevastă-sa, pe dada Mariţa. Au cinci copii. Văru-meu Dumitru Pălică n-are vite. Muncesc cu palmele şi el şi nevastă-sa, pe la boieri, pe la bogătaşi, pe unde găsesc de lucru. A avut vite mai înainte. Le-a pierdut. S-a împrumutat iarna cealaltă la Toma Ocî. Ştie carte. I-a dat poliţă iscălită la mînă cîrciumarului. N-a putut întoarce la timp datoria. Toma Ocî i-a vîndut vitele.

— Praful şi pulberea să se aleagă de tine, nene Tomo ! blestema dada Mariţa. Ne lăsaşi lipiţi pămîntului... Nu ne mai puteai aştepta ?...

— De ce să vă aştept ? V-am dat la nevoie... Nu mă tem eu de blesteme. De nimic nu mă tem...

Cu burta plină, cu punga şi mai plină, omul nu mai vede nimic înainte. Se crede tare şi mare. Se crede fără moarte ! Ei, dacă n-ar fi moartea...

Ne cad în vatră neamurile din cătun. Îşi încălzesc, la focul de paie care scoate fum gros şi negru, mîinile mari, noduroase, asprite şi mai mult de gerul năprasnic.

— Nu ne lăsa, nene Tudore, începe femeia. Am aflat că aţi vîndut pămîntul lui Iordache Diman şi că aţi luat în schimb bucate. Daţi-ne cu împrumut măcar jumătate de bănicioară de mălai. Ne mor copiii. Cu zile ne mor copiii.

Muierea, mititică, făcută ghem, vorbeşte, se căinează şi se uită cu ochii stinşi în flacăra galbenă, puţină, a focului. Văru-

meu Dumitru Pălică tace. Tace şi tata. Boabele porumbului sînt ca şi numărate, socotite să ne ajungă pînă s-or topi zăpezile.

— N-am pus nimic în gură de două zile. Noi ca noi ! Păcat de copii ! mai spune muierea.

Mama, trasă la faţă, galbenă, se ridică. Ia o desagă. O umple cu mălai.

— Dă-mi şorţul, Mariţo, să-ţi pun şi un găvan de făină, să faci copiilor o cocoace, să fie de sufletul morţilor.

Tata o priveşte. Ar dojeni-o. Nu-l lasă inima.

— N-o să uităm, nene Tudore.

— Ei, lasă asta. Mă gîndesc ce-o să vă faceţi la vară. Mă gîndesc ce-o să ne facem noi toţi...

— Poate că o să punem mîna pe par — spune văru-meu Dumitru Pălică — şi să dăm la cap. Aşa nu poate să mai meargă... Muncim pînă dăm pe brînci şi nu ni se ajung de nici unele.

— O s-o facem şi pe asta într-o zi, dar dacă n-o s-o facem cu socoteală, o să fie şi mai rău pentru noi pe urmă. Nu e destul să crapi cîteva capete...

— Măcar să mă răcoresc, nene Tudore, că nu mai pot răbda, nu mai pot îndura...

Foametea a aruncat sărăcimea satului în suferinţe ce nu pot fi închipuite. Oamenii spun în gura mare : să ne răcorim ; măcar să ne răcorim...

Neamurile se ridică, se duc. Îi petrece pînă la poartă tata. Au trecut pe lîngă cîinii lungiţi în bătătură. Cîinii au ridicat boturile. Nu i-au lătrat. N-au avut putere să-i latre.

Noapte. Noapte lungă de iarnă. Lampa atîrnată în cuiul din perete luminează cu flacără slabă odaia. Mai schimbă vorbe părinţii. A venit, să-i aducă tatii o lulea de tutun, frate-său, unchi-meu Voicu, bărbatul Bîzărcăi, vecin cu noi. Tutunul are şi puţin miros de tutun, mai mult iarbă uscată. Vorbeşte tata de văru-meu Dumitru Pălică :

— Ar vinde pămînt acum, dacă ar mai avea Pălică. Cine are un petic de pămînt, din sărăcime, îl dă pe ce apă nu curge,

ca să scape de foamete, de moarte. Burta nu iartă. Rabdă cît rabdă, și dacă nu-i arunci ceva, măcar de amăgeală, te lungește la pămînt. Și altădată erau ani de secetă, dar omul tot se mai ajungea. Nu cuprinseseră ciocoii tot pămîntul, ca acum. S-au întins ca pecinginea, o brazdă nu le-a scăpat. Din ce în ce sînt mai ticăloși, mai nesătui. Uite-l pe ăsta de la Băneasa, pe Gherasie. E-n pragul bătrînețiii, un pas, doi, și haiti, îl înghite groapa pe veșnicie. Cucoană-sa e și ea femeie în vîrstă. Pentru cine s-or lăcomi atîta amîndoi ? Copii — o singură fată. Au măritat-o cu smintitul lui Drăculea. Are avere s-o mănînce cu lingura, și tot n-o termină. Nu s-au îndurat să aibă mai mulți copii, să nu le strice tihna și odihna. Că de ! Ai copii, ai necazuri. Moare unul... Se bolnăvește altul... Dar bucuriile tot copiii ți le dau. Îi vezi cum cresc de cînd deschid ochii, cum se tîrăsc de-a bușilea, cum încep a sta copăcel și apoi merg ca omul, în două picioare, cum se ridică pînă la genunchi, cum trec de la gîngăvit la vorbă, la înțelegere. Nu bagi de seamă cum curge vremea, te pomenești cu ei gogeamite rumânii... Omul care nu prăsește copii, de ce mai viețuiește ? E ca pomul fără rod pe care-l tai din rădăcină și-l arunci la uscături...

— Apoi, mulți oameni sînt lacomi de averi, dar lacom ca boierul nu e nimeni pe lume, își dă cu părerea unchiu-meu Voicu.

— Parcă bogătanii au vreun cusur. Iarna asta s-au repezit ca ulii pe stîrv asupra noastră, a săracilor. Ne-au luat pe nimic pămînturile. Ne-au prins la strîmtoare și ne-au despuiat chiaburii. Din foamea noastră și-au rotunjit averile. Din munca noastră și le-au crescut. Te duci să muncești la bogătan cu ziua. Nici mîncare nu-ți dă cît îți cere stomacul. Dar de stors de puteri te stoarce de cînd răsare soarele pînă ce apune. Te mai ține și după scăpătat. Îl auzi : „Hai, bă, să dăm zor, c-a mai rămas o postață de secerat și e... rușine". Ei se plimbă cu mîinile la spate și tu dai zor...

S-a umplut de fum casa. Două lulele pufăie, fumegă. Frații, surorile s-au culcat. Mă frec cu mîna la pleoape.

— Ce ai, Darie ?

— Mă ustură ochii, tată...

— Culcă-te...

— Nu mi-e somn...

Mama cîrpește o cămașă. E așa de ruptă cămașa, că nu știe de unde s-o însăileze mai întîi...

— Cînd au venit la noi alde Pălică m-am uitat la ei cu dușmănie. Bănuiam că au înfruntat nămeții împinși de nevoie. Nu e ușor să dai din puțin. Ca să avem cu ce potoli estimp gurile copiilor, am vîndut pămîntul. Pămîntul nu se vinde. O vită mai cumperi, da' pămînt !... Și cine să cumpere vite ! Pe urmă mi-am zis : și cu un rac tot sărac... Mi-am adus aminte că acum doi ani, la trei zile după ce-i născuse nevasta pentru a cincea oară, Pălică a fost trimis cu sila pe moșia colonelului Pienaru, la Secara, la seceră. A luat-o și pe nevastă-sa cu el, că altfel nu pridideau. Plîngea copilul să se spargă, mai mult nu, pe postață, culcat în iarbă, cu muște la gură. Logofeții, cu biciul la spate. A trecut pe acolo călare, cu fața ferită de soare de pălăria de paie cu marginea lată, al lui Pisicu, logofătul Filip...

„A cui e broasca asta din iarbă ?“ a întrebat logofătul.

„A mea e, domnule Filip, și nu e broască, e fată“, a răspuns Mariţa.

„De ce orăcăie ?“

„Fiindcă nu mă lasă oamenii voștri să-i dau ţîţă...“

„Nici nu trebuie să te lase. Trebuie să zoriţi. Timpul nu așteaptă. Dacă grîul nu e secerat la timp, se scutură și iese cu pagubă pentru boier, pentru domnul colonel Pienaru...“

„Dar o să-mi moară fata“, a aruncat o vorbă Pălică...

„Mare pagubă“ — a spus Filip Pisicu.

N-a mai răbdat batjocura Dumitru Pălică. L-a înjurat printre dinţi pe făt-logofăt. Atît i-a trebuit Pisicului. L-a înfășurat de cîteva ori în bici. Cît o trăi o să poarte Pălică semne pe piele.

— Cumplit om e Filip Pisicu. Parcă l-ar plăti cu aur colonelul. Nu e rumân care să fi muncit pe Secara și pe care logofătul să nu-l fi ars cu biciul...

— Arde-l-ar focul să-l ardă ! blestemă mama...

— Pe el şi pe stăpînu-său, adăugă fratele mai mare al tatii. Ticăloase sînt slugile boiereşti, dar mai ticăloşi sînt boierii. Slugile iau năravurile boierilor. Împlinesc poruncile boierilor. Am cărat o săptămînă grîu cu carul de la Saiele la Dunăre, la şlep. Logofătul pentru o singură zi mi-a plătit. M-am plîns boierului. Mi-a răspuns că între ce spun eu şi ce spune logofătul el pe logofăt îl crede, că în logofăt are nădejdea, nu în noi, desculţii, care nu ştim ce să mai scornim ca să-i sărăcim...

„Aşa o fi, cucoane — i-am zis — dar eu văd că noi sîntem săracii şi dumneata bogat. Iată că nu te-am sărăcit cu munca noastră."

„Tu eşti de la Omida ?"

„De la Omida, cucoane, Voicu..."

„Îmi închipuiam. Toţi de la Omida sînteţi colţoşi, vă ştiu eu. Nici n-o să vă mai învoiesc pe moşia mea. Mă furaţi, şi tot voi vă plîngeţi. Hai, şterge-o !..."

Am plecat, ce era să fac. Dar tare aveam poftă să-l plesnesc între ochi cu resteul...

— Poate o să vină o vreme cînd o să putem face şi asta ; mi se pare că s-a şi apropiat, îngînă tata. Ne-a ajuns cuţitul la os, la măduvă.

— Drept spui, Tudore. Iarna trecută, la Crăciun, am tăiat porcul. Am desprins muşchiul porcului, l-am înfăşurat în şervet curat şi am luat drumul Bănesii. Plină de rumâni era curtea boierească. La uşa conacului, înghesuială ca la pomană. Intrau camenii în cancelarie pe rînd cu muşchiul porcului. Al lui Gîlcă, Axente logofătul, primea muşchiul, îl cîntărea, scria în condică, arunca muşchiul în coş — trei coşuri erau încărcate, altele aşteptau goale. Tolănit în căruciorul lui, cu picioarele moi aşezate pe perne, boier Gherasie măsura carnea din ochi...

„Slab muşchi, Voicule."

„Slab, boierule, c-a fost porcul mic. Mai curînd groştei."

„De ce mic ? De ce n-ai avut un porc mare ?"

„Ăsta ar fi putut fi mare la anul... Dacă-l lăsam să crească, n-aveam ce da acum copiilor..."

„Sînteţi leneşi, măi, leneşi şi nepricepuţi. Nu ştiţi să vă gospodăriţi", a rostit boier Gherasie Colarez.

Ce să-i mai spui, pierzi vremea degeaba. El tolăneşte şi noi ne spetim muncind, şi tot leneşi... La paşte, cînd îi duc ouăle, le măsoară cucoana boierului la inel. Care trece prin inel nu-l primeşte...

„Ăsta e mic, o auzi. Adu altul mai mare."

„Aşa l-a ouat găina, cucoană. Dacă-l ouam eu era mai voinic..."

„Ieşi afară, neruşinatule !..."

Am ieşit afară. Cum să te pui cu cucoana !... Anul ăsta nu i-am dus nici muşchi, că n-am avut porc, n-o să-i duc nici ouă la primăvară, s-au prăpădit orătăniile...

— Te cruceşti de cîte auzi că se petrec în casele boiereşti, rosteşte mama.

A cusut două petice mari pe cămaşa tatii. Mai are de cusut cîteva. Îi trebuie un petic mare, s-o cîrpească în spinare, acolo unde bate mai aprins soarele, acolo unde cămaşa putrezeşte mai repede de năduşeală şi unde se rupe mai întîi.

— Spunea fata lui Pracă Dera, care-a slujit la curte la Belitori, la Gogu Cristofor : cucoana vine rar la moşie, trăieşte mai mult la Bucureşti unde au un palat cu peste cincisprezece slugi ; sparge farfuriile în capul boierului. E sărită rău. Nu suferă să-i vorbească nimeni. Boierul vinde bucatele şi-i dă cucoanei bani în pachete să meargă la doctori în străinătate să se caute. S-a izăltat şi băiatul boierului care a fost ofiţer şi a plecat din armată fiindcă petrecea bătînd şi călcînd în picioare soldaţii. Se linişteşte numai cînd joacă în cărţi pe parale. Ce munceşte un sat într-o vară, pierde la cărţi într-o seară coconaşul. Asta îl amărăşte pe boier şi-l îndeamnă să ia şapte piei de pe români. Altfel ar lua numai cinci... Grec o fi, român o fi, cine ştie.

— Boierul n-are naţie — spune tata — nici lege. El e boier şi atît... Ori din ce neam s-ar trage, la fel ne asupreşte...

— Tii ! Da' s-a lăsat afară ger grozav, mormăie fratele tatii. Îşi potriveşte zăbunul pe umăr şi pleacă.

— A început să fiarbă satul, femeie, îl aud pe tata. Oamenilor le-a ajuns răbdarea la capăt. Primăvara o să vie cu sînge și cu prăpăd...

— De-ar veni cît mai curînd primăvara, șoptește mama. Atunci ies verdețurile. Cu verdețuri fierte, oricum, nu mori... Încolo, ce-o să fie, o să fie...

Nămeții, înalți. S-a apropiat primăvara. Zăpezile nu vor să se topească. O aud pe mama :

— S-au bolnăvit fetele lui Iliuță de anghină.

Îl aud pe frate-meu Ion :

— S-au bolnăvit copiii țaței Zvîca de anghină.

O aud pe soră-mea Evanghelina care a dat o raită prin vecini :

— Alde Tutanu s-au bolnăvit toți de anghină.

La primărie notarul suduie de mama focului. Suduie și doctorul Ganciu. Suduie mai ales agentul sanitar, Cireș.

— Pe mine — se plînge Cireș — pe mine o să cadă tot greul...

Frate-meu Ion nu mai poate de bucurie :

— S-a închis școala, mamă. Am pus-o de mămăligă...

Nu-i place lui frate-meu cartea. Tata se uită la noi și ne spune :

— Măi copii, a venit molima în sat. Nu mai ieșiți, taică, din casă...

— N-o să mai ieșim...

A doua zi ne cățărăm pe gard. Îl vedem pe Juvete, jandarmul, pe doctorul Ganciu, pe Cireș, cu vătășeii de la primărie. Ceata lor umblă din casă în casă. Îngheață în prag ceata. În casă intră numai Cireș :

— Aveți bolnavi ?

— N-avem bolnavi.

Merg mai departe. Unde găsesc copii bolnavi, poruncesc părinților să-i ducă la școală.

Băncile au fost scoase din clasă, îngrămădite în curte. Au descărcat în școală un car de paie. Peste paie, culcă bolnavii

unii lîngă alţii. Vin părinţii să se uite pe fereastră să-şi vadă odraslele. Între fereastra şcolii şi uliţă, gardul înalt de uluci ; la poarta şcolii, straja. Cireş e singurul care pătrunde în şcoală — Cireş cu vătăşeii primăriei.

— Cîţi au murit astăzi, Cireş ?

— Şase, domnule doctor.

— Să-i ducă.

Pun morţii în cutii de scînduri şi-i duc la cimitir. După morţi, la distanţă, jelesc mamele. Cît pot jelesc...

Au murit copiii ţaţei Zvîca, toţi trei. Lui Iliuţă i-a rămas unul singur. Lui Tutanu, din cinci, i-au scăpat doi. Cam trei sferturi din copiii satului au murit pînă-n primăvară.

— Copiii boierului nu s-au bolnăvit ?...

— Boierii au copii puţini, şi cîţi au îi ţin la Bucureşti, în palate. Dacă se bolnăvesc îi scapă doctorii, cu doctorii scumpe.

Iacă, ce-a fost mai greu a trecut. A venit primăvara, s-au risipit norii, de parcă i-a luat cineva cu mîna. Soarele a început a pripi nămeţii — s-au topit repede nămeţii... Au pornit apele. Şuvoaiele cresc, se scurg spre gîrlă. Se umflă mai în sus de satul nostru gîrla...

S-a potolit boala în sat. Numai cîţiva copii au rămas să mai zacă pe paie, în şcoală. S-a sfîrşit anul ăsta cu şcoala ; pînă s-o cureţe, pînă s-o spele, o să intrăm în vară. Învăţătorul Gheorghe Popescu-Bragadiru umblă din casă în casă. Cheamă copiii. Le spune :

— Măi copii, măi, nu uitaţi, cartea... Mai citiţi, mai scrieţi, mai faceţi socoteli...

Se arată la noi un român, unul Petre Rădoi, chiaburaş, pui de căţea, megieş, din josul uliţei. Sînt ani mulţi de cînd a *rămas văduv, dar nici un om din sat nu umblă mai bine îm*brăcat ca el, mai curat, mai dichisit... Are totdeauna opincile fără petice, nojiţele fără noduri, brîu alb, nădragi de lînă fără nici o pată, cojoc cu flori, cămaşă albă, parcă tocmai atunci a fost luată de pe frînghie. Căciula lui e fără scame, fără paie.

Casa lui Petre Rădoi, mîndră, făloasă, plină de fete. A avut şapte, mai are patru...

Se tocmeşte cu tata şi cad la învoială : o să ne dea trei duble de grîu — în schimb, la vară, noi o să-i secerăm lui trei pogoane de grîu...

— Nu e scump, nene Petre ? întreabă tata.

— Scump o fi, dar ai nevoie, şi dacă ai nevoie, trebuie să te învoieşti, că altfel plesnești şi tu şi ai tăi.

Au trimis la cîrciumă pe frate-meu Ion şi le-a adus o litră de ţuică. Beau aldămaşul. Asta este contractul lor. O să ne ţinem cuvîntul.

Petre Rădoi nu muncește. Muncesc oamenii pentru el. Are pămînt că abia îl mai ştie. Vite n-are. Fetele îl îngrijesc.

— Muriră copiii satului !

— Păcat de ei !

— Nu e nici un păcat. Să mai moară şi la alţii, că mie îmi mor şi nu mă plînge nimeni...

Dimineața umblăm toţi, cîrduri, pe uliţele satului. Ne adunăm la primărie.

Unde s-o fi ascuns notarul ? Unde s-o fi ascuns primarul ? Primăria e goală. Îi caută oamenii şi nu-i găsesc. Aflăm că şeful postului de jandarmi stă la gară de pază, cu puşca încărcată. N-avem nici o treabă la gară. Îl lăsăm să-şi piardă vremea acolo.

Jandarmii de la Băneasa, unde e secţia de plasă, patrulează prin sat, călări, cu armele încărcate. În fruntea lor, plutonierul scurt, gros, mustăcios. Alţii fac de pază la casa cu etaj a boierului olog.

— La Băneasa, rumânii n-au să se poată mişca. Paza e puternică.

— Scapă boierul Gherasie Miliarezi.

— Scapă şi logofătul Oprea Căţui Strîmbu.

— O să vedem...

— Noi ce facem ? întrebă Tiţă Uie. Noi nu începem revoluţia ? A sosit revoluţia la Secara, au dat foc curţilor boie-

reşti. În toate părţile, după cîte s-aud, oamenii au iscat revoluţie. Vrem noi pămînt ?

— Vrem ! răspunde mulţimea într-un glas.

— Atunci, trebuie să facem revoluţie. Nu iau pămînt de la boieri decît cei care merg la revoluţie, cei care se răscoală...

Se desprinde din grosul mulţimii Gheorghe Cărăbaş. E un om gros, voinic, cu pămînturi multe, cu oi, cu vite. Sălăşluieşte lîngă gîrlă, spre Stănicuţ ; acoperă cu aria lui jumătate din luncă. Satul spune despre Cărăbaş că dacă n-are avere cît un boier are ceva-ceva mai multă decît un boiernaş.

— Ce revoluţie, mă nemernicule, ce revoluţie ? Credeţi că dacă daţi foc la conace o să moară boierii ? Dacă i-oţi putea prinde şi ucide o să le puteţi lua pămîntul ? Călcaţi legea, mă, şi legea e sfîntă, nu trebuie călcată...

Rădoi chiaburaşul îi cîntă în strună. Se aruncă cu gura pe ei al lui Zgămîie :

— De lege nu ne pasă. N-am făcut-o noi. Cine-a făcut-o nu ne-a întrebat de ne place ori nu...

Petre Zgămîie, sărăcanul, e cînd pîndar, cînd porcar, după cum îl ia în simbrie satul. Proptit în ciomag, nimeni nu l-a văzut cu mîinile goale. Ciomagul în care se sprijină face una cu trupul lui. Cînd doarme, doarme cu capul pe ciomag. Parcă ar avea chimirul plin cu galbeni şi s-ar teme ca nu cumva să vină cineva să i-l fure. Ce e pe el, şi pe culme... Mai are ceva : nevastă şi cinci copii, opincile sparte, zăbunul rupt, cîrpit, nădragii — petic de petic.

— Apăi, Cărăbaşule, tare ţi-ar place să nu fi aprins oamenii revoluţie. Te temi. Noi avem ce-avem cu boierii, şi nu tu o să ne opreşti să ne răfuim cu ei. Nu tu, şi nici alţii ca tine.

— Cum o să facem revoluţie ? întrebă Niţă Proca. Revoluţie fac numai oamenii care au boieri în satul lor. Noi n-avem boieri, nu facem revoluţie.

Se bagă şi Şontrocan în vorbă :

— N-avem boieri în sat. Dar de muncit, pe moşii boereşti muncim.

— Ați văzut azi-noapte focurile ? Le-ați văzut ! se amestecă în fierbere Mărin Raru. Dacă la noapte n-o să se vadă foc în satul nostru, au să vină oamenii dinafara satului și au să ne dea foc la case, ca să ne pedepsească că nu ne-am legat cu ei. Acum, noi, opincarii, trebuie să fim legați toți. Nu se poate să-i lăsăm pe alții să izbească și să dea foc, și noi să rămînem cu brațele încrucișate, ca apoi, la o adică, să putem spune : uite, noi sîntem nevinovați. Nu este drept așa, fraților rumâni...

— Ce să facem atunci ? întreabă o muiere. Cui să-i dăm foc ?

— Să-i dăm foc lui Cărăbaș !... Are case mari, are acareturi. O săptămînă poate să tot țină focul...

— Da' de ce să-mi dați mie foc ! Ce sînt eu, boier ? Mai bine să-i dăm foc lui Mareș...

Ioviță Mareș e cîrciumar în sat. Nu-i localnic. A venit de la oraș ; după ce au pierit din sat frații mamei și-a deschis cîrciumă. A adunat avere mare. Oamenii sînt datori la el, îl pizmuiesc, îl suduiesc.

— Asta ar fi o părere !

— Parcă nu ne-am înțeles așa aseară. Altceva am pus la cale, spune văru-meu Pălică.

— Nu. Nu așa ne-am vorbit, grăiește Picică.

— Noi trebuie să făptuim ce ne-am înțeles. Să nu mergem așa : brambura.

Glasurile lor se pierd în gloată. Rumânii vor să treacă numai-decît la faptă. Nu mai au răbdare.

— Nu facem bine ce facem, spune Ivan Tînțu. Întîi boierii, s-o sfîrșim cu boierii.

Strigă cît îl țin puterile. Dar glasul lui se pierde în mulțimea care pare nesfîrșită.

Cîrciuma lui Mareș e la doi pași de primărie. Au și ajuns la ea. Negustorul e bucuros că atîta lume îi intră dintr-o dată în cîrciumă, cînd mai sînt și altele în sat, una chiar peste drum.

— Poftiți ! Cu ce să vă cinstesc ?

— Păi — spune Ghioacă — noi n-am venit să ne cinstești. Noi am venit să facem revoluție.

— Să facem, fraţilor, de ce să nu facem ! Şi eu sînt pentru revoluţie. Să se ducă dracu' toţi boierii...

— Vezi că — spune unul lălîu, puţin la minte — noi aici am venit să facem revoluţie.

— Cum adică ?

— Iaca, am venit să te ciomăgim oleacă şi să-ţi dăm foc la acareturi.

— Ce ? Nu sînteţi în toate minţile ? De ce să mă ciomăgiţi ? De ce să-mi daţi foc la acareturi ?

— Dacă n-avem alt boier !...

— Măi, oameni buni, eu nu sînt boier, eu sînt om de-ai voştri... Am purtat, ca şi voi, opinci...

— Dacă eşti de-ai noştri — aruncă o vorbă Ilie Gîscanu — de ce porţi haine ca notarul ?

— Dacă eşti de-ai noştri, de ce ne iei dobînzi mari cînd ne dai pe datorie mărfuri ? strigă la cîrciumar dada Zvîca, măruntă, pitulată printre oameni.

Mareş pricepe despre ce e vorba.

— Uite, eu văd ce e cu voi. De fapt, n-aveţi nimic cu mine. Nu v-am făcut nici un rău.

— Dar nici nu ne-ai umplut de fîşcă, murmură careva din mulţime.

— V-am încărcat cu socotelile, dar de, aşa e negustoria, fără asta nu se poate. De undeva trebuie să scoţi şi ce n-ai păgubit şi ce vrei să cîştigi. Voi acum vreţi să aprindeţi o pălălaie mare, să se vadă de departe. O să ne sfătuim, să ne chibzuim cui trebuie să dăm foc la noapte...

— Ţie o să-ţi dăm foc...

— Bine, bine, mie. Nu mă supăr, dar de ce să-mi ardeţi casa ? Ce vreţi voi : să vadă ceilalţi că şi în satul nostru arde ceva. Uite, am la fundul ariei o şură de paie. O să-i dăm foc la noapte. Voi o să-i daţi foc, şi pe urmă o să stăm împrejurul ei, toţi cu cîte o găleată de apă, să nu se întindă pîrjolul. E bine ?

— E bine, grăieşte uşurat Cărăbaş.

— Ba nu-i deloc bine, spune Tiţă Uie. Bine ar fi dacă ai face dumneata altceva...

— Ce ?

— Să-mi dai mie s-o arunc în flăcări condica în care ne-ai însemnat datoriile.

— V-o dau, neică, de ce să nu v-o dau !...

Se domoleşte şi lălîul.

— Dar la afacerea asta, ce aldămaş bem noi ?

— Ce vreţi să beţi ?

— Un butoi cu vin...

Mareş, ajutat de mocancă şi de slugă, opintindu-se, scoate butoiul în faţa cîrciumii.

Tata, Pălică, Picică, moşul David Floroiu cu cei şapte feciori ai lui, Tiţă Uie, Lişcu Stîngaciu, Tînţu Ududui rămîn deoparte, privesc cum s-au prostit oamenii. Aşteaptă să se dezmeticească singuri rumânii. Uite, singuri nu se dezmeticesc.

Cîţiva, cu gîtul în vîlvori, se apropie de butoi. Întind mîinile spre cănile pe care le aduce pe o tavă mare de lemn mocanca, nevasta cîrciumarului. Între ceata celor însetaţi de vin şi butoi se aşază dada Zvîca, argint-viu, zvîrlugă. Ochii, care pînă mai adineauri păreau stinşi, uscaţi de plîns după copiii ei morţi în toiul iernii, s-au aprins. Poartă şorţ negru, ghiurt negru, cimber negru, dada Zvîca. E galben gutuie obrazul ei. Mai galbene buzele. Parcă s-a aprins dintr-o dată în făptura ei măruntă, puţină, un foc cu flăcări înalte, mistuitoare, care-o frige, o înviază din toropeală, îi dă puteri, îi dă glas. Ridică mîinile în sus, se repede, îmbrînceşte rumânii de lîngă butoi. Cît o ţine gura o aud strigînd :

— Îndărăt, daţi-vă îndărăt, nemernicilor ! V-a momit coada de topor a ciocoilor c-o balercă de vin. O să daţi fiecare cîte o cană de băutură pe gît ! Asta e ispravă de bărbaţi ? Ruşine să vă fie !... Ne-au murit copiii de foame astă-iarnă, şi nu ne-a întins nimeni o mînă de ajutor. Şi acum, uitaţi-vă, potaia asta de mocan vă dă vin de pomană, olercă otrăvită, poşircă acră... Şi voi vă arătaţi gata să primiţi tîrgul. Iată ce fac eu cu pomana mocanului. Ptiu ! Ptiu !

A scuipat în butoiul desfundat, în vinul roşcat... De două ori a scuipat. I s-a părut că asta nu e de ajuns. S-a aplecat, a cules din mijlocul drumului o balegă mare, proaspătă, de vită, şi a aruncat-o în vin. Apoi a zvîrlit în butoiul deschis scîrnă de cîine, bulgări. Şi-a spălat mîinile în vin şi le-a şters pe şorţul negru.

— Beţi vin acum, dacă vă mai place !...

S-a întors către femeile care stăteau deoparte, cu mîinile la gură, mirate :

— Ce staţi, fa, ca proastele ? Veniţi încoace. Ajutaţi-mă să răstorn butoiul spurcat.

Muierile sar în ajutorul dadei Zvîca. Se opintesc o dată, de două ori, rostogolesc butoiul, îl varsă, îl dau de-a dura pînă-i plesnesc cercurile şi-i sar doagele... Vinul e înghiţit de ţărîna zbicită de vîntul primăverii, de vîntul iute şi rece ce încă suflă aprig dinspre soare-răsare, clătinînd vîrfurile salcîmilor, scormonind şindrilele acoperişurilor.

— Afurisită muiere, murmură unul din gloată.

— Cîrciumarul s-a topit. S-a topit şi nevastă-sa.

— Au tras în grabă obloanele. S-au zăvorît pe dinăuntru.

— Să le fie de bine — spune Tiţă Uie — acum nu avem noi a ne răfui cu cîrciumarii. O să fie timp pentru asta mai pe urmă. Acum a sosit ceasul răfuielii cu ciocoii. Nu avem ciocoi în satul nostru. Dar noi muncim pe trei şi patru moşii. Muncim pe Băneasa, la Gherasie, ologul, care ne-a pus botniţe cînd ne-a chemat să-i culegem via de pe coastă, pe Belitori, la Gogu Cristofor ; pe Cîrligaţi, la State ; pe Secara, la colonelul Pienaru, unde ne taie cămaşa cu gîrbaciul logofătul Filip Pisicu, ăl cu brazda îngustă şi adîncă. Ba unii dintre noi muncesc tocmai pe Saiele, lîngă Olt. Cu cinci ciocoi avem de încheiat socoteli. Să mergem să le încheiem cu parul, cu focul şi pîrjolul...

— Aşa e, aşa e bine ! strigă acum, într-un singur glas parcă, rumânii îndîrjiţi, strîngînd în mîini ciomegele noduroase.

— Ciocoii ne scot cu jandarmii la muncă...

— Ne silesc să muncim întîi pămîntul lor...

— Ne bat de ne smintesc logofeţii pentru nimica toată, ca pe hoţii de cai...

— Mi-a chemat fata la curte şi şi-a rîs de ea Gogu Cristofor...

— Ne dijmuie porumbul în martie, după ce-l strică zloata şi zăpada, colonelul Pienaru...

— Ne stoarce cu corvezile...

— Ne pune botniţe cînd îi culegem joardele de struguri, ologul...

— Ne fură la dijmă...

— Ne încarcă de cinci ori datoriile...

— Ia ciocoiul nouă piei după rumân...

— Ne vinde porumb stricat şi ne cere în schimb bucate sănătoase...

— Ne mănîncă la Crăciun muşchiul porcului...

— Ne cere ouă şi le trece prin inel, la măsurătoare...

— Ciocoii nu sînt oameni.

— Sînt cîini.

— Cîini turbaţi...

— Să-i omorîm...

— Să le dăm foc...

— Să le stîrpim sămînţa...

— Ce o fi o fi...

— Dacă ne ridicăm toţi deodată, o să-i biruim...

— N-o să ne omoare stăpînirea. Ar trebui să omoare toată ţara...

— Cioclovinele sînt puţine...

— Puţine, dar grase...

— Dacă sug snaga noastră...

Se îmbulzesc. Se frămîntă.

— Să mergem ! Acum să mergem !...

Văzduhul miroase a vin acru, a cenuşă, a fum... Primăria e goală. Notarul s-a ascuns. S-a ascuns şi primarul Bubulete. Iorgu Gîdea, perceptorul care umblă din casă în casă cu toba, a încălecat pe cal şi a fugit peste cîmp, ocolind drumurile, la Turnu.

A intrat spaima în acrituri ! Văru-meu Niculae Dimozel și-a lăsat acasă gambeta ; pentru întîia oară îl văd trecînd spre poștă cu căciula în cap. A împrumutat căciula de la frate-său, de la Iancu, poreclit de sat Ureche... Polina a tras perdelele la ferestre, nu cutează să treacă peste prag, în arie.

— S-au răsculat țăranii, Niculae. O să ne omoare !...

— De ce să ne omoare ?

— Nu știu de ce. O să ne omoare !...

S-a prefăcut bolnavă, s-a legat la cap cu șervet ud.

Aflăm toate astea de la mătușă-mea Dina, mama vărului meu Niculae Dimozel, care a venit de cum s-a luminat de ziuă la noi.

Rumânii se îmbulzesc în jurul lui Tiță Uie, al lui Lișcu Stîngaciu, al lui Dumitru Pălică.

— Să mergem !... Dar vorba e unde să mergem mai întîi ?

— Eu zic să-ncepem cu Cîrligațul, că e mai departe. Pe urmă ne întoarcem la Băneasa, la Gherasie...

— Hai, spre Cîrligați !...

Ca să ajungi la Cîrligați, trebuie să treci prin două sate. Satele, ca și cum ar fi legate, dai cu praștia dintr-un sat în alt sat, cam jumătate ceas de mers. Șoseaua care leagă satele, șerpuită. Dacă au grabă, oamenii o iau peste deal, trec Gorganul, coboară valea, mai urcă un dîmb, gata Cîrligații...

Tiță Uie în frunte, după el Pălică, Tînțu, Șontrocan, Zgămîie, Ududui — după ei alții... În urmă, satul întreg, cu cățel, cu purcel. După bărbați, femeile....

Uie, către nevastă-sa — Floarea :

— Ce dracu' te ții după mine, muiere ?

Vrea s-o întoarcă din drum. Femeia s-a încruntat :

— După tine mă țin ? Nu mă țin după tine, merg și eu la revoluție. Eu nu sînt om ? Muncim pămîntul împreună !... Trebuie să facem și isprava asta împreună...

— Așa e ! se aud glasurile femeilor.

— O să rămînem mai în urmă, dar o să ne ținem după voi. O să fie ceva de făcut la curtea boierului. O să vă ajutăm să faceți...

Printre bărbaţi, printre muieri, noi, copiii...

Uite-l, a tăiat dealul, a luat-o înainte frate-meu Ion cu prietenii lui : cu Avendrea, cu Dinică, cu Ispas. Sînt pe aproape şi eu, cu ceata mea. O zbughim după ei, îi ajungem, ne aflăm în vîrful dealului. Ca-n palmă ne uităm în satul cu răscoala. Am văzut foc mare ridicîndu-se aseară într-acolo. Au ars numai paiele... Grăbim pasul, ajungem, ajung după noi şi bărbaţii, ajung femeile. Harababură. Satul e adunat în faţa curţii boiereşti.

E împrejmuită cu ziduri înalte curtea, cu ziduri de cărămizi. Poarta înaltă e de fier, încuiată cu ivăre groase pe dinăuntru. Dincolo de poartă, logofeţii cu puştile încărcate. Cîrligăţenii îi înjură de lună, de stele...

Noi, toţi din Omida, ne amestecăm cu cei din Cîrligaţi, să fim mai mulţi, să fim una.

— Măi, deschideţi poarta să intrăm la boier !

— Nu e acasă boierul !

— Deschideţi porţile !

— Nu deschidem !

— O să le spargem cu bulumacul !

— Dacă vă apropiaţi de poartă — se aude glas bihăit dinăuntru — tragem cu puştile...

— Dacă trageţi cu arma — urlă oamenii — şi atingeţi pe vreunul dintre noi, vă măcelărim...

Au adus din curtea primăriei un stîlp lung. S-au aşezat în faţa porţii. Zece oameni ţin stîlpul. Se dau cîţiva paşi îndărăt şi reped stîlpul cu toată puterea în porţi. Bubuie din ţîţîni porţile, nu se deschid.

— Înc-o dată ! Înc-o dată ! Înc-o dată !

Porţile se clatină. Mai trec cîţiva oameni să ajute. Ajută şi muierile. Cît e de mică, dada Zvîca nu lipseşte.

Nu lipseşte nici ţaţa Mariţa, nevasta vărului Dumitru Pălică.

— Haide, măi !...

Cu toată puterea reped bulumacul. Porţile trosnesc. Ivărele sar. Porţile se deschid. Fug trei-patru slugoi. Unul poartă pe umăr o puşcă de vînătoare. L-au ajuns oamenii, l-au atins, l-au

doborît. Cu ciomegele l-au doborît. Au trecut peste trupul lui, au mers mai departe. Năvălim înăuntru, amestecaţi : bărbaţi, femei, copii...

Casele boiereşti, spoite cu var. N-am mai fost niciodată pe aici. Au ferestre înalte, mai înalte decît ferestrele şcolii din sat de la noi. Scări de piatră duc la intrare. Dăm iureş, împingem uşa, pătrundem, răsturnăm tot ce întîlnim în cale.

Cîţiva s-au îndreptat spre grajduri. Grajdurile sînt pline de vaci, de cai. Lungi şi largi sînt grajdurile...

Aprind oamenii şomoioage de paie, le vîră sub acoperişuri. Podurile grajdurilor, îndesate cu fîn. Dau foc fînului. Arde fînul, ard acoperişurile. Cît sînt de mari grajdurile, dintr-o dată le învăluie flăcările. Bate vîntul. Dinspre răsărit bate vîntul. Scînteile, flăcările, fumul urcă spre slăvi. Suflă vîntul mai tare. Flăcările se îndoaie, ling pămîntul. Dinlăuntrul grajdurilor răzbesc răgete de cornute, nechezături de cai înspăimîntaţi.

Se dezmeticesc din fierbinţeală unii, se reped spre uşile grajdurilor. Le deschid. Grajdurile sînt o mare de flăcări. Din cînd în cînd, din grajduri iese cîte un cal aprins. Se învîrteşte de cîteva ori năuc prin curte. Trece nălucă printre oameni. Se împiedică. Se prăvale. Arde carnea. Sfîrîie pielea. Calul zvîcneşte o dată din copite, îi tremură botul ars, se linişteşte. Mă uit la calul căzut lîngă mine. I-au plesnit ochii. I-a ars carnea. Pîntecul e prăjit ca şi cum l-ar fi ţinut cineva de viu pe grătar. Începe a mirosi a scrum, a scîntei, a carne arsă. A luat foc şi casa cea mare a boierului.

— Vedeţi — strigă unul din Caravaneţi, care s-a băgat şi el în ciorbă, înalt, mustăcios — nu cumva să fie oameni înăuntru, să piară !

— Nu-i nimeni înăuntru. Cînd au simţit fumul, rumânii s-au năpustit afară, pe scări.

Un băiat şi-a pus pe umeri o haină cenuşie care îi vine pînă la genunchi. Se uită la picioarele lui desculţe, la genunchii jupuiţi şi, mai sus, la haina cu nasturi lucioşi, pe care a îmbrăcat-o. Mîngîie întruna haina, spune ca prostul :

— Astăzi sînt şi eu boier. Am luat jantilica boierului... Jantilica boierului...

— Bagă de seamă să nu-i fi luat şi năravurile...

Băiatul se apropie de casa boierului, pe care o mistuie focul. Dezbracă jantilica. O aruncă în flăcări.

— Ce faci, măi, de ce arunci haina în flăcări ?

— Decît să iau o dată cu jantilica boierului şi năravurile lui, mai bine rămîn tot gol.

A rămas într-adevăr gol. Cămaşa lui, numai petice. Peste cămaşă poartă o flanelă spălăcită, de bumbac, cu găuri mari, rotunde, pe spinare, în coate...

Ard grajdurile. Ard vitele. Arde casa boierului, casa lui State Pantazi.

Slugile, nevăzute. Boierul a plecat la oraş înainte de a se fi mişcat satele. Iarna boierii stau mai mult pe la oraş decît la moşii.

Au pierit logofeţii. Au pierit pîndarii. De cucoana boierului, nici urmă. Au dat cu toţii bir cu fugiţii. Parc-au intrat în pămînt. Ei, n-ar fi fost rău să intre...

Tiţă Uie strînge oamenii...

— Am făcut revoluţie. Acum, fraţilor, să ne întoarcem acasă... Să ne mai sfătuim. Să vedem încotro ne îndreptăm paşii mîine...

Ne întoarcem acasă. Îi lăsăm pe cîrligăţeni să ducă mai departe revoluţia...

Firele telefonice sînt tăiate din loc în loc. Ne urcăm pe stîlpi şi spargem cu pietre ulcelele. Nu ne-a spus nimeni să facem asta, dar noi socotim că e bine să facem tot ce ne trece prin cap. Spărgeam ulcelele de marmoră de la firele telefonice, de la firul telegrafic care merge pe lîngă calea ferată, şi înainte de răscoală. Ne luam la întrecere cine sparge mai multe ulcele într-o zi. Ne fearam de picheri, de jandarmi. Acum nu se mai văd pe linie nici picheri, nici jandarmi.

Gloată, în mijlocul satului. Ne bucurăm că am ajutat să se dea foc curţilor boereşti de la Cîrligaţi ! Dar peste bucuria noastră cade o supărare. Aflăm că în timp ce noi aprindeam

acareturile boierului State Pantazi la Cîrligaţi, la Băneasa, cu toată paza jandarmilor, rumânii i-au dat foc ologului. Nici aci n-au avut noroc să-l prindă pe boier. Au pus mîna numai pe logofătul Oprea Căţui Strîmbu. L-au trimis pe lumea cealaltă. Dac-o putea... N-o să poată...

Asfinţeşte soarele. Cerul rămîne roşu. Pînă departe ard conacele, ard toate curţile boiereşti.

Tîrziu, ne potolim. Frate-meu Ion a adus de la curtea boierului din Cîrligaţi un fier de plug. Greu fierul. El totuşi l-a purtat peste dealuri în braţe. Îl arată tatii.

— Iată ce fier de plug am luat, tată ! Oţel curat. Dacă îl punem pe ăsta la plugul nostru, să tot avem pămînt să arăm...

— Nu vezi, măi prostule, că e mare ? Ăsta e fier de plug boieresc. Nu se potriveşte la plugul nostru...

Încearcă frate-meu să potrivească fierul boierului la plugul nostru. A avut dreptate tata. Fierul e prea mare. Nu se potriveşte. Degeaba l-a purtat frate-meu în braţe atîta timp.

— Ce să fac cu el, tată ?

— Nu ştiu ! Îngroapă-l undeva în arie... Poate tot o să ne trebuie într-o zi.

Frate-meu se duce cu cazmaua în arie, sapă o groapă, aruncă în ea fierul de plug. Îl acoperă. Împrăştie ţărînă peste el, să nu se cunoască locul — ţărînă şi paie.

— Măi, omule — o aud vorbind pe mama — crezi tu că faceţi bine voi cu răscoala asta ? O să aducă boierii armata, o să ne omoare fără milă.

— S-ar putea să fie aşa. Dar cum să ne purtăm altfel ! S-au sculat toate satele pentru pămînt. Trebuie să isprăvim odată cu boierii şi cu slugile lor, altfel pierim. Nu vezi cîţi sîntem în jurul mesei ? Şi nu vezi că pe masă nu se află mai nimic ?

Zece-doisprezece sîntem în jurul mesei !... Masa e mică, rotundă, stăm înghesuiţi. În mijlocul mesei, răsturnată, mămăliga pe care mama o taie cu aţa, felii. Luăm fiecare cîte o felie în dreptul nostru. Mama pune o strachină şi în strachină ciorbă de praz. Nici n-avem atîtea linguri cîţi sîntem în casă. Eu mănînc cu aceeaşi lingură cu care mănîncă soră-mea Evan-

ghelina. Înghit eu o dată şi-i trec ei lingura, înghite ea o dată, mi-o trece mie, ne mînăm, cum se spune...

Se găsesc oameni în sat care, la opt guri, au o singură lingură. Şi-o trec din mînă în mînă. Noi, se cheamă că sîntem oameni cu stare. Avem patru-cinci linguri în casă...

— Dar — spune mama — credeţi voi că boierii o să se lase aşa, omorîţi ? O să-i omorîm pe ăştia pe care-i prindem, dacă prindem vreunul, dar ce facem cu cei care au fugit ? Au să vină cu soldaţii.

— Şi eu m-am gîndit la asta...

N-are nici o lumină pe faţă tata. Azi a luat parte la revoluţie. Mîine iar o să se ducă să dea foc...

A căzut noaptea, întunecoasă, apăsătoare.

— Hai să ne culcăm ! Om vedea ce-o mai fi !

Oamenii se culcă. Caraulele se plimbă pe uliţă şi bagă de seamă că nimeni nu doarme. Mereu scîrţîie o uşă. Mereu ies oamenii pe afară, tăcuţi, căutînd să prindă cu urechea zgomote neobişnuite. Nici un zgomot neobişnuit nu se aude. Numai zările, din loc în loc, pîlpîie — conacele ard, curţile boiereşti ard.

Deasupra lumii, cerul rece, de sticlă, spuzit de stele. Cerul se uită la oameni cu mii şi mii de ochi, cu ochi de stele, cu ochi aprinşi.

Peste tot avem neamuri, pe lîngă Dunăre chiar, pe Olt, de unde se varsă Oltul în Dunăre, în susul lui, pînă dincolo de Slăviteşti. Ne vedem rar cu neamurile de lîngă Dunăre, mai des ne vedem cu cele de lîngă Olt. Sînt zăvoaie pe lîngă Olt, păduri.

Mergem cîteodată toamna la Olt, cumpărăm un car de crăci şi-l aducem acasă. Nu-l cumpărăm cu bani. Niciodată n-avem bani. Se suie tata în car, mă sui eu lîngă el, o luăm spre Saiele. Drumul, moale, trece printre mirişti, printre porumburi... Ajungem la Olt. Spre seară ajungem. Tata, cu pădurarul :

— Să-mi dai un car de crăci.

— Să-ţi dau.

Aprindem foc lîngă car, ne încălzim. Toamnă, vînătă ; coacem porumb, mîncăm porumb copt, bem apă, pe urmă ne culcăm. Pe

mine tata mă povățuiește să dorm în car. Îi e teamă să nu răcesc. Mă acopăr c-un țol. Tata se înghesuie lîngă foc. Își trage căciula pe urechi, se înfășoară în zăbun și adoarme după ce a fumat cîteva țigări. Boii, legați de car, îngenunche, se culcă și ei, îi simt cum rumegă.

Într-un luminiș ne petrecem noaptea. Împrejurul nostru — pădurea prin care șuieră vîntul. Împrejurul nostru — pădurea în care păsările se cheamă pe limba lor. Împrejurul nostru — pădurea cu arbori înalți și strîmbi, cu tufișuri prin care se strecoară guști, șoareci de cîmp, gadini...

Noaptea, pădurea își trăiește adevărata ei viață. Mi se pare că prin văzduhul mohorît văd cu ochii închipuirii. Cu ochii mei nu văd decît cerul care lunecă deasupra noastră.

Zori de zi. Mă trezesc devreme. Pădurea mă trezește. Un chiot nesfîrșit dă pădurea. Iarba gălbuie, de toamnă, e udă. Umblu prin iarbă cu picioarele goale. Iarba îmi spală picioarele. Trec cu mîinile prin iarbă. Iarba îmi spală mîinile. În văzduhul care la început e fumuriu, pe urmă galben, pe urmă albastru, din ce în ce mai albastru, se ridică vioi, umed, soarele, ca și cum înainte de a se ridica, undeva departe, acolo de unde el răsare, s-a tăvălit prin iarbă, și-a spălat fața rotundă în umezeala ei.

Pădurarul, cu pușca pe umăr. Călare umblă pădurarul. Îl cunoaște pe tata. Îi arată o postață de pădure.

— Uite, Tudore, copacii ăștia să mi-i tai și să mi-i cureți. Cîte crengi ai să poți curăța de pe copacii tăiați, le iei în car și pleci sănătos acasă.

— Mulțumesc...

— Ai adus o gîscă pentru boier ?

— Am adus...

— Dă-o încoace...

Ia gîsca pădurarul și pleacă.

Își suflecă tata mînecile, începe să taie copacii de la rădăcină. Securea se înfige adînc în trunchiuri. Pînă departe ajung aschiile. Mă feresc cînd copacul, cu vuiet, se prăbușește cît e de lung. Pentru mine, tata a luat un topor. Încalec pe copacul

doborît și-l curăț de crengi. Iau crengile, le duc la car, le grămădesc lîngă car.

Așa ne trecem toată ziua.

A mai spus tata pădurarului :

— Măi, Ghiță, treci pe la văru-meu Găbunea și spune-i că sînt la pădure, să vie să ne vedem.

Vine vărul tatii cu securea pe umăr, îl ajută la tăiatul arborilor. Sporovăiesc între ei, de-ale lor.

Unchiul Tăchiță Găbunea îl întreabă pe tata de toate neamurile pe care nu le-a văzut de ani și ani. Tata culege știri despre neamurile noastre de pe valea Oltului ; cine a răposat, cine și cu cine s-a însurat, cîți copii a mai cîștigat fiecare.

— Muri și Iovan...

Începe tata cu unchiu-meu Tăchiță povestea celuilalt unchi al meu, Iovan Găbunea.

Caut cuiburi. Mă urc în arbori după cuiburi. Le găsesc goale. Toamnă !... Puilor le-au crescut aripi. Au zburat. S-au dus în pădure, în lume...

De anul trecut nu l-am văzut pe unchiu-meu Tăchiță Găbunea. Nici tata nu l-a mai văzut. Parcă Oltul e lîngă noi, să ne ducem oricînd ! O dată pe an ne ducem, dacă ne ducem...

Latră cîinii noștri. Mai latră și cîinii megieșilor. Au prins putere. Au murit vite. Oamenii au tîrît hoiturile la marginea satului. Cîinii, cîți au ieșit din iarnă, s-au înfruptat. Bate om în poartă, iese tata să-l întîmpine, îl aduce în casă.

— Aprinde lampa, muiere.

Unchiu-meu, Tăchiță Găbunea, își scoate cojocul și-l pune lîngă pat. Se așază pe marginea patului.

E miezul nopții. Am scos capetele de sub ţol noi, copiii. Nici unul nu dormeam. Nu dormea nici mama, nu dormea nici tata. Nu dormea nici frate-meu Ion, somnorosul, care doarme de-a-mpicioarele, ziua-n amiaza mare.

— Ce-i cu tine, Tăchiță ?

E mai tînăr decît tata unchiu-meu, Tăchiță Găbunea.

— Rău, nene Tudore. Am venit să mă pitesc la voi. E prăpădenie mare pe Olt...

— Ce s-a întîmplat ?

— Cu răscoala, de ! A fost și pe la voi ?

— A fost la Cîrligați. Mîine o să fie la Secara. Am văzut noi niște focuri pe Olt alaltăieri seara...

— Păi, se vedeau, cred, și de la Craiova, cum să nu se vadă de la voi !... Abia am scăpat. S-a lăsat urgie mare pe valea Oltului...

— Ei, cum a fost ?

Mama a ieșit în tindă, s-a întors cu un codru de mămăligă.

— N-oi fi mîncat, Tăchiță...

— N-am mîncat, leică Mărie, de alaltăieri n-am mîncat nimic.

Pe colțul patului, mama întinde un șervet...

— Strîngeți-vă, măi, picioarele !

I-a adus mama ceapă, un cioc cu sare. Sparge cepele cu pumnul unchiu-meu, întinge cu foaia de ceapă în sare, mănîncă. Îi trosnesc fălcile.

Ei, sînt tari cepele ! Mă ustură ochii. Pe unchiul Găbunea nu-l ustură ochii. Mănîncă. Înghite dumicat după dumicat. Printre dumicați, povestește :

— Am văzut dincolo de Olt focuri. Am trimis pe unul călare să afle ce se întîmplă acolo. S-a dus al lui Jiganie. Mai repede, mai încet, cum a vrut el. A văzut că oamenii din Leul au pornit răscoala. Au omorît pe boier, au dat foc curților boierești. Ne-a venit știre că în satele de dincolo de Olt oamenii s-au răsculat, i-au ucis pe boieri, să nu mai fie robi, să intre în stăpînirea pămînturilor... S-a întors al lui Jiganie în goana mare, să plesnească sub el calul, mai multe nu. A străbătut Satul urlînd cît îl țineau puterile : „La revoluție, măăăăăă, la revoluție ! Să-i omorîm pe boieri ! În toate satele ai noștri îi ucid pe boieri. Dacă nu ne ridicăm să-l tăiem pe boierul nostru astăzi, au să vină ăi de peste Olt să-l omoare și-au să ia ei moșia să și-o împartă".

Atît ne-a trebuit. Asta a fost, cum se spune, picătura care a făcut să se reverse paharul. Gîndeam de mult să facem isprava asta. Dar ce ziceam ? Să mai așteptăm. S-or mai ridica și alții. Un sat, dacă se răzvrătește, îl rade stăpînirea cu tunul. E altceva

dacă se răscoală ţara toată dintr-odată. Am aflat că acum s-a răsculat de la un cap la altul. Îl ştii, nene Tudore, pe ciocoiul de la noi...

— Parcă-l ştiu...

— E puternic al dracului. Trăieşte mai mult la Bucureşti boierul nostru, conu Zagoriţ, cum îi zicem noi. Dă pe la moşie numai cînd are de luat socotelile de la logofeţi, mai des vine fiu-său, căpitanul. Ei, ce ne-am spus noi !... Ne-am adunat la primărie, ne-am sucit, ne-am învîrtit. Nici chip să mai pierdem vremea. Al lui Jiganie adusese vestea spre seară. Curtea boierului, împrejmuită cu ziduri de piatră. Uşile de stejar. Înăuntru, cîni, lupi nu cîini. Dacă nu te cunosc, te rup. Ca fiarele sălbatice te rup. În curtea boierului, felinarul mare luminează peste tot. Ne-am înţeles să lăsăm să cadă bine întunericul... A trecut chindia, a trecut seara. A căzut noaptea. S-a lăsat o noapte neagră, ca venită de pe altă lume. Ne adunasem la primărie, ca două sute de rumâni. Aş fi vrut să merg la curtea boierului, şi parcă n-aş fi vrut. A venit Iancu Dachin : oamenii îi spun nebunul. Nu e nebun. E numai curajos. Nu cunoaşte frica. Lîngă el, Dinu Dincă, Ion Giampalie... S-a suit pe-o capră de tăiat lemne din curtea primăriei, al lui Giampalie. Veniseră şi nevestele cu noi. Veniseră şi copiii la primărie, pe întuneric. Al lui Giampalie a ridicat glas : „Mergem la curte să-i dăm foc ! Nu este boierul acasă. Dacă l-am fi prins aci l-am fi zdrobit. O să-l prindem pe administrator. O să-l omorîm pe javra de Ştefănescu. Revoluţie trebuie să facem. E careva care nu merge ? Să se dea pe faţă..."

Am auzit lîngă glasul lui Giampalie glasul lui Dîrju... Nu-l ştii pe Dîrju !... Nimeni nu e mai înalt ca el în sat, înalt, voinic, gros...

— Cum să nu-l ştiu. Am făcut armata cu el la călăraşi cu schimbul... Cînd încăleca, se aducea calul de spinare sub greutatea lui, da drumul la vînturi pe sub coadă...

— „Care nu merge, mă ? Care e ăl de-i este frică ? Să văd că rămîne unul în urmă, l-am şi pălit la moalele capului cu beldia.

După noi !... După noi..." Au luat-o ei în frunte, noi după ei, pe uliţele satului, strîmbe şi întortocheate, pe la colţuri, s-au mai dosit unii după garduri, au rămas în urmă, dar la curte tot am ajuns ca o sută cincizeci de rumâni, başca muierile, başca plozii... Am ridicat lîngă zid scară vie din oameni, ca la armată. S-au urcat pe spinările noastre cîţiva. L-au ridicat pe Iancu Dachin pînă sus, l-au zvîrlit peste gard. I-au zvîrlit numaidecît şi ciomagul. Din zbor a prins ciomagul Dachin. Întîiul lucru care trebuia făcut era stingerea felinarului. Parcă ai timp să te urci pe stîlp la el şi să-l stingi ! Cîinii, să-l sfîşie !...

Roată cu ciomagul, a pocnit cîţiva peste bot. Chelălăie cîinii loviţi, dar nu se lasă. Apărîndu-se cu ciomagul a mers al lui Dachin la felinar. A spart felinarul, lampa s-a răsturnat, s-a stins. A căzut întuneric peste curtea boierului. Am mai sărit cîţiva în curte cu ciomegele. Am alungat cîinii. Ne-am dus la poartă. Am deschis-o. Au năvălit toţi înăuntru. Ne-am repezit — cum şi trebuia — întîi în case. Slugile, luate pe neaşteptate, fugeau, le sfîrîiau călcîiele. N-aveam noi nici o socoteală cu slugile. Le-am lăsat să fugă, să se ascundă, să sară gardul, s-o ia spre pădure. Ducă-se dracului !... Noi îl căutam pe Ştefănescu. Dar, vezi drăcovenie ! Dumnealui simţise ceva de cu dimineaţă prin firul telefonului, plecase la oraş de cum se luminase de ziuă. Am dat într-o odaie peste nevastă-sa, beteagă, în pat, în cămăşuţă subţire, în jurul ei copiii — trei fete mici : Gica, Sica, Milica. A început cucoana să se vaite, fetiţele să bîzîie. Al lui Giampalie a vrut să le terciuiască scăfîrlia cu bîta. L-am oprit. „Măi, Giampalie — i-am spus — noi am venit să omorîm muieri şi copii ?... Bagă-ţi minţile-n cap, netotule !... De ce să omorîm cînd nu avem nevoie să omorîm ? Dacă l-am fi omorît pe Ştefănescu. Cu neroada asta, cu plozii ei, n-avem noi de ce să ne încărcăm sufletele !..." „Aşa e", l-am auzit pe Dîrju. A scuipat al lui Giampalie spre cucoană, i-a întors spatele ; oamenii, după el.

Am dat-o pe nevasta logofătului în grija nevesti-mi s-o ducă în sat. A urcat-o nevastă-mea pe muiere într-o căruţă care se

afla pe-acolo, a dus-o la un pîndar, a ascuns-o. Mă bucur din suflet că am putut să fac cuiva un pic de bine. Am scăpat patru suflete de la moarte. Asta e una la mînă. A doua nu mai e la mînă. E pe spinare. Am dat foc conacului. Am dat foc grajdurilor. Înainte de a da foc conacului am spart oglinzile. Am găsit niște farfurii. S-au repezit muierile la ele și le-au spart. Am dat foc la șurele de paie, la hambarele cu cereale. Erau pline ochi, pînă sus. Și satul pătimea și se stingea de foame. Focul s-a ridicat pînă în slava cerului. L-ați văzut !...

A ars repede curtea boierească. Am spart pivnițele. Îl știi pe Tănăsoiu, ăla îndesat. Tănăsoiu a furat trei rațe. Trei rațe a furat nenorocitul, auzi, nene Tudore ? Am isprăvit revoluția. Am așteptat. Nici noi nu știam ce așteptăm... Poate am așteptat să vie studenții să ne dea pămîntul boierilor. A venit altceva. Ieri dimineață, ne îmbulzeam pe ulița satului, cîrduri-cîrduri. Am zărit venind pe muchia dealului pe Afanasie Zagoriț, căpitanul de cavalerie, băiatul arendașului. După el, escadronul de călărași, cu carabinele la spinare. Mergeau în rînduri dese și-și legănau sulițele. Au coborît în galop spre sat, pe rusca mică. Acum știi : cînd cobori rusca, în dreapta, stă al lui Răducu, Ilie al lui Răducu. A muncit pe la oraș cu ziua și s-a întors astă-toamnă acasă cu ceva bani. Ce s-a gîndit el : să iasă din bordei, să-și facă o casă deasupra pămîntului, ca oamenii. Stîlpii i-a pus astă-toamnă, acoperișul tot astă-toamnă l-a pus. Acum trebuia numai s-o învelească, să-i lipească zidurile cu pămînt amestecat cu paie. Nici nu venise la revoluție Ilie al lui Răducu. Se afla călare pe creasta casei, bătea cuie în șindrilă. A ajuns, în dreptul lui, Afanasie Zagoriț, a oprit calul, a pus carabina la ochi, a tras. S-a rostogolit omul de-a-n boul de pe acoperișul casei în bătătură, ghem de carne însîngerată. A ieșit nevastă-sa din bordei cînd a auzit foc de pușcă. La început nici n-a știut ce s-a întîmplat, pe urmă l-a văzut pe bărbatu-său horcăind, scăldat în sînge, l-a văzut pe Afanasie Zagoriț, în uliță, cu arma întinsă. Lîngă nevasta lui Răducu, copiii. Patru, nu mai puțin. Copiii s-au repezit spre mort : tată !

tată ! Îl întorceau, îl mîngîiau, s-au mînjit cu toţii de sînge. Muierea, ca o fiară, spre ofiţer :

„Mi-ai ucis omul ! Mi-ai ucis omul ! Nu te-ar mai răbda Dumnezeu..."

Cu latul săbiei a plesnit-o. Peste obraz a plesnit-o pe Ilinca. I-a tăiat obrazul. A căzut muierea, s-a tîrît ca o căţea în bordei, şi-a pus făină în tăietură, a oprit sîngele. N-o să-i treacă semnul niciodată. Au început călăraşii să se plimbe pe uliţi. Oamenii au intrat în bordeie, au stins vetrele, să nu se vadă fum ieşind pe coşuri. L-au căutat pe primar gradaţii.

L-a găsit conul Afanasie şi l-a adus la primărie. L-a adus şi pe popă. Ca şi primarul, popa e omul boierului.

„Să-mi faceţi lista tîlharilor răsculaţi !"

A făcut lista primarul. Cu popa a făcut lista. Au plecat călăraşii şi vătăşeii să-i culeagă pe oameni. Pe cîţi i-au găsit i-au mînat spre curtea primăriei. Eu m-am pitit. A stat pitită şi nevastă-mea. Am izbutit să fug din sat. Pînă în pădure m-am tîrît pe brînci. În pădure, de la pădurar am aflat că pe Iancu Dachin l-au legat în faţa primăriei de stîlpul felinarului. Căpitanul a pus călăraşii să-l bată.

„Vă ordon să-l bateţi cu parul !" a spus căpitanul.

„Nu putem să-l batem, domnule căpitan, au răspuns călăraşii. Noi doi sîntem de alături, din Plopi. Omul legat de stîlp e văr cu noi. Cum o să-l batem !... Nu putem să-l batem. Dacă nu eram sub arme făceam şi noi revoluţie... Nu ne lăsam mai prejos decît ăştia din Mîndra..."

„Aşa. Chiar aşa..."

Căpitanul Zagoriţ crescuse aici, în sat, o bună bucată de timp. Cunoştea pe fiecare rumân în parte. Venea destul de des pe la moşie. Niciodată nu i s-a întîmplat ceva neplăcut. Niciodată oamenii nu i-au dat un motiv de îngrijorare. Îşi mîrîiau ei uneori nemulţumirile, dar de aci şi pînă la a ridica glas, pînă la a pune mîinile pe pari, a trece la răscoală, era un pas mare pe care el nici măcar nu-l bănuise. Dintr-odată rumânii căpătaseră altă înfăţişare, alt grai. Parcă erau alţi oameni. Nu-i mai recunoştea. Răscoala, s-a gîndit el şi alţii ca el,

trebuie să fie strivită cu armata — cu armata, care totdeauna a ascultat ordinele ce i s-au dat. De zece ani și mai bine slujea în armată căpitanul Zagoriț și nu i se întîmplase în toată această vreme să i se pună cineva împotrivă nu cu fapta, dar nici cu cuvîntul. Și acum... Acum, în fața răsculaților înconjurați de armată, doi soldați, doi soldați pirpirii, neștiutori de carte, îi răspunseseră : „Nu putem să-l batem..." Ordinul lui sunase limpede, dar tot atît de limpede sunase și răspunsul soldaților...

„Va să zică voi țineți cu răsculații ?" A scos pistolul și i-a împușcat. S-a împleticit și a căzut întîi un soldat. S-a împleticit și a căzut și al doilea...

S-a îndreptat spre ceilalți.

„Sînteți rudă cu răsculații ? Vă privește. Acum purtați haină militară. Trebuie să ascultați ordinul."

„Nu putem să-l ascultăm, domnule căpitan. Cu răsculații noi nu sîntem rude de sînge. Numai ăștia pe care i-ați împușcat erau rude, că se trag de pe aici, de pe Olt. Noi sîntem, cei mai mulți, de pe Argeș. Dar ne gîndim la altceva. Noi sîntem toți oameni de la țară. Acum s-au răsculat toate satele de aci împotriva boierilor. S-au răsculat și părinții și frații noștri de pe Argeș. Așa că noi ne-am hotărît să nu tragem în oamenii ăștia cu armele și să nu-i batem..."

„Care «noi», sergent Amariei ?"

„Noi, trupa, domnule căpitan."

S-a rostogolit în țărînă sergentul.

A urlat căpitanul :

„Mai vrea cineva gloanțe în scăfîrlie ?"

Soldații tremurau. S-au supus. La unii frica de moarte e mai tare ca orice. Au ieșit din rînduri doi ostași chemați de căpitan, l-au bătut pe-al lui Dachin cu parul peste trup. L-au bătut pînă cînd al lui Dachin a murit.

Pe Dinu Dincă, pe Ion Giampalie, pe Dîrju, fiindcă a văzut căpitanul că soldații se tem de ei și că nu-i vor putea ține să fie bătuți, i-a legat în răscol. A trimis călărașii să aducă lemne lungi și frînghii. I-a întins pe jos și le-a prins picioa-

rele între două lemne. A legat bine lemnele la un capăt și la celălalt capăt. Le-a prins apoi gîturile între alte două lemne. Mai mișcă dacă poți ! Cu spatele în sus i-a culcat pe toți trei, la rînd, și cu gura în țărînă. A pus soldații să-i fărîme cu parul. I-au bătut pînă cînd legații în răscol au murit. Dacă i-ar fi lovit de la început în cap, ar fi fost mai bine. Da' nu. Nu i-au lovit deloc în cap. I-au luat la bătut de la mijloc, cu parul, pînă la gît, apoi pînă la tălpi. Santimetru cu santimetru, de parcă ar fi vrut să-i facă zob. I-a făcut zob. Au țipat oamenii ce-au țipat. N-au mai putut țipa. Mușcau pămîntul cu dinții. Ceilalți, strînși, înghesuiți. Împrejur, călărașii, cu mîinile pe carabine. Muierile bătuților nu cutezau măcar să-i jelească. A ținut mult bătaia. Cei care mureau erau aruncați, așa legați, în dosul primăriei. A omorît căpitanul Zagoriț peste treizeci de oameni. Pe cîți i-a prins, i-a ținut legați, i-a bătut. A înnodat firul rupt al telefonului, a vorbit cu orașul. A raportat colonelului :

„Am trei sute de prinși..."

Colonelul a zbierat prin telefon la căpitan :

„Nu-mi spune numărul celor închiși, spune-mi cîți ai omorît. Ce ? Ți s-a muiat inima, căpitane ?"

„Dimpotrivă, domnule colonel, nu mi s-a muiat deloc inima. Dimpotrivă..."

Mai cumplite au început a fi caznele. Căpitanului Zagoriț i s-a părut că schingiuirile și omorurile nu sînt de ajuns pentru a băga spaima în oameni. S-a înconjurat de ofițeri și de reangajați și a plecat, călăuzit de popă și de jandarm, să dea foc satului.

„Mi-ați ars conacul — urla Zagoriț — am să vă ard casele !..."

Jumătate de sat a pîrjolit. A scos muierile și copiii din case, cu latul săbiilor i-a fărîmat, a aprins casele, i-a lăsat pe oameni pe drumuri. Cîți n-au murit o să-i ducă la Turnu, spune ruda noastră de pe Olt.

— Acum — ne povățuiește tata — voi să vă țineți gura. N-are nici un rost să împrăștiați în sat ce-ați auzit. Nici tu să nu mai vorbești, Tăchiță. Să nu înfricoșăm oamenii. O veni

ce-o fi să vină ! Noi trebuie să mergem mai departe cu revoluția, să nu ne lăsăm. Că acum, totuna e.

Cum s-a luminat de ziuă, satul întreg, ca înnebunit, tot în păr, pe șosea, în fața primăriei.

Tiță Uie : — Să mergem la Secara. Să ajutăm și acolo la răscoală !

Găină : — Ce să mai căutăm la Secara ? Am auzit că pleacă soldații de la Turnu să potolească satele. N-am făcut destul ?

Tiță Uie : — Nu, n-am făcut destul. De unde știm noi că vin soldații ?

Găină : — Așa se aude.

Tiță Uie : — Multe se aud. Să nu ne luăm după cîte se aud. Să mergem la Secara.

Satul îl ascultă. Au înțeles toți că Tiță Uie trebuie să fie căpetenia.

Într-adevăr, multe se aud. Știrile zboară mai repede ca păsările. Unele știri sînt bune și oamenii le primesc cu bucurie. Boierii, cîți n-au fost prinși de rumâni la curți ori la conace, și-au luat tălpile la spinare, au fugit rupînd pămîntul. S-au ascuns, la adăpost, la oraș. Unii, mai fricoși, au trecut cu luntrile Dunărea, dincolo, la bulgari, în țară străină. N-au să se mai întoarcă. Popa Tomiță Bulbuc a ieșit din casă. Din aria lui nu cutează să calce un pas afară.

— Palavre, taică, palavre... Se întorc boierii. Vreți pămînt ! O să vă satureе boierii, taică, de pămînt. O să vă umple gurile cu pămînt, taică. Măi, Costică, taică, adu-mi, măi, tăiculiță, o jumătate de drojdie de la Buciuc. Mai bine un litru, taică, un litru...

Costică, băiatul lui Tînțu, se uită lung la popă.

— Dar ce ? Sînt slugă la sfinția ta, părinte ?

— Uite parascovenie ! Și-n copii a intrat diavolul...

Rămîne agățat de gard popa Bulbuc.

Băiatul lui Tînțu privește în lungul șoselei înțesate de oameni.

Nu vin în sat numai veşti bune. Vin şi de celelalte. Ba că armata pîrjoleşte satele şi omoară lumea la întîmplare, pe cine pun mîna gradaţii, ba că soldaţii nu vor să tragă în răsculaţi şi, la rîndul lor, pornesc revoluţia...

— Dacă soldaţii ar trece cu armele lîngă noi — îl aud pe tata — am cîştiga.... Dacă...

Oamenii ascultă, împing căciulile pe ceafă, se scarpină în cap nehotărîţi, iarăşi nehotărîţi.

Tiţă Uie, Ududui, Picică, moş David Floroiu, Ovedenie îndeamnă rumânii :

— Să mergem la Secara ! La Secara !

Pornim spre Secara. Ajungem cînd e soarele de două suliţi. Curtea boierului — vraişte. Cîţiva oameni trebăluiesc pe acolo. Ferestre sparte, grajduri arse.

— Unde sînt oamenii de la voi ?

— Sus, la conac.

Conacul e deasupra satului.

Zarvă mare la conac. Ard şurele de paie. De trei zile ard. Ard hambarele. Ard casele slugilor. Oamenii, toţi, cerc. La mijloc, logofătul Filip Pisicu prins, lungit la pămînt.

Avea un obicei logofătul ăsta : umbla călare pe cîmp şi-i atingea pe rumâni din fugă cu sfîrcul biciului.

— Brazdă-ngustă şi adîncă...

E bună brazda-ngustă şi adîncă. Cîmpul dă mai mult rod dacă îl ari cu brazdă-ngustă şi adîncă. Dar asta n-o poţi face decît dacă boii sînt voinici, bine hrăniţi, dacă plugul e de fier bleau, dacă boii sînt motoci, nu poţi trage brazda nici îngustă, nici adîncă. O faci mai lată, mai puţin adîncă, după puterile boilor. Logofătul Filip Pisicu nu te iartă. Ai boi buni, n-ai boi buni, brazda pe care o tragi pe pămîntul boierului trebuie să fie-ngustă şi adîncă. Asta e voia boierului. Logofătul trebuie să vegheze ca ea să fie împlinită.

Stăpîn peste Secara e colonelul Pienaru care, de obicei, locuieşte la Bucureşti. Aici îl are pe Filip Pisicu şi mai are administrator pe Dimofte Ştirbu. Nu l-au prins oamenii pe Di-

mofte — l-au prins numai pe logofăt. În curtea conacului l-au prins.

E om din sat. Nevastă-sa umbla desculță. Acum umblă cu pantofi de la cucoană, cu rochii boierești. Nici logofătul Filip nu mai poartă opinci, poartă ghete. Poartă ce-i dă boierul, și boierul nu-i dă lucruri de lepădat. Legăturile dintre el și sat s-au rupt. Prinde pe cîmp oamenii, îi înjură, îi bate. Nu numai pe cîmp îi bate — îi bate și la mașina de treierat, și pe ulițele satului, unde-i întîlnește.

„De ce n-ai ieșit, mă Cîrstea, la ogor, astăzi ?"

„Mi-s boii bolnavi, domnule Filip..."

Logofătul nu crede. Îl plesnește pe Cîrstea cu cravașa, cu biciul, cu ce are în mînă. Se vaietă omul. Se vaietă și... tace.

Are doi frați și doi cumnați logofătul. Îi înjură mai abitir ca pe străini. Nici nu se mai ține rudă cu ei.

„Voi știți, mă, cine e Dumnezeul meu ? Cine-mi dă pîine, mă. Și pîine nu-mi dați voi, îmi dă boierul, colonelul Pienaru, auziți ?"

„Auzim !"

L-au înconjurat și l-au prins oamenii la conac. Au năvălit peste el. Călare, în aria conacului, cu biciul în mînă, i-a așteptat.

Din sus, dinspre Dorobanți, dinspre Crîngeni, oameni, sute și sute, abia își tîrăsc picioarele. Neraşi, nemîncați, zdrențuiți, desculți !... E frig. E încă frig... Mulți sînt în cămașă și izmene, cu picioarele goale, cu capul gol, cu mîinile legate la spate. Cîte opt-zece, cîte doisprezece legați de-o prăjină, trec pe ulița mare a satului. Îi mînă din urmă, ca pe boi, cu biciul, gradații, reangajații mai ales. Îi plesnesc cu latul săbiei, cînd îngenunche cîte unul și dă să cadă, ofițerii...

Pitiți pe după gardurile mai dese, la șosea, privim cum trec nesfîrșite convoaiele.

— Ăștia sînt de la Cîrligați, îmi șoptește Turturică. Îi cunosc de la muncă, de pe moșia lui State Pantazi...

Ne apucăm să-i numărăm. Sînt optzeci și șase de bărbați. Se găsesc printre ei flăcăi fără mustață. Se găsesc și băiețandri

ceva mai mari ca noi. În urma cîrdului de bărbaţi tîrăşte picioarele goale prin noroi o ceată de douăzeci şi una de femei. A rămas, coadă, o bătrînă gheboasă care se împiedică şi cade o dată la cinci paşi. Se împiedică, se prăvale, încearcă să se ridice. Nu-i ajung puterile. O ajută un gradat. Şi înainte de a o sprijini să se scoale, îi repede un bot de cizmă în coaste, o stropeşte cu o ploaie de înjurături :

— Na răscoală, căzătură ! Na revoluţie !

Bătrîna aruncă priviri speriate în toate părţile. Nu vede decît pămîntul negru, noroios, frămîntat de o sumedenie de picioare desculţe, noduroase, ca şi ale ei. Nu vede decît garduri vechi, putrede, şi dincolo de garduri cocioabe afumate, pustii. Ridică ochii în sus. Deasupra satului cerul e vînăt, posomorît, încruntat, ameninţător, gata din clipă în clipă să slobozească şuvoaie de ploaie. Se ridică. Merge bălăbănindu-se. N-o să ajungă prea departe. Din convoiul care a trecut ieri spre oraş, cîţi au căzut i-au lăsat în şanţuri. Le dau cîinii ocol.

— Uite, Darie, au îngenuncheat doi bărbaţi, îngaimă Mărinică Iepure.

Mă uit. Doi bărbaţi din convoi au îngenuncheat în noroi. Nu mai pot merge. Au feţele vinete, umflate de lovituri. Au oasele sparte în ţăndări. Se închină şi se roagă de soldaţi... Amîndorura le-au crescut, mari, bărbile.

— Omorîţi-ne, măi, taică, mă. Omorîţi-ne ! Avem şi noi feciori în armată, soldaţi ca voi...

Soldaţii pun mîinile la frunte. Îşi acoperă ochii, să nu-i mai vadă. Grăbesc pasul. Unul dintre călăraşi se închină :

— Iartă-mă, Doamne ! Iartă-mă, Doamne !...

Altul plesneşte calul peste pîntece cu cravaşa. Înfige adînc pintenii ascuţiţi în coapsele lui. Calul sîngeră. Se ridică în două picioare. Apoi, simţind frîul liber, se aşterne drumului într-o goană nebună, sălbatică.

Călăraşul rupe calul de convoi. O apucă pe o uliţă lăturalnică. Scapără copitele calului.

Ofițerul care conduce arestații se uită lung după fugar. Se apropie apoi de soldatul care tot se mai închină și-i lasă pe obraz două fulgere cu cravașa.

— Ostaș ! Și te-a cuprins mila... Fleoarță, nu ostaș...

Trece de cîteva ori cu calul lui înalt, șarg, sprinten, peste bătrînii îngenuncheați. Îi culcă la pămînt. Descarcă pistolul în trupurile lor care mai zvîcnesc o dată, de două ori, de trei ori. Se potolesc trupurile. Rămîn zgîrcite în șosea. Ploaia începe să cearnă — o ploaie deasă și repede, de primăvară...

Auzim tunurile bătînd spre Zimnicea.

— Mai e pe undeva răscoală ? o întreb pe mama.

— Dincolo de Alexandria bat tunurile, la Udup și la Găurici. Oamenii de acolo s-au socotit mobilizați între ei, ca la armată, și, cînd au venit călărașii în sat, i-au primit cu împușcături. S-au tras îndărăt călărașii și au adus tunuri. Au încercuit satele cu soldați și ochesc cu tunurile în case. Așa se aude...

Acum se aud mii și mii de vești. Se povestesc mii și mii de întîmplări, una mai grozavă decît alta. Drumurile sînt păzite de soldați, dar nopțile sînt întunecoase, cîmpurile moi și oamenii, desculți ori încălțați cu opinci potlogite, calcă ușor, ca pisicile, nu le aude nimeni pasul. Fug dintr-un sat în altul, pe cărări numai de ei cunoscute, se ascund pe la rubedenii, să li se piardă urma.

— La Belitori — spune mama — au adus ostași cu trenul. Gogu Cristofor a năvălit cu armata în sat. Au împușcat ofițerii patruzeci și șapte de români. I-au îngropat ieri, la Adîncata, în buza dealului, lîngă șosea. Pe ăi din Balta Sărată i-au înecat ofițerii în lac — e un lac îngust și adînc la Balta Sărată — să nu mai strice gloanțele pe ei...

Au venit și la noi în sat călărașii. L-au luat pe tata. L-au luat și pe frate-meu Ion. Au fost legate și duse la primărie și femeile. Au pus-o în lanțuri și pe dada Zvîca. Tiță Uie, Ududui, Tînțu, Picică, moș Floroiu cu toți cei șapte feciori ai lui, Lișcu Stîngaciu, Ovedenie, văru-meu Dumitru Pălică și mulți alții gem bătuți, legați, ferecați, lîngă zidul primăriei. Trece prin

fața lor popa Tomiță Bulbuc, care s-a afumat cu cîteva drojdii la cîrciuma lui Toma Ocî — s-au deschis iar toate cîrciumile, de cum a sosit în sat armata — se oprește, le aruncă vorbe :

— Vă spuneam eu, taică, să nu vă luați de piept cu stăpînirea, că stăpînirea e de la Dumnezeu lăsată ; nu m-ați ascultat. Suferiți acum, taică, suferiți... Nu e rău. O să vi se ierte mai ușor păcatele că... Dumnezeu e bun, taică, iartă...

— Mai tacă-ți gura, părinte, nu-ți bate joc de noi, spune printre buzele umflate, plesnite de bătăi, moș Floroiu... Că nu ți-o astupărăm cu pămînt alaltăieri...

O ia din loc popa Tomiță Bulbuc. Pe trei cărări o ia din loc popa. Printre cei cărora încă nu le-a venit rîndul la bătaie, închiși în sala școlii, se află și tata. Îl cercetează un sergent-major, reangajat :

— Cu ce te-ai ales din revoluție ?

— Am răsuflat, îi răspunde. Am răsuflat și eu o dată. Că nu mai puteam îndura...

— Tu ce-ai furat ? îl întreabă pe frate-meu, Ion, alt sergent.

— Un fier de plug de la Cîrligați.

— Unde e fierul de plug ?

— L-am îngropat.

Vin doi soldați cu frate-meu care are mîinile legate la spate. L-au bătut măr. Frate-meu îi duce în fundul ariei, lîngă plop, le arată :

— Aici am îngropat fierul...

Soldații dezgroapă fierul și-l duc la primărie. Acolo îl bat pe frate-meu cu fierul în cap pînă leșină. Îl învie cu apă. Apoi iar îl bat. Majurul și cu un sergent îl bat...

Gradații, soldații, cu baionetele la puști, păzesc arestații.

La Secara, a venit cu armată de la București însuși colonelul Pienaru. Treizeci și șapte de oameni au fost împușcați într-o singură dimineață. Printre ei, și cîțiva băiețandri. Printre ei, unchiu-meu Precup Urban Uțupăr...

Colonelului Pienaru i-a plăcut să se joace nițel de-a războiul. A poruncit să se sune goarna și să strige să iasă oamenii în

uliţi cu femei, cu copii, că el iartă pe toată lumea, că vrea numai să se adune satul la primărie să spună el, colonelul, cîteva cuvinte. Au ieşit rumânii în uliţi, soldaţii i-au împins spre primărie, au făcut lanţ în jurul lor. S-a arătat colonelul călare, înconjurat de ofiţeri. Lîngă colonel, mîna lui dreaptă, căpitanul Cantacuzin.

— Să iasă în faţă — a strigat colonelul — toţi acei care au luat parte la răscoală.

Rumânii s-au strîns unii într-alţii, n-a făcut unul un pas înainte.

— Am poruncit să iasă în faţă toţi cei care au luat parte la răscoală. Nu s-aude ?

— Ba se aude, domnule colonel — a răspuns unchiu-meu Uţupăr — iacă, eu am început aci, în sat, răscoala...

A ieşit din rînduri. Păstra căciula pe ceafă, o căciulă veche, cu fundul spart, roasă pe margini de atîta purtat.

— Şi eu am luat parte la răscoală, a spus mătuşă-mea Uţupăr.

A trecut lîngă bărbatu-său.

— Am fost şi eu pe-acolo, a sărit cu gura Diţa, vară-mea, cea cu buză de iepure.

Gloata a înaintat. I-au înconjurat oamenii pe-alde Uţupăr.

— Se laudă ăştia, domnule colonel. Nu numai ei au făcut răscoala. Răscoala am stîrnit-o noi toţi, satul întreg, satul pe care îl storci dumneata...

— Care eşti tu, măi, ăla de vorbeşti cu atîta necuviinţă ? Ieşi mai la margine să-ţi văd mutra !...

— Nu numai mutra să mi-o vezi, boierule, să-mi vezi şi spinarea.

Spunînd acestea, Radu Turcu s-a apropiat de colonel. Dintr-o zvîcnire şi-a dezbrăcat cojocul peticit. A ieşit la iveală pielea goală, neagră, păroasă, întinsă pe ciolane.

— Vezi-mi spinarea, boierule... E plină de semne. Unele mi le-ai lăsat dumneata cînd eram flăcăiandru. Altele mi le-a scris pe spinare cîinele de Filip Pisicu. Altele, jandarmul cînd

am cîntat la o nuntă un cîntec scornit de răposatul flăcău al lui Uţupăr...

A tăcut Radu Turcu. Satul priveşte spinarea bălţată de semne adînci, săpate în piele, a omului care aşteaptă să fie zdrobit...

— Toţi avem semne pe spinare, boier Pienaru ! strigă oamenii cu ochii cărbuni aprinşi. Ucide-ne pe toţi, că acum ne ai în mînă !...

— Omoară-ne, ucigaşule ! strigă mătuşă-mea Uţupăr. Acum ne-am răsculat pe negîndite. Altă dată o s-o facem cu mai multă chibzuială...

— Ăştia au înnebunit, domnule colonel, l-a auzit satul spunînd pe căpitanul Cantacuzin.

— L-au uitat pe Dumnezeu, au uitat sfînta biserică, a grăit şi popa Mitiţă Luncescu, mîngîindu-şi barba ciumpăvită cu foarfeca. A intrat diavolul în cugetele lor...

Soldaţii, aduşi de prin părţile Moldovei de sus, priveau în pămînt. Îi înghioldeau majurii cu pumnul...

Şi-a încleştat fălcile colonelul. A izbit cu vîna de bou spinarea îndoită a rumânului. A crăpat pielea. A ţîşnit sîngele. S-a prăbuşit omul fără să geamă.

A scos colonelul batista. Şi-a şters fruntea de sudoare.

— Citeşte lista netrebnicilor, căpitane !

Cantacuzin a citit însemnările făcute de popă pe o foaie ruptă din ceaslovul cel mare din biserică. Douăzeci de rumâni au fost scoşi din grămadă. Nu lipsea unchiu-meu Precup Urban Uţupăr.

La Secara, şcoala e peste drum de primărie. I-au dus pe cei douăzeci şi i-au aşezat lîngă zidul şcolii, umăr la umăr.

Rumânii se uitau dîrji în ochii colonelului.

— Căpitane, ia comanda plutonului de execuţie !...

— Eu zic să-i împuşcăm noi, domnule colonel, adică eu cu gradaţii. Văd că soldaţii se cam uită în pămînt. Să n-avem vreun bucluc.

— Bine...

Cantacuzin a strigat gradaţii. Au ieşit din rînduri majurii, deşcele bătrîne ale oştirii. A descălecat şi căpitanul. Au luat la ochi pe cei de lîngă zidul şcolii...

— Foc !... a poruncit colonelul.

Au mai căzut doi.

— Mizerabililor ! Aţi uitat să trageţi cu arma la ţintă. Treceţi şi-i împuşcaţi de la un pas !...

Au izbutit pînă la urmă să-i împuşte pe toţi.

Cîteva muieri au dat chiot lung, prelung, sfîşietor. Lanţul soldaţilor a rămas strîns. Nimeni nu l-a putut rupe, să iasă din el. Au trebuit să rămînă, să vadă măcelul. Cel din urmă a murit unchiu-meu Uţupăr. Treceau gloanţele pe lîngă el, nu-l nimereau, cînd se trăgea mai departe. Cît îl ţinea gura striga :

— Ne împuşcaţi pe noi. O să mai împuşcaţi şi pe alţii. Dar n-o să puteţi împuşca toată ţara pe care o asupriţi şi o mulgeţi, voi, ciocoii... Degeaba holbezi ochii, colonele !... Mai mult decît viaţa n-ai ce să-mi iei... De moarte nu mă sperii eu, dacă nu m-am speriat de viaţa pe care am îndurat-o...

Şuierau gloanţele. Majurii trăgeau strîmb. Le tremurau mîinile.

Glasul lui Uţupăr s-a înălţat mai puternic :

— O să-ţi vie rîndul, colonele, să plăteşti sîngele nostru cu sînge. Cu sîngele tău şi al neamului tău de ciocoi. Toţi ciocoii o să plătească...

Cantacuzin şi-a ieşit din fire. S-a apropiat. L-a împuşcat pe Uţupăr. Pe urmă, după ce omul s-a prăbuşit, a descărcat cîteva gloanţe în trupul lui, care încă era cald...

Mulţimea a fremătat. S-au aplecat rumânii, muierile, copiii, au cules de pe jos bulgări şi pietre. Le-au zvîrlit huiduind în colonel, în căpitan, în majurii care-i slujiseră de călăi.

O piatră l-a izbit pe colonel în obraz. Colonelul, cuprins de mînie, a poruncit grupului de majuri să tragă în mulţime. Fără ordin, soldaţii au desfăcut lanţul viu.

— Fugiţi !... a strigat un soldat.

Gloata a prins a fugi. S-a pornit focul armelor. S-au risipit rumânii. Nu toţi. Au rămas cu gurile în ţărînă, să-şi doarmă somnul de veci, şaptesprezece oameni — opt rumâni, trei

muieri, şase copii. I-au adunat soldaţii. Pe toţi morţii i-au adunat soldaţii. Au săpat groapa soldaţii. Pe cei morţi, pe cei ucişi lîngă zidul şcolii şi pe cei împuşcaţi în grămadă i-au îngropat laolaltă, la marginea satului, lîngă şanţul şoselei care duce spre Turnu, să ştie toţi cîţi vor trece pe acolo că, pe cine se răscoală împotriva boierului, moartea îl aşteaptă.

Am aflat mai tîrziu — tot de la unchiu-meu Găbunea — că pe Olt, cînd a fost întrebat Tănăsoiu dacă a furat ceva de la curtea boierului Zagoriţ, acesta a spus :

— Trei raţe am furat...

— Ce-ai făcut cu ele ? Le-ai fript ?

— Nu, le-am îngropat.

— Unde ?

— Lîngă lacul lui Gale.

— Du-ne acolo !

I-a dus Tănăsoiu pe soldaţi. Au dezgropat raţele de lîngă lac. Începuseră a putrezi. Puţeau. Căpitanul Zagoriţ l-a silit pe tîlharul de raţe să mănînce păsările împuţite.

Tănăsoiu le-a mîncat.

Pe tata şi pe frate-meu Ion, şi pe văru-meu Dumitru Pălică, şi pe Tiţă Uie, şi pe mulţi alţii i-au legat de prăjini şi i-au dus la tîrg, la Turnu. I-au suit pe şlepuri. În mijlocul Dunării, pe apă, i-au ţinut luni şi luni. Au ţinut-o pînă la judecată, pe şlep, şi pe dada Zvîca, şi pe mătuşă-mea Uţupăr, şi pe vară-mea Diţa...

Mama a rămas singură cu noi. Nu plînge. Ne povesteşte. Ne povesteşte seara, cînd sîntem gata de culcare, toate cîte le aude cu privire la răscoală şi la ce se petrece cu rumânii acum, după răscoală...

— Să ţineţi minte, copii, să nu uitaţi, să spuneţi mai tîrziu copiilor voştri.

— N-o să uităm, mamă, răspunde soră-mea Evanghelina.

— Să nu uiţi, Darie. Nimic să nu uiţi...

— N-o să uit, mamă.

Acum mama are obrazul ca pămîntul — negru. I-au fugit în fundul capului ochii. Buzele i-au plesnit. De vînt i-au plesnit mamei buzele.

Mă culc. Mă acopere mama. Trece cu mîna peste fruntea mea. Șoptește numai pentru mine :

— Să nu uiți, Darie. Nimic să nu uiți. Să spui copiilor tăi... și copiilor pe care-i vor avea copiii tăi să le spui... Auzi, Darie ? Să nu uiți... Să nu uiți, Darie...

MIHAIL SADOVEANU

# MĂRĂŞEŞTI

August 1917

O AMINTIRE de acum doisprezece ani...

Mă aflam în petrecere la prieteni, în vestitele podgorii ale Tecuciului — undeva într-un sat din Răzăşi ascuns în vii şi livezi. Era în august, pe-o vreme caldă şi limpede.

Se pornise o nuntă, a poetului Şt. O. Iosif — cu zvoană şi alai şi cu gura pivniţii deschisă, ca odinioară în vremurile patriarhale ale părinţilor noştri.

În ziua ucropului, după puţină hodină şi mult borş acru, tineretul o porni printre vii în zumzet de cobze şi alăute spre vestitul deal de la Cucuieţi.

Pe coastă, la un popas, era un han al unui ungurean cu mutră de hoţ. Vinul se nimerise acru şi peştele sărat — dar noi eram tineri şi ferice.

Un lăutar bătrîn, cu obrazul negru şi barba albă, începu a zice sub sprinceană de codru cîntecul lui Codreanu. Noi umblam încet spre ţanc şi adîncurile de sub noi sunau armonioase şi sonore la înmlădierile baladei bătrîneşti. Iar sus, pe vîrful de la Cucuieţi — deodată se deschise zarea şi ochii mi se cufundară în cele patru vînturi ale ţării Moldovei. Cîmpia Siretului se vedea pe o întindere nemărginită la miazănoapte şi miazăzi, cu sclipiri de ape, lunci, dumbrăvi şi sate, pînă unde putea bate ochiul şi unde depărtarea se amesteca într-o ceaţă liliachie. La apus erau treptele munţilor cu păduri posomorîte de brad — cu tonuri din ce în ce mai slabe şi mai stînse care mureau în cerul alburiu de august. În sus erau sate şi tîrguri cu nume vechi din cronici. În jos, cîmpia cea întinsă de la Mărăşeşti. O ţară întreagă se desfăşura sub noi, cu sate albe, sclipiri de

clopotniţi, cîmpii semănate — şi Siretul trecea la Dunăre şi la Mare liniştit, printre zăvoaie, oglindind cerul şi cuibarul de foc al soarelui.

Mă simţeam înseninat privind, şi primeam pe adierile vîntului pînă-n fundul sufletului miresmele calde de peliniţă şi cimbrişor pe care ni le trimiteau depărtările.

Era o ţară calmă şi fericită, şi lăutarii cîntau balade în deal la Cucuieţi.

Zilele acestea — după ani şi ani — un automobil mă urcă repede pe dealurile Tecuciului, şi am iarăşi, deodată, înainte-mi, vechile privelişti.

Luni, săptămîni şi zile liniştite au căzut în veşnicie. Anotimpurile s-au întors cu podoabele lor. Pînă ce deodată crîngul lumii s-a cutremurat. Viforul războiului a bătut în depărtările munţilor, apoi s-a apropiat, s-a tot apropiat către Siret. Se văd ş-acum în miazănoapte depărtările estompate în ceaţă. Dar la miazăzi, spre Mărăşeşti, bate tunul fără contenire. Se ridică în cerul înalt fumuri de incendii. Se văd izbucniri de guri de foc, explozii de proiectile. Ochii cuprind toată priveliştea, de la podul de la Cozmeşti pe o linie de copaci care fug în lungul unei şosele, de dincolo de tîrguşorul Mărăşeşti, spre dealurile de la Panciu. Pe-acolo pretutindeni sînt îngropaţi în pămînt luptătorii. Tunuri bat din apropierea mea şi din fundul zării.

Aici, în decorul acesta uriaş care mi-a încîntat odinioară ochii, s-a desfăşurat un episod al marei tragedii ce sîngerează lumea. Între 23 iulie şi 7 august, către Cozmeşti, Mărăşeşti şi Panciu, s-a dat o bătălie crîncenă, pas cu pas, ceas cu ceas, zi şi noapte fără oprire. A fost una dintre cele mai teribile bătălii ale războiului neamurilor.

Stau subt un nuc, între vii, pe deal, deasupra Siretului. Cu ochii liberi văd tot cîmpul bătăliei şi domnul general B. îmi lămureşte toată desfăşurarea ei cu simplicitate şi linişte. Din cînd în cînd depărtarea ne cheamă ochii spre alt punct, unde o explozie ori o coloană de fum a schimbat aspectul în aparenţă liniştit al peisagiului.

Se pare că în decada a treia a lunii iulie, domnul general feld-mareşal von Mackensen s-a hotărît să dea o lovitură disperată la Siret, spre a străpunge frontul nostru la Cozmeşti, cu obiectiv Adjudul.

Planul era fără îndoială frumos. Executarea lui fericită ar fi însemnat izolarea liniei Trotuşului şi deschiderea drumului spre Basarabia. Scrisori găsite la prizonierii germani dovedesc cîtă nădejde, în ceea ce priveşte sfîrşitul războiului, se punea pe această nouă lovitură măiastră a feld-mareşalului. — Moldova, Iaşii erau cuvinte care sunaseră la urechile ofiţerilor şi soldaţilor germani. În oboseala acestui război care nu se mai sfîrşea, erau ca un miraj în pustiuri. Erau o etapă, o apropiere de ţel şi de sfîrşit.

La 23 şi 24 August germanii atacară cu puteri mari liniile ruseşti de la Pădurea Neagră de lîngă Siret, înspre Putna şi Suşiţa. Aliaţii noştri ruşi, bătuţi de forţe numeroase, dădură îndărăt. În noaptea de 24 spre 25 august, trupele noastre urmau să schimbe pe cele ruseşti, obosite. Le schimbară, şi intrară în luptă cu o hotărîre îndîrjită :

— Trebuie să oprim puhoiul, ori să murim cu toţii ! Bătălia s-a dezvoltat încet-încet pe un front de 60 de kilometri, de la Siret pînă la Panciu. Nemţii dădeau pretutindeni lovituri de berbece. Din cele dintăi zile însă se desemnă o primă intenţiune : străpungere în direcţia podului de la Cozmeşti.

Mase mari de trupe erau concentrate pentru executarea unei asemenea operaţii — care fără îndoială trebuia să fie fulgerătoare. De obicei repeziciunea asigură succesul. Aceasta am văzut-o şi noi, au văzut-o mai ales duşmanii noştri, în bătălia de la Mărăşti. Douăsprezece divizii au fost aduse pentru această lovitură. O artilerie care şi-a făcut probele pe toate cîmpurile Europei, dezlănţuia vijelii nebune de foc şi schijă. În rîndurile infanteriei noastre căzură proiectilele chimice şi se tîrîră la faţa pămîntului şi prin tranşee nourii de gaze asfixiante şi lacrimogene.

Cu o furie care creştea din oră în oră, bătălia luă o dezvoltare uriaşă.

Germanii trimeteau valuri după valuri — mase mari de asalt. Artileria lor dezlănţuia un tir aşa de cumplit, încît în unele locuri nu se afla palmă de pămînt neîntoarsă şi nerăscolită de obuze. — Urmau pauze mici, răgazuri în care duşmanul obosit căuta să se reculeagă şi vîra în foc trupe proaspete. Şi bătălia iar se aprindea, nemiloasă şi crîncenă.

Ziua şi noaptea trupele noastre, cu mult inferioare în număr, au ţinut piept acestor rostogoliri repetate de foc, schijă, gaze şi oameni care urlau venind la măcel ziua şi noaptea, zile şi nopţi care păreau că nu se mai sfîrşesc — şi care se legau una cu alta într-un fel de atmosferă fumurie — într-o umbră tragică de infern. De pe dealuri de deasupra Siretului se vedea cîmpul de bătălie în fum, ceaţă şi nori negri. Tunurile zguduiau pămîntul. Mitralierele, puştile, granatele, răcnetele omeneşti se amestecau — într-o huruire fantastică, într-o vedere de apocalips.

Astfel zile şi nopţi nesfîrşite au luptat trupele noastre, către satul Străjescu, Moara Roşie, Moara Albă, Mărăşeşti. După două zile şi două nopţi, divizii germane au fost scoase din foc şi înlocuite cu altele, odihnite. Liniile noastre au simţit aceasta după vigoarea atacurilor nouă. Ofiţerii şi soldaţii au încruntat din sprincene ş-au adus între ei lăzi nouă de granate.

În toată această bătălie, artileria noastră, aşezată foarte bine pe stînga Siretului, a bătut coloanele inamice în flanc, pricinuindu-le pierderi înspăimîntătoare. Batalioane întregi au fost amestecate cu pămîntul. Altele treceau — şi altele, neistovite. Mai ales în timpul nopţilor, atacurile se dădeau fără întrerupere. Cerul atuncea se umplea de rachete ca de mii de lampioane veneţiene. Cu pîlpîiri scurte luminau tragedia şi frămîntarea din umbră, în timp ce pretutindeni trăgeau linii de foc exploziile tirurilor de baraj. Pocniturile şi clipirile de mitralieră — păreau un joc vesel în această monstruoasă simfonie.

Timp de aproape două săptămîni, cît a ţinut bătălia, soldaţii noştri au fost neadormiţi şi neobosiţi. Au respins atacuri, au contraatacat, s-au bătut cu o energie înfricoşată. Această ener-

gie fără seamăn, poate fără precedent în analele războiului de față, este cel mai mare titlu de glorie al oștirii noastre.

În unele locuri împinși îndărăt, covîrșiți în alte părți, soldații și ofițerii nu și-au pierdut niciodată cumpătul. Pas cu pas retrăgîndu-se, au luptat. S-au oprit, au contraatacat iar. Sufletul lor credincios pămîntului străbun și violența amărăciunii lor au izbucnit într-o putere așa de năprasnică, încît inamicul la urmă, cu tot numărul, a trebuit să se oprească sleit.

Se știe că răniții veneau foarte grăbiți la posturile de primajutor — li se făceau pansamentele și se întorceau îndată la loc, îmbucînd din mers o bucată de pîne. N-avem vreme de stat ; n-avem vreme ! Numai pe cei cu mai multe răni și cu lovituri grave îi puteau opri medicii.

Nici gazurile, nici exploziile înfricoșatului bombardament n-au zguduit moralul necăjitului țăran. Cădeau mulți ; cei rămași, cu buze strînse și cu ochii crunți, își înzeceau parcă puterile. Granata și baioneta lor loveau fără cruțare.

Unde părți din trupele noastre au fost copleșite de număr, a rămas locul însemnat cu mormane de cadavre.

Căpitanul G. din regimentul 8 de infanterie e vestit că trebuie să se tragă îndărăt, deoarece e amenințat spatele batalionului pe care-l comanda.

— Consemnul meu e să lupt pe această poziție pînă la ultimul om, răspunde el simplu. Nu mă retrag fără ordin scris ! Și se întoarce cu glas mișcat către trupă :

— Băieți ! Frații lor ! murim aici pînă la unul pentru țara noastră !

Înconjurați, băieții căpitanului G. s-au bătut cumplit. Au căzut unul cîte unul ; a căzut și căpitanul ; au căzut toți. În locul acela fioros a rămas în cîmpie un morman de leșuri. Spectacolul a înfricoșat liniile dușmane.

Maiorul Ionescu Atanase, care comanda un batalion din regimentul 32, își aștepta rîndul să intre în foc, într-un loc unde izbirea de valuri necontenite ale dușmanului era mai aprigă.

— Haidem, domnule maior ! îndemnau soldații.

— Stați, băieți ; așteptați să vie vremea.

Așteptînd să vie vremea, în arșița nemilostivă, a soarelui, în pulberea și fumul înecăcios care-i înconjura, soldații se făcură sprinteni. Lepădară bocanci și haine, zvîrliră coifurile ; păstrară pe ei numai armătura și muniția.

— Hai, domnule maior, că nu mai putem !

Ș-atunci și domnul maior a simțit că nu-și mai poate ținea răbdarea. Ș-au pornit ; au izbit năprasnic în puhoiul dușman. Trebuiau să-i oprească înaintarea cu orice preț. Soldați, ofițeri, comandant, ca-n timpurile eroismului de odinioară, au scris cerc pe pămînt în jurul lor, rostind o frază sacramentală : «Aici voi muri !» — Și au murit acolo cu toții pînă la unul, fără să dea un pas înapoi.

Aceste sînt pilde puține numai din măreața epopee pe care a trăit-o armata românească în cruntele zile și nopți de la Cozmești și Mărășești.

Îndîrjirea și energia înfricoșată au cîștigat în sfîrșit marea bătălie.

După două săptămîni, inamicul s-a oprit. Și-a lăsat brațele în jos și bărbia în piept cu descurajare. Gîfîind, s-a tras ca o fiară în cotlon, ca să-și lingă rănile. Mareșalul von Mackensen a privit cu îndoială și cu tristeță harta și a închis ochii gîndindu-se la hecatombele pe care le-a înălțat la Siret. Zece pînă la douăsprezece divizii germane s-au topit în această bătălie...

*

...Cînd se vor scrie paginile epice ale acestui război al liberării și al muceniciei neamului nostru — generațiile viitoare se vor cutremura. Ca din întunericul bătrînelor povești, va răsări o veche imagine despre care povestesc vînătorii de odinioară.

Un zimbru încolțit de o haită de lupi într-un pripor păduros, lîngă un lac. E cu coama zbîrlită, cu ochii mînioși și crunți. Scurmă pămîntul cu copitele, suflă aburi fierbinți pe nări și mugește. În juru-i sînge, măruntaie și trupuri spintecate. Dar

fiarele sînt multe, urlă, îl împresoară, îl hărţuiesc necontenit. Sînt parcă din ce în ce mai multe şi de urletul lor clocoteşte pădurea.

Cu dosul într-un gorun bătrîn şi cu coarnele ţapoşe gata de atac, zimbrul a înţeles deplin primejdia. Dar el e cel mai liber şi mai măreţ oaspete al codrilor — şi trebuie să cadă cu vrednicie.

Haita, îndîrjită, dă un ultim iureş. L-au încolţit, i-au sărit în spate.

Atunci, scuturîndu-se şi mugind fioros, zimbrul îşi încordează grumazul, se avîntă şi se prăpăstuieşte în valuri. Îşi duce la fund duşmanii, iese sforăind pe luciu, iar se cufundă. Apoi urcă dincolo, la mal, în luminiş, şiroind de sînge, însă măreţ şi neînduplecat — în cele din urmă luciri de aur ale asfinţitului.

De acest zimbru vechi — stemă a acestui pămînt — îşi vor aminti cei ce vor veni după noi, cînd vor ceti tragicul război al oştenilor noştri.

DUMITRU ALMAŞ

# „LA ALBA, PĂNTRU UNIRE"

ATUNCI, ÎN 1918, cînd se prăbuşea Imperiul habsburgic, lovit de înfrîngerile de pe front şi zdruncinat de revoluţiile sociale şi naţionale din interior, românii din Transilvania au luptat, cu multe jertfe, pentru libertate şi Unirea cu România. Dar grofii nu voiau să piardă moşiile din Transilvania. Ca să sperie pe români şi să-i împiedice a desăvîrşi unitatea naţională, săvîrşeau adevărate crime. Vedeau că puterea lor nu mai avea multe zile, dar nu le venea a crede şi nu se lăsau.

Aşa, de pildă, mulţi români au fost ucişi la Giurenţa, lîngă Huedin. Iar satul Făget din Banat a fost bombardat de artilerie numai pentru că locuitorii făceau „agitaţie", adică îşi alegeau delegaţi să meargă la Alba Iulia şi să voteze pentru Unire. Patruzeci şi patru dintre locuitori, cei mai dîrji şi mai aprinşi pentru marele act al înfrăţirii tuturor românilor, au fost împuşcaţi în acel sat. Asemenea crime se adăugau la cele multe, săvîrşite în timpul războiului, cînd a căzut victimă şi locotenentul Emil Rebreanu, fratele scriitorului Liviu Rebreanu. Ca să preîntîmpine alte omoruri şi ca să grăbească lucrările pentru desăvîrşirea Unirii, ofiţerii români transilvăneni din armata austro-ungară au părăsit unităţile lor, s-au adunat la Cluj, în 13 noiembrie 1918, şi au manifestat pentru înfrăţirea tuturor românilor. Au scos un steag tricolor, vechi, ţinut ascuns în clopotniţa bisericii române din acest mare oraş transilvan, încă de la revoluţia din 1848. Şi au pornit pe străzi cîntînd, să răsune zidurile cetăţii Clujului : „Deşteaptă-te române din somnul cel de moarte. / La care te-adînciră barbarii de tirani"...

Manifestația ofițerilor români a cutremurat și a întărit mult cugetele. Mii și mii de bărbați și femei li s-au alăturat, strigînd din răsputeri pentru Unirea cu „Patria Mumă", adică Unirea cu România. Au cîntat toți *„Marșul lui Iancu"* și *„Deșteaptă-te române"*. Ridicarea la luptă a transilvănenilor se lega cu lupta românilor din partea de țară liberă și cu cea a tuturor națiunilor din Imperiul habsburgic : cehi, slovaci, sîrbi, croați, polonezi, maghiari.

Lumea europeană începea să înțeleagă dreptatea popoarelor subjugate și deci și a poporului român și a tuturor naționalităților din Transilvania, pe care grofimea voia să le stăpînească și să le asuprească, în continuare, așa cum le-a asuprit de cînd exista împărăția Austro-ungară.

Se povestește că în acel noiembrie 1918, cînd românii organizau Marea Adunare de la Alba Iulia, în calea unei delegații de țărani din Munții Apuseni aflați în drum spre Alba Iulia s-a ivit groful Esterhazy. Se afla într-o trăsură mare, foarte luxoasă. A poruncit vizitiului și lacheilor să oprească, în drum, căruța țăranilor. A întrebat, de sus, din trăsură, cu glas răstit, dușmănos și disprețuitor :

— Unde mergeți, mă ?

— La Alba, pentru Unire ! a răspuns cel mai în vîrstă dintre delegații țărani.

— Unire ? V-arăt eu vouă... Unire !

Și, scoțînd pistolul, groful a împușcat doi dintre delegați. Apoi, temîndu-se de mînia românilor, a dat bici cailor și a gonit spre castel. Credea că măcar un sat de români nu va avea delegați la Adunarea de la Alba.

Cu inimile frînte de durere, dar și înfierbîntate de mînie, țăranii români au așezat morții în căruță și i-au acoperit cu fîn. Nu s-au întors acasă, să-i înmormînteze, ci și-au continuat calea pînă la Alba Iulia, încă mai hotărîți și mai încredințați că trebuie să se facă Unirea și să scape de puterea grofilor. Erau delegați de consătenii lor să voteze Unirea și nu voiau, cu nici

un preț, să lipsească. A lipsi însemna a trăda cea mai dreaptă și mai omenească dintre cauze : desăvîrșirea Unirii tuturor românilor.

Ajungînd în orașul de pe Mureș, au intrat cu căruța în mijlocul acelei uriașe și revoluționare Adunări Naționale, alcătuită din peste o sută de mii de delegați, veniți din toate părțile Transilvaniei.

Printre fruntașii adunați să conducă dezbaterile și să hotărască, în numele poporului, se aflau unii care încă mai șovăiau. Se întrebau : E potrivit momentul pentru Unire ? Sub ce formă să se împlinească acest act ? Ale cui să rămînă fabricile sau minele care mai erau încă în mîinile grofilor. Ale cui moșiile ? Să se facă împroprietărirea, sau nu ? Asemenea discuții pricinuiau multă harbără și tevatură între delegați. Iar proclamarea Unirii întîrzia. Auzind asta, țăranii moți au tras căruța chiar în fața sălii celei mari, unde se dezbătea sfatul fruntașilor. Cel mai bătrîn dintre delegații moți a cerut :

— Rugăm frumos a îngădui să intre și dălegații noștri.

— Unde-s delegații ? a întrebat unul din fruntașii șovăitori.

— Păi aici, în căruță, sub fîn.

— În căruță ? De ce nu coboară ?

— Nu mai pot coborî. Ci mult ar vrea să grăiască așa cum s-or pricepe.

— Cum să... grăiască ?

— Așa cum se cuvine : cu durere și cu sînge.

— Nu înțelegem, adăugară și alți șovăitori, tot mai nedumeriți. Ce vreți să pilduiți voi, oameni buni, cu zicerea asta ?

— O pildă dreaptă, a mai mare și mai dreaptă, păntru a vă hotărî, fără cîrtire, la Unirea cu România, a zis bătrînul și-a urmat, întorcînd fața către cei de la căruță : Nicola, feri tu fînul d-o parte, să grăiască dălegații !

Șovăitorii se uită și rămîn consternați, uimiți, înspăimîntați.

— Morți ? abia mai pot întreba.

— Uciși de groful Esterhazy, pe cale, ca să n-agiungă la Alba.

— De ce ?... Ce-au făcut ?...

— Nimica, doar că veneau la Alba să strige pântru Unire.

Şovăitorii au lăsat privirile în pămînt, ruşinaţi. Au strîns pumnii cu durere şi cu mînie împrumutată parcă din inima ţăranilor moţi, au intrat în sala dezbaterilor şi, fără nici un cuvînt împotrivitor, au votat toţi Unirea, adică pentru împlinirea Unirii naţionale româneşti.

ALEXANDRU ŞAHIGHIAN

# O ZI DE AUGUST

ERAM O CEATĂ GĂLĂGIOASĂ DE BĂIEŢI care ne întîlneam pe maidane.

Cei de vîrsta mea abia terminaseră, ca şi mine, cele patru clase primare, şi ca să înveţi mai departe nu era chip. Din pricina asta trepădam toată ziua ca nişte cîrlani fără frîu, iar maidanele ne îmbiau cu maldărele lor de bălării. În anul acela se zicea că războiul va lua sfîrşit. Aşa credeau mulţi. Şi aşteptau o schimbare ca pe o fericire tainică. Cam ce trebuia să fie nu ne dădea prin minte, dar şi noi, copiii, ne bucuram. Un lucru însă îl înţelegeam bine, că vom scăpa de hitlerişti şi asta se reflecta şi în jocurile noastre de-a războiul : tabăra nemţească lua întotdeauna o bătaie soră cu moartea. Nici nu se putea altfel, de vreme ce, pe front, hitleriştii mîncau cu adevărat papară : fugeau de rupeau pămîntul, urmăriţi de armata sovietică.

Mama încercă să pună capăt hoinărelilor mele şi mă luă într-o zi de mînă, ducîndu-mă la un meşter instalator care locuia nu departe de strada noastră, pe şoseaua Basarab, într-o curte lungă, plină cu tot soiul de vechituri ruginite, ca un adevărat cimitir de fierărie. Am intrat acolo, cu inima strînsă. Mi se părea că pătrund într-o pădure întunecoasă, plină de animale îngrozitoare, gata să prindă viaţă şi să mă înghită.

Nu mi-a plăcut la instalator şi peste două zile nu m-am mai dus. M-a dat apoi la un sobar, un om voinic, cu nişte mustăţi uriaşe, de care m-am speriat. Se spunea că sobarii cîştigă bine. Am plecat şi de la meşterul ăsta.

Mama era o femeie tare bună. Nu mă certa niciodată şi rar dacă ridica glasul. Acum însă mă privi cu un aer sever :

— Mi se pare că eşti cu capul în nori. Apoi, vorbind parcă mai mult pentru sine, îmi spuse totuşi cu destulă blîndeţă : E grea viaţa, mai cu seamă pentru oameni ca noi. Trebuie să ne descurcăm cum putem, şi oftă.

Nu ştiam nici eu ce să fac. M-aş fi vîrît la orice meserie numai să n-o văd amărîtă, dar eu tare aş fi vrut să urmez liceul. Chiar fratele meu Vasile îmi spusese într-o zi :

— Măi Costică, tu ar trebui să înveţi carte.

— Cum să învăţ, nene ? Că aşa îi spuneam, nene. El avea cincisprezece ani mai mult decît mine. Cum să învăţ ? Dumneata nu ştii cît costă taxele ?

— Poate că tu ai să apuci alte timpuri, îmi răspunse dînsul. Şi l-am văzut cu ochii duşi departe, scormonind timpurile acelea viitoare pe care le dorea. Ştii, mînzule, adăugase el după o pauză, îi vom alunga pe boieri şi totul are să se schimbe, înţelegi ? Atunci şi tu şi alţii vor putea învăţa carte.

De la o vreme pe Vasile nu-l mai prindeai pe acasă. Nu ştiu ce treburi avea pentru că nici duminicile nu-l mai vedeam. Altădată, sărbătorile, mergeam cu el afară, la gîrlă, la Ciurel. El mă învăţase să înot. Îl iubeam foarte mult. Pe tata nu mi-l aduceam aminte. Murise într-un accident de muncă. Vasile îmi ţinea loc de tată.

Într-o duminică dimineaţa, mama îl prinse pe Vasile, pe cînd voia să plece, şi-i spuse :

— Vasile, ce facem cu băiatul ăsta ? Umblă de colo pînă colo ca un cîine fără stăpîn. Mai stai şi tu de vorbă cu mine, să mă sfătuiesc şi eu cu cineva. Altfel, cu cine altul dacă nu cu tine ? Nu ştiu care or fi treburile tale de la o vreme. Nici pe acasă nu mai dai.

Şi, de unde începuse vorba despre mine, mama se porni cu gura pe Vasile, uitîndu-mă cu totul. Îl scărmăna cu blîndeţă, dar o mare tristeţă îi învăluia cuvintele. Vasile zîmbea cu bunătate. Răspunse cu privire la mine :

— Mai lasă-l, mamă, și-om vedea. Să se mai liniștească lucrurile.

— Bine, Vasile, dacă zici tu, se potoli mama pe dată. Și era cu gîndul la războiul care părea că se sfîrșește...

— Numai că vezi, adăugă dînsa, să nu se învețe cu nărav.

— N-ai grijă. Are să-i treacă. Îmi ciufuli părul, spunîndu-mi : Vezi, mînzule, să n-o necăjești. Și dădu să plece. Se vedea că e tare grăbit.

— Dar de tine nu zici nimic ? mai întrebă mama nevoind să-l slăbească.

— Ce să zic ? zîmbi larg Vasile.

— Bine că te mai văd zîmbind, că de la un timp te-ai întunecat ca cerul care stă să plouă.

Vasile rîse cu poftă. Era un om vesel, însă mama avea dreptate. De mult nu-l mai văzusem nici unul rîzînd. Parcă-l munceau toate grijile pămîntului. Dar griji, slavă domnului, aveam destule. Iar mama poate că le știa mai bine. Cînd Vasile aducea sîmbăta salariul, ea era aceea care trebuia să-l întindă cu socoteală pînă la sîmbăta următoare.

— Ei, Vasile, vorbi mama supărată, rîzi, dar de răspuns nu-mi răspunzi !

— Am să-ți răspund, mamă ; acum însă trebuie să plec. Am treabă. O să stăm mai mult de vorbă, cîndva.

— Vasile, Vasile, se văicări dînsa, ce te-or fi apucat relele tocmai acum ! Arde cerul și pămîntul de atîtea păcate pe capul nostru, duce-s-ar peste mările negre, cu cine le-a adus !

— Nu te necăji, mamă, spuse Vasile cu inima muiată și o luă în brațe, văzîndu-i chipul întunecat. Uite, mai schimb și eu o vorbă, la un pahar, cu băieții.

— Rău lucru băutura, băiatule, suspină dînsa, clătinînd capul. Cum te-oi descurca acolo la atelier, dacă pierzi și nopțile ? Ai slăbit, uite, ca scîndura asta, mai zise ea ciocănind în masa de lemn de tei.

Vasile o sărută pe obraz :

— Fii liniştită, mamă. Ai încredere în mine. Şi o privi în ochi. Da ?

Vorbise cu atîta seriozitate, încît mama n-a mai zis nimic. Nu ştiu ce-o fi înţeles ea şi nu ştiu la ce s-o fi gîndit. În schimb eu, ca şi cum prin mintea mea ar fi trecut un fulger, mi-am dat seama că e vorba de altceva.

Şi cînd a plecat, m-am luat după el. Aş fi vrut să-mi mai spună ceva. Voiam să-l întreb multe şi să mă bucur că vor veni vremurile în care eu şi alţi copii sărmani vom putea învăţa carte ; că va fi alungată sărăcia, care se răsfăţa în casele noastre.

— Nene, am început eu sfios, dar am tăcut, neştiind cum să continui.

— Spune, mînzule, îmi zise el luîndu-mă pe după umeri. Atunci l-am întrebat fără nici un ocoliş :

— Te întîlneşti cu comuniştii ?

Vasile îşi alungă deodată zîmbetul. Aruncă o privire în jurul său.

Mă trecură fiorii. Îmi zvîrlii şi eu ochii, dar nu era nimeni prin apropiere.

— Nu mă întîlnesc cu nici un comunist, îmi răspunse el niţel cam aspru. Ce ţi-a venit ? Apoi mi se păru că-şi îmblînzeşte glasul. Să nu vorbeşti cu nimeni despre lucrurile astea. Cine ştie cum ajung cuvintele tale la urechile poliţiei. Înţelegi, mînzule ?

— Da, nene, i-am răspuns eu destul de speriat, mai ales că nu mă îndoiam că se vede cu comuniştii. Era lucrător la ateliere şi se spunea că toţi muncitorii sînt comunişti.

— Să ştii să taci. Dacă vrei să înveţi carte trebuie să ajuţi şi tu cu ceva.

Ne-am despărţit. Cuvintele lui Vasile nu-mi mai ieşeau din minte. „Dacă vrei să înveţi carte trebuie să ajuţi şi tu cu ceva". Vorbele astea voiau să spună şi altceva decît să tac. Ele mă îndemnau, fără îndoială, să le fiu de folos comuniştilor. Eram sigur. Aveam o închipuire bogată şi cărţile de aventuri pe

care le citisem contribuiseră mult. Tot timpul nu mă gîndeam decît la ce ar trebui să fac pentru a ajuta la venirea comuniștilor. Din ziua aceea mă schimbasem cu totul. Devenisem mai tăcut, mai serios, plin de preocupări. Voiam să înfăptuiesc un lucru mare. Nu știam ce-ar fi trebuit să fac, dar cînd vedeam cîte-o patrulă nemțească aș fi vrut să am o grenadă, s-o zvîrl în mijlocul ei. Sau să dau foc barăcii unde-și aveau depozitele de arme.

Rar mă mai duceam la joacă, iar cînd mă găseam în mijlocul băieților stam țeapăn, strivit de gînduri prea mari pentru mine. Vorbeam chibzuit. Prindeam cu ușurință, ca niciodată, tot ce se petrecea în jurul meu — și de unde altădată aproape că nu vedeam nimic, acum îi întrecusem pe ceilalți care rămăseseră în urmă în multe privințe.

Adevărul este că nu mai trăiam cu „capul în nori", cum zicea mama. Cînd mă aflam de față cu Vasile ne priveam complice și mi se părea că punem la cale amîndoi o treabă care să alunge fascismul. Crescusem în ochii mei.

Era pe la sfîrșitul lui iulie. Cîteva nopți și zile la rînd, Vasile nu se mai ivi. Intrasem în august și el nu-și mai făcu apariția. Era acel august care avea să aducă sărbătoarea noastră națională, ziua Eliberării. Și cînd mama află că Vasile nici la atelier n-a mai fost văzut, se dădu de ceasul morții.

— Mi s-a prăpădit băiatul, se plîngea ea vecinilor. Mi l-au arestat. Îl omoară...

Mi-era și mie teamă și totuși nu știu ce voce lăuntrică îmi spunea că nu era așa. Am căutat s-o liniștesc, să-i alung teama, și-i spusei cu toată convingerea :

— S-a ascuns ca să nu fie arestat.

N-aș putea să vă lămuresc cum mi-a venit în minte explicația asta, dar nu mă îndoiam că acesta e adevărul. Mama s-a potolit pe deplin și a intrat în bucătărie.

Zilele se scurgeau domol. Simțeam că mama e tot timpul cu gîndul la Vasile, dar nu mai plîngea. Și mă bucuram că pot să cuget și eu în tihnă la ce am de făcut. Pentru că trebuia

să întreprind ceva. Trăiam într-o mare încordare. Nu mai aveam pace...

Într-o zi — trecuse o săptămînă de cînd dispăruse Vasile — pe cînd mă duceam la băcănie să cumpăr cu ultimii bani o litră de untdelemn — de cînd lipsea Vasile nu mai căpătam pe datorie — mă ajunse din urmă un om.

— Ce mai faci, mînzule ? îmi spuse el zîmbind.

Și mă bucurai, deși nu-l cunoșteam pentru că mînzule nu-mi spunea decît Vasile. Îl privii cîteva clipe.

— Nu mă cunoști ? mai întrebă dînsul.

Îl mai văzusem, dar am stat pe gînduri dacă trebuie să-l întreb de Vasile. Ceva mă oprea. „Să știi să taci", îmi zisese. Dacă omul mi-ar fi cerut lămuriri cu privire la Vasile, mă pregătisem să-i răspund că nu știu nimic, ca să curm vorba...

— Să-i spui mamei, șopti necunoscutul, că Vasile e sănătos. Să nu se neliniștească. Apoi îmi vîrî în buzunar ceva. Eu îl priveam aiurit. Nici nu mai știam cum să mă port, căci planurile mele dăduseră greș... Totuși mă temeam. Putea fi un agent.

— Mi-a spus Vasile că ești un băiat curajos și deștept. Vrei să înveți carte. Dacă vrei să înveți carte trebuie să ajuți și tu cu ceva... Am căscat ochii. Erau cuvintele lui Vasile. Nu mai încăpea îndoială că omul aducea știri de la fratele meu și n-aveam de ce să mă mai tem... Îmi cunoști numele ? mai zise el și-mi netezi părul.

— Nu ! răspunsei eu ca de pe altă lume, atît eram de emoționat.

— Nici nu trebuie, adăugă el. Am să vă mai dau vești. Eu sau altcineva. Dar să nu ne cunoști. Dacă ne întîlnești pe stradă să te faci că nu ne vezi. Înțelegi ?

Și trecu colțul fără altă vorbă. Eram îmbujorat, cred. Obrajii îmi ardeau. Și-mi era nespus de cald.

— Mamă, nenea e bine, sănătos. Ne-a trimis vești. Să n-ai grijă !

Biata de ea, era cît pe-aci să scape sticla de untdelemn... Abia după ce-i trecu tulburarea, mama vru să vorbească, dar în clipa aceea îmi adusei aminte că omul îmi vîrîse nu ştiu ce în buzunar. Desigur, o scrisoare, mă gîndeam eu. Am dus repede mîna în buzunar şi-am tras afară nişte hîrtii. Erau bani.

— Uite, am adăugat eu cît se poate de firesc, îţi trimite şi bani.

Mama se lăsă deodată pe marginea patului şi începu să plîngă. Plîngea tăcută, dreaptă, fără suspine, liniştit. Mi se părea că nici nu plînge, pentru că doar lacrimile ei şiroiau. Eu nu ştiam să plîng astfel. Şi privind-o cum i se prelingeau lacrimile pe chipul ei smochinit, m-am înmuiat de tot şi-am început şi eu să plîng. Un plîns de-adevăratele, cu urlete. Mai tîrziu m-am ruşinat. Trebuia să fiu mai tare. Mai ales că nu se întîmplase nimic rău. Dimpotrivă.

Toată după-masa am fost necăjit din cauza plînsului meu nesocotit. Nu se potrivea cu mine. Uitasem chiar şi joaca. M-am dus doar în treacăt să văd ce mai fac copiii pe maidanul unde ne adunam şi am plecat degrabă, cu toate că băieţii jucau bile. Am scos din buzunar pumnul meu de bile şi le-am dăruit fără remuşcări. Şi aveam bile de sticlă cu vinişoare roşii.

Toţi au rămas cu gura căscată la gestul meu.

Aşa au trecut două zile în care timp tot umblam pe străzi de colo pînă colo în aşteptarea altor ştiri. Odată am trecut pe lîngă barăcile nemţeşti, trăgînd cu ochiul. Barăcile mă atrăgeau cu putere. „Cum aş putea să le dau foc ?“ mă gîndeam în timp ce inima îmi zvîcnea cu putere, încît mi s-a făcut frică să nu mi se întîmple ceva. Am plecat de lîngă baraci, dar gîndul nu m-a părăsit.

Spre seară, cînd mama se-ntoarse de la muncă, spăla rufe la un avocat, mă întrebă dacă ştiu unde şade moş Geamănu. Ştiam. Fusesem adeseori pe la el cu băieţii. Cînd avea timp, moş Geamănu ne făcea morişti de lemn. Nu era moş. Avea, cred, vreo cincizeci de ani şi era un om în toată puterea.

Nu știu ce avea acum mama. Întotdeauna, cînd venea de la spălat, se lungea în pat, istovită. Uneori ațipea. În clipa asta, însă, părea că o copleșesc treburile pentru că nici nu-i mai ardea de odihnă.

— Du-te la dînsul, adăugă ea grăbit, și roagă-l să ne împrumute puțin mălai.

— Mai avem mălai, mamă.

— Nu e nimic, zise ea în timp ce golea săculețul în care țineam mălaiul. Ne mai trebuie.

— De ce nu te odihnești ? am întrebat-o eu grijuliu, văzîndu-i neastîmpărul. Nu ești obosită ?

— Ba da, băiatul mamei, mă mîngîie dînsa, pînă te-ntorci am să mă odihnesc. Hai, fuguța, Costică. Și să-l întrebi ce mai face. Dacă îl mai doare piciorul. Auzi ? Să nu uiți. Chiar așa să-l întrebi.

Am plecat cam fără poftă. Purtarea ei mă neliniștise. Mi se părea că-mi ascunde ceva. N-o văzusem niciodată atît de agitată.

Moș Geamănu locuia în capătul celeilalte străzi. Cînd am ajuns la el, l-am găsit în curte, tăind cu ferăstrăul o scîndură. M-așteptam să-l văd șchiopătînd, dar se mișca tot așa de sprinten cum îl știam. „I-o fi trecut piciorul", mă gîndii. Îi spusei pentru ce am venit.

— Mălai ? întrebă el cercetîndu-mă cu multă luare-aminte, parcă. Vino în casă.

Mă luă după dînsul. Trase de sub pat un sac, pe jumătate plin, și, pe cînd răsturna în săculețul meu o scafă cu mălai, spusei :

— Mama întreabă ce mai faceți. Dacă vă mai doare piciorul

Mi s-a părut c-a tresărit. Îmi puse săculețul în mînă și, privindu-mă în ochi, zise :

— Piciorul mă doare rău. Abia pot merge.

I-am mulțumit și-am plecat spre casă degrabă, cu gînd să dau o raită pe la băieți. Mi se făcuse dor de joacă. La școală,

ceasul arăta şase şi jumătate. Pînă la opt, cînd mama urma să răstoarne mămăliga, aveam destul timp. Nu ştiu ce i-o fi venit mamei să mai ceară mălai, că doar mai era. Dar se vede treaba că nu mai avea bani. Cu gîndurile astea am ajuns acasă. Mama se ridică repede din pat.

— Ei, Costică ? întrebă ea.

— Mi-a dat, uite, răspunsei eu, arătînd săculeţul.

Dar parcă nici n-o interesa mălaiul.

— L-ai întrebat de sănătate ?

— L-am întrebat.

— Şi ce-a răspuns ? Hai, vorbeşte. Trebuie să-ţi scot cuvintele din gură cu cleştele.

Am privit-o nedumerit. Nu eram supărăcios de felul meu, dar acum mă supărasem. Aproape să-mi dea lacrămile. Şi am izbucnit :

— Dacă vrei să ştii, moş Geamănu a minţit.

— Ce-a minţit ? întrebă ea din cale-afară de mirată.

— Că-l doare piciorul.

— Îl doare piciorul ? Părea disperată. Chiar aşa a spus ?

— „Piciorul mă doare rău de tot. Abia pot să mai umblu." Aşa a spus. Dar nu e adevărat. Mergea foarte bine. L-am văzut în curte. Şi-apoi, în casă, cînd a scos sacul...

N-am mai terminat ce aveam de spus. O văzui că zîmbeşte, alungîndu-şi umbrele din obraz. Mă strînse în braţe şi mă sărută. Dar, revenindu-i îngrijorarea aceea pe care nu mi-o explicam, zise :

— Costică, eu dau o fugă să cumpăr o bucăţică de brînză.

— Mă duc eu, mamă. Nu te-ai odihnit ca lumea.

— Da, spuse ea cu gîndul în altă parte, dar tot trebuie să trec şi pe la o vecină. Viu acuşica. Mai vîră un lemn pe foc şi pune ceaunul cu apă. Pînă fierbe, sînt înapoi, să fac mămăliga... îl doare piciorul rău, săracul.

Şi ieşi în grabă mare. O văzui cum îşi îndreaptă şalele chinuite. Ceasuri întregi stătea aplecată peste albie. Biata de ea ! Şi m-a apucat o ciudă împotriva lui moş Geamănu

cum n-avusesem niciodată împotriva nimănui. Mama, săraca, e mai beteagă decît el, îmi ziceam eu... Am luat o carte să citesc, dar gîndurile îmi alergau bezmetic... De ce o fi mințit moș Geamănu ? N-aș fi crezut asta, la el. „Abia pot să mai umblu." Umbla foarte bine. Și deodată, mă luminai. Nu știu cum mi-a venit în minte. Cuvintele astea trebuie să însemne cu totul altceva, eram sigur. Nici pomeneală de durere. Acum, cu adevărat că n-am mai putut să citesc. Am lăsat cartea și am așteptat-o cu înfrigurare pe mama. Unde o fi alergat ? S-a dus, desigur, să spună cuiva că e ceva în neregulă la moș Geamănu. Că e urmărit, poate. Asta e ! Agenții sînt cu ochii pe el. Nici nu mai poate merge pe la întîlniri, din cauza lor. Și moș Geamănu își vestea astfel tovarășii prin mine, prin mama, să se ferească.

Toate cărțile de aventuri pe care le citisem nu mai făceau doi bani pe lîngă aventurile care începeau să se deschidă în fața mea. Aș fi vrut să fiu amestecat cît mai mult. Doream să iau parte la o luptă în care să dobor cîțiva fasciști. Sau altceva, nu știu ce, dar ceva deosebit, strașnic...

Cînd s-a întors mama n-am scos o vorbă. N-am vrut să afle că am priceput tîlcul cuvintelor lui moș Geamănu.

Și iată că, de unde pînă atunci mama ofta uneori pe ascuns, ca să n-o văd eu, acuma se lecuise.

Eram fericit.

Eram fericiți amîndoi.

Mie mi se părea că facem parte dintr-o armată de comuniști care pornise lupta împotriva dușmanului. Grăbeam cu mintea vremurile care trebuiau să vină, rupînd, plin de neastîmpăr, filele unui calendar din închipuirea mea.

Nu mai aveam în gînd altceva decît o altă misiune din partea comuniștilor. O vedeam uneori pe mama că zîmbește singură unei imagini din gîndurile ei. Atunci ni se întîlneau privirile în care licăreau lumini ciudate și eram convins că amîndoi ne gîndeam la același lucru : o altă însărcinare cu care să ajutăm pe comuniști. Numai cu gîndurile astea mă hrăneam.

Dar încordarea în care ne aflam n-o trăiam numai noi, parcă toată lumea, toţi cunoscuţii şi chiar străinii. Vedeam, simţeam, înţelegeam din fiecare şoaptă, din fiecare semn, din fiecare privire a celor cu care ne întîlneam, fără să ne spunem nimic. Doar privirile noastre vorbeau, îşi răspundeau la întrebări, îşi transmiteau ştiri, se încurajau, se mîngîiau şi se bucurau, ne bucuram că eram mulţi... În aer parcă plutea ceva. Aşa mi se părea. Dar numai închipuirea mea era de vină.

*

Într-o noapte ne-a trezit din somn un vecin. Era zgomot afară, forfotă. Lumea se ţesea pe stradă şi vorbea fără sfială. Uitase şoapta. Oamenii erau peste măsură de veseli, se îmbrăţişau, se sărutau.

— Aduc veşti de la băieţi, mamă Lenuţo.

— Care băieţi ?

— Apoi al meu şi-al dumitale, Vasile.

— Doamne, spuse mama. L-ai văzut ? Unde e ? Şi-al dumitale e acolo ?

Mama zicea „acolo" de parcă era un loc anumit unde se aflau toţi aceştia, şezînd poate pe nişte bănci şi aşteptînd.

— Nu i-am văzut, dar s-a sfîrşit cu Antonescu. A fost arestat. Ne vin copiii.

N-am mai închis ochii. Toată noaptea am sporovăit. Din centru veneau mereu alte zvonuri despre arestarea guvernului Antonescu. Asta n-o făcuseră decît comuniştii. Nu mai era nici un secret. Mama rîdea şi plîngea. Eu mă foiam plin de neastîmpăr.

Dimineaţa ne-a fost dat să vedem un lucru care ne-a umplut inima de o mare bucurie. Pe străzi umblau muncitori înarmaţi. Erau încinşi şi cu cartuşiere peste hainele de lucru. Purtau arme, iar la braţul stîng un tricolor. Erau gărzi muncitoreşti.

Erau ai noştri, comuniştii, tineri, bătrîni obosiţi, dar veseli. Gărzile muncitoreşti dezarmaseră multe posturi hitleriste. Făcuseră prizonieri. Alţi hitlerişti fugeau. Barăcile nemţeşti erau păzite de oameni înarmaţi. Aci l-am văzut şi pe moş Geamănu, cu arma la umăr. Nu-l mai „durea piciorul". Ziua trecu în aşteptare şi linişte. Un avion hitlerist bombarda oraşul în centru. Vasile nu mai venea.

În ziua următoare o maşină nemţească se opri la poarta noastră. Era plină cu muncitori. Toţi purtau arme. Din ea sări sprinten Vasile. Nici nu mi-am dat seama la început. Credeam că e cineva care ne aduce vreo veste, dar ne-aducea veşti chiar el. Fratele meu intră zorit în curte, mai înainte de a-l întîmpina noi.

— Vasile ! strigă mama şi se lăsă moale în braţele lui puternice.

Eu mă lipii de el. Vasile mă strînse lîngă dînsul. Îi pipăiam patul puştii şi mă gîndeam că Vasile vine dintr-un loc misterios, unde au pus la cale alungarea acelora care mă opreau de la învăţătură. Îl auzii apoi vorbind :

— Trebuie să plec, mamă.

— Unde pleci iară ? zise mama strîngîndu-l mai tare lîngă dînsa.

— Acolo unde e nevoie de noi, unde ne trimite partidul. Încă n-am isprăvit cu duşmanii. Am trecut doar să vă văd.

Şi smulgîndu-se din braţele noastre, alergă la maşină zornăindu-şi cartuşele ; sări în ea şi, înainte de a porni maşina, îmi strigă :

— Bravo, mînzule !

*

Profesorul, care istorisea aceste întîmplări copiilor, făcu o pauză, curmîndu-şi povestirea pe care o spusese pe nerăsuflate. Apoi continuă cu glasul încărcat de emoţie :

— Ziua aceea, de 23 August 1944, n-am uitat-o. M-a călăuzit ca o lumină în toţi cei douăzeci de ani care s-au scurs de atunci. O am în minte cu tărie. Ea s-a încrustat în inima mea cu mai multă putere pentru că o văzusem crescînd sub ochii mei, modelată de sufletul comuniştilor. Datorită acestei zile am învăţat carte. Datorită ei voi vă aflaţi aci, la şcoală, cu profesori comunişti, fii sau rude ale comuniştilor şi ale atîtor alţi patrioţi care au adus ţării noastre Eliberarea prin luptele şi jertfele lor.

MARIN PREDA

# SOLDATUL CEL MITITEL

ROŞU GHEORGHE era soldatul cel mai mic, nu numai din grupa sau din plutonul lui, ci din întreaga companie. Era atît de mic, încît abia reuşise, la recrutare, să nu fie reformat. De fapt la început îl şi reformaseră, după ce mai întîi fusese amînat de două ori în doi ani, şi dacă în satul lui acest lucru n-ar fi fost socotit drept o dovadă definitivă de infirmitate, Roşu Gheorghe ar fi putut să ia imediat trenul de la centrul de recrutare şi să plece în aceeaşi zi acasă. În aceeaşi zi însă, tot satul ar fi ştiut că nu e bun de armată şi în primul rînd fetele. Era originar de prin Banat. Aşa se face că, dîndu-se jos de pe cîntarul medical şi scăpînd din mîinile brutale ale medicului militar-şef din gura căruia recrutul auzise un fel de mormăitură care nu putea să însemne decît reformat (maiorul acela spusese *reformé,* dar tot aia era), Roşu Gheorghe nu ieşise din sală, ci se retrăsese mai încolo, tăcut şi trist, întîrziind cît putuse de mult timpul îmbrăcatului. Cu ochiul lui pînditor de bănăţean liniştit, observase însă că nimeni nu mai era atent la el şi îi trecuse prin cap că nici măcar nu-l înscrisese cineva pe hîrtiile acelea şi că poate chiar reformarea lui, hotărîtă printr-o mormăitură absentă a acelui maior, era o simplă întîmplare. Şi atunci se amestecase cu ceilalţi care veneau la rînd, se dezbrăcase şi se prezentase iar în faţa comisiei. Maiorul-medic îl apucase de umeri, mormăise iar ca un urs, îl răsucise cu spatele şi deodată se oprise din mişcări ca trăsnit, iar din gura lui căzuseră asupra recrutului groaznice înjurături şi răcnete de parcă i s-ar fi turnat acestui medic în cap o oală cu apă

fiartă. Cum adică, şi aici fuseseră enumerate cîteva sărbători religioase şi grade de rudenie ale recrutului şi asociind cu semn de întrebare modalitatea cu care fusese adus el pe lume de către maică-sa, fusese întrebat cum... îndrăzneşte el să vie acolo şi să-l păcălească el pe un medic, un maior, o comisie întreagă ? Cu cine... crede el că are de-a face ? Şi urmase iar o enumerare, în timp ce Roşu Gheorghe simţise pentru întîia oară cît de tare poate fi o talpă de cizmă bine lustruită în dosul gol al unui om. Se dusese iar spre hainele lui şi începuse să se îmbrace, fără să fie însă convins că va trebui să plece acasă. Nu putea să plece acasă, ştia că după două amînări a treia oară vine reformarea, şi el nu înţelegea de ce să i se întîmple tocmai lui să fie reformat. Că doar nu era atacat ! Se retrăsese mai într-un colţ, dar tot acolo, în sală, scosese din flanelă pachetul de tutun de regie, îşi răsucise neturburat o ţigară. În acest timp maiorul acela continua să smucească şi să examineze alte trupuri, amintindu-şi însă din cînd în cînd de întîmplare şi scoţînd atunci înjurături de uimire aproape admirative, cum era cît pe-aci să-l examineze din nou pe dopul acela fără să-l recunoască...

— Uitaţi-l că s-a aşezat acolo jos, în colţ, dom'le maior, zisese la un moment dat un alt medic din comisie. Stă acolo şi fumează, nu vrea să plece.

Maiorul se oprise iar din examinat, tot aşa, ca trăsnit, se uitase în direcţia unde se aşezase bănăţeanul şi, stupefiat, ordonase :

— Ia vino încoace, mă !

Viitorul soldat se apropiase fără grabă, cu ţigara în mînă.

— Leapădă ţigarea, zise un sanitar de alături.

— Urcă-te pe cîntar, ordonă medicul-maior.

Roşu Gheorghe se urcă. Toată comisia urmări în clipa aceea acul indicator.

— Mai dezbracă-te o dată, zise medicul şi, în timp ce recrutul se dezbrăca, maiorul zise în franţuzeşte către un alt militar, un colonel care asistase tăcut la toată scena :

— *Il pèse beaucoup plus par rapport à son hauteur* [1].

— *Il est trapu* [2], zise colonelul. Admis ! hotărî el.

— Ești zbanghiu, mă Roșule, vrei să faci armată ? zisese atunci maiorul-medic cu alt glas, deodată protector și prietenesc.

— Da, dom' maior, vreau, exclamase atunci și Roșu cu sufletul la gît, înțelegînd că trecuse examenul și că va fi și el soldat.

— Vreai tu, dar o să încasezi la lopeți, mă Roșule, de-o să fie vai de zilele tale, mai spusese medicul.

Recrutul nu auzise bine și nici nu mai fusese atent la ceea ce se mai petrecuse. Abia mai tîrziu înțelesese el ce era cu aceste lopeți. Fiind atît de mic de statură, fusese, bine-înțeles, pus la coada grupei ; ar fi fost nepotrivit, împotriva regulei, să strice rîndul punîndu-l la mijloc sau chiar penultimul. Și la instrucție, cînd comandantul de grupă făcea stînga împrejur și ordona : „în spatele meu, adunarea", coada trebuia să alerge și să se alinieze, în timp ce cei înalți din fața comandantului nu făceau decît să se mute în spatele lui. Exercițiul acesta era unul dintre cele mai rele pentru coada grupei, dat fiind rapiditatea cu care sergentul comandant își schimba poziția. „În spatele meu, adunarea"... Și abia se înșira grupa în spatele lui că, fulgerător, el făcea iar stînga împrejur și ordona : „în spatele meu, adunarea". Și iarăși, cînd grupa adunată ca un fir în spate, la distanța brațului unii de alții și comandantul se răsucea cu fața spre ei și credeai că în sfîrșit acum el va ordona alt exercițiu i se auzea comanda reînnoită, ca și cînd abia atunci ar fi pronunțat-o pentru întîia oară : „grupă, în spatele meu, adunarea". Era o glumă pentru primii trei din capul coloanei. Cei din urmă însă, după șapte sau opt comenzi de acest fel, începeau să gîfîie, sudoarea le îmbrobona frunțile, privirea începea să le sticlească de un soi de mînie fără adresă, în timp ce o expresie de buimăceală și nedumerire se așternea pe chipurile

[1] Cîntărește mult mai mult față de cît e de înalt.
[2] E îndesat.

lor. Ce era asta ? Pentru ce tocmai ei, cei mai mici, cei de la coadă, să fie chinuiţi în felul ăsta, iar cei mai puternici, cei din faţă, să fie cruţaţi ? Pentru că exerciţiul nu se oprea, continua la nesfîrşit şi nimic nu promitea că avea să înceteze curînd. Implacabil, comandantul de grupă făcea stînga împrejur, ridica mîna în sus şi ordona de fiecare dată în acelaşi fel : „grupă, în spatele meu, adunarea !“ Sau doar atît : „în spatele meu, adunarea !“ Sau alteori, imperativ, cu o voce ruptă : „în spatele meu, adu-na-rea !“ Fără pauză şi fără alte explicaţii, pînă ce jumătate din coada grupei începea să dea semne de istovire. Atunci, fără să întrerupă exerciţiul, sergentul ordona caporalului să scoată lopata Lineman şi să treacă la coadă. Şi abia acum începea adevăratul exerciţiu cunoscut de contingentele vechi sub numele de „acţiunea lopeţii Lineman“, adică plasarea ajutorului de comandant de grupă la coadă şi supravegherea cu această lopată în mînă a celor care nu executau comanda de aliniere în ritmul şi în timpul ordonat. Cei din faţă o auzeau destul de des, dar n-o simţeau niciodată la acest exerciţiu. În schimb Roşu Gheorghe nu era zi să nu ia cunoştinţă cu ea acolo unde la recrutare maiorul îl făcuse să simtă cizma. Fusese o glumă cizma aceea, faţă de lopeţile zilnice pe care le îndura. Pe chipul lui însă nu se putea citi buimăceala şi indignarea care se puteau citi pe al celorlalţi. Numai deasupra sprîncenelor lui negre şi groase şi pe obrazul lui închis la culoare apăreau broboane mari cît boabele de porumb. Pînă ce, într-o zi, observînd exerciţiul, sublocotenentul se apropie de grupă şi ordonă încetarea. El îl chemă la el pe soldatul Roşu, îi inspectă de sus pînă jos ţinuta, îi inspectă arma şi apoi se adresă caporalului :

— De ce loveşti soldatul, caporal ?

— Să trăiţi, domnule sublocotenent, pentru că se aliniază prea încet, nu vrea să fugă, răspunse caporalul sigur de el, pocnindu-şi călcîiele.

Nu se obişnuia ca ofiţerul să turbure tradiţiile pe care contingentele şi le transmiteau unele altora. Caporalul arăta liniştit, ba chiar avea un aer complice, fiindcă nu o dată, sub falsa protecţie a unui grad superior, se ascundea adesea o cruzime şi mai mare. Sublocotenentul era însă tînăr şi comportarea lui nu era încă atinsă de rutină. De aceea pusese întrebarea. O simplă întrebare, după care pornise apoi tăcut spre alte grupe, păstrîndu-şi însă înfăţişarea lui de militar, care încearcă şi reuşeşte să-şi stăpînească sentimente prea personale, lăsînd instrucţia pe seama gradaţilor, care ştiu ei ce fac. Totuşi, din clipa aceea, caporalul nu-l mai lovi pe soldatul Roşu şi curînd acesta atrase simpatia plutonului. Gradaţii începură să-l întrebe de unde e, cîţi fraţi are şi cîte surori are, de ce e aşa de mic, şi altele de acelaşi fel. Tot aşa de curînd se află că, deşi mic cum era, soldatul Roşu era destul de rezistent, putea duce foarte liniştit pe umeri piese grele de mitralieră, ţinea foarte bine la marşuri, la sete şi la foame, nu se văita niciodată şi mai ales nu purta ură nimănui pentru instrucţia grea, foarte adesea nemiloasă şi lipsită de sens, la care era supus ca recrut. Părea să fi înţeles cum se petrec lucrurile, fiindcă o dată, în orele lungi de după-amiază, cînd stăteau în curtea cazărmii şi îşi curăţau armele şi unii dintre ei, ferindu-se de privirile gradaţilor, oftau şi înjurau cu obidă armata şi instrucţia şi pe cine o fi făcut-o aşa a dracului, Roşu Gheorghe a ridicat fruntea şi a zis cu accentul lui de bănăţean :

— Acum înjuri tu, mă, dar pe urmă te faci şi tu gradat şi o să fii mai al dracului ca alţii.

La care nimeni n-a mai ştiut ce să mai zică şi nici nu prea au înţeles ce-a vrut să spună Roşu Gheorghe prin aceste cuvinte.

La trei luni de zile de la încorporare, pe la sfîrşitul lui august 1944, soldatul Roşu ajunse să fie cunoscut de însuşi comandantul batalionului în nişte împrejurări care, văzute de sus, de la comandament, nu erau dintre cele obişnuite. Pentru Roşu Gheorghe în orice caz nu deveniră neobişnuite

decît mult mai tîrziu, cînd întregul lui contingent fu trimis pe front, în Ardeal, şi noi, batalionul de cadre care instruisem acest contingent, nu mai ştiurăm nimic despre el.

Compania din care făcea parte Roşu era cantonată la Ulmeni, lîngă Oltenița, în clădirea unei foste bănci. În seara zilei de 24 august, sergentul Iosif, comandantul grupei, intră în dormitor şi anunţă că era de patrulă şi cine vroia să vie cu el să se prezinte caporalului Nistoroiu să-i dea un pistol-mitralieră şi să-l caute pe el, pe sergent, la cîrciuma cutare, peste un ceas. Sergentul plecă şi în grupă începu cearta. Caporalul lipsea şi el. Fiecare îndemna pe celălalt, fiindcă toţi erau rupţi de oboseala instrucţiei şi doborîţi de somnul pe care bromul pus în mîncarea recruţilor îi făcea ca de plumb. Şi în timp ce ei se tot îndemnau şi se justificau că ăla a fost de serviciu la masă, sau că ăla a fost nu ştiu unde, se auzi glasul potolit al lui Roşu :

— No, ducevicevici, mă, dormiţi, că plec eu cu dom' sergent Iosif în patrulă !

Şi foarte meticulos se dădu jos din pat, îşi trase pantalonii, bocancii, îşi înfăşură moletierele şi ieşi din dormitor cu ţigara în colţul gurii.

Nistoroiu, magazinerul, rîse cînd îl văzu.

— Mă, Roşule, vezi să nu te-apuce vreo fată de turul pantalonilor.

— No că nu m-apucă nimeni ! zise Roşu în timp ce lua arma şi dezarma automatul.

Caporalul îi dădu sacul reglementar cu cinci încărcătoare, îl puse să semneze de primire şi soldatul plecă. Îl găsi pe sergent la locul indicat, care cînd îl văzu, tot aşa, se dădu pe spate pe scaun şi rîse.

— Roşule, ha, ha, cine te-a trimis, mă, în patrulă cu mine ? Mă, Roşule, tu eşti un soldat pe care eu te-aş face fruntaş dacă aş fi domn' căpitan ! Bea şi tu o ţuică d-asta şi hai să mergem !

Soldatul însă dădu din cap : nu bea. Şi nu se înţelese de ce ; nu-i plăcea nici un fel de băutură, sau nu-i plăcea băutura asta muntenească ?

Sergentul plăti, îşi luă la revedere de la ceilalţi militari care umpleau cîrciuma mică de ţară şi ieşi apoi în întuneric însoţit de soldat. Merseră întîi în direcţia opusă oraşului Oltenița, se opriră într-o casă unde erau adunaţi flăcăiaşi şi fete din sat, fumară cîte-o ţigară, apoi îşi continuară patrula înapoi, agale, cu automatele la umeri, în noaptea liniştită şi senină de august. Mai aveau un ceas şi terminau schimbul. Cînd ajunseră la capătul celălalt al satului, se cam făcuse ora. Sergentul se opri şi zise :

— Mă, Roşule, du-te şi te culcă, patrula s-a terminat. Te prezinţi la sergentul Humă şi îl scoli, eu rămîn pe-acilea...

Şi sergentul Iosif arătă cu capul spre o casă din apropiere, unde o lampă aprinsă arăta, după cît se părea, că era aşteptat.

— Dacă te întîlneşti cu cineva, continuă sergentul, să nu-i spui că eşti de patrulă, că o să te întrebe cu cine ai făcut şi de ce eşti singur... Ştii ce, ia-o pe-aici, pe drumul ăsta, şi cazi drept la cazarmă... Hai, executarea !

Adică pe drumul acela, care ocolea centrul satului pe la margine, nu exista riscul să întîlnească ofiţerul de rond. Soldatul înţelese şi plecă. Mergea singur cuc, se lăsase asupra satului o linişte desăvîrşită. Cu statura lui mică, înaintînd pe lîngă garduri, Roşu abia se vedea, ierburile mai mari de pe marginea drumului şi în orice caz porumburile nemişcate, pe lîngă care trecea din cînd în cînd, schimbînd traseul, îl acopereau cu totul. Un soldat în nici un caz nu putea fi considerat. Aşa gîndiră pe cît se pare şi nişte umbre din depărtare care ieşiră liniştite din porumb şi îşi continuară drumul ocolind satul prin partea dinspre care Roşu tocmai venise. Aceştia însă erau soldaţi adevăraţi, îl văzuseră probabil pe Roşu trecînd, dar nu se sinchisiseră de el. Erau soldaţi tăcuţi, în uniforme străine, şi Roşu le auzi paşii şi se opri în liniştea

aceea a nopții și înainte de a gîndi ceva se lipi instinctiv de un gard și alunecă la pămînt. Abia după aceea începu să se uite. Cine erau soldații ăștia și ce căutau pe-acolo ? De cine se fereau ei așa și de ce erau așa de tăcuți ? Și mai ales, unde se duceau ? Nu cumva vroiau să atace pe cineva ? Cu privirea țintă la ei, Roșu înțelese în cele din urmă că ăștia nu puteau fi decît soldați germani, fiindcă ieri se anunțase că s-a întîmplat o mare răsturnare în conducerea țării și a armatei și că nemții sînt inamicii noștri. Cum nu cunoștea bine geografia, Roșu se gîndi apoi că nemții aceștia tăcuți și tainici de aci nu puteau avea alt rost și altă intenție decît să atace satul și să captureze compania lui de grăniceri, să-i prindă pe toți în somn și să-i împuște. În clipa aceasta chiar poate că o parte din ei s-au și apropiat prin porumburi de cazarmă și că nu mai e nimic altceva de făcut decît de dat alarma. Roșu își trase încet automatul de la umăr și îl întinse încet înainte. „Ce fac eu ? se gîndi apoi în clipa următoare, trag o dată în ei și pe urmă o să fiu mort". Tot atunci se auziră dinspre nemții adunați la marginea porumbului șoapte într-o limbă care-i alungă soldatului ultima îndoială : avea înaintea lui o unitate de nemți care se pregăteau să atace satul. „Trebuie să trag în ei cu toate încărcătoarele pe care le am, să dau alarma și pe urmă să fug", gîndi el.

Tot nu se dumirea însă ce era cu acești nemți ciudați. Nu păreau pregătiți de luptă de noapte, ieșeau mereu, cîte cinci, șase, din porumburi, șopocăiau între ei și traversau în fugă dincolo, dar nu în direcția intrării în sat, ci înainte, tot prin porumburi. „Vor să înconjoare tot satul", gîndi Roșu și în clipa aceea hotărîrea lui se făcu mai sigură și mai limpede. Urcă încet gardul lîngă care se lipise, alunecă dincolo într-o curte, trecu prin ea și le ieși nemților înainte. Se piti pe după un grup de salcîmi, înarmă automatul și deodată deschise focul împotriva primului grup de nemți care traversaseră șoseaua. Trase îndelung pînă ce goli întreg încărcătorul, după care strigăte și răcnete înăbușite de furie se auziră dinspre po-

rumburi. Dacă Roșu Gheorge ar fi știut nemțește, cum știau unii din bănățenii lui mai isteți de prin satele cu populație săsească, poate că nu și-ar fi schimbat atît de liniștit încărcătorul, ci s-ar fi înfuriat și el auzindu-i ce spun și poate că și-ar fi pierdut cumpătul.

— Cine mama dracului trage ? Am dat peste o santinelă ? ordonă o voce.

— Nu, e un soldat izolat.

— Și unde e ?

— E între salcîmi.

— Între salcîmi ? răcni prima voce. Atunci sînt eu chior, cu binoclu cu tot. Dacă ar fi un om acolo, l-aș vedea.

— E un soldat mititel, l-am zărit cînd a sărit gardul, dar n-am crezut că e soldat...

— Ocoliți salcîmii în liniște și curățați-l imediat, să nu fugă și să dea alarma.

Se auziră pași fugind, ocolind mereu satul, în timp ce dinspre partea cealaltă a porumburilor încetă deodată orice mișcare. Roșu nu mai știu ce să facă și cîteva clipe lungi se scurseră într-o tăcere pe care nimic nu o turbura. Deodată, se auziră iar pași care fugeau și se vedea porumbul mișcîndu-se Roșu Gheorghe își îndreptă automatul în direcția aceea și, deși știa că automatul său nu bate pînă acolo, deschise iar focul. Îi răspunse atunci cineva din porumb, tot cu foc automat, dar un foc îndîrjit, care era reluat în lanț, clănțănind fără întrerupere, prin tragere succesivă. Stăpînit de ideea lui că primii dintre cei care trecuseră drumul urmau să înconjoare satul și că grosul abia venea din urmă, Roșu părăsi salcîmii care îl adăposteau și începu să fugă tăind colțul satului în diagonală. Purcei guițînd, găini zburătăcind, cîini lătrînd speriați stîrni trecerea lui prin curți și ogrăzile oamenilor. Dar nici țipenie de om. Și cînd ieși la marginea cealaltă a satului, gîfîind cu sufletul la gură, se trînti la pămînt într-un gropan și, cu capul afară, începu să cerceteze locurile. Nu se vedea bine, s-ar fi putut însă auzi dacă n-ar fi fost larma cîinilor

care începuseră să latre în tot satul. Cu mîinile tremurînd dè încordare, Roşu îşi încărcă automatul şi trase jumătate din încărcător în direcţia porumburilor. Făcu o pauză scurtă, goli şi restul şi încărcă din nou. Nu se putea ca toate acestea să nu fie de ajuns pentru a alarma compania. Curînd, însă, se sperie de tragerea aceasta nesocotită. La distanţă de o sută de metri el zări ţîşnind în urma lui din porumburi umbre numeroase, care se culcară la pămînt şi începură să tragă asupra lui. Mai avea două încărcătoare şi umbrele se apropiau de el pe burtă, văzuseră flacăra automatului care trăsese asupra lor şi vroiau să-l facă să tacă pentru totdeauna. Roşu sări din groapă, se rostogoli de cîteva ori aşa cum învăţase la instrucţie, adică să părăsească fiind culcat încă locul pe care inamicul îl ţintea deja, ţîşni apoi în picioare şi o luă la fugă retrăgîndu-se mereu pe marginea satului. După o sută de metri se trînti la pămînt, făcu iar faţă şi trase jumătate din încărcător. Nemţii îl urmăreau, săriră şi ei în goană şi se împrăştiară nevăzuţi şi pieriră cînd Roşu trase asupra lor. „Vor să mă înconjoare, gîndi el speriat, sau vor să mă facă să intru în sat ca să înconjoare ei satul !“ Se rostogoli iar de pe locul său şi ţîşni din nou în picioare. Un foc viu îl urmări şi fulgerător recrutul se aruncă la pămînt. Simţise că va fi ciuruit dacă continuă să fugă. Mai avea un încărcător. Şi atunci se hotărî. În loc să se retragă, pătrunse într-un fund de grădină, înapoi, şi după ce trase iar o jumătate de încărcător, o luă la goană prin curţi. În curînd se făcu linişte. Soldatul Roşu ajunse la cazarmă abia trăgîndu-şi răsuflarea, goana lui se opri în faţa corpului de gardă. Comandantul de gardă îl luă în primire, de unde venise şi ce era cu el, alarmase plutonul şi trimisese să-l scoale pe căpitan care se şi apropia. Despre ce era vorba ? Soldatul Roşu raportă că o unitate germană înconjoară satul, şi povesti, pe scurt, cum descoperise el acest lucru.

— Să mi se aducă imediat calul meu şi încă unul pentru soldat, ordonă căpitanul. Compania să se pregătească de luptă.

O grupă de cercetare să mă aștepte la marginea dinspre Dunăre a satului.

Și căpitanul, însoțit călare de soldatul Roșu, pieri în noapte spre marginea dinspre Oltenița a satului. O jumătate de oră mai tîrziu Roșu se întorcea și transmitea comandanților de plutoane ordinul căpitanului. O unitate germană compusă din grupuri răzlețe de mărimea unor plutoane ocolesc satul și încearcă să ajungă la Dunăre, să treacă în Bulgaria. Compania de grăniceri să le iasă înainte cu un pluton de mitraliere încărcat în mașină, iar restul plutoanelor îi va urmări prin porumburi și va începe lupta.

În zori unitatea germană fu capturată și dezarmată. Fură aduși nemții la cazarmă, erau aproape două sute, dintre care aproape jumătate ofițeri și subofițeri. Faptul acesta, că erau mulți ofițeri printre ei, stîrni atît de tare curiozitatea trupei încît privindu-i așa cum erau, prizonieri și dezarmați, nimeni nu-și mai aduse aminte cum se petrecuseră lucrurile, cine dintre ei avusese meritul de a-i fi descoperit și mai ales de a fi deschis, cel dintîi, focul asupra lor. Și mai tîrziu, cînd Roșu încercă să le povestească faptul celor din contingentul lui, nu prea îl crezură, dar nici el nu se supără și nu insistă să fie crezut. Numai maiorul îl chemă, cîteva zile după, cînd mereu erau dezarmate astfel de unități germane, la batalion, la Oltenița, și îl puse să povestească și rîse cînd auzi că soldatul nu știa că în apropiere curge Dunărea și că nu bănuise că într-acolo se îndreptau nemții.

DUMITRU ALMAȘ

# VESTEA CEA MARE

## Povestea republicii noastre

### Întîlnire pe malul lacului Bicaz

ÎN ZIUA ACEEA DE TOAMNĂ, lacul Bicaz părea un fiord oceanic, șerpuit între munți. Cerul se oglindea în adîncuri. Stăpînea liniștea peste Ceahlău, peste Stînișoara și peste Poiana Teiului. Doar vălurele molcome clipoceau lîngă mal, ca respirația domoală a unui uriaș blînd. Și, din cînd în cînd, cîte un glas răzbătea dinspre debarcader, unde, de cîteva minute, sosise vaporul „Constanța".

Învățătorul Petre Onțan pescuia cu undița.

Fănică, școlar în clasa a II-a, sta în dreapta, jos, pe otava măruntă și privea cînd la undiță, cînd în largul lacului. Îi plăcea să fie lîngă învățător cînd pescuia. Îi plăcea să-l audă povestind... „pe-un vad în jos, un rîu furtunos, de oameni oprit, lac încremenit, între munți și brazi, marea din Bicaz"...

Abia putea crede că, acolo unde acum apa-i adîncă, au fost altădată, nu de mult, case, fîntîni, garduri, copaci, iarbă, oameni. Se trezi întrebînd, fără voie :

— De ce n-am construit mai de mult barajul ?

— O bucată de vreme oamenii n-au știut cum. Apoi n-au îndrăznit. Ori n-au avut ciment, n-au avut mașini.

— De ce n-au avut ?

— Pentru că, altădată, țara o stăpîneau cîteva mii de bogătași, în frunte cu regele. Și dumnealor se sinchiseau prea puțin de traiul poporului.

Ca să-și ostoiască o aprigă dorință de a ști, Fănică a sărit cu alte trei întrebări :

— Și-acu' de ce am putut construi și barajul, și lacul, și hidrocentrala ?

— Pentru că poporul l-a alungat pe rege, a desființat monarhia și a întemeiat republica. Pentru că acum conduce poporul prin partidul și prin oamenii lui, comuniștii. Așa să știi tu, Breazu Fănică.

Dar ca să știe toate astea, după cum a numărat pe degete, Fănică s-ar fi cuvenit să mai pună vreo cinci „de ce". N-a avut însă cînd să întrebe. Dinspre debarcader s-a apropiat lelea Veronica Onțan, mama învățătorului. Ducea în dreapta un geamantan mic, albastru, din material plastic. Mergea drept, cu pas calm și demn. Avea chip frumos, energic. Avea frunte boltită, oleacă umbrită de casînca neagră cu franjuri de mătasă. Privea în jur cu ochi adînci, mari, blajini. Surîdea, bucuroasă că-și întîlnea feciorul cu o clipă mai devreme. Învățătorul Petre Onțan, bărbat înalt și subțiratic, cu păr ondulat și negru, cu ochi mari, luminoși, s-a ridicat în picioare, a mutat undița în stînga, iar cu dreapta a cuprins mîna lelei Veronica și a sărutat-o. Ea l-a prins, cu dragoste, de umeri ; ochii i-au lucit de lacrimi.

— Cum ai călătorit, mamă ?

— Bine, Petre. Foarte bine. Am văzut locuri frumoase, am învățat multe, am cunoscut prieteni buni.

— Te-am și programat la școală, să povestești elevilor ce-ai văzut pe-acolo.

— Ei, poate-i vrea acu' să mă faci și dăscăliță...

Ferit mai deoparte, Fănică descifra etichetele viu colorate de pe geamantănașul lelei Veronica : „Grand Hotel", „Hotel Astoria". Știa că lelea Veronica Onțan era deputată în Marea Adunare Națională, în sfatul cel mare al țării. Călătorea nu numai la București, ci și dincolo de hotare, departe, departe...

— Te rog stai jos, mamă, o pofti învățătorul. Vreau să-ți dau și matale un păstrăv, doi.

— Mulţumesc, a surîs lelea Veronica, aşezîndu-se pe iarbă. Şi eu am adus ceva daruri. Mai ales pentru nepot... Dar tu ce mă priveşti aşa, mînzule ?

— Bunica zice că înainte ai fost o văduană cu trei cpii, fără nici de unelea.

— Asta-i adevărat, băieţaş.

— Dar... de ce ?

— Poveste lungă...

— Păstrăvii dau la undiţă mai ales în asfinţita soarelui. Aşa că avem vreme destulă, pentru zece poveşti, mamă.

— Ai dreptate, a surîs iar lelea Veronica, înţelegînd că în „de ce"-ul lui Fănică se afla şi ceva din dorinţa lui Petre.

A suspinat :

— Iaca, n-oi uita nicicînd cîte-am îndurat aici în Poiana Teiului... Dar nicăieri nu mi-i mai drag ca aici, de unde noi am alungat hultanii şi ne-am creat o altă viaţă.

Lelea Veronica s-a sprijinit într-un cot, cu faţa spre lac, şi a început povestirea. Vorbea lin, răspicat, cu glas cald, adesea înfiorat de emoţie.

Şi dintr-o dată, Fănică n-a mai văzut nici undiţa, nici lacul, nici pădurile, nici cerul. Ci doar întîmplările izvorîte, întruchipate din vorbele lelei Veronica.

## Avea chip de hultan

Cu vreo douăzeci de ani în urmă, peste tot cuprinsul din Ceahlău în Grinţieş, din Stînişoara în Căliman, din Rarău în Inău şi de-acolo în Maramureş, peste pădurile astea cîtu-s de întinse, peste munţii ăştia cîtu-s de înalţi, stăpînea regele, „maiestatea", ori prinţul sau „alteţa", cum spuneau oamenii din Poiana Teiului. Mama Veronica a văzut „măiestatea" doar în poza de la primărie. În schimb, pe „alteţa", stăpînul de fapt al castelului din Poiana Teiului, l-a văzut în carne şi oase într-o

vară, pe cînd ea ciobănea la o stînă de pe Scăldătoarea Vulturilor.

Se oploșise atunci în Ceahlău un hultan mare, înspăimîntător. Le răpise șase miei și începea să strice chiar oile tinere. L-a văzut și Veronica, într-un amurg, cum s-a năpustit din văzduh asupra unei mieluțe brumării. I-a înfipt ghearele în spinare, a lovit-o cu monturile aripilor, a ciocănit-o cu clonțul în creștet, în ochi, orbind-o. I-a sfîșiat beregata și a dus-o spre Ocolașul Mare. Din gîtul mieluișelei curgea sîngele, șuvoi. Hultanul cel mare potopea stîna.

Noroc că oamenii de la castel au rînduit o vînătoare de urși. Careva a tras și în hultan. A căzut în jnepenii de sub Piatra Detunată. Veronica, împreună cu un cioban, l-au înșfăcat de cîte o aripă și l-au dus pe Poliţa cu zadă, unde strîngeau vînatul ucis. Era tare greu și gras. Un ofițer s-a mirat de mărimea păsării și-a poruncit aducătorilor :

— Așezați-l colo, în fața alteței sale.

Și le-a arătat un vînător mărunțel și sfrijit, cu o armă pe genunchi, înțepenit pe-un scaun cu trei picioare.

„Alteța“ — a tremurat inima Veronicăi.

De sub pălăriuța verde cu pană de cocor, ochii alteței pierduți, sticloși, au măsurat alene pasărea uriașă.

Veronica a auzit o vorbă nemțească și a încremenit. Nu atît pentru că se afla în fața alteții, ci pentru că nasul îi semăna, grozav mai semăna cu pliscul hultanului. Și ochii le erau aidoma : bulbucați, tulburi și țepeni.

S-a urnit din loc numai cînd ciobanul a smucit-o de mînă.

— Hai, tu...

A alergat la vale, poticnit, parcă i-ar fi împiedicat cineva picioarele. Și nu știa de ce, dar se simțea ca mieluișeaua sfîșiată de hultanul stăpîn peste cleanțurile de la Scăldătoarea Vulturilor.

Cînd fetele din sat, curioase, au întrebat-o cum arăta „alteța“, Veronica a răspuns scurt :

— Ca hultanul care ne-a răpit mieii...

# Omul maiestății sale

Administrator al castelului din Poiana Teiului era domnul Mereuță, omul maiestății sale. Mărunțel, cu ochii oleacă piezișii, cu mișcări smucite, cu vorbă răpezită, cu glas ascuțit și înțepat, mai ales cînd se mînia ori cînd se bucura, administratorul angaja oameni la lucru în pădure, la plutărit, la cosit fîn, la muncă în fabrica de cherestea de la Borca, la cariera de piatră, la stîni, la brînzăria de pe Barnar, la vînat, la strîns fragi, zmeură, afine ori mure. Toți știau c-a fost sărac și s-a îmbogățit din afaceri pe domeniile regale. Născocise și un proverb, al lui, și-l rostea adesea, frecîndu-și mîinile :

— O mînă spală pe cealaltă și amîndouă slujesc cu credință dinastia... Dinastia !

După ce s-a măritat cu Andrei Onțan, Veronica a muncit la plute. S-au întovărășit cu Pavăl Irimia, om vrednic, iscusit la vorbă, bun cunoscător al șarului Bistriței, din Inău pînă în Siret. Se îndemînau bine la treabă. Iar Veronica numai cînd avea copil de alăptat nu pornea împreună cu soțul pe Bistrița la vale. Așa că au avut de multe ori de a face cu domnul Mereuță : ba să le dea plută, ba să le plătească, ba să cumpere de la dînsul fîn pentru vacă.

Dar a venit războiul. Bărbații au plecat pe front. Și domnul Mereuță a rămas stăpîn pe toată valea Bistriței. A adus echipe de nemți, cu ferăstraie și mașini speciale, și-a tăiat, a ras codrii de pe patru munți. În urmă, femeile din satele de la Hangu în sus au curățat butucii și i-au tras pe ulucă, la vale. Din schelă nemții i-au încărcat în camioane și i-au dus spre țara lor. Așa cum au dus și scîndurile, lîna, brînza, fînul, fructele și vînatul.

Oamenilor din valea Bistriței le rămînea prea puțin. Tot mai des ca înainte își căutau hrana prin păduri : zmeură, bureți, porumbele, măciașe.

Plouase în vara aceea o săptămînă : ploaie măruntă și caldă. Chiftea pămîntul de apă și se-nvolburaseră nahlapii Bistriței.

În prima zi senină Veronica l-a sculat pe Petrică la răsăritul luceafărului. Și, cu alte femei din sat, din zori pîn-n amiază, au cotrobăit pădurile de pe Ciungi și de pe Muncel. S-au întors bucuroase, cu cîte-o coșarcă de hribi.

— Să-i uscăm pentru iarnă.

Dar în capul satului le-a oprit domnul Mereuță :

— De pe Ciungi ?

— Da.

— Jumătate pentru castel !... Puneți-i încet, cîte unul ! Și numai hribii. Chitărcile și pînișoarele mîncați-le voi.

Femeile ocărau și blăstămau. Petrică lăcrăma de ciudă :

— Pe-acela mare, eu l-am găsit...

— Da ? Am să spun alteței să se gîndească la tine cînd l-o mînca prăjit în smîntînă. Ah, ce fain... Hai, valea !...

## Pentru un braț de vreascuri

În vremea războiului, iarnă amarnic de grea, de geroasă. Frigul și foamea chinuiau oamenii din valea Bistriței. În Poiana Teiului stăpînea tristețea. Femeile nu mai dovedeau cu munca. Multe se îmbolnăveau de frig și de trudă. Floarea lui Pavăl Irimia a căpătat pneumonie și-a murit. Pavăl Irimia a venit de pe front abia după înmormîntare. A luat copiii, trei la număr, i-a trecut în seama soacrei și a plecat iar la război.

Casa lelei Veronica, veche și putredă, cu soba crăpată, boștiură, cu ferestrele sparte, cu acoperișul numai găuri, greu să țină cald. Căra lelea Veronica, zilnic, vreascuri cu spinarea, din pădure. Căra și nu dovedea să încălzească odaia.

Într-o joi, pe la prînz, venind din pădure s-a întîlnit pe uliță c-o sanie de la castel, trasă de doi murgi struniți de-un vizitiu bătrîn. În sanie, domnul Mereuță. Veronica s-a ferit spre gardul de nuiele. S-a îngropat pînă la brîu în troian. Vreascurile, legate cu un curmei, s-au înfundat și ele în omăt. Sania s-a oprit.

— E-adevărat, femeie, că din noiembrie cari lemne ? a întrebat domnul Mereuță scoțînd oleacă bărbia din șuba cu guler de jder.

— Cîte un braț de vreascuri, domnule. Le scurm prin omăt pînă-mi înțepenesc degetele și le tîrîi, pentru copii.

— Mda... Dar știi a cui e pădurea ?

— Știu, cum să nu...

— Atunci, la vară, trei zile la coasă și o săptămînă la adunat.

— Cam mult, pentru...

Sunînd tare din zurgălăi, murgii domnului Mereuță au urcat repede sania la castel.

Lelea Veronica a ieșit din troian și-a urmat calea gheboșindu-se. Nu sub greutatea vreascurilor, ci sub povara amărăciunilor din suflet.

A venit iarăși primăvara. Din război soseau doar vești despre morți și răniți. Dar Veronica n-a simțit niciodată usturime mai mare la inimă ca atunci cînd a văzut că, dintr-un camion, coboară un soldat în cîrje. O clipă, a crezut că-i Andrei. S-a răpezit să-l ajute ; era Pavăl Irimia. Săptămîni de-a rîndul, Veronica a plîns, pe ascuns :

— Și ce om falnic erai, bădiță Pavăl, bădiță Pavăl...

De-atunci Pavăl Irimia umblă cu picior de lemn, sprijinindu-se într-un băț.

Și așa, vremea a trecut, din necaz în necaz, pînă a venit iarăși vara. Și, la începutul lui august, cînd la munte oamenii își strîng cele trebuincioase pentru iarnă și, cu osebire hrană la vite, domnu' Mereuță a chemat-o pe Veronica Onțan la castel. I-a poruncit :

— Coseşti iarba din poiana Lupului !

— Are peste o sută de prăjini...

— Și jumătate din fînațul de pe Fumărie, cu adunat cu tot.

— Nu pot să...

— O iarnă întreagă te-ai încălzit cu lemnele alteței !

— Și pentru gospodăria mea cînd mai strîng un braț de fîn ?

— Tot atît am dat și celorlalte femei.

— Ne jăcmăneşti !

Două săptămîni, zi şi noapte, cu copii cu tot, lelea Veronica a cosit şi a adunat fînul poruncit pentru castel. Pentru casa ei a strîns doar şase căpiţe : au început ploile.

## Căpriţa şchioapă

În cea de a treia iarnă de război, Veronica Onţan a urmat povaţa lui Pavăl Irimia. S-a însoţit cu alte patru femei. Au luat ferăstraie, topoare, ceaun pentru mămăligă. Au urcat în pădure spre Duruitoare. Au chitit cinci molizi groşi şi drepţi. I-au doborît. I-au curmat pe măsură. Şi-au pornit să despice din ei draniţă pentru cinci case. Lucrau cîte o săptămînă, din zori în amurg.

Se hodineau ca pădurarii pe cetină, la foc. Le înfiora necuprinsa linişte a codrilor, arare săgetată de vreun urlet de fiară, în miez de noapte. Uneori, la foc, povesteau despre necazuri, despre război. Mereu se întrebau :

— Cum s-or termina toate astea ?

— Şi cînd ?

Coborau cîte o zi, două, în sat, şi iar urcau la lucru. Veronica îl lua cu dînsa şi pe Petrică. Le ajuta la numărat şi stivuit draniţa, la fiert şi mestecat mămăliga. Le aducea apă. Le ascuţea topoarele. Le aţîţa mereu focul, alimentîndu-l cu cetină, vreascuri şi butuci.

Adesea, mergînd cu ulciorul după apă sau privind jocul flăcărilor, gîndul lui Petrică fugea la copiii rămaşi în sat. Acolo, ei continuau să înveţe la şcoală. Pe cînd el... tăietor de lemne şi mămăligar. Îşi luase cu dînsul cartea de aritmetică, dar avea cînd citi ? Nu prididea treaba. Seara, la foc, dacă mai rezolva cîte o problemă. Atît. Frînt de oboseală, îi cădeau pleoapele ca de plumb. Numai prin martie, cînd din zăpadă au prins să răsară ghioceii şi cînd pădurea a început să zvonească de cîn-

tecele păsărilor, Petrică n-a mai tînjit de dorul copiilor din sat ori de dorul şcolii.

Pentru draniţa asta Veronica Onţan a muncit două săptămîni şi pentru castel. Era bucuroasă că în toamnă îşi va putea acoperi casa. Iar cînd va veni Andrei din război şi-o vedea-o aşa...

Pe la jumătatea lui august, Veronica a stăruit mult pe lîngă bădiţa Pavăl Irimia să-i dea căruţa cu vacile, să-şi aducă draniţa acasă.

Dar cînd a ajuns în pădure, sub Duruitoare, ia draniţa de unde nu-i. Doar cîteva bracuri răvăşite prin cetina uscată. Şi-a întrebat copilul care-i sta alături :

— Oare n-am nimerit locul ?

— Uite, ici, bradul cioplit de mine, pentru socoteli... Şi vatra focului...

Parcă toate stîncile Ceahlăului s-ar fi prăbuşit peste capul Veronicăi. A dejugat vacile şi le-a lăsat să pască pe malul Durăului. S-a învîrtit prin pădure, mătăhăind parc-ar fi căutat ziua de ieri. Şi dacă a înserat, i-a fost mai frică de-un coborîş cu căruţa prin hîrtoape, decît de-un mas noaptea în pădure. S-a culcat pe frunze. A tăcut şi a oftat din cînd în cînd, din adînc, cu obidă. Şi-a privit cerul şi stelele, pînă au apărut zorile.

— Mamă, uite urme de cal, a observat Petrică, dimineaţa, privind locurile unde a fost stivuită draniţa. Şi numai la castel mai sînt acuma cai...

— Mda... Numai la castel. Ei, dac-ar fi tată-tu acasă...

Şi, dintr-o dată, i-a cuprins o sete usturătoare, pe amîndoi. Au pornit spre Duruitoare, împleticindu-se, ameţiţi de mînie. Au băut apă şi s-au mai domolit. Cînd se întorcea spre căruţă, Petrică a auzit un foşnet sub un brăduţ. L-a fulgerat spaima : un şarpe... S-a oprit. De sub o creangă de brad îl priveau doi ochi deznădăjduiţi, iar un botişor castaniu tremura mărunt.

— Un ied de capră sălbatică... a şoptit lelea Veronica, privindu-l cum încerca zadarnic să se ridice.

Petrică l-a luat în braţe :

— Ce slab e... Piciorul i-i rupt...

La căruță, lelea Veronica a ales două aşchii de draniță, a făcut două lopățele, a potrivit osul frînt şi-a legat strîns piciorul iedului cu o bucată de pînză sfîşiată din cămaşă.

— O căpriță şchioapă... a surîs ea, înlăcrămată : atît ne-a rămas din munca de astă-iarnă...

— S-o îmblînzim, ca Genoveva, a propus Petrică.

— S-o îmblînzim, a încuviințat Veronica, deşi nu ştia cine-i Genoveva.

Au aruncat în căruță cîteva brațuri de surcele şi de cetină, au înjugat vacile şi-au pornit amărîți la vale.

Acasă l-au găsit pe Andrei Onțan. Ce bucurie mai mare ca asta ?

Venea din spital : fusese rănit şi avea drept la şapte zile de concediu. Întîia oară Petrică se simțea ocrotit şi mîndru : era cu tata. Împreună, au dres gardul la ogradă. Au mai cîrpit pe ici pe colo acoperişul. Au împrumutat bani şi-au cumpărat trei saci de grăunțe. Şi tot împreună au hrănit şi-au îmblînzit iedul de capră sălbatică. Tata i-a dat şi nume : „Căpriță".

Ştirea despre dispariția draniței muncită de lelea Veronica a stîrnit mînie în Poiana Teiului.

— Asta-i trebuşoară ticluită cu ştirea lupului din castel.

— Faceți plîngere la judecător, îi povățui bădița Pavăl pe Andrei şi pe Veronica.

— Nu mai este mult pîn-om alunga noi hultanii din castel ! a spus Andrei Onțan cu glas tare, în primărie, s-audă lumea.

Dar. domnul Mereuță căta să-i înspăimînte, poruncind jandarmilor :

— Arestați-i, pentru calomnie !

— N-avem dovezi, dom' administrator, c-ar fi zis ceva, cumva... contra dinastiei.

— Cuvîntul omului maiestății sale nu-i destulă dovadă ? De ce stă Onțan acasă ?

— Are permis de conced. A fost în spital.

— Iar eu îți spun că-i... Şi Pavăl Irimia-i comunist !

Invalidul, comunist ? se crucea jandarmul. În circumscripția mea un comu...

— Idiotule ! Pune-i sub urmărire. Prinde-i ! Altfel te mut la dracu-n praznic.

— Îi prind, dom' adminis... Dacă-i ordin, cum să nu-i prind ?

A doua zi Andrei Onţan a plecat iar pe front.

Hrănită cu lapte, cu tărîţe, Căpriţa s-a înzdrăvenit. Osul piciorului s-a prins la loc. Mai şchiopăta încă, dar, spre invidia ori spre bucuria celorlalţi copii, îl însoţea pe Petrică pretutindeni. Lui îi era dragă şi pentru că-i amintea de tată-su.

## Opaiţul nu voia să se aprindă

În toamna aceea, lelea Veronica a muncit la ţapină, în schela de plute, împreună cu Ana lui Breazu.

Petrică le aducea mîncare la prînz. În drum spre schelă mergea cu Căpriţa după el şi gîndea la cîte se-ntîmplă pe lume. Războiul se prelungea mereu. Domnul Mereuţă devenea tot mai rău, mai neîndurător. A adus nemţi la lucru în pădure şi locuitorii de pe valea Bistriţei nu mai aveau unde cîştiga un ban. Nu mai îngăduia nimănui să pască vitele în poienile Ceahlăului. Fînul îl vindea tot nemţilor. Oamenii tăiau oile şi vitele că n-aveau cu ce le hrăni...

— Băieţaş, cum se cheamă satul ăsta ? a întrebat cu glas blajin un om înalt, cu bocanci, cu pantaloni de doc, cu şapcă. Haina o ţinea pe umăr, ca drumeţii pe vreme călduroasă. După cît era de prăfuit, oricine ghicea că venea de departe.

După ce-a primit răspuns, drumeţul a pus altă întrebare, zîmbind :

— Unde-ai găsit căpriţa asta ?

— În pădure, lîngă Duruitoare.

Şi aşa, pe nerăsuflate, Petrică a povestit întîmplarea cu draniţa.

— Ai dreptate, a încuviinţat drumeţul ; hoţii sînt sus, la castel.

Și după ce a privit o clipă, adînc, în ochii băiatului, a mai venit c-o întrebare șoptită :

— Trăiește la voi în sat un om cu piciorul de lemn ?

— Da. Bădița Pavăl Irimia.

— Du-mă pînă la casa lui.

— Te duc, dar să știi : îl cam pîndesc jandarmii.

— Acu' jandarmii sînt la Piatra.

Au mers, tăcuți, pe uliță, pînă în dreptul casei lui Pavăl Irimia.

— Aici stă, a șoptit Petrică. Apoi și-a urmat calea cu Căpriița după el, pînă la schelă.

— Deseară vin tîrziu, i-a spus mama. Hrănește copiii și culcați-vă. Nu zăvorî ușa.

A făcut așa cum i-a spus maică-sa. Dar abia ațipise cînd a auzit glasul omului care întrebase de bădița Pavăl Irimia :

— Dă-mi o ulcică de apă.

A sărit din pat și-a cătat oala cu apă, deși i se părea că visează :

— Poftim...

Omul a băut toată apa din oală și-a vorbit :

— Dacă vin jandarmii, nu spui c-am trecut pe-aici. Nu m-ai văzut. Noapte bună, băiatule cu Căpriița.

Și s-a topit în întuneric.

Lui Petrică i s-a părut că l-a auzit suindu-se în pod, pe scara din tindă. „Visez..." și-a zis în sinea lui și s-a culcat iar, vîrîndu-se sub țol, alături de frate-său Andrei.

N-au trecut nici zece minute și, deodată, bătăi în ușă :

— Deschide, Veronica !

— E descuiat... a îngăimat băiatul, dîrdîind de frică.

Au intrat doi, cu puștile în spate. Se vedeau pe întuneric ca niște pari în gard.

— Să nu... Să nu speriați copiii... a șoptit Petrică, aproape doborît de spaimă.

— Aprinde opaițul !

— N-am chibrituri... Iaca... suflu într-un tăciune.

A ferit, tremurînd, cenușa din vatră. A luat cu cleștele un cărbune. L-a scăpat jos, pe lut. A luat altul. S-a apropiat de mucul opaițului. A suflat, din răsputeri, gîfîit și tremurat.

— Nu vrea... Nu vrea să se aprindă !

— Unde-i mă-ta ?

— La schelă... Da, cred că... cred că-i la schelă.

— Ce dracu' te bîlbîi așa ?

— Mi-i frică, dom' jandarm... Mi-i frică de... de pușcă.

Un jandarm a scăpărat un chibrit și a luminat odaia.

Petrică s-a repezit cu opaițul, să-l aprindă. Și, ca din greșeală, a stins chibritul. Răsucindu-se pe întuneric, s-a împiedicat de-un scăunaș. A scăpat opaițul. S-a lăsat în brînci, să-l caute pe jos, dibuind. L-a tot dat de-a dura pînă a vărsat tot gazul. Tremura ca răcitura. Dar nu voia, pentru nimic în lume nu voia să aprindă opaițul. Lumina i se părea, în clipa aceea, cea mai mare nenorocire.

Jandarmii suduiau, scoși din răbdări. Au aprins alt chibrit.

— Uite-ți opaițul, colo. Ridică-l, nevolnicule !

— Da, da... Dar nu mai are gaz...

— Dă-l încoa' !

— Poftim.

Și iar l-a scăpat jos. Mirosul de gaz a umplut casa.

— Ai văzut un om străin ? a întrebat un jandarm, sătul de zăpăceala și spaima copilului.

— Om străin ? Nu... n-am văzut. Adică... adică stați să mă gîndesc. Că dacă mă gîndesc.... îmi aduc aminte... și dacă-mi aduc aminte...

— Spune odată, tontule !

— Da, spun... Pe la amiază, o mașină cu nemți... cu nemți... o mașină plină, adică... un camion a oprit ici, în fața casei noastre și...

— Și ?

— Toți erau străini.

— Eşti zălud ? Te întreb dacă acum, acum cîteva minute n-a intrat aici un om necunoscut, un străin ?

— Păi eu dormeam. Şi... altul mai străin ca dumneavoastră nu se află să fi intrat. Neam !

— Te puşc !

— Lasă-l, că-i idiot.

— Ba se preface. Suspect...

Treziţi din somn, fraţii lui Petrică, Florica şi Andrei, au început să plîngă. Scăpărînd chibrituri, jandarmii au cotrobăit prin casă. Au urcat şi în pod, pe scara din tindă. Au otrocolit şi-acolo. Au ocărît. Au suduit cumplit. Au tras un foc de carabină, prin acoperiş. Şi au coborît, furioşi.

În tindă, unul din jandarmi l-a înşfăcat de piept pe Petrică. L-a zgîlţîit pînă i-a rupt toţi bumbii şi i-a sfîşiat cămaşa :

— Spune, nemernicule, unde-a fugit comunistul ?

Petrică ajunsese la capătul puterilor. Dar în clipa aceea s-a auzit zgomot în colţul ogrăzii de la vale : parcă-ar fi căzut ceva de pe acoperişul casei. Jandarmii au ţîşnit afară. Petrică, după dînşii.

Căprița sta speriată în mijlocul ogrăzii.

Nu departe, un ştiubei vechi, dogit. Petrică se îngrozi şi mai tare. Nu se dumirea : cum de-a căzut ştiubeiul din pod ? A strîns pumnii şi-a mai găsit în el putere să vorbească :

— Ştiţi, Căprița, doarme lîngă ştiubei şi... şi dacă s-o speriat de huet, de plînset, l-o răsturnat de pe prispă, de-a dura...

— Taci, ghibirdicule ! a crîşcat jandarmul, izbind în buduroiul dogit cu călcîiul cizmei, de l-a crăpat în două.

Celălalt jandarm a pus carabina la ochi şi-a ţintit iada.

— Nu ! a răcnit Petrică.

Şi, din spate, i s-a agăţat de mînă, drept în clipa cînd apăsa pe trăgaci.

La gura puştii a lucit în întuneric o flacără roşie. Huetul exploziei a zguduit casa, valea, munţii, lumea toată.

Căprița s-a ghemuit sub şură. Jandarmul a pornit s-o caute.

— Lasă fleacurile ! a ordonat celălalt, hai după tîlhar.

Au luat-o amîndoi, repede, la vale, pe malul apei.

Din cînd în cînd trăgeau focuri de armă.

Petrică s-a urcat pe pat, lîngă fraţi, să-i liniştească.

După vreo jumătate de ceas s-a lăsat iar liniştea peste Bistriţa şi peste Ceahlău. Nu-i mai era frică. Totuşi, tremura aşa de tare, că-şi auzea dinţii clănţănind, mărunt, des şi nestăpînit, parc-ar fi mîncat sămînţă de cînepă. Nu putea vorbi ; simţea că şi-ar muşca limba dac-ar cerca să rostească vreun cuvînt. Nu putea dormi. Gîndea : „Unde-o fi fugit omul cel înalt ? Dacă l-au împuşcat în pod ?"

Şi, deodată, în liniştea grea şi rece, s-a auzit foşnet în pod. Cineva a coborît pe scară, tiptil, ca pisica. A trecut pragul, din tindă în odaie. S-a apropiat de patul copiilor.

— Mulţumesc, băieţaş.

— Bădiţă...

— Tare vi-i spart acoperişul. Am mai zdrobit şi eu vreo zece drăniţi... Dar, iacă, mă leg să vă acopăr casa cu olane. Cu olane !

L-a sărutat pe Petrică, a mîngîiat înfiorat pe ceilalţi doi, a pus pe vatră o pîine şi a plecat, pe furiş, spre pădure.

A treia zi, bădiţa Pavăl Irimia, cu şase femei şi patru băieţandri, au ajutat-o pe lelea Veronica să dea jos draniţa veche de pe casă şi, în cinci zile, au făcut un acoperiş mai ţuguiat din paie. Au lipit şi făţuit bagdadia. Au dres ferestrele, pereţii şi soba.

Tot era şi asta ceva.

## Domnul Mereuţă cearcă să se schimbe la faţă

Cu cît războiul mergea mai prost pentru nemţi, cu atît domnul Mereuţă devenea mai neliniştit. De la jumătatea lui iunie 1944 nici nu s-a mai arătat prin sat. Sta închis în castel şi vorbea la telefon cu Bucureştiul ori cu Sinaia. Se temea de

ceva. A pus în castel soldaţi nemţi şi santinele, cu două tunuri şi un tanc.

Dar iată că la 23 August, poporul nostru s-a ridicat, ca unul, împotriva hitleriştilor şi, împreună cu armata sovietică, a pornit să-i alunge din ţară.

În acele zile şi oamenii din Poiana Teiului, rînduiţi de bădiţa Pavăl Irimia, au salvat de la incendiu magazia cu grîu din Galu şi depozitul de scînduri de la Borca. Au apărat podul de peste Bistriţa, alungînd hitleriştii puşi să-l dinamiteze. Într-o noapte, Veronica Onţan şi Ana Breazu au trecut muntele Stînişoara spre Rîşca şi, în zori, au călăuzit pe cărările ciobanilor, pînă aici, o companie de vînători români. Aceştia au ocupat castelul şi-au întors tunurile şi tancul împotriva hitleriştilor.

A treia zi au sosit şi soldaţii sovietici.

Domnul Mereuţă s-a făcut nevăzut. Jandarmii au tulit-o şi ei în codrii Ceahlăului. Conducerea satului a trecut în seama bădiţei Pavăl. Îl ajutau Veronica Onţan şi Ana Breazu. Şi cîteva săptămîni nimeni n-a mai vămuit panerele cu mure ori cu bureţi. Oricine avea voie s-adune vreascuri.

În a patra săptămînă, domnul Mereuţă a apărut iar.

A doua zi a poftit-o pe Veronica la castel. A întîmpinat-o în cerdac. I-a vorbit mieros :

— Stai colo, pe scaun. Aşa... Cum merge la schelă ? Pe la primărie ? Eşti o femeie vrednică. Şi, cu sfatul lui Pavăl Irimia, ajungi...

— De asta m-ai chemat şi mă proslăveşti cu laude ?

— Da. Adică nu. Te rog nu mai zvoni că noi ţi-am luat draniţa.

— N-am ce zvoni. Chiar alaltăieri, un argat a mărturisit în primărie, faţă de lume, c-ai vîndut-o unui om din Bistricioara.

— Nu se poate !

— Am fost şi-am văzut-o. Am cunoscut-o după semnele cu creion chimic făcute de fecioru-meu, cînd o număra.

— Şi tu cutezi să mă bănui ?

— Omul vine la înfăţişare...

Lelea Veronica se deprindea să fie mai îndrăzneață, mai hotărîtă. Nu se mai sfia că umbla încă desculță și avea catrința ruptă. Se rușina doar că nu știa carte. De asta îl punea pe Petrică, seara, să-i citească ziarul dat de învățătoare. Lua abecedarul Floricăi și, împreună, învăța literele și cifrele. Petrică o ajuta să facă adunări, scăderi. Greu, cu trudă, totuși învăța. I se lumina chipul ori de cîte ori scria o literă frumos, ori de cîte ori izbutea să facă o adunare sau o scădere, cu trei sau patru cifre.

Învățătoarea o lua adesea prin sat, după treburi obștești.

La începutul lui martie 1945 a venit știre că sergentul Onțan Andrei a murit în luptele din Cehoslovacia.

În casa lelei Veronica s-a lăsat iară jalea. Nu s-a putut bucura și ea ca toată lumea, la 9 Mai, cînd hitleriștii au fost zdrobiți și războiul s-a sfîrșit.

Veneau în Poiana Teiului muncitori din Piatra, din Bacău. Țineau sfat cu tăietorii de lemne, cu plutașii. Îi ajutau să se organizeze în sindicat. Să ceară administratorului și oamenilor de la castel condiții mai bune de muncă, salarii omenești.

Veronica muncea la rînd cu plutașii, împărtășea gîndurile lor :

— Dacă vrem să schimbăm ceva în viața noastră, întîi să alungăm hultanii din castel !

## Cele din urmă necazuri

În iarna lui 1946 a nins puțin. Iar din martie pînă în noiembrie n-a căzut strop de ploaie. În miezul verii, Bistrița ajunsese un biet pîrîu, cu stînci ieșite dintre valuri, ca niște cucuie uriașe. Oricine-o putea trece cu piciorul, pe oriunde. Păstrăvii s-au urcat pe pîraie în sus ori au rămas închiși în știoalne și-au pierit.

Nici roua nu mai răcorea pămîntul. A secat chiar șipotul din vîrful Ceahlăului. Oile se hrăneau mai mult cu frunze. Vacile

slăbeau văzînd cu ochii şi stîrpeau. Ca să nu piară de foame, oamenii le tăiau, pe capete. Veronica a vîndut vaca pentru un sac de făină. Jumătate l-a dat Anicăi lui Breazu. Că şi copiii ei se stingeau de foame.

Mulţi bărbaţi plecau la lucru în Transilvania ori în Dobrogea. Se întorceau cu cîte o desăguţă de făină pentru copii. Şi cîteva zile le mai potolea foamea. Singur crîşmarul Aramă transporta cîte o haraba de grăunţe. Iar Lina, nevastă-sa, le vindea, de zece şi de douăzeci de ori mai scump, pe covoare, pănură, straie, pînză, lînă sau bani de aur.

Dac-au văzut nevoia şi lipsa asta, bădiţa Pavăl şi Veronica au plecat la prefectura din Piatra. Şi, de-acolo, cu acte la mînă, ca delegaţi, au umblat prin ţară după alimente pentru oamenii din valea Bistriţei. Aşa au aflat ce oameni trăiesc şi dincolo de zarea Ceahlăului. Au văzut cum muncitorii de pretutindeni îşi rupeau de la gură bucăţica de pîine şi-o dădeau celor din Moldova secătuită de secetă. În schimb, bogătaşii ascundeau grîul şi-l speculau numai pe bani de aur.

Acasă, în Poiana Teiului, copiii Veronicăi mîncau, o dată-n zi, terci de tărîţe. Îi chinuia foamea cumplit. Cotrobăind coclaurii, Petrică a descoperit pe coasta Ciricului nişte porumbele mici ca fasolea, mai mult pieliţă şi sîmbure. Făceau gura pungă de acre ce erau, umflau pîntecele, dar înşelau foamea. Florica a mîncat prea lacomă şi-a apucat-o pîntecăraia. Zăcea pe prispă, cu buzele arse.

Femeile l-au sfătuit pe Petrică să taie Căpriţa.

— Vă ostoiţi foamea, pînă vine Veronica. Altfel soră-ta moare. Petrică simţea ace în inimă... „Căpriţă, pînă aici ţi-a fost..."

A luat cuţitul cel mare. L-a ascuţit pe treapta de piatră din faţa uşii. Alături, Căpriţa îl privea, cînd cu un ochi, cînd cu celălalt. Pufnea pe nări : o supăra hîrşîitul fierului pe piatră. Petrică a început să plîngă. Lacrimile îi ardeau obrajii.

— N-o tăia, Petrică, a gemut Florica. Mă fac sănătoasă. Azvîrle cuţitul.

L-a lepădat lîngă prag.

Căpriţa l-a mirosit. A pufnit pe nări şi l-a privit pe băiat cu nespusă blîndeţe.

A doua zi a venit lelea Veronica. A adus făină. Şi dac-a mîncat, Florica s-a însănătoşit.

## A trăsnit în poiana Măcieşului

În ianuarie 1947, oamenii din Poiana Teiului, în frunte cu Alexa Moldovanu şi cu bădiţa Pavăl, au cerut administratorului de la castel să orînduiască lucru la pădure şi în fabrica de la Borca :

— Să dăm material pentru reconstrucţia ţării !

— Nu aprobă alteţa sa ! se împotrivea Mereuţă.

Peste trei zile, sindicatul tăietorilor de lemne a început să taie brădetul de sub poala Grinţieşului. Domnul Mereuţă a răcnit la primar, la jandarmi :

— Opriţi-i ! E proprietatea alteţei !

— N-avem ce le face, dom' administrator, au ridicat ei din umeri.

Domnul Mereuţă a încercat să-i alunge, cu pistolul. Oamenii însă nu s-au clintit. Cea dintîi Veronica Onţan i-a răsucit clonţul ţapinei sub bărbie :

— Dă scîrba asta de revolver încoace şi urcă mata înapoi la castel, liniştit. Că poţi puşca unu, doi ; dar noi sîntem aici peste o sută, cu topoare şi ţapine.

Avînd lemn, fabrica din Borca a început să lucreze de zor.

Veronica Onţan a învăţat să muncească la circular. Din cîştig şi-a cumpărat o juncuţă.

Petrică învăţa la şcoală şi îngrijea casa, hrănea junca şi Căpriţa. Învăţătoarea îl ajuta să se pregătească pentru examen la şcoala normală. Învăţa din răsputeri, dar se temea :... „Cum o să reuşesc eu, un sălbatec din munte ?“

La începutul lui iulie, oamenii din Poiana Teiului au aflat că una din prinţese s-a instalat în castel. Sta singură, tolănită în şezlong, pe terasă, la soare, ori umbla prin pădure, cu puşca de vînătoare în spinare, însoţită de-un aghiotant tinerel, frumos şi ferchez nevoie mare.

Iar noaptea plecau din castel camioane încărcate, învelite cu prelate.

— Se cărăbănesc hultanii ? întreba Ana lui Breazu.

În acea dimineaţă de vară caldă şi luminoasă, poiana Măcieşului strălucea, înflorită. Mirosea cimbrişorul, zumzăiau albinele, ţîrîiau cosaşii şi zburau fluturii, sute, în zeci de culori. Părea un cîntec al pămîntului, al luminii, al cerului senin şi înalt.

Petrică păştea junca în pădure. O ţinea de funie, să nu intre în iarba din poiană. Gîndea : „Am treisprezece ani. Goblizan mare, cum zice lelea Ana lui Breazu. Şi-n loc să lucrez la pădure, învăţ. Dacă nu reuşesc la şcoala normală ? Şi dacă reuşesc, are mama cu ce să mă poarte ?... Să muncesc ! Cît o să stau la de-a gata ?“

Căprița a venit lîngă dînsul. I-a mirosit mîinile şi l-a privit trist... „Ai ghicit că vreau să plec ? Te iau cu mine. De ce să nu te iau ? Dacă te porţi frumos şi înveţi bine, îţi dă bursă. Adică îţi dă casă şi masă. Te-nscrie şi-n catalog. La litera C ; Căprița lui Onţan. Ţine minte : aşa o să te strige la catalog“... Căprița, parcă i-ar fi auzit gîndurile ; a prins să zburde, să ia spicul ierbii în corniţe, să fugă pînă departe, în mijlocul poienii.

— Aşa ! Bravo !... o încuraja Petrică. Zbenguieşte-te, că peste o lună... Ce dor o să-ţi fie de pădure, de...

Ca din senin, un pocnet de puşcă a trăsnit poiana.

Căprița a sărit, s-a zbătut şi s-a rotit în văzduh, parcă s-ar fi dat peste cap, într-o tumbă şăgalnică. S-a topit în iarbă şi nu s-a mai ridicat.

Doar firele de păiuş s-au clătinat, cîteva clipe, înspăimîntate.

Apoi au încremenit şi ele. Ca şi liniştea din poiana Măcieşului.

Petrică a dat s-alerge spre Căprița.

Dar, în marginea de la vale a poienei, prinţesa îşi încărca iar puşca.

A lăsat junca și-a fugit, într-un suflet, spre sat. Îl durea pieptul așa de tare, că parcă glonțul din pușca prințesei i s-ar fi oprit în inimă. Alerga și sughița de plîns. Vedea în față doar capul însîngerat al Căpriței, pierdută în iarba cu mii de culori și miresme, jelită de cosași și albine.

Lelea Veronica, pe prispă, petecea o cămașă.

— Mamă, alteța a pușcat Căprița...

După o clipă de uluire, Veronica a lepădat acul și cămașa din mînă și-a țîșnit spre castel. Cînd a ajuns în poartă, alteța urca treptele, cu pușca pe umăr.

— Hultanco ! i-a strigat, clocotind de mînie.

S-a repezit la Căprița pe care o aducea un argat în spinare. I-a prins capul însîngerat și a strîns-o la piept. Argatul a brîncit-o :

— Fugi, nebuno !

Veronica s-a năpustit din nou, i-a smuls trupul Căpriței din spate și l-a azvîrlit în prăpastia din coasta castelului :

— Mai bine la cîini !

Prințesa a tras pușca în față, gata să apese pe trăgaci.

— Ptiu ! Ucigă-vă toaca !... a scuipat Veronica Onțan spre prințesă.

Și-a ieșit din curtea castelului, ca dintr-un loc ucigaș și blestemat.

Chiar în seara aceea, jandarmii au ridicat-o de acasă și-au dus-o pe jos, toată noaptea, în ghionți și-n brînci, pînă la închisoarea din Piatra.

## Sfîrșitul suferințelor

A doua zi, cînd s-a aflat de arestarea Veronicăi Onțan, s-a iscat mare zarvă în Poiana Teiului.

Doisprezece bărbați și femei au urcat la castel.

— Vrem să vorbim cu alteța ! a strigat Ana lui Breazu.

— A plecat, i-a dat răspuns un paznic.

— Să plece de unde-au venit !

— S-ajungă unde-a înțărcat dracul copiii...

— Veni-i-ar numele !

La interogator, un procuror mărunțel și tare pleșuv se răstea la Veronica Onțan :

— Crimă de lezmajestate ! Crimă, inconștiento !

— De ce ?

— Știi cu ce vorbă urîtă ai insultat-o pe alteța sa ?

— Da. Am spus : ucigă-vă toaca... așa cum se spune la strigoi.

În închisoare, lelea Veronica a slăbit mult, chinuită de nelinești și frîntă de mîhnire. Dar oamenii din Poiana Teiului îi trimiteau hrană, îmbrăcăminte, poveți și îmbărbătări. Ana Breazu și bădița Pavăl îi îngrijeau casa. Învățătoarea l-a dus pe Onțan Petre la examen. A reușit printre primii.

În seara aceea, mai mult ca oricînd, lelea Veronica simțea că se întîmpla ceva neobișnuit în lume. S-auzeau șoapte pe culoare, prin ogradă, prin văzduh. Gerul silea omătul să scîrțîie sub tălpi. Din ceața lăsată peste oraș scăpărau fulgi mărunți și ascuțiți, ca niște ace de gheață. Brădetul de pe coasta abruptă a Pietricicăi semăna cu o uriașă cușmă brumărie.

Pe la ora șapte, gardianul a dus-o pe Veronica Onțan în birou la director.

Acolo o aștepta tovarășul Alexa Moldovanu și bădița Pavăl.

— Ce zici, directore, a zîmbit tovarășul Alexa, dacă nu mai există monarhie, mai poate fi cineva osîndit pentru lezmajestate ?

— Păi, eu, totdeauna...

Veronica privea, nedumerită. O amețea o bucurie mare, abia presimțită. Se temea să nu se afle în vis, cînd ar fi vrut să fie totul aievea.

Bădița Pavăl a înțeles nedumerirea femeii și s-a grăbit :

— Da, Veronico. Regele și prinții, maiestatea și altețele, toți și toate, chiar în momentul ăsta, gata, s-au dus pe apa sîmbetii !

Tovarășul Alexa a rîs, fără sunet.

Şi deodată, în difuzorul din cabinetul directorului a izbucnit o trîmbiţă sărbătorească, victorioasă.

Apoi, glasul crainicului, puternic :

— Trăiască Republica Populară Română !

Lelea Veronica şi-a ridicat fruntea sus. Tremura de emoţie, de bucurie. Simţea, vedea, auzea, înţelegea că în clipa aceea s-a izvodit ceva nespus de drag. A întrebat, în şoaptă :

— Adică au fost alungaţi hultanii ?

— Da, i-am alungat.

Era seara de 30 Decembrie 1947.

## Lecţia de istorie continuă

Ascultînd povestirea lelei Veronica, Breazu Fănică n-a mai cutezat să întrebe „de ce". Cu toate că, de multe ori, parcă-l ardea pe buze întrebarea asta. Se bucura c-a auzit atîtea despre oameni cunoscuţi : bădiţa Pavăl Irimia, Florica, sora învăţătorului, lelea Ana lui Breazu, adică propria lui bunică, tovarăşul Alexa Moldovanu...

Şi mai cu seamă se bucura că acum aflase povestea învăţătorului Petre Onţan. Îl iubeşte aşa de mult...

— Acu' ştiu şi de ce oamenii numesc prăpastia din coasta castelului prăpastia Căpriţei.

Lelea Veronica a mai istorisit şi cum a învăţat să lucreze pe macara, şi cum a muncit la barajul de la Bicaz, şi cum şi-a făcut o casă bună, cu patru odăi, acoperită cu olane. A spus şi cum a ajuns deputată în Marea Adunare Naţională.

— Adică mata, lele Veronica, iei parte la conducerea ţării ?

— Da. Şi eu mă număr printre acei fericiţi care au votat, acum, de curînd, pentru Republica Socialistă România, care a ridicat pe o treaptă mai sus cucerirea poporului din 1947, cînd a alungat hultanii.

— Uite, asta o înțeleg și fără să mai întreb „de ce".

Învățătorul a pus șase păstrăvi într-o pungă de plastic, pentru lelea Veronica, zece pentru el și patru pentru Fănică.

— Am avut spor în seara asta. Și la povestit și la pescuit.

Răsărea luna în culmea Stînișoarei și arginta lacul.

Deasupra codrilor, culorile toamnei adormeau, învălite-n subțire văl de ceață, ca să izbucnească mai strălucitoare mîine, în zori.

# CUPRINS

*Cuvînt înainte de DUMITRU ALMAȘ* . . . . . 5

DAVID SAVA
Bristena, fiica dacilor . . . . . 13

MIRCEA POPESCU
Gelu . . . . . 22

DUMITRU ALMAȘ
Vînătoarea lui Dragoș . . . . . 33

EUSEBIU CAMILAR
Mircea cel Mare . . . . . 53
Stejarul din Borzești . . . . . 86

ELENA MATASĂ
Voinic înflorit . . . . . 93
Cea dintîi săgeată . . . . . 97

VICTOR EFTIMIU
Dreptatea lui Ion Vodă . . . . . 102

GRIGORE BĂJENARU
Mihai Vodă la Alba Iulia cetate . . . 109

ALEXANDRU MITRU
Domnul din Vladimiri . . . . . 126
Nicolae Bălcescu . . . . . 175

ŞERBAN NEDELCU
Tunarul lui Avram Iancu . . . . . 183

VITALIE MUNTEANU
Chemarea tulnicelor . . . . . 187

VIRGIL CARIANOPOL
De pe vremea lui Cuza . . . . . 190

GEORGE NESTOR
Vodă Cuza la Hanul Cucului . . . . . 193

ION PAS
Noi la '77... . . . . 204

ZAHARIA STANCU
Să nu uiți, Darie... . . . . 208

MIHAIL SADOVEANU
Mărășești . . . . . 249

DUMITRU ALMAȘ
„La Alba, pântru Unire" . . . . . 256

ALEXANDRU ȘAHIGHIAN
O zi de august . . . . . 260

MARIN PREDA
Soldatul cel mititel . . . . . 273

DUMITRU ALMAȘ
Vestea cea mare . . . . . 284

## ÎN COLECȚIA BIBLIOTECA PENTRU TOȚI COPIII AU APĂRUT

1. ION CREANGĂ – Amintiri din copilărie
2. MARK TWAIN – Tom Sawyer detectiv, Tom Sawyer în străinătate
3. M. EMINESCU – Basme
4–5. JULES VERNE – Căpitan la 15 ani
6. M. SADOVEANU – Măria sa Puiul Pădurii
7. I. TURGHENIEV – Din povestirile unui vînător
8. IONEL TEODOREANU – Ulița copilăriei
9. JACK LONDON – Colț alb
10. DANIEL DEFOE – Robinson Crusoe
11. E. T. A. HOFFMANN – Urciorul de aur
12. EMIL GÂRLEANU – Cea dintîi durere
13. I. AGÂRBICEANU – File din cartea naturii
14. EDMONDO DE AMICIS – Cuore
15. * * * – Voinicul Ineluș
16. I. L. CARAGIALE – Cănuță, om sucit
17. BENEDEK ELEK – Capra năzdrăvană
18–19. JULES VERNE – Copiii căpitanului Grant
20. IOAN SLAVICI – Florița din codru
21. CALISTRAT HOGAȘ – Pe drumuri de munte
22. M. SADOVEANU – Nada florilor
23. MARK TWAIN – Aventurile lui Tom Sawyer
24. KENNETH GRAHAME – Vîntul prin sălcii
25. V. VOICULESCU – Căprioara din vis
26. FRIEDRICH WOLF – Basme
27. IONEL TEODOREANU – Hotarul nestatornic
28. ASZTALOS ISTVAN – De ce mărul e rotund
29. A. GAIDAR – Comandantul cetății de zăpadă

30. V. I. POPA — Sfîrlează cu fofează
31. PANAIT ISTRATI — Căpitan Mavromati
32. H. CH. ANDERSEN — Crăiasa zăpezii
33. AL. I. ODOBESCU — Doamna Chiajna
34. JULES VERNE — 8 000 de leghe pe Amazon
35. JULES VERNE — Testamentul unui excentric
36. V. KATAEV — O pînză în depărtare
37. ION CREANGĂ — Amintiri, poveşti şi povestiri
38. MARK TWAIN — Aventurile lui Huckleberry Finn
39. P. ISPIRESCU — Aleodor împărat
40. J. R. R. TOLKIEN — O poveste cu un hobbit
41. N. NOSOV — Vitea Maleev la şcoală şi acasă
42. * * * — Zîna Onda
43–44. VICTOR HUGO — Oamenii mării
45. CEZAR PETRESCU — Fram, ursul polar
46. LEWIS CARROLL — Peripeţiile Alisei în ţara minunilor
47–48. CH. DICKENS — Oliver Twist
49. B. ŞT. DELAVRANCEA — Palatul de cleştar
50. E. CAMILAR — Povestiri eroice
51. MARK TWAIN — Prinţ şi cerşetor
52. ANTON BACALBAŞA — Moş Teacă
53. ION MARIN SADOVEANU — Taurul mării
54. OCTAV PANCU-IAŞI — Mai e mult pînă diseară ?
55. I. L. CARAGIALE — Momente, schiţe, povestiri

Lector : DELIA DAMIRESCU
Tehnoredactor : VALERIA POSTELNICU

*Dat la cules 17.X.1977. Bun de tipar 31.XII.1977. Apărut 1978. Comanda nr. 1 535. Tiraj 24 000 ex. legate. Coli de tipar 19½. Planșe 1.*

Comanda nr. 70 585
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1, București,
Republica Socialistă România

**Volum cu caracter antologic,** cuprinzînd povestiri închinate luptei poporului nostru pentru dreptate și libertate: **Bristena, fiica dacilor, Gelu, Vînătoarea lui Dragoș, Mircea cel Mare, Stejarul din Borzești, Voinic Înflorit, Dreptatea lui Ion Vodă, Mihai Vodă la Alba Iulia cetate, Domnul din Vladimiri, Nicolae Bălcescu, Tunarul lui Avram Iancu, Să nu uiți, Darie..., Mărășești, O zi de august, Soldatul cel mititel, Vestea cea mare** etc.

Lei 11,50

EDITURA ION CREANGĂ - BUCUREȘTI